ملی اجتماعیات کتبخانه‌سی
صایی : ۱

ضیا کوك آلپ

تورکجیلکك اساسلری

اوجاقلیلره ارمغان

آنقره : — مطبوعات واستخبارات مطبعه‌سی
۱۳۳۹

ملی اجتماعیات کتبخانه‌سی
صایی : ۱

ضیا کوک آلپ

تورکجیلکك اساسلری

اوجاقلیلره ارمغان

آنقره — مطبوعات واستخبارات مطبعه‌سی
۱۳۳۹

تورکجیلکک اساسلری

بو کتاب ، (نظری قسم) و (عملی قسم) دیه ایکی‌یه آیریلمشـدر .
نظری قسم ، تورکجیلکک ماهیتنی تدقیق ایده‌جک ، عملی قسم ، تورکجیلکک
پروغرامنی تثبیت ایتمکه چالیشه‌جقدر .

برنجی قسم

تورکجیلکك ماهیتی

١

تورکجیلکك تاریخی

تورکجیلکك مملکتمزده ظهورندن اول ، آوروپاده تورکلکه دائر ایکی حرکت وجوده کلدی . بونلردن برنجیسی فرانسزجه‌ده (تور کوری) دینیلان (تورکپرستلك) در . تورکیاده یاپیلان ایپکلی ویوك دوقومه‌لر ، خالیلر ، کلیملر ، چینیلر ، دمیرجی ومارانقوز ایشلری ، مجلدلرك ، تذهیبجیلرك یاپدقلری تجلیدلر وتذهیبلر ، مانغاللر ، شامدانلر الخ . کبی تورك صنعتنك اثرلری چوقدن آوروپاده‌کی نفائسپرستلرك دقتنی جلب ایتمشدی . بونلر تورکلرك اثری اولان بو کوزه‌ل اشیایی بیکلرجه لیراالرصرف ایده‌رك طوپلارلر واولرنده بر تورك صالونی یاخود تورك اوداسی وجوده کتیریرلردی . بعضیلری‌ده بونلری باشقه ملتلره عائد بدیعه‌لرله برابر ، بیبلولری آراسنده تشهیر ایدرلردی.

آوروپالی رساملرك تورك حیاتنه دائر یاپدقلری طابلولرله ، شاعرلرك وفیلسوفلرك تورك اخلاقنی توصیف یولنده یازدقلری کتابلرده (تورکوری) داخلنه کیریردی . لامارتینك ، اوکوست قونتك ، پیه‌رلافیتك ، عالی پاشانك خصوصی کاتبی بولونان مبسمرك ، پیه‌رلوتینك ، فاره‌رك تورکلر حقنده‌کی دوستانه یازیلری بو قبیلدندر . آوروپاده‌کی بو حرکت ، تماميله تورکیاده‌کی تورکلرك ، بدیعی صنعتلرده واخلاقده‌کی یکسکلکلرینك برتجلیسندن عبارتدر.

آوروپاده ظهور ایدن ایکنجی حرکته‌ده تورکیات (تورکولوژی) نامی ویریلیر. روسیه‌ده ، آلمانیاده ، مجارستانده ، دانیمارقه‌ده ، فرانسه‌ده ، انکلترده برچوق علم آداملری اسکی تورکلره ، هونلره ومغوللره دائر تاریخی وعتیقیاتی تحریلر یاپمغه

باشلادیلر . تورکلرك پك اسکی برملت اولدیغنی، غایت کنیش برساحه‌ده یاییلمش بولوندیغنی ومختلف زمانلرده جهانکیرانه دولتلر ویوکسك مدنیتلر وجوده کتیردیکنی میدانه قویدیلر . واقعا ، بوصوککی تدقیقلرك موضوعی ، تورکیا تورکلری دکل ، قدیم شرق تورکلریدی . فقط ، برنجی حرکت کبی ، بو ایکنجی حرکتده مملکتمزده‌کی بعض متفکرلرك روحنه تأثیرسز قالمیوردی . بالخاصه ، فرانسز مورخلرندن (ده‌کینی) نك تورکلره ، هونلره و مغوللره دائر یازمش اولدیغی بویوك تاریخله انکلیزعالملرندن (سیر داویدس لومله‌ی) ك سلطان سلیم ثالثه اتحاف ایتدیکی (کتاب علم النافع) اسمنده‌کی عمومی تورك صرفی ، متفکرلرمزك روحنده بویوك تأثیرلر یاپدی . بوایکنجی اثر ، مؤلفی طرفندن انکلیزجه یازیلمشدی . برمدت صوکرا ، والده‌سی بوکتابی فرانسزجه‌یه ترجمه ایده‌رك سلطان محموده اتحاف ایتدی . بواثرده تورکجه‌نك مختلف شعبه‌لرندن باشقه، تورك مدنیتندن، تورك اتنوغرافیاسندن وتاریخندن بحث اولونیوردی .

سلطان عبدالعزیزك صوك دورلری ایله سلطان عبدالحمیدك ایلك دورلرنده ، استانبول ، بویوك برفکر حرکتنه تجلیکاه اولمشدی . بوراده هم بر انجمن دانش تشکله باشلامش ، همده بردارالفنون وجوده کلمشدی . بوندن باشقه ، عسکری مکتبلرده یکی بر روحله یوکسلمکه باشلامشدی .

اوزمان بودارالفنونده (حکمت تاریخ) مدرسی بولونان احمد وفیق پاشا ایدی . احمد وفیق پاشا ، شجرهٔ تورکیه‌یی ، شرق تورکجه‌سندن استانبول تورکجه‌سنه ترجمه ایتدی . بوندن باشقه ، (لهجهٔ عثمانی) اسمنده برتورك قاموسی وجوده کتیره‌رك ، تورکیاده‌کی تورکجه‌نك عمومی وبویوك تورکجه‌نك برلهجه‌سی اولدیغنی وبوندن باشقه تورك لهجه‌لری بولوندیغنی آرالرنده‌ده مقایسه‌لر یاپه‌رق میدانه قویدی .

احمد وفیق پاشانك بوعلمی تورکجیلکدن باشقه ، برده بدیهی تورکجیلکی واردی . أوینه‌اك بوتون موبیلیه‌لری ، کندیسنك وعائله‌سی فردلرینك

البسه‌لری عمومیتله تورك معمولاتندندی . حتی ، چوق سودیکی کریمه‌سی اوروپا طرزنده برتولت آلمق ایچین چوق اصرار کوستردیکی حالده ، (اویمه تورك معمولاتندن باشقه برشی کیره‌من)دیه‌رك بو آرزونك حصولنه ممانعت کوسترمشدی. احمد وفیق پاشانك باشقه بر اوریژینالیته یی‌ده مولیه‌رك مضحکه‌لرینی تورك عادتلرینه آداپته ایتمه‌سی و شخصلرك اسملرینی وهویتلرینی تورکلشدیره‌رك صورتیله تورکجه‌یه نقل ایتمه‌سی وملی بر صحنه‌ده اویناتمه‌سی ایدی .

دارالفنونك بر مدرسی تورکجیلکك بو ایلك اساسلرینی قورارکن ، عسکری مکتبلرك ناظرلغنده بولنان شیقه قهرمانی سلیمان پاشاده ، تورکجیلکی عسکری مکتبلرینه صوقمغه چالیشیوردی . سلیمان پاشانك تورکجیلکنه (ده‌کینی) نك تاریخی مؤثر اولمشدر دییه‌بیلیرز . چونکه مملکتمزده ایلك دفعه اوله‌رق چین منبعلرینه استناداً تورك تاریخی یازان سلیمان پاشا ، بو اثرنده بالخاصه ده‌کینیی‌یی مأخذ ایدینمشدر. سلیمان‌پاشا، (تاریخ‌عالم) ینك مدخلنده ، بو اثری نیچین یازمغه تشبث ایتدیکنی ایضاح ایدرکن دیبورکه (عسکری مکتبلرینك نظارتنه کچنجه ، بو مکتبلره لازم اولان کتابلرك ترجمه‌سنی متخصصلره حواله ایتدم . فقط ، صره تاریخه کلنجه بونك ترجمه طریقیله یازدیریله‌مایه‌جغنی دوشوندم . اوروپاده یازیلان بوتون تاریخ کتابلری یا دینمزه ، یاخود ملیتمزه (تورکلکمزه) عائدافترالرله دولودر . بوکتابلردن هیچ بریسی ترجمه ایدیلوب ، مکتبلرمزده اوقوتدیریله‌ماز . بو سببه بناءً مکتبلرمزده اوقونه‌جق تاریخ کتابنك تألیفنی بن اوزرمه آلدم . وجوده کتیردیکم بو کتابده حقیقته مغایر هیچ بر سوزه تصادف اولونه‌مایه‌جغی کبی، دینمزه وملیتمزه مخالف هیچ بر سوزه‌ده راست کلمك امکانی یوقدر .)

اوروپا تاریخجیلرنده‌کی‌هونلرك چین تاریخنده‌کی هیونغ‌نولر اولدیغی وبونلرك تورکلرك ایلك دده‌لری بولوندیغی واوغوزخانك هیونغ‌نو دولتنك مؤسسی(مه‌ته) اولمه‌سی لازم‌کلدیکنی بزه ایلك دفعه اوکره‌تن سلیمان‌پاشادر. سلیمان پاشا بوندن باشقه

جودت پاشا کی لسانمزك صرفنه دائر بر کتاب ده یازدی. فقط بو کتابه جودت پاشا کی (قواعد عثمانیه) آدینی ویرمدی، (صرف تورکی) نامنی ویردی. چونکه لسانمزك تورکجه اولدیغنی بیلیوردی. و عثمانلیجه نامیله اوچ لساندن مرکب بر دیل اوله مایه جغنی آکلامشدی. سلیمان پاشا، بو خصوصده کی قناعتنی، (تعلیم ادبیات عثمانیه) نامیله بر کتاب نشر ایدن رجائی زاده اکرم بکه یازدیغی بر مکتوبده آچیقجه میدانه قویدی. بو مکتوبده دییورکه (عثمانلی ادبیاتی) دیمك دوغرو دکلدر. ناصیلکه لسانمزه عثمانلی لسانی و ملتمزه عثمانلی ملتی دیمك ده یاکلشدر. چونکه؛ (عثمانلی) تعبیری یالکز دولتمزك آدیدر. ملتمزك عنوانی ایسه یالکز تورکدر. بناءً علیه، لسانمزده تورك لسانیدر، ادبیاتمزده تورك ادبیاتیدر).

سلیمان پاشا، عسکری رشدیه لرنده اوقونمق اوزره، (اسماء تورکیه) آدلی کتابیده، عثمانلیجه نك تأثیری آلتنده تورکجه کلمه لرك اونوتولمامه سی مقصدیله یازمشدی.

کورولیورکه تورکجیلکك ایلك بابالری احمد وفیق پاشا ایله سلیمان پاشادر. تورك اوجاقلرنده و سائر تورکجی مؤسسه لرده بو ایکی تورکجیلك قولاغوزینك بویوك قطعه ده رسملرینی تعلیق ایتمك، قدرشناسلق ایجابندندر.

تورکیاده عبدالحمید بوقاسی جریانی دوردورمغه چالیشیرکن، روسیه ده ایکی بویوك تورکجی یتیشمیوردی. بونلردن برنجیسی (میرزا فتحعلی آخوندوف) در که آذری تورکجه سنده یازدیغی اوریژینال مضحکه لر بوتون اوروپا لسانلرینه ترجمه ایدلمشدر. ایکنجیسی قریمده (ترجمان) غزته سنی چیقاران (اسماعیل غاسپرینسکی) در که تورکجیلکده کی شعاری (دیلده، فکرده وایشده برلك) ایدی. ترجمان غزته سنی شمال تورکلری آکلادیغی قدار شرق تورکلریله غرب تورکلری ده آکلاردی. بوتون تورکلرك عینی لسانده برلشمه لرینك قابل اولدیغنه بو غزته نك وجودی جانلی بر دلیلدی.

عبدالحميدك صوك دورنده ، استانبولده تورکجیلك جریانی تکرار اویانمغه باشلادی .

روسیه‌دن استانبوله کان حسین‌زاده علی بك طبیعه‌ده تورکجیلك اساسلرینی آکلاتیوردی . (توران) اسمنده‌کی منظومه‌سی ، پانتورانیزم مفکوره‌سنك ایلك تجلیسی ایدی . یونان حربی باشلادیغی صیراده ، تورك شاعری محمد امین بك :

بن بر تورکم ، دینم ، جنسم اولودر

مصراعیله باشلایان ایلك شعرینی نشر ایتدی . بو ایکی منظومه تورك حیاتنده یکی بر انقلابك باشلایه‌جغنی خبر ویریوردی . حسین زاده علی بك روسیه‌ده‌کی ملیت جریانلرینك تأثیریله تورکجی اولمشدی . بالخاصه ، داها قوله‌ژده ایکن ، کورجی کنجلرندن صوك درجه ملیتپرور اولان بر آرقداشی اوکا ، ملیت عشقنی آشیلامشدی .

تورك شاعری محمد امین بکه ، تورکجیلکی آشیلایان — مومی الیهك بیاناتنه کوره — شیخ جمال الدین افغانیدر . مصرده (شیخ محمد عبده) ی ، شمال تورکلری آراسنده (ضیاءالدین بن فخرالدین)ی یتشدیرن بو بیوك اسلام مجددی ، تورك وطننده محمد امین بکی بوله‌رق خلق لساننده ، خلق وزننده ملیتپرورانه شعرلر یازمه‌سنی توصیه ایتمشدی .

تورکجیلکك ایلك ورنده (ده‌کینینی) تاریخنك موثر اولدیغنی کورمشدك . ایکنجی دورنده‌ده (له‌ئون قاهون) ك (آسیا تاریخنه مدخل) عنوانلی کتابنك بیوك تأثیری اولدی . نجیب عاصم بك بر چوق علاوه‌لرله بو کتابك تورکلره عائد اولان قسمنی تورکجه‌یه نقل ایتدی . نجیب عاصم بکك بو کتابی هر طرفده تورکجیلکه دائر تمایللر اویاندیردی . احمد جودت بك (اقدام) غزته‌سنی ، تورکجیلکك بر اورغانی حالنه قویدی . امرالله افندی ، ولد چلبی ونجیب عاصم بك بو تورکجیلکك ایلك مجاهدلریدی .

فقط ، اقدام غزته‌سی اطرافنده طوپلانان بو تورکجیلردن بالخاصه ، فؤاد

راشد بكك ، تورکجه‌يی ساده‌لشديرمك خصوصنده ياكلش برنظريه‌يی تعقيب ايتمه‌سی ، تورکجيلك جريانك قيمتدن دوشمه‌سنه سبب اولدی . بو ياكلش نظريه (تصفيه‌جيلك) فكريدی .

تصفيه‌جيلك ، لسانمزدن عرب ، عجم جذرلرندن كلمش بوتون كلمه‌لری چيقارمرق ، بونلرك يرينه تورك جذرندن دوغمش اسكی كلمه‌لری ، ياخود تورك جذرندن يكی اداتلرله ياپيله‌جق يكی تورك كلمه‌لرينی اقامه ايتمكدن عبارتدی. بونظريه‌نك فعلی تطبيقاتنی كوسترمك اوزره نشراولونان بعض مقاله‌لر ومكتوبلر ذوق صاحبی اولان اوقويوجيلری تيكسينديرمكه باشلادی. خلق لسانه كچمش اولان عربی وفارسی كلمه‌لری ، تورکجه‌دن چيقارمق ، بولسانی اك جانلی كلمه‌لرندن دينی ، اخلاقی ، فلسفی تعبيرلرندن محروم ايده‌جكدی. تورك جذرندن يكی ياپيلان كلمه‌لر ، صرف قاعده‌لرينی هرج ومرج ايده‌جكندن باشقه ، خلق ايچين اجنبی كلمه‌لردن داها ياپانجی ، داها مجهولدی . بناءً عليه ، بوحركت لسانمزی ساده‌لكه ، وضوحه دوغرو كوتوره‌جك يرده ، مغلقيته وظلمته دوغرو كوتوريوردی .
بوندن باشقه ، طبيعی كلمه‌لری آتمرق اونلرك يرينه صنعی كلمه‌لر اقامه‌سنه چاليشدايغی ايچين ، حقيقی برلسان يرينه صنعی بر تورك اسپه‌رانتوسی وجوده كتيريبوردی . مملكتك احتياجی ايسه ، بويله بر يامه اسپه‌رانتويه دكل ، بيلعكس ، وآكلادينی مونس وغير صنعی كلمه‌لردن مركب برمفاهمه واسطه‌سنه ايدی . ايشته ، بوسببدن دولايی اقدامه‌كی تصفيه‌جيلك جريانندن ، فائده يرينه مضرت حصوله كلدی .

بوجديرا ده طبيعه‌ده تشكل ايدن كيزلی بر انقلاب جمعيتنده (پان توركيزم ، پان اوتتومانيزم ، پان اسلاميزم) مفكوره‌لرندن هانكيسی داها زياده شأنيته موافق اولديغی مناقشه ايديليوردی . بو مناقشه ، اوروپاده‌كی و مصرده‌كی كنج توركلره‌ده انتقال ايده‌رك بعضيلری پان توركيزم مفكوره‌سنی ، بعضيلری‌ده پان اوتتومانيزم مفكوره‌سنی قبول ايتمشلردی . اوزمان مصرده چيقان (تورك) غزته‌سنده (علی كمال) ، (عثمانلی اتحادی) فكرينی ايلری سوررکن ،

آغچورا اوغلی یوسف بکله فرید بك (تورك اتحادی) سیاستنی توصیه ایدییورلردی .

بوصیراده حسین زاده علی بك استانبولدن و آغا اوغلی احمدبك پارسدن باکویه کلشلر واوراده مجاهده ایچین ال اله ویرمشلردی . طوپچی باشیفده بونلره التحاق ایتدی . بو اوچ ذات اوراده اوزمانه قادار حاکم بولونان سنیلك و شیعیلك اختلافلرینی ازاله ایدەرك تورکلك و اسلاملق جامعەلری اطرافنده بوتون آذربایجانلیلری طوپلامغه چالیشدیلر .

۲٤ تموز انقلابندن صوکرا تورکیاده عثمانلیلق فکری حاکم اولمشدی. بواثناده . انتشاره باشلایان (تورك درنکی) مجموعەسی ، کرك بو سببدن ، کرك ینه تصفیەجیلك جریانه قاپیلمەسندن دولایی هیچ بر رغبت کورمدی.

۳۱ مارتدن صوکرا ، عثمانلیجیلق فکری اسکی نفوذینی غائب ایتمکه باشلادی. وقتیله عبدالحمیده اسلام اتحادی فکرینی ویرەش اولان آلمان قیصری بوفرصتدن استفاده ایدەرك ، سلطان احمد میداننده (اسلام اتحادی) نامنه برمیتینغ یاپدیردی . بوکوندن اعتباراً ، مملکتمزده کیزلی (اتحاد اسلام) تشکیلاتی یاپیلمغه باشلادی . کنج تورکلر عثمانلیجی و اتحاد اسلامجی اولمق اوزره ایکی معارض قسمه آیرلمغه باشلادیلر . عثمانلیجیلر قوزموپولیت، اتحاد اسلامجیلر ایسه اولترامونتەن ایدیلر .

هر ایکی جریانده مملکت ایچون مضردی . بن ، ۱۳۲٦ قونفرەسنده سلانیکده مرکز عمومی اعضالغنه انتخاب اولوندیغم صیراده سیاسی احوال بو مرکزدەیدی .

بو صیراده ، سلانیکده (کنج قلملر) اسمنده بر مجموعه چیقیوردی. مجموعەنك سر محرری علی جانب بکله بر کیجه بیاض قوله باغچەسنده قونوشیوردق. بوکنج بکا مجموعەسنك لسانده سادەلکه دوغرو بر انقلاب یاپمغه چالیشدیغنی ، عمر سیف الدینك بو مجاهدەده پیشوا اولدیغنی آکلاتدی .

عمر سیف الدینك اسان حقندەکی بو فکرلری تماميله بنم قناعتلرمه توافق

ایدییوردی . کنجلکمده طاش قشله‌ده محبوس بولوندیغم صیراده ، ضابطلرك ملازم اوله (اول ملازم) ، ملازم ثانی‌یه (ثانی ملازم) ، طرابلس غربه (غرب طرابلسی) ، طرابلس شامه (شام طرابلسی) دیمه‌لری بنده شو قطعی قناعتی اویاندیرمشدی :

تورکجه‌یی اصلاح ایچین بو لساندن بوتون عربی وفارسی کلمه‌لری دکل ، عموم عربی وفارسی قاعده‌لری آتمق . عربی وفارسی کلمه‌لردن‌ده تورکجه‌سی اولانلری ترك ایده‌رك ، تورکجه بولونمایانلری لسانده ابقا ایتمك .

بو فکره دائر بعض یازیلر یازمش ایسه‌م‌ده ، نشرینه فرصت بولمامشدم . ناصیلکه تورکجیلك حقنده یازی یازمغه‌ده هنوز بر فرصت الویرمه‌مشدی . داها اون بش یاشنده ایکن احمد وفیق پاشانك (لهجهٔ عثمانی) سی ایله سلیمان پاشانك (تاریخ عالم) ی بنده تورکجیلك تمایللرینی دوغورمشدی . ۳۱۲ ده استانبوله کلدیکم زمان ایلك آلدیغم کتاب لئون قاهونك تاریخی اولمشدی . بو کتاب عادتا پانتورکیزم مفکوره‌سنی تشویق ایتمك اوزره یازیلمش کبیدر . او زمان حسین زاده علی بکله تماس ایده‌رك ، تورکجیلك حقنده‌کی قناعتلرینی اوکره‌نیوردم .

خلاصه ، اون یدی اون سکز سنه‌دنبری تورك ملتنك سوسیولوژیسنی وپسیقولوژیسنی تدقیق ایچین صرف ایتدیکم مساعینك محصوللری قفامك ایچنده استیف ایدیلرك دوریبوردی . بونلری میدانه آتمق ایچین یالکز بر وسیله‌نك ظهورینه احتیاج واردی . ایشته ، کنج قلملرده عمر سیف الدینك باشلامش اولدیغی مجاهده بو وسیله‌یی احضار ایتدی . فقط بن لسان مسئله‌سنی کافی کورمه‌یه‌رك تورکجیلکی بوتون مفکوره‌لریله ، بوتون پروغرامیله اورته‌یه آتمق لازم کلدیکنی دوشوندم . بوتون بو فکرلری احتوا ایدن (توران) منظومه‌سنی یاپراق کنج قلملرده نشر ایتدم . بو منظومه ، تام زماننده انتشار ایتمشدی .

چونکه ، عثمانلیجلقدن‌ده ، اسلام اتحادجیلغندن‌ده مملکت ایچین تهلکه‌لر دوغه‌جغنی

کورەن کنج روحلر قورتاریجی برمفکورە آرییورلردی . توران منظومەسی بو مفکورەنك ايلك قيويلجيمی ايدی. اوندن‌صوكرا ، متماديا بومنظومەدەكی اساسلری شرح وتفسیر ایتمکله اوغراشدم .

توران منظومەسندن صوكرا ، احمد حکمت بك (آلتون اوردو) مقالەسنی نشر ایتدی . استانبولدە (تورك یوردی) مجموعەسیلە (تورك اوجاغی) جمعیتی تشکل ایتدی . خالدە خانم (یکی توران) آدلی رومانیلە تورکجیلکە بویوك بر قیمت ویردی . حمدالله صبحی بك تورکجیلکك فعال بر رئیسی اولدی . اسملری بوقاریدە کچن‌یاخود کچمەین بوتون تورکجیلر ، کرك تورك یوردندە کرك تورك اوجاغندە برلشەرك برابر چالیشدیلر . کوپریلی زادە فؤاد بك (تورکیات) ساحەسندە بیوك بر متبحر وعالم اولدی . علمی اثرلریلە‌تورکجیلکی تنویر ایتدی .

یعقوب‌قدری، یحیی‌کمال، فالح‌رفقی، رفیق‌خالد، رشاد نوری بکلرکبی ناثرلر واورخان‌سیفی، فاروق‌نافذ، یوسف‌ضیا، حکمت‌ناظم ، والا نورالدین بکلرکبی شاعرلر یکی تورکجەیی کوزەللشدیردیلر . مفیدە فرید خانم‌دە کرك قیمتلی کتابلریلە ، کرك پارسدەکی یوکسك قونفرانسلریلە تورکجەلکك یوکسلمەسنە بویوك همتلر صرف ایتدی .

تورکجیلك عالمی بوکون اوقدر کنیشلەمشدرکە بو ساحەدە چالیشان صنعتکارلرلە علم آداملرینك هپسنك اسملرینی‌صایمق جلدلرلە کتابلرە محتاجدر. یالکز تورك معمارلغندە معمار کمال بکی اونوتمامق لازمدر . بوتون کنج معمارلرك‌تورکجی اولمەسندە مومی الیهك بویوك بر تأثیری واردر.

مع‌مافیە ، تورکجیلکە دائر بوتون بو حرکتلر عقیم قالەجقدی ، اکر تورکلری تورکجیلك مفکورەسی اطرافندە برلشدیرەرك بویوك بر انقراض تهلکەسندن قورتارمەیە‌موفق اولان بویوك بر داهی‌ظهور ایتمەیەیدی! بو بویوك داهینك اسمنی سویلەمکە حاجت یوق بوتون جهان بوکون غازی مصطفی کمال

پاشا اسمنی مقدس بر کلمه عد ایدرك هر آن حرمتله آکمقده‌در . اوّلجه تورکیاده ، تورك ملتنك هیچ بر موقعی یوقدی. بوکون ، هرحق تورککدر. بو طوپراقده‌کی حاکمیت تورك حاکمیتیدر ، سیاستده ، حربده ، اقتصادده هپ تورك خلق حاکمدر. بوقادار قطعی وبویوك انقلابی یاپان ذات تورکچیلکك اك بویوك آدامیدر . چونکه ؛ دوشونمك وسویله‌مك قولایدر . فقط ، یاپمق وبالخاصه موفقیتله نتیجه‌لندیرمك چوق کوجدر .

۲

تورکجیلك نه‌در ؟

تورکجیلك ، تورك ملتنی یوکسلتمك دیمکدر . اوحالده ، تورکجیلکك ماهیتنی آکلامق ایچین ، اولا اورده (ملت) آدی ویریلن زمره‌نك ماهیتنی تعیین ایتمك لازمدر . ملت حقنده‌کی مختلف تلقیلری تدقیق ایده‌لم :

(۱) عرقی تورکجیلره کوره ملت (عرق) دیمکدر . (عرق) کلمه‌سی اساساً مواشی فننك اصطلاحلرندندر . هر حیوان نوعی ، تشریحی وصفلری اعتباریله بر طاقم انموذجلره آییریلیر . بو انموذجلره (عرق) آدی ویریلیر . مثلا ، آت نوعنك (عرب عرقی) ، (انکلیز عرقی) ، (مجار عرقی) آدلرینی آلان بر طاقم تشریحی انموذجلری واردر .

انسانلر آراسنده‌ده ، اسکیدنبری ، بیاض عرق ، سیاه عرق ، صاری عرق ، قیرمزی عرق ناملریله دورت عرق موجوددر . بو تصنیف ، قلبا بر تصنیف اولمقله برابر ، حالا قیمتنی محافظه ایتمکده‌در .

بشریات علمی اوروپاده‌کی انسانلری قفالرینك شکلی وصاچلریله وکوزلرینك رنکی اعتباریله اوچ عرقه آییرمشدر . اوزون قفالی قومرال ، اوزون قفالی اسمر ، یاصی قفالی .

مع‌مافیه ، آوروپاده هیچ بر ملت ، بو انموذجلردن یالکز برینی محتوی دکلدر . هر ملتك ایچنده ، مختلف نسبتلرده اولمق اوزره بو اوچ عرقه منسوب فردلر موجوددر . حتی ، عینی عائله‌نك ایچنده ، بر قارده‌شی اوزون قفالی قومرال ، دیکرلری اوزون قفالی اسمر ویاصی قفالی اوله‌بیلیرلر .

واقعا بر زمانلر ، بعض بشریاتجیلر بو تشریحی انموذجلرله اجتماعی خصلتلر آراسنده برمناسبت بولوندیغنی ادعا ایدرلردی . فقط بر چوق علمی تنقیدلرك وبالخاصه بالذات بشریاتجیلر آراسنده اك یوکسك بر موقعده بولنان (مانووریه) اسمنده‌کی عالمك ، تشریحی وصفلرك اجتماعی سجیه‌لر اوزرنده هیچ بر تاثیری اولمادیغنی اثبات ایتمه‌سی ، بو اسکی ادعایی تمامیله چوروتدی . عرقلك ، بو صورتله ، اجتماعی خصلتلرله هیچ بر مناسبتی قالمانجه ، اجتماعی سجیه‌لرك مجموعی اولان ملیتله‌ده هیچ برمناسبتی قالمامه‌سی لازم کلیر . اوحالده ملتی باشقه بر ساحه‌ده آرامق اقتضا ایدر .

(٢) قومی تورکجیلرده ملتی (قوم) زمره‌سیله قاریشدیریرلر .

قوم ، عینی آنادن ، عینی بابادن اورەمش، ایچنه هیچ یابانجی قاریشمامش قانداش بر زمره دیمکدر .

اسکی جمعیتلر ، عمومیتله صاف ویابانجیلرله قاریشمامش برقوم اولدقلرینی ادعا ایدرلردی . حال بوکه ، جمعیتلر قبل‌التاریخ زمانلرده بیله ، قومیتجه خالص دکلدیلر . محاربه‌لرده اسیر آلمه ، قیز قاچیرمه ، مجرملرك کندی جمعیتندن قاچه‌رق باشقه بر جمعیته کیرمه‌ سی، ازدواجلر ، مهاجرتلر ، تمثیل وتمثل کبی حادثه‌لر دائما ملتلری بری‌برینه قاریشدیرمشدی. فرانسز عالملرندن (قامیل‌ژولیان) ایله (مه‌یه) اك اسکی زمانلرده بیله صاف برقومك بولونمادیغنی ادعا ایتمکده‌درلر . قبل‌التاریخ زمانلرده بیله صاف بر قوم بولونمازسه تاریخی دورلرده‌کی قومی هرج ومرجلردن صوکرا ، آرتق صاف بر قومیت آرامق عبث اولمازمی ؟ بوندن باشقه سوسیولوژی علمنه کوره ، فردلر دنیایه کلیرکن (لااجتماعی) اوله‌رق کلیرلر . یعنی اجتماعی وجدانلردن هیچ برینی برابرلرنده کتیرمزلر . مثلا لسانی، دینی ، اخلاقی ، بدیعی، سیاسی، حقوقی ، اقتصادی وجدانلردن هیچ برینی برابر کتیرمزلر . بونلرك هپسنی صوکرالری تربیه طریقیله جمعیتدن آلیرلر . دیمك‌که اجتماعی خصلتلر عضوی وراثتله انتقال ایتمز ، یالکز تربیه

طريقيله انتقال ايدر . اوحالده ، قوميتك ملى سجيه نقطهٔ نظرندنده هيچ بر رولى يوق ديمكدر .

قومى صفوت ، هيچ بر جمعيتده بولونمامقله برابر ، اسكى جمعيتلر ، قوميت مفكورهسنى تعقيب ايدرلردى . بونك سببى دينى ايدى. چونكه، او جمعيتلرده ، معبود ، جمعيتك ايلك جدندن عبارتدى . بو معبود ، يالكز كندى ذريتندن بولونانلره معبودلق ايتمك ايستردى . ياابجيلرك كندى معبدينه كيرمهسنى ، كنديسنه ياپيلهجق عبادتلره اشتراك ايتمهسنى ، كندى محكمهلرنده كندى قانونلرينه كوره محاكمه اولنمهسنى آرزو ايتمزدى . بوكا بناءً ، جمعيتك ايچنه مختلف (تبنى) يوللريله كيرمش بر چوق فردلر بولونمقله برابر بوتون جمعيت ، يالكز معبودك ذريتلرندن مركب اعتبار اولونوردى. اسكى يونان مدينهلرنده ، قبل الاسلام عربلرده ، اسكى توركلرده ، خلاصه هنوز ايل دورنده بولونان بوتون جمعيتلرده شو يالانجى قوميتى كوروز .

شوراسىده واركه اجتماعى تكاملك او مرحلهسنده ياشايان ملتلر ايچين قوميت مفكورهسنى تعقيب ايتمك نورمال بر حركت اولديغى حالده ، بوكون ايچنده بولونديغمز مرحلهيه نسبتله مرضيدر . چونكه ، اومرحلهده بولونان جمعيتلرده، اجتماعى تساند يالكز ديندا شلق رابطهسندن عبارتدى. ديندا شلق قانداشلغه استناد ايدنجه، طبيعيدركه اجتماعى تساندك استنادكاهى ده قانداشلق اولور.

بوكونكى ، اجتماعى مرحلهمزده ايسه ، اجتماعى تساند ، حرثدهكى اشتراكه استناد ايديور . حرثك انتقال واسطهسى تربيه اولديغى ايچين ، قانداشلقله هيچ بر علاقهسى يوقدر .

(٣) جغرافى توركجيلره كوره ، ملت ، عينى اولكهده اوطوران اهاليلرك مجموعى ديمكدر. مثلا، اونلره كوره ايران ملتى، براسوچره ملتى، بر بلچيقا ملتى، بر بريتانيا ملتى واردر . حال بوكه ايرانده فارسى ، كورد وتوركدن عبارت اولمق اوزره اوچ ملت ، اسوچرهده آلمان ، فرانسز ، ايتاليانلدن عبارت اولمق اوزره ينه اوچ ملت ، بلچيقاده اصلاً فرانسز اولان والونلرله

اصلاً جرمان اولان فلامانلر موجوددر . بویوك بریتانیاده ایسه ، آنغلوساقسون ، اسقوچیالی ، غاللی ، ایرلاندالی ناملریله دورت ملت واردر. بو مختلف جمعیتلرك لسانلری وحرثلری بری برندن آیری اولدیغی ایچین ، هیئت مجموعه‌لرینه (ملت) آدینی ویرمك دوغرو دکلدر .

بعضاً بر اولکه‌ده متعدد ملتلر اولدیغی کبی ، بعضاً‌ده بر ملت متعدد اولکه‌لره داغیلمش بولونور . مثلا ، اوغوز تورکلرینه بوکون تورکیاده ، آذربایجانده ، ایرانده ، خوارزم اولکه‌سنده تصادف ایدرز .

بو زمره‌لرك لسانلری وحرثلری مشترك اولدیغی حالده ، بونلری آیری ملتلر تلقی ایتمك دوغرو اوله‌بیلیرمی ؟

(٤) عثمانلیجیلره نظراً، ملت عثمانلی ایمپراطورلغنده بولونان بوتون تبعه‌یه شاملدر . حالبوکه ، بر ایمپراطورلغك بوتون تبعه‌سنی بر تك ملت تلقی ایتمك بویوك بر خطادن عبارتدی . چونکه ، بو خلیطه‌نك ایچنده مستقل حرثلره مالك متعدد ملتلر واردی .

(٥) اسلام اتحادجیلرینه کوره، ملت بوتون مسلمانلرك مجموعی دیمکدر. عینی دینده بولنان انسانلرك مجموعنه (امت) آدی ویریلیر . او حالده مسلمانلرك مجموعی‌ده بر امتدر . یالکز لسانده و حرثده مشترك اولان ملت زمره‌سی ایسه‌بوندن آیری بر شیدر.

(٦) فردجیلره کوره ، ملت بر آدامك کندیسنی منسوب عد ایتدیکی هر هانکی بر جمعیتدر . فی‌الحقیقه ، بر فرد ، کندیسنی ظاهراً شو یاخود بو جمعیته نسبت ایتمکده حر ظن ایدر . حالبوکه فردلرده بویله بر حریت و استقلال یوقدر . چونکه انسانده‌کی روح دویغولرله فکرلردن مرکبدر . یکی روحیاتجیلره کوره ، حسی حیاتمز اصلدر ، فکری حیاتمز اوکا آشیلانمشدر . بناءً علیه ، روحمزك نورمال بر حالده بولونه بیلمه‌سی ایچین ، فکرلرمزك حسلریمزه تماميله اویغون اولمه‌سی لازمدر . فکرلری حسلرینه توافق و استناد ایتمه‌ین بر آدام روحاً خسته‌در . بویله بر آدام

حیاتده مسعود اوله‌ماز. مثلا حساً دیندار اولان بر کنج کندیسنی فکراً دینسز تلقی ایدرسه، روحی بر موازنه‌یه مالك اولابیلیرمی؟ شبهه‌سز، خایر! بونك کبی، هر فرد حسلری واسطه‌سیله معین برملته منسوبدر. بوملت، اوفردك، ایچنده یاشادیغی وتربیه‌سنی آلدیغی جمعیتدن عبارتدر. چونکه، بوفرد، ایچنده یاشادیغی جمعیتك بوتون دویغولرینی تربیه واسطه‌سیله آلمش، تماميله اوکا بکزه‌مشدر. اوحالده بوفرد آنجق بوجمعیتك ایچنده یاشارسه مسعود اوله‌بیلیر. باشقه، بر جمعیتك ایچنه کیدرسه، داءالصله‌یه اوغرار، خسته‌لانیر، حساً مشترك بولوندیغی جمعیتك ایچنه کیتمك ایچین حسرت چکر. اوحالده، برفردك، ایسته‌دیکی زمان، ملیتنی دکیشدیره‌بیلمه‌سی، کندی النده دکلدر. چونکه، ماهیتده، خارجی برشأیتدر. انسان ملیتنی، جهالتله طانیه‌مامشکن، صوکرادن تحری وتحقیق واسطه‌سیله کشف ایده‌بیلیر. فقط، برفرقه‌یه کیرر کبی، صرف اراده‌سیله شو یاخود بوملته انتساب ایده‌مز.

اوحالده، ملت نه‌در؟ عرقی، قومی، جغرافی، سیاسی، ارادی قوتلره تفوق وتحکم ایده‌بیله‌جك باشقه نه‌کبی بر رابطه‌مز وار؟

اجتماعیات علمی اثبات ایدییورکه، بو رابطه تربیه‌ده، حرثده، یعنی دویغولرده اشتراکدر. انسان اك صمیمی، اك درونی دویغولرینی ایلك تربیه زماننده آلیر. دها بشیکده ایکن، ایشیتدیکی نینیلرله آنا دیلینك تأثیری آلتنده قالیر. بوندن دولاییدرکه اك چوق سودیکمز لسان آنا دیلمزدر. روحمزه وجود ویرن بوتون دینی، اخلاقی، بدیعی دویغولرمزی بو لسان واسطه‌سیله آلمشز. ذاتاً روحمزك اجتماعی حسلری، بودینی اخلاقی، بدیعی دویغولردن عبارت دکلیدر؟ بونلری چوجوقلغمزده هانکی جمعیتدن آلمشسه‌ق، دائما اوجمعیتده یاشامق ایسترز. باشقه برجمعیتك ایچنده دها بویوك بررفاهله یاشامه‌مز ممکن ایکن، جمعیتمز ایچنده‌کی فقری اوکا ترجیح ایده‌رز. چونکه، دوستلر ایچنده‌کی بوفقیرلك، یابانجیلر آراسنده‌کی

او رفاهدن زیاده بزی مسعود قیلار . ذوقمز ، وجدانمز ، اشتیاقلریمز، هپ ایچنده یاشادیغمز ، تربیه‌سنی آلدیغمز جمعیتکدر . بونلرك عکس صداسنی آنجق اوجمعیت ایچنده ایشیده‌بیلیرز .

اوندن آیریلوب‌ده باشقه برجمعیته انتساب ایده‌بیلمه‌مز ایچین، بویوك بر مانع واردر . بو مانع ، چوجوقلغمزده او جمعیتدن آلمش اولدیغمز تربیه‌یی روحمزدن چیقاروب آتمه‌نك ممکن اولمامه‌سیدر . بو ممکن اولمادیغی ایچین ، اسکی جمعیت ایچنده قالمغه مجبورز .

بو افاده‌لردن آکلاشیلدیکه ملت ، نه عرقی ، نه قومی ، نه جغرافی ، نه سیاسی ، نه‌ده ارادی بر زمره دکلدر . ملت ، لسانجه ، دینجه ، اخلاقجه وبدیعیاتجه مشترك اولان ، یعنی عینی تربیه‌یی آلمش فردلردن مرکب بولونان بر زمره‌در . تورك کویلوسی اونی (دیلی دیلمه اویان ، دینی دینمه اویان) دییه‌رك تعریف ایدر. فی‌الحقیقه ، بر آدام قانجه مشترك بولوندیغی انسانلردن زیاده ، دیلده ودینده مشترك بولوندیغی انسانلرله برابر یاشامق ایستر . چونکه ، انسانی شخصیتمز ، بدنمزده دکل ، روحمزده‌در . مادی مزیتلرمز عرقمزدن کلیورسه ، معنوی مزیتلرمزده تربیه‌سنی آلدیغمز جمعیتدن کلیور. (بویوك اسکندر) دییوردیکه (بنم حقیقی بابام فلیپ دکل ، آریستوتدر . چونکه ، برنجیسی مادیتمك ، ایکنجیسی معنویتمك تکوننه سبب اولمشدر.) انسان ایچین ، معنویت ، مادیتدن مقدمدر . بو اعتبارله ملیتده شجره آرانماز . یالکز ، تربیه‌نك ومفکوره‌نك ملی اولمه‌سی آرانیر . نورمال بر انسان هانکی ملتك تربیه‌سنی آلمشسه، آنجق اونك مفکوره‌سنه چالیشه‌بیلیر. چونکه ، مفکوره بر وجد منبعی اولدیغی ایچیندرکه آرانیر . حالبوکه ، تربیه‌سیله بویومش بولونمادیغمز بر جمعیتك مفکوره‌سی ، روحمزه اصلا وجد ویرمز . بالعکس ، تربیه‌سنی آلمش اولدیغمز جمعیتك مفکوره‌سی روحمزی وجدلره غرق ایده‌رك مسعود یاشامه‌مزه سبب اولور . بوندن دولاییدرکه ، انسان تربیه‌سیله بویودیکی جمعیتك مفکوره‌سی وغرینه

حیاتنی فدا ایده‌بیلیر . حال‌بوکه ، ذهناً کندیسنی نسبت ایتدیکی یابانجی بر جمعیت اوغرینه اوفاق بر منفعتنی بیله فدا ایده‌مز . خلاصه ، انسان تربیه‌جه مشترك بولونمادیغی بر جمعیت ایچنده یاشارسه بدبخت اولور . بو مطالعه‌لردن چیقاره‌جغمز عملی نتیجه شودر: مملکتمزده وقتیله دده‌ری آرناوودلقدن یاخود عربستاندن کلمش ملتداشلریمز واردر . بونلری تورك تربیه‌سیله بویومش و تورك مفکوره‌سنه چالیشمه‌یی اعتیاد ایتمش کوررسه‌ك سائر ملتداشلرمزدن هیچ تفریق ایتمه‌ملی‌یز . یالکز سعادت زماننده دکل ، فلاکت زماننده‌ده بزدن آیریلمایانلری ناصیل ملیتمزدن خارج تلقی ایده‌بیلیرز . خصوصیله ، بونلر آراسنده ملتمزه قارشی بویوك فداکارلقلر یاپمش ، تورکلکه بویوك خدمتلر ایفا ایتمش اولانلر وارسه ، ناصیل اولورده بوفداکار انسانلره (سز تورك دکلسکز) دییه‌بیلیرز . فی‌الحقیقه ، آتلرده شجره آرامق لازمدر ، چونکه بوتون مزیتلری سوق طبیعی‌یه مستند و ارثی اولان حیوانلرده‌ده عرقك بویوك بر اهمیتی واردر . انسانلرده ایسه ، عرقلك اجتماعی خصالتره هیچ بر تأثیری اولمادیغی ایچین ، شجره آرامق دوغرو دکلدر . بونك عکسنی مسلك اتخاذ ایدرسه‌ك ، مملکتمزده‌کی منورلرك ومجاهدلرك برچوغنی فدا ایتمك اقتضا ایده‌جکدر . بوحال ، جائز اولمادیغندن (تورکم) دییه‌ن هرفردی تورك طانیمقدن ، یالکز تورکلکه خیانتی کورولنلر وارسه ، جزالاندیرمقدن باشقه چاره یوقدر .

٣

تورکجیلك وتورانجیلق

تورکجیلکله تورانجیلغك فرقلرینی آکلامق ایچین ، (تورك) و (توران) زمره‌لرینك حدودلرینی تعیین ایتمك لازمدر . تورك بر ملتك آدیدر . ملت ، کندیسنه مخصوص بر حرثه مالك اولان بر زمره دیمکدر . اوحالده ، تورکك یالکز بر لسانی ، بر تك حرثی اوله بیلیر .

حالبوکه ، تورکك بعض شعبه‌لری آنادولو تورکلرندن آیری بر لسان ، آیری بر حرث یاپمغه چالیشیورلر . مثلا ، شمال تورکلرندن بر قسم کنجلر بر تاتار لسانی ، تاتار حرثی وجوده کتیرمکله مشغولدرلر . بوحرکت ، تورکلرك باشقه‌برملت ، تاتارلرك‌ده باشقه برملت‌اولمه‌سی نتیجه‌سنی ویره‌جکدر . اوزاقده بولوندیغمز ایچین ، قیرغیزلرك و اوزبکلرك ناصل بر شعار تعقیب ایده‌جکلرینی بیلمیورز . بونلرده بر آیری لسان وادبیات ، بر آیری حرث وجوده کتیرمکه چالیشیرلرسه ، تورك ملتنك حدودی داها دارالمش اولور . یاقوتلرله آلتای تورکلری داها اوزاقده بولوندقلری ایچین ، بونلری تورکیا تورکلرینك حرثی‌دائره‌سنه آلمق داها کوچ کورونیور .

بوکون ، حرثجه برلشمه‌سی قولای اولان تورکلر ، بالخاصه اوغوز تورکلری یعنی تورکمنلردر . تورکیا تورکلری کبی ، آذربایجان ، ایران و خوارزم اولکه‌لرینك تورکمنلری‌ده اوغوز اوروغنه منسوبدرلر . بناءً علیه ، تورکجیلکده‌کی یاقین مفکوره‌مز (اوغوز اتحادی) یاخود (تورکمن اتحادی) اولمالیدر . بو اتحاددن مقصد نه‌در ؟ سیاسی بر اتحادمی ؟ شیمدیلك ، خایر ! استقبال

حقنده بو كوندن بر حكم ويره‌مه‌يز . فقط، بوكونكى مفكوره‌مز، اوغوزلرك يالكز حرثجه برلشمه‌سيدر .

اوغوز توركلرى ، بو كون دورت اولكه‌ده يايلمش اولمقله برابر، هپسى برى برينه يافين اقربادرلر . دورت اولكه‌ده‌كى توركمن ايللرينك آدلريني قارشيلاشديريرسه‌ق ، كوروروزكه برنده بولونان بر (ايل) ك ياخود (بوى) ك ديكرلرنده‌ده شعبه‌لرى وار .

مثلا ، خوارزمده تكه‌لرله صاريلرى و قارا قالپاقلرى كوروبورز . مملكتمزده تكه‌لر بر سنجاق تشكيل ايده‌جك قادار چوقدر؛ حتى، برقسمى وقتيله روم ايلى‌يه نقل ايديلمشدر . توركياده‌كى (صاريلر) بالخاصه (روم‌قلعه)ده اوطورورلر . قارا قالپاقلر ايسه ، (قارا پاپاق) و (تره‌كه‌مه) آدلريني آله‌رق سيواس ، قارص و آذربايجان جهتلرنده برلشمشلردر . خوارزمده اوغوزك (سالور) و(ايمرالى) بويلريله (چاودا) و(كوكلن = قارلقلردن كعالين) ايللرى واردر. بو اسملره آنادولونك مختلف نقطه‌لرنده تصادف ايديلير . كوكلن ، كندى آديني وانده بركويه (كوك اوغلان) شكلنده ويرمشدر .

اوغوزك بايات و آفشار بويلرى‌ده كرك توركياده، كرك ايرانده و آذربايجانده موجوددرلر . آق قويونليلرله قارا قويونليلرده بواوچ اولكه‌ده يايلمشلردر. اوحالده ، خوارزم ، ايران، آذربايجان وتوركيا اولكه‌لرى تورك اتنوغرافيا اعتباريله عينى اوروغك يوردلريدر . بودرت اولكه‌نك مجموعنه (اوغوزستان) آدينى ويره‌بيليرز . توركچيلكك ياقين هدفى بو بويوك قطعه‌ده يالكز بر تك حرثك حاكم اولمه‌سيدر .

اوغوز توركلرى عموميتله اوغوزخانك طورونلريدر . اوغوز توركلرى بر قاچ عصر اولنه كنجه‌يه قادار متساند بر عائله حالنده ياشارلردى . مثلا فضولى بوتون اوغوز شعبه‌لرى ايچنده اوقونان براوغوز شاعريدر . قورقود آتا كتابى اوغوزلرك رسمى اوغوزنامه‌سى اولديغى كبى ، شاه اسماعيل ،

عاشق کرم ، کور اوغلو کتابلری کبی خلق اثرلری‌ده بوتون اوغوزستانه یایلمشدر .

تورکجیلکك اوزاق مفکوره‌سی‌ایسه (توران) در . توران بعضیلرینك ظن ایتدیکی کبی ، تورکلردن باشقه ، مغوللری ، تونغوزلری ، فینوالری ، مجارلری‌ده احتوا ایدن بر (قوملر خلیطه‌سی) دکلدر . بو زمره‌یه ، علم لساننده (اورالو آلتای) زمره‌سی دینیلیر . مع‌مافیه بوصوککی زمره‌یه‌منسوب قوملرك لسانلری آراسنده بر اقربالق بولندیغی‌ده هنوز اثبات ایدیله‌مه‌مشدر . حتی ، بعض مؤلفلر ، اورال قوملریله آلتای قوملرینك بری برندن آیری ایکی زمره تشکیل ایتدیکنی وتورکلرك مغوللر وتونغوزلرله برابر آلتای زمره‌سنه ، فینوالرله مجارلرك‌ده اورال زمره‌سنه منسوب اولدقلرینی ادعا ایدییورلر . تورکلرك مغوللرله وتونغوزلرله لسانی بر قرابتی اولدیغی‌ده هنوز اثبات ایدیله‌مشدر . بوکون علماً ثابت اولان برحقیقت وارسه ، اوده‌تورکجه قونوشان یاقوت ، قیرغیز ، اوزبك ، قبچاق (تاتار) ، اوغوز کبی تورك شعبه‌لرینك لسانجه وعنعنه‌جه قومی بر وحدته مالك بولوندیغیدر . توران کلمه‌سی ، تورلر یعنی تورکلر دیمك اولدیغی ایچون ، منحصراً تورکلری احتوا ایدن جامعوی بر اسمدر . او حالده ، (توران) کلمه‌سنی بوتون تورك شعبه‌لرینی احتوا ایدن بویوك تورکستانه حصر ایتمه‌مز لازم کلیر . چونکه ، (تورك) کلمه‌سی بوکون یالکز تورکیا تورکلرینه ویریلن بر عنوان حکمنه کچمشدر . تورکیاده‌کی تورك حرثنه‌داخل اولانلر ، طبیعی‌ینه‌بو اسمی آله‌جقلردر . بنم اعتقادمجه ، بوتون اوغوزلر یاقین‌برزمانده بو اسمده برلشه‌جکلردر . فقط ، تاتارلر ، اوزبکلر ، قیرغیزلر آیری حرثلر وجوده کتیردکلری تقدیرده ، آیری ملتلر حالی آله‌جقلرندن ، یالکز کندی اسملریله آکیله‌جقلردر . او زمان بوتون بو اسکی اقربالری قومی برجامعه حالنده برلشدیرن مشترك بر عنوانه لزوم حس ایدیله‌جك . ایشته ، بو مشترك عنوان (توران) کلمه‌سیدر .

تورکجیلرك اوزاق مفکوره‌سی ، (توران) نامی آلتنده برلشن اوغوزلری ،

تاتارلری ، قیرغیزلری ، اوز بکلری ، یاقوتلری لسـانده ، ادبیاتده ، حرثده برلشدیرمکدر . بو مفکورەنك بر شأنیت حالنه کچمەسی ممکنمی، یوقسەدکلی؟ یاقین مفکورەلر ایچین بو جهت آرانیرسەده ، اوزاق مفکورەلر ایچین آرانمازە چونکه ، اوزاق مفکورە، روحلردەکی وجدی نامتناهی بر درجەیەیوکسلتمك ایچین ، استهداف ایدیلن چوق جاذبەلی برخیالدر . مثلا، لەنین، بولشەویکلك ایچین ، یاقین مفکورە اولەرق قوللەقتیویزمی ، اوزاق مفکورە صورتندەده قومونیزمی ایلری‌سورمشدر . قومونیزمك نەزمان حصوله کلەجکنی‌صوران‌لره شو جوابی ویریور : « قومونیزمك نه زمان تطبیق اولونەجغنی شـیمدیدن کسدیرمك ممکن دکلدر . بو ، حضرت محمدك جنتی کبی نه زمان ونرەده کورونەجکی معلوم اولمایان برشیدر . »

ایشته ، توران مفکورەسیده بویله بردر . یوز میلیون تورکك بر ملت حالنده برلشـمەسی ، تورکجیلر ایچین الـ قوتلی بر وجد منبعیدر . توران مفکورەسی اولماسەیدی ، تورکجیلك بو قادار سرعتله نتشار ایتمەیەجکدی . معمافیه کیم بیلیر؟ بلکه ، استقبالده (توران) مفکورەسنك حصولیده ممکن اولەجقدر . مفکورە، استقبالك‌خالقیدر . دون تورکلر ایچین خیالی برمفکورە حالنده بولونان (ملی دولت)، بوکون تورکیادە بر شأنیت حالنی آلمشدر.

اوحالده، تورکجیلکی فکورەسنك‌بیوکلکی‌نقطەسندن اوچ‌درجەیه‌آییرەبیلیرز:

(١) تورکیاجیلق

(٢) اوغوزجیلق یاخود تورکمنجیلك

(٣) تورانجیلق

بوکون شأنیت ساحەسنده یالکز تورکیاجیلق واردر . فقط ، روحلرك بویوك بر اشتیاقله آرادیغی (قیزیل الما) ، شأنیت ساحەسنده دکل ، خیال ساحەسندەدر . تورك کویلوسی قیزیل المایی تخیل ایدرکن ، کوزینك اوکنه اسکی تورك ایلخاناقلری کلیر . فی‌الحقیقه ، توران مفکورەسی ماضیده بر خیال دکل ، بر شـأنیتدی . میلاددن ٢١٠ سـنه اول ، قون حکمداری

(مهته) قونلر (هونلر) نامی آلتنده بوتون تورکلری برلشدیردیکی زمان (توران) مفکورەسی بر شـأنیت حالنه کیرمشـدی . هونلردن صوکرا آوارلر ، آوارلردن صوکرا کوك‌تورکلر ، کوك تورکلردن صوکرا اوغوزلر، بونلردن صوکرا قیرغیز قاراقلر، دها صوکرا کورخان ، جنکیزخان وصوکنجی اولمق اوزره تیمورلنك توران مفکورەسنی شأنیت حالنه کتیرمدیلرمی ؟

(توران) کلمەسنك معناسی شو صورتله تحدید اولوندقدن صوکرا، آرتق، مجارلرك ، فینوالرك ، مغوللرك ، تونغوزلرك تورانله بر علاقەلری قالمامق ایجاب ایدر . توران ، بوتون تورکلرك ماضیده وبلکه‌ده استقبالده بر شأنیت اولان بویوك وطنیدر .

تورانیلر ، یالکز تورکجه قونوشـان ملتلردر . اکر اورال وآلتای عائلەسی کرچکدن وارسه ، بونك کندیسـنه مخصوص بر اسمی اولدیغندن (توران) آدینه احتیاجی یوقدر .

بعض آوروپالی مؤلفلر ، غربی آسـیاده اصلاً سـامیلره یاخود آریلره منسوب اولمایان بوتون قوملره (تورانی) آدینی ویریبورلر . بونلرك مقصدی ، بو قوملرك تورکلرله اقربا اولدیغنی تصدیق ایتمك دکلدر . یالکز سامیلرله آریلردن خارج قوملر اولدیغنی آکلاتمق ایچیندر .

بوندن باشقه ، بعض مؤلفلرده شهنامەیه نظراً (تور) ایله (ایرج) ك قاردەش اولدیغنه باقەرق تورانی اسـکی ایرانك بر قسمی عد ایتمکدەدرلر . حالبوکه ، شهنامەیه کوره ، تور ایله ایرجك اوچنجی بر قردەشـلری داهـا واردرکه آدی (سلم) در . (سلم) ایسه ایراندن بر شعبەنك ددەسی دکل ، بتون سامیلرك مشترك جدیدر. اوحالده، فریدونك اوغوللری اولان بو اوچ قاردەش نوحك اوغوللری کبی، اسکی اتنوغرافیك تقسیماتك آدلرندن دوغمشدر. بوندن آکلاشیلیورکه (توران) ایرانك برجزئی دکل ، بتون تورك ایللرینك مجموعی اولان تورك جامعەسندن عبارتدر .

٤

حرث ومدنيت

حرث ايله مدنيت آره‌سنده هم اشتراك نقطه‌ى، همده آيريلق نقطه‌لرى واردر . حرث ايله مدنيت آره‌سنده‌كى اشتراك نقطه‌سى ، ايكيسنكده بتون اجتماعى حياتلرى جامع اولمه‌سيدر . اجتماعى حياتلر شونلردر : دينى حيات ، اخلاقى حيات ، حقوقى حيات ، معاقلوى حيات ، بديعى حيات ، اقتصادى حيات ، لسانى حيات ، فنى حيات . بوسكز تورلو اجتماعى حياتلرك مجموعنه (حرث) آدى ويرلديكى كبى (مدنيت) ده دينلير . ايشته ، حرث ايله مدنيت آراسنده اشتراك و مشابهت نقطه‌سى بودر . شيمدى‌ده حرث ايله مدنيت آراسنده‌كى آيريلقلرى ، فرقلرى آرايه‌لم :

اولا ، (حرث) ملى اولديغى حالده ، (مدنيت) بين‌المللدر . حرث ، يالكز بر ملتك دينى ، اخلاقى ، حقوقى، معاقلوى ، بديعى ، لسانى ، اقتصادى وفنى حياتلرينك آهنكدار بر مجموعه‌سيدر . مدنيتسه ، عينى (معموره) يه داخل برچوق ملتلرك اجتماعى حياتلرينك مشترك بر مجموعيدر . مثلا آوروپا وآمريقا معموره‌سنده بوتون آوروپالى ملتلر آراسنده مشترك بر (غرب مدنيتى) واردر . بو مدنيتك ايچنده برى برندن آيرى ومستقل اولمق اوزره بر انكليز حرثى بر فرانسز حرثى ، بر آلمان حرثى الخ موجوددر .

ثانياً ، مدنيت اصول واسطه‌سيله وفردى ارادەلرله وجوده كلن اجتماعى حادثه‌لرك مجموعيدر . مثلا دينه دائر بيلكيلر وعلملر ، اصول واراده ايله وجوده كلديكى كبى ، اخلاقه ، حقوقه ، كوزل صنعتلره ، اقتصاده ، معاقله‌يه ،

لسانه وفنلره دائر بیلگیلر ونظریه‌لرده هپ فردلر طرفندن اصول واراده ایله وجوده کتیریلمشلردر . بناءً علیه ، عینی معنوی داخلنده برلونان بوتون بو مفهوملرك ، بیلگیلرك وعلملرك مجموعی (مدنیت) دیدیکمز شیئی وجوده کتیریر .

حرثه داخل اولان شیلرسه ، اصول ایله ، فردلرك اراده‌سیله وجود کله‌مشلردر ، صنعی دکللردر . نباتلرك ، حیوانلرك عضوی حیاتی ناصیل کندیلکندن وطبیعی بر صورتده انکشاف ایدییورسه ، حرثه داخل اولان شیلرك تشکل وتکاملی ده طبیبقی اویله‌در . مثلا، لسان فردلر طرفندن اصولله یاپیلمش بر شی دکلدر . لسانك بر کلمه‌سنی ده کیشدیره‌مه‌یز . اونك یرینه باشقه بر کلمه ایجاد ایدوب قویه‌مایز . لسانك ، کندی طبیعتندن دوغان بر قاعده‌سنی ده دکیشدیره‌مه‌یز . لسانك کلمه‌لری وقاعده‌لری آنجق کندیلکلرندن دکیشیرلر . بز بودکیشمه‌یه سیرجی قالیرز . فردلر طرفندن لسانه یالکز بر طاقم اصطلاحلر یعنی یکی لفظلر علاوه اولونه‌بیلیر . فقط ، بو لفظ منسوب اولدیغی مسلکی زمره طرفندن قبول ایدیلمدکجه ، لفظ ماهیتنده قاله‌رق، کلمه ماهیتنی آله‌ماز . یکی بر لفظ ، بر مسلکی زمره طرفندن قبول ایدلدکدن صوکراده ، زمروی برکلمه ماهیتنی آلیر . آنجق ، بوتون خلق طرفندن قبول ایدیلدکدن صوکرادرکه مشترك کلمه‌لر آراسنه کیره‌بیلیر .

فقط ، یکی لفظلرك برزمره یاخود بوتون خلق طرفندن قبول ایدیلوب ایدیلمه‌مسی موجدلربنك الندة دکلدر . اسکی عثمانلی لساننده شناسیدن بری میلیونلرجه یکی لفظلر ایجاد اولوندیغی حالده ، بونلردن جزئی بر قسمی زمروی کلمه‌لر صیراسنه کچه‌بیلمشدر ، مشترك کلمه‌لر صیراسنه کچنلرسه بش اون کلمه‌یه منحصردر .

دیمك‌که حرثك ایلك نمونه‌سنی لسانك کلمه‌لرنده ، مدنیتك ایلك نمونه‌سنی‌ده یکی لفظلر صورتنده ایجاد اولنان اصطلاحلرنده کورویورز . کلمه‌لر اجتماعی مؤسسه‌لردر ، یکی لفظلرسه فردی تأسیسلردر . برفردك ایجاد ایتدیکی

برلهظ بعضاً ، آنی برانتشارله خلق آراسنده یاپیله‌بیلیر . فقط ، بوانتشار قوتنی اولفظه ویرن ، اونی ایجاد ایدن آدام دکلدر ؛ جمعیتك فردلرجه مجهول اولان گیزلی برجریانیدر .

بوندن اون بش سنه اول ، مملکتمزده یان یانه ایکی لسان یاشیوردی : بونلردن برنجیسی ، رسمی بر قیمته مالکدی و یازی‌یی انحصار آلتنه آلمش گیبیدی . بوكا (عثمانلیجه) آدی ویریلیوردی .

ایکنجیسی ، یالکز خلق آراسنده قونوشمغه منحصر قالمش گیبیدی . بوكاده استخفافله (تورکجه) آدی ویریلیوردی . وعوامه مخصوص بر (آرغو) ظن ایدیلیوردی . حال بوكه اصل طبیعی وحقیقی لسانمز بو ایدی . (عثمانلیجه) ایسه ، تورکجه ، عربجه و عجمجه‌دن عبارت اولان اوچ لسانك صرفی ، نحوی ، قاموسی برلشدیرمکله حصوله گلمش صنعی برخلیطه‌دن عبارتدی . بو ایکی لساندن برنجیسی طبیعی بر تشکل وتعامله کندیلکندن وجوده گلمشدی . بناءً علیه ، حرثمزك لسانی ایدی . ایکنجیسی ایسه فردلر طرفندن اصولله واراده ایله یاپیلمشدی . بولسانی عاشقلرانك ایچنه یالکز بعض تورکجه کلمه‌لر وادات‌لر قاریشدیرابیلیردی . دیمك که عثمانلیجه‌نك حرثمزدن پك از برحصه‌سی واردی . بوندن دولاییدر اوكا مدنیتمزك لسانی ایدی دییه‌بیلیرز .

مملکتمزده بو ایکی لسان کبی ، ایکی وزنده یان یانه یاشیوردی . تورك خلقنك قوللاندیغی تورك وزنی ، اصول ایله یاپیلمایوردی . خلق شاعرلری وزنلی اولدیغی بیلمه‌دن غایت لیریك شعرلر یازییورلردی . طبیعی بوالهام ایله ، ابداع ایله اولویوردی . اصولله وتقلیدله یاپیلمایوردی . او حالده ، بووزنده تورك حرثنه داخلدی . عثمانلی وزنه گلنجه ، بوعجم شاعرلرندن آلنمشدی . بو وزنده شعر یازانلر تقلیدله و اصولله یازییورلردی . بوندن دولاییدرکه (عروض وزنی) دینیلن بووزن خلق آراسنه نفوذ ایده‌مه‌مشدی . بووزنده شعر یازانلر ، عجم ادبیاتی تدرس طریقیله اوکره‌نیورلر ، اصول واسطه‌سیله

عروضی تطبیق ایدییورلردی . بناءً علیه ، عروض وزنی ملی حرثمزه داخل اولامادی . عجملرده ایسه کویلولر بیله عروض وزننده شعرلر سویلرلر . بناءً علیه ، عروض وزنی ایرانك ملی حرثنه داخل دیمکدر .

مملکتمزده بونلردن باشقه ، یان یانه یاشایان ایکی موسیقی واردر . بونلردن بریسی خلق آراسنده کندی کندینه دوغمش اولان (تورك موسیقیسی) دیکری (فارابی) طرفندن بیزانسدن ترجمه و اقتباس اولنان (عثمانلی موسیقیسی) در . تورك موسیقیسی الهام ایله وجوده کلمش ، تقلیدله خارجدن آلنمامشدر . عثمانلی موسیقیسی ایسه ، تقلید واسطه‌سیله خارجدن آلنمش و آنجق اصولله دوام ایتدیرلمشدر . بونلردن برنجیسی حرثمزك ، ایکنجیسی ایسه ، مدنیتمزك موسیقیسیدر . مدنیت اصولله یاپیلان وتقلید واسطه‌سیله برملتدن دیکر ملته کچن مفهوملرك وتکنیکلرك مجموعیدر . حرث ایسه هم اصولله یاپیلامایان ، همده تقلیدله باشقه ملتلردن آلنه‌مایان دویغولردر . بوسببله ، عثمانلی موسیقیسی قاعده‌لردن مرکب بر فن شکلنده اولدیغی حالده ، تورك موسیقیسی ، قاعده‌سز ، اصولسز ، فنسز مه‌لودیلردن ، تورکك باغرندن قوپان صمیمی نغمه‌لردن عبارتدر . حالبوکه بیزانس موسیقیسنك منشأینه چیقارسه‌ق بونیده اسکی یونانلیلرك حرثی داخلنده کوروروز .

ادبیاتمزده‌ده عینی ایکیلك موجوددر . تورك ادبیاتی خلقك ضرب مثللریله بیلمجه‌لرندن ، خلق ماصاللریله خلق قوشمه‌لرندن ، دستانلرندن ، خلق جنکنامه‌لریله منقبه‌لرندن ، تکیه‌لرك الاهیلریله نفسلرندن ، خلقك ذکره کویانه فقره‌لرندن وخلق تماشاسندن عبارتدر . ضرب مثللر دوغرودن دوغرویه خلقك حکمتلریدر . بیلمجه‌لریده وجوده کتیرن خلقدر . خلق ماصاللریده فردلر طرفندن دوزولمه‌مشدر . بونلر تورکك اساطیر دوره‌لرندن باشلایه‌رق عنعنوی بر صورتده زمانمزه قادار کلن پری ماصاللریله دەو ماصاللریدر . دده قورقود کتابنده‌کی ماصاللرده اوزانلردن اوزانه شفاهی بر صورتده انتقال ایدەرك آنجق برقاچ عصر اول یازیلمشدر . شاه اسماعیل ، عاشق کرم ، عاشق غریب ،

کوراوغلی کتابلری‌ده وقتیله خلق طرفندن یازلمش خلق ماصاللریدر . تورك تاریخنده واتنوغرفیاسنده‌کی اسطوره‌لر ، لەژاندلر ، افسانه‌لرده ، تورك ادبیاتنك عنصرلریدر . حنکنامه‌لر ودینی منقبه‌لره کلنجه بونلر خلق ادبیاتنك اسلامی دوره‌سنه مخصوص محصوللریدر . خلق شاعرلرینك قوشمه‌لریله دستانلری ، مانیلریله تورکولری‌ده ، یوقاریده صایدیغمز اثرلر کبی ، تورك خلقنك صمیمی اثرلریدر . بونلرده اصولله ، تقلیدله یاپیلمامشلردر . عاشق عمر ، دردلی ، قاراجه وغلانلر کبی شاعرلر خلقك سوکیلی شاعرلریدر . تکیه‌لرده برر خلق معبدی اولدیغی ایچین ، بورالرده دوغان الاهیلرله نفسلرده خلق ادبیاتنه ، بناءً علیه تورك ادبیاتنه داخلدر . یونس ایمره وقایغوسزله بکتاشی شاعرلری بو زمره‌یه داخلدر . عثمانلی ادبیاتی ایسه ، ماصال یرینه فردی حکایه‌لرله رومانلردن ، قوشمه ودستان یرینه تقلیدله یاپیلمش غزللرله آلافرانقه منظومه‌لردن مرکبدر . عثمانلی شاعرلرندن هر بری ، مطلقا ، عجم دورنده بر عجم شاعریله ، فرانسز دورنده بر فرانسز شاعریله متناظردر . فضولی ایله ندیم بیله بو خصوصده مستثنا دکللردر . بوجهتله ، عثمانلی ادیبلریله شاعرلرندن هیچ بری اوریژینال دکلدر ، هپسی مقلددر ، هپسنك اثرلری بدیعی الهامدن دکل ، ذهنی هنرورلکدن دوغمشدر . مثلا نکره‌کولق (humour) نقطهٔ نظرندن بو ایکی زمره‌یی مقایسه ایده‌لم : نصر الدین خوجا ، انجیلی چاووش ، بکری مصطفی وبکتاشی بابالری خلقك نکره‌کولریدر ، کانی ایله سروری ایسه عثمانلی دیواننك مزاحجیلریدر . طبیعی نکره‌لکله صنعی مزاح آراسنده‌کی فرق بوقارشیلاشدیرمه ایله میدانه چیقار .

قاراکوزله اورته اوینه‌ کلنجه ، بونلرده خلق تماشاسی یعنی معنوی تورك تیاتروسیدر . قاراکوزله حاجیوادك معارضه‌لری ، تورکله عثمانلینك ، یعنی او زمانکی حرثرله مدنیتمزك مجادله‌لرندن عبارتدر .

اخلاقده‌ده عینی ایکیلکی کوروررز . (تورك اخلاقی) ایله (عثمانلی اخلاقی) بری برینه ضد کبیدر . محمود کاشغری ، دیوان لغاتك (تورك) ماده‌سنده ،

تورکلری مختصراً تعریف ایدییور . دییورکه تورکده تصلف وتفاخر یوقدر . تورك بویوك قهرمانلقلر وفداکارلقلر یاپدیغی زمان، برفوق العاده‌لك یاپدیغندن خبرسز کبی کورونور . (جاحظ) ده تورکلری عیناً بوصورتله تفسیر ایدییور . عثمانلی انموذجنه باقارسه‌ق اسکی شاعرلرنده فخریه‌لرك ، یکی ادیبلرنده تصلف وتفاخرك حاکم اولدیغنی کورورز . ثروت فنون مکتبی عثمانلی ادبیاتنك اك پارلاق بر دوریدر . بو مکتبه منسوب اولان ادیبلرله شاعرلر اکثریتله ریبی، بدبین ، امیدسز ، خسته روحلر صورتنده تجلی ایتمشلردر . حقیقی تورك ایسه یقنلی ، نیکبین ، امیدلی وصاغلامدر .

حتی ، علمامز آراسنده‌ده بو ایکیلکی کورورز . عثمانلی علماسنك عنعنوی عنوانی (علمای رسوم) ایدی . آناطولوده‌کی علما ایسه (خلق علماسی) ایدی . برنجیلر رتبه‌لی ، فقط جاهل ایدیلر . ایکنجیلر عملی ، فقط رتبه‌سز ایدیلر . سیاست وعسکرلك ساحه‌سنده بویوك بر داهی اولان افشارلی نادر شاه بوتون مسلمانلری سنیلك دائره‌سنده برلشدیرمك وعموم سلطانلری عثمانلی پادشاهنك ریاستی آلتنه صوقمق ایچین ، مذاکره‌ده بولنمق اوزره ، استانبوله دینی وسیاسی برهیئت کوندرمشدی . استانبولده بوهیئتله مذاکره‌یه علمای رسومی مأمور ایتدیلر . ایرانلی علما هیئتی، بونلره سوز آکلاتمقدن عاجز قالنجه صدراعظمه مراجعت ایدرك دیدیلرکه « بزم سیاسی هیچ بر رتبه‌مز ، علمدن باشقه پایه‌مز یوقدر . حال بوکه مذاکره‌ده بولوندیغمز ذاتلر بویوك رتبه‌لی ذوات اولدقلرندن ، حضورلرنده سربستجه سوز سویله‌یه‌میورز . بزی طشره‌ده‌کی رتبه‌سز علما ایله کوروشدورورسه‌کز چوق ممنون اولورز . » راغب پاشانك (تحقیق توفیق) آدلی کتابنده نقل ایتدیکی بوموثوق واقعه کوستریورکه نادر شاهك علمی هیئتی ، عثمانلی علماسنه دکل ، تورك علماسنه قیمت ویرییورلردی .

اسکی دورلرك حتی سیاسی وعسکری موفقیتلری‌ده خلق آراسندن چیقمش جاهل وامی پاشالره عائددی . بالآخره راغب پاشا وسفیه ابراهیم

پاشاکبی عثمانلی معارفنده یوکسک برموقع احراز ایدنلر حکومتک باشنه کچنجه، ایشلر بوزولمغه باشلادی .

مع مافیه ، بو اجتماعی ایکیلکلر یالکز فکری فعالیتلره مخصوصدی . او زمانلر ، ال ایشی عوامه مخصوص صایلدیغندن ، خواص صنفی تەکنیکلرک بوتون نوعلرندن اوزاق دوربیورردی . بو سببله ، معمارلق ، خطاطلق ، حکاکلق ، مجلدلك ، تذهیبجیلك ، ماءالنغوزلق ، دەمیرجیلك ، بویاجیلق ، خالیجیلق ، جولهالق ، رساملق ، نقاشلق کبی عملی تەکنیکلرک یالکز بر شکلی واردی . اوده خلق تەکنیکی ایدی . دیمك‌که عمومیتله یوکسک بر بدیعیلکی حائز اولان بو صنعتلره منحصراً تورك صنعتی نامنی ویرەبیلیرز . بونلر عثمانلی مدنیتنك عنصرلری دکل ، تورك حرثنك عنصرلریدی . بوکون اوروپا ، بواسکی صنعتلریمزك محصوللرینی میلیارلر صرف ایدەرك پارچه پارچه طوپلایور . اوروپانك ، آمریقانك موزەلری ، صالونلری هپ تورك اثرلریله دولمقدەدر . اوروپاده بو تورکپرستلکه (تورکوری) نامی ویریلیر . اوروپانك حقیقی متفکر وصنعتکارلری مثلا لامارتینلری ، اوکوستقونتلری ، پیەرلافیتلری ، میسمەرلری ، پیەرلوتیلری ، فارەرلری تورکك صمیمی صنعتنه ، محوبتلی وکوستریشسز اخلاقنه ، درین وتعصبسز دیانتنه ، خلاصه ، قناعت وتسلیمیتله‌برابر دائمی برنیکبینلك ومفکورەلیلکدن عبارت اولان فقیرانه ، فقط مسعودانه حیاتنه مفتوندرلر . لاکین ، بونلرك عاشق اولدقلری شیلر ، عثمانلی مدنیتنه داخل اولان اصولی وتقلیدی اثرلردکل ، تورك حرثنه منسوب اولان الهامی واوریژینال اثرلردر .

یالکز مملکتمزه مخصوص اولان بو غریب وضعیتك سببی نەدر ؟ نیچین بو اولکەده یاشایان بو ایکی انموذج ، تورك انموذجی ایله عثمانلی انموذجی بری برینه بوقادار ضددر . نیچین تورك انموذجنك هرشیئی کوزل ، عثمانلی انموذجنك هرشیئی چرکیندر . چونکه ، عثمانلی انموذجی تورکك حرثنه وحیاتنه مضر اولان ایمپریالیزم ساحەسنه آتیلدی ، قوزموپولیت اولدی ، صنف منفعتنی ملی منفعتك فوقنده

گوردی . فی‌الحقیقه ، عثمانلی ایمپراطورلغی گنیشله‌دکجه ، یوزلرجه ملتلری سیاسی دائره‌سنه آلدقجه ، اداره ایدنلرله اداره اولونانلر آیری ایکی صنف حالنه گیرییورلردی. اداره ایدن بوتون قوزموپولیتلر (عثمانلی صنفی) نی، اداره اولونان تورکلرده (تورك صنفی) نی تشکیل ایدییورلردی. بو ایکی صنف بری برینی سومزدی. عثمانلی صنفی، کندینی مات حاکمه صورتنده گورور ، اداره ایتدیکی تورکلره ملت محکومه نظریله باقاردی. عثمانلی دائما، تورکه (اشك تورك) دیردی . تورك کویلرینه رسمی بر شخص گلدیکی زمان ، (عثمانلی گلیور) دییه هرکس قاچاردی . تورکلر آراسنده قیزیلباشلغك ظهوری بیله بو آیریلقله ایضاح اولونه‌بیلیر .

شاه اسماعیلك ده‌ده‌سی اولان (شیخ جنید) اوغوز بویلری آره‌سنده (اولادمی اقدمدر یوقسه اصحابمی ؟) دییه‌رك پروپاغاندا یاپیوردی . اوغوز بویلری اوغوزخانك اولادی وقاییلرك عججه زاده‌لری دکلمیدیلر ؟ نصل اولیوردی‌ده پادشاهك اندروندن چیقان دوشیره‌لردن مرکب اولان اصحابی بونلره تقدیم ایدیلیوردی . اوتاریخده‌کی خلق شیخلری ، تورکلرك او زمانکی مظلومیتنی وقتیله اهل بیتك اوغرامش اولدیغی مظلومیته بکزتیورلردی. اوزمان تورکنلرك بویوك برقسمی بومشابهته آلدانه‌رق بابا اوجاغندن آیریلدیلر . کندی کندیلرینه آیری برادبیات ، آیری برفلسفه ، آیری برمعبد یاپدیلر .

معمافیه، دینا عثمانلیلردن آیریلامش اولان‌سنی تورکلرده، حرثاً عثمانلی ایمپریالیزمنه تابع اولمادیلر . بونلرده کندی کندیلرینه ملی برحرث یاپه‌رق ، عثمانلی مدنیتنه قارشی تمامیله لاقید قالدیلر . عثمانلی مدنیتنك گزیده‌لرینه (خواص) دینیلدیکی گبی، ترك حرثنكده اوزانلری ، عاشقلری ، بابالری واوستالری واردی . دیمك که مملکتمزده ایکی تورلو گزیده‌لر موجوددی . بونلردن برنجیسی سرایی تمثیل ایدییوردی ، بوزمره‌نك معیشتنی تأمین ایدن‌ده سرایدی. مثلا ، عثمانلی شاعرلری سرایدن جائزه آلمقله گچیندکلری گبی، عثمانلی موسقیشناسلری‌ده سرایك ویردیکی احسانلرله، معاشلرله گچینیرلردی. خلقك ساز وسوز شاعرلری

ایسه، خلقك هدیه‌لریله یاشارلردی. علمای رسوم نامنی آلان عثمانلی علماسی قاضیعسکرلکده، قاضیلقلرده یوکسك معاشلر وآرپه‌لقلر آلیرلردی. خلق خوجالرندن وشیخلرندن عبارت اولان تورك دینیاتجیلرینی ایسه یالکز خلق بسلردی. بو سببله، کوزه‌ل صنعتلرده وسائر صنایعده رهبرلك ایدن اوسته‌لر، یکیت باشیلر واخی بابالر یالکز خلق صنفندن یتیشیرلر ودائما خلق وتورك قالیرلردی.

کورولیورکه حرث ایله مدنیتی بری برندن آییران، حرثك بالخاصه دویغولردن، مدنیتك بالخاصه بیلکیلردن مرکب اولمسیدر. انسانده دویغولر اصوله واراده‌یه تابع دکلدر. بر ملت دیکر ملتك دینی، اخلاقی، بدیعی دویغولرینی تقلید ایده‌مز. مثلا تورکلرك اسلامیتدن اولکی دیننده کوك تاکری مکافات تاکریسیدر. مجازاته قاریشماز. مجازات الاهی (ارلك خان) اسمنده باشقه‌بر اسطوروی شخصیتدر. تاکری یالکز جمال صفتیله تجلی ایتدیکی ایچون، اسکی تورکلر اونی یالکز سورلردی، تاکری‌یه قارشی قورقو حسیله متحسس اولمازلردی. اسلامیتدن صوکرا، تورکلرده محبة اللهك غالب اولمه‌سی بو اسکی عنعنه‌نك دوامندن عبارتدر. تورکلرده مخافة الله پك انده‌ردر. استانبولده وآنادولوده‌کی واعظلرك تجربه‌لری کوسترییورکه کوزه‌للکه، ایییلکه دائر وعظ ایدن واعظلرك مداوملری آرتییور؛ جهنمدن، زبانیلردن بحث ایدن واعظلرك سامعلری ایسه دائما آزالیور. تورکلرك اسکی دینلرنده زهدی عبادتلر یوقدی، بدیعی واخلاقی آیینلر چوقدی. بونك نتیجه‌سی اوله‌رق اسلامیتدن صوکراده، تورکلر اك قوتلی بر ایمانه اك صمیمی بر دیانته مالك اولدقلری حالده، زاهدانه ومتعصبانه دویغولردن آزاده قالدیلر. بو خصوصده یونس ایمره‌یی اوقومق کافیدر. تورکلرك جامعلرده الاهیلره ومولود شریف قرائتنه، تکیه‌لرده ایسه، شعره وموسیقی‌یه بویوك بر موقع ویرمه‌لری بدیعی دیانت انموذجنه منسوب بولونمه‌لرندندر.

اسکی تورك دیننده، تورك تاکریسی صلح ومسالمت الاهی ایدی. تورك دیننك ماهیتنی کوسترن (ایل) کلمه‌سی، صلح معناسنه ایدی (محمود

کاشغری) . ایلجی (صلحجی) دیمك اولدیغی کبی، ایلخان (صلح خاقانی) دیمکدی . تورك ایلخانلری ، مانجوریادن مجارستانه قدر دائمی بر صلح وجوده کتیرن صلحپرست مجددلردن باشقه بر شی دکلدیلر .

اك اسکی تورك دولتنك مؤسسی اولان (مه‌ته) نك یوکسك اخلاقی ، صلحپرورلکنی ایمپریالیزمدن اجتنابی (یکی مجموعه) ده یازمشدم . تورك صلحپرورلکنك مؤسسی مه‌ته‌در .

تورکلرك بو اسکی صلح عنعنه‌سی سایه‌سنده‌در که تورك حکمدارلری اسلام دورنده‌ده دائما مغلوبلره شفقتله معامله ایتمش ، دائما کندیلرینی بین‌الملل بر صلح عاملی طانیمشلردر . تورك تاریخی باشدن باشه بو دعوایه شاهددر . آوروپالیلرك او قادار اتهام ایتدکلری ، (آتیلا) بیله ینه اونلرك روایتنجه مغلوب ملتلر نه زمان صلح ایسته‌مشلرسه درحال قبول ایتمشدر . چونکه ، آتیلاده بر ایلخان، یعنی، جهان صلحی تأمینه چالیشان بر مجدددی . آوروپالیلر آتیلانك (تاکری قوطی) عنوانی ، (الهك بلاسی) صورتنده ترجمه ایتمکله تاریخی بر کناه ایشله‌مشلردر . تورکلرك بوتون صنعت شعبه‌لرنده آشکار اولان بدیعی خصوصیتلری ده طبیعیلك، ساده‌لك، ظرافت واوریژینالالکدر. تورکك خالیلرنده ، چینیلرنده ، معماریسنده ، حسن خطنده تجلی ایدن هپ بو بدیعی مزیتلردر . تورکك کوزل صنعتلرنده اولدیغی کبی دیانت واخلاقنده‌ده هپ بو مزیتلرك حاکم اولدیغی کورولور .

بومثاللرده آکلاشیلیرکه برحرثی تشکیل ایدن متعدد اجتماعی حیاتلر آراسنده صمیمی برتساند ، درونی بر آهنك واردر . تورکك لسانی ناصیل ساده ایسه ، دینی ، اخلاقی ، بدیعی، سیاسی، اقتصادی، عائلوی حیاتلری‌ده هپ ساده وصمیمیدر. تورکك حیاتنده‌کی بو عملیلك واوریژینالالك بو مرکزی سجیه‌سنك برتجلیسندن عبارتدر . فقط ، حرثك عنصرلری آراسنده‌کی بو آهنکه باقوب‌ده ، مدنیتك‌ده آهنکدار عنصرلردن مرکب اولدیغی ظن ایتمك دوغرو دکلدر . عثمانلی مدنیتی تورك ، عجم ، عرب حرثلریله اسلام

دینه ، شرق مدنیتنه وصوك زمانلرده‌ده غرب مدنیتنه منسوب مؤسسه‌لردن مرکب برخلیطه‌در . بومؤسسه هیچ برزمان قایناشه‌رق ، امتزاج ایده‌رك آهنکدار برمنظومه حالنه کیره‌مدی . برمدنیت آنجق ملی بر حرثه آشیلانیرسه ، آهنکدار بر وحدت حالنی آلیر . مثلا ، انکلیز مدنیتی انکلیز حرثنه آشیلانمشدر . بوسببله انکلیز حرثی کبی ، انکلیز مدنیتنك عنصرلری آراسنده‌ده بر آهنك واردر .

حرث ایله مدنیت آراسنده‌کی برمناسبتده شودر : هر قومك ابتدا یالکز حرثی واردر . برقوم ، حرثاً یوکسلدکجه سیاستجه‌ده یوکسله‌رك قوتلی بر دولت وجوده‌کتیریر . دیکر طرفدن‌ده حرثك یوکسلمه‌سندن مدنیتده دوغمه باشلار . مدنیت ، ابتدا ملی حرثدن دوغدیغی حالده ، بالآخره قومشو ملتلرك مدنیتندن‌ده برچوق مؤسسه‌لر آلیر . فقط ، برجمعیتك مدنیتنده فضله بر انکشافك سرعتله حصولی مضردر . (ریبو) دیورکه : ذهن فضله بر انکشافه مظهر اولونجه سجیه‌یی بوزار . فردده ذهن نه ایسه ، جمعیتده‌ده مدنیت اودر . فردده سجیه نه ایسه ، جمعیتده‌ده حرث اودر . بناءً علیه ، ذهنك فضله انکشافی فردی سجیه‌یی بوزدیغی کبی ، مدنیتك فضله بر انکشافی‌ده ملی حرثی بوزار . ملی حرثی بوزولمش اولان ملتلره (دهژه‌نه‌ره ملتلر) نامی ویریلیر .

حرث ایله مدنیتك صوکنجی بر مناسبتی‌ده شودر : حرثی قوتلی ، فقط مدنیتی ضعیف بر ملله ، حرثی بوزولمش ، فقط ، مدنیتی یوکسك اولان دیکر بر ملت ، سیاسی مجادله‌یه کیرنجه ، حرثی قوتلی اولان ملت دائماً غالب کلمشدر . مثلا اسکی مصریلر ، مدنیتده یوکسه‌لنجه حرثلری بوزولمغه باشلادی . اوزمان یکی دوغان فرس دولتی ایسه ، مدنیتده هنوز کری اولمقله برابر ، قوتلی بر حرثه مالکدی بو سببله ، فارسیلر ، مصریلری مغلوب ایتدیلر . برقاچ عصر صوکرا ، ایرانده‌ده مدنیت یوکسلدی . طبیعیدرکه حرث ضعیفلامغه باشلادی . بو کره‌ده ابتدا حرثلری هنوز بوزولمامش اولان یونانلیلره مغلوب

اولدیلر . بر مدت صوکرا ، یونان حرثی ده بوزولمغه باشلادیغندن ، کرك یونانیلر کرك ایرانیلر ، قوتلی بر حرثله میدانه چیقان مدنیتسز ماکدونیالیلره مغلوب اولدیلر . شرقده اشکانیان و ساسانیان سلاله‌لرینك ، غربده رومالیلرك ، حرثی بوزولمغه باشلایان ماکدونیالیلره غلبه‌سی ده عینی صورتله ایضاح اولونه‌بیلیر . نهایت ، مدنیتدن هیچ بر نصیبی اولمایان ، فقط ، حرثده صوك درجه قوتلی اولان عربلر میدانه چیقارق هم ساسانیلره ، هم ده رومالیلره غالب کلدیلر . فقط ، چوق زمان کچمه‌دن عرب ملتی ده مدنیلشمکه باشلادیغندن حرثی غائب ایده‌رك سیاسی حاکمیتی تورکستاندن یکی کلمش اولان تورملی سلجوق تورکلرینه تسلیم ایتدیلر . بوکون ، تورکلرك ملی حرثندن باشقه بر شی دکلدی . تورکلرك شیمدی‌یه قادار مستقل قالمه‌سی ، چناق قلعه‌دن انکلیزلرله فرانسزلری قوغمه‌سی و متارکه‌دن صوکرا انکلیز سلاحلریله و پاراسیله تجهیز ایدیلمش بولونان یونانیلرله ارمنیلری مغلوب ایده‌رك معنًا انکلیزلری یکمه‌سی ، هپ بو ملی حرثك قوتی سایه‌سنده‌در .

حرث ایله مدنیت آراسنده‌کی بو مناسبتلر آکلاشیلدقدن صوکرا ، آرتق تورکجیلکك نه دیمك اولدیغنی و بو مملکتده نه کبی وظیفه‌لرك ایفاسنه مأمور بولوندیغنی تعیین ایده‌بیلیرز . عثمانلی مدنیتی ایکی سبله ییقلمغه محکومدی : برنجیسی عثمانلی ایمپراطورلغنك بوتون ایمپراطورلقلر کبی موقت بر جامعه‌دن عبارت اولمه‌سیدی . ابدی حیاته مالك اولان زمره‌لرسه ، جامعه‌لر دکل ، جمعیتلردر . جمعیتلره کلنجه ، بونلر یالکز ملتلردن عبارتدر . محکوم ملتلر ، ملی بنلکلرینی ایمپراطورلقلرك قوزموپولت اداره‌سی آلتنده ، آنجق موقتاً اونوته‌بیلیرلردی . بر کون ، مطلقا ، ملتلردن عبارت اولان حقیقی جمعیتلر ، رعیه‌لك اویقوسندن اویانه‌جقلر حرثی استقلاللرینی و سیاسی حاکمیتلرینی ایسته‌یه‌جکلردی . اوروپاده بش عصردن بری بو عملیه دوام ایدییوردی . بناءً علیه ، بو عملیه‌دن آزاده قالمش اولان آوستریا ، روسیه و عثمانلی ایمپراطورلقلری ده ، سلفلری کبی ، انحلاله دوچار اوله‌جقلردی . ایکنجی سبب ، غرب مدنیتی یوکسلدکجه شرق مدنیتی بوس بوتون اورته‌دن قالدیرمق خاصه‌سنی حائز بولونمه‌سیدر . روسیه‌ده و بالقان

ملتلرنده غرب مدنيتى ، شرق مدنيتنك يرينه قائم اولديغى كبى ، عثمانلى ايمپراطورلغنده‌ده عينى حال وقوعه كله‌جكدى . شرق مدنيتى بعضيلرينك ظن ايتديكى كبى كرچكدن اسلام مدنيتى دكلدى . منشأ اعتباريله شرقى روما مدنيتندن عبارتدى . ناصيل كه غرب مدنيتى‌ده خرستيان مدنيتى دكل ، غربى روما مدنيتنك بر دوامندن عبارتدى . عثمانليلر ، شرقى روما مدنيتى ، دوغرودن دوغرويه بيزانسدن آلماديلر : كنديلرندن اول ، مسلمان عربلرله عجملر بو مدنيتى آلمش اولدقلرندن ، عثمانليلر اونى بو ديندا‌ش ملتلردن آلديلر . بوندن دولاييدركه بو مدنيتى ، بعض متفكرلر اسلام مدنيتى ظن ايتديلر . يوقاريده‌كى (مدنيتمز) عنوانلى مبحثده ، شرق مدنيتنك شرقى روما مدنيتى اولديغنى تاريخى دليللرله اثباته چاليشدم . بو خصوصده‌كى دليللر او قادار چوقدركه بر ايكى مقاله‌ده دكل ، بر قاچ جلدلك بر كتابده آنجق جمع ايديله‌بيلير .

غرب مدنيتنك هر يرده شرق مدنيتنك يرينه قائم اولمسى ، طبيعى بر قانون اولونجه ، توركياده‌ده بو اقامه حادثه‌سنك وقوعى ضرورى ديمكدى . اوحالده ، شرق مدنيتى دائره‌سنده بولنان عثمانلى مدنيتى ، بهمه‌حال اورته‌دن قالقه‌جق ، اونك يرينه برطرفدن اسلام دينيله برابر بر تورك حرثى ديكر طرفدن‌ده غرب مدنيتى قائم اوله‌جقدر . ايشته توركجيلكك وظيفه‌سى ، بر طرفدن يالكز خلق آره‌سنده قالمش اولان تورك حرثى آرايوب بولمق ، ديكر جهتدن غرب مدنيتى تام وجانلى بر صورتده آله‌رق ملى حرثه آشيلامقدر .

تنظيماتجيلر ، عثمانلى مدنيتنى غرب مدنيتيله تأليفه چاليشمشلردى . حالبوكه ايكى ضد مدنيت يان‌يانه ياشايه‌مازلر ، سيسته‌ملرى برى برينه مخالف بولونديغى ايچين ايكيسى ده برى برينى بوزمغه سبب اولور . مثلا ، غربك موسيقى فنيله شرقك موسيقى فنى برى برله ائتلاف ايده‌مز . غربك تجربى منطقيله شرقك اسقولاستيك منطقى يكديكريله باريشه‌ماز . بر ملت يا شرقلى اولور ، يا غربلى اولور . ايكى دينلى بر فرد اوله‌ماديغى كبى ، ايكى مدنيتلى بر ملتده اوله‌ماز . تنظيماتجيلر ،

بو نقطه‌یی بیلمدکلری ایچین ، یاپدقلری تجددده موفق اوله‌مادیلر .

تورکجیلره کلنجه ، بونلر ، اساساً بیزانس‌لی اولان شرق مدنیتنی بوسبوتون ترك ایدرك غرب مدنیتنی تام بر صورتده آلمق ایسته‌دکلرندن عزملرنده موفق اوله‌جقلردر . تورکجیلر ، تماميله تورك ومسلمان قالمق شرطیله غرب مدنیتنه تام وقطعی برصورتده کیرمك ایسته‌ینلردر . فقط ، غرب مدنیتنه کیرمه‌دن اول ، ملی حرثمزی آرایوب بوله‌رق ملی حرثمزی میدانه چیقارمه‌مز ایجاب ایدر .

٥

خلقه دوغرو

توركجيلكك ايلك اساسلرندن بريده شو (خلقه دوغرو) عمده‌سيدر . وقتيله ، بو عمده‌يي تطبيق ايتمك اوزره ، استانبولده (خلقه دوغرو) عنوانلى بر مجموعه چيقاريبوردق . صوكرالرى ، ازميرده‌ده عينى اسمده بر مجموعه نشر اولوندى .

(خلقه دوغرو كيتمك) نه ديمكدر ؟ خلقه دوغرو كيده‌جك اولانلر كيملردر ؟ بر ملتك منورلرينه ، متفكرلرينه او ملتك (كزيده‌لر) ى آدى ويريلير . كزيده‌لر يوكسك بر تحصيل وتربيه كورمش اولمقله خلقدن آيرلمش اولانلردر . ايشته خلقه دوغرو كيتمه‌سى لازم كلنلر بونلردر .

كزيده‌لر خلقه دوغرو نيچين كيده‌جكلر ؟ بو سؤاله بعضيلرى شويله جواب ويرييور : كزيده‌لر خلقه حرث كوتورمك ايچين كيتمه‌ليدرلر . حال بوكه نچين بحثده كوستر ديكمز وجهله ، مملكتمزده حرث دينيلن شى يالكز خلقده موجوددر . كزيده‌لر هنوز حرثدن نصيبلرينى آلامشلردر . اوحالده حرثدن محروم بولونان كزيده‌لر ، حرثك جانلى بر موزه‌سى اولان خلقه ، نه صورتله حرث كوتوره‌بيله‌جكلر ؟ مسئله‌يى حل ايده‌بيلمك ايچين اولا شو نقطه‌لره جواب ويره‌لم : كزيده‌لر نه‌يه مالكدر ؟ خلقده نه‌واردر ؟ كزيده‌لر مدنيته مالكدر . خلقده حرث واردر . اوحالده ، كزيده‌لرك خلقه دوغرو كيتمه‌سى شو ايكى مقصد ايچين اوله‌بيلير : (١) خلقدن حرثى بر تربيه آلمق ايچين ، خلقه دوغرو كيتمك (٢) خلقه مدنيت كوتورمك ايچين ، خلقه دوغرو كيتمك .

فى‌الحقيقه ، كزيدلرك خلقه دوغرو كيتمه‌سى بو ايكى مقصد ايچوندر . كزيده‌لر حرثى يالكز خلقده بوله‌بيليرلر، باشقه بريرده بوله‌مازلر . ديمك‌كه خلقه دوغرو كيتمك ، حرثه دوغرو كيتمك ماهيتنده‌در. چونكه، خلق، ملى حرثك جانلى بر موزه‌سيدر .

كزيده‌لرك چوجوقكن آلدقلرى تربيه‌ده ملى حرث يوقدى . چونكه ، ايچنده اوقودقلرى مكتبلر (خلق مكتبى) دكلدى ، (ملى مكتب) دكلدى . بو سببله ملتمزك كزيده‌لرى ملى حرثدن محروم اوله‌رق يتيشديلر، غيرمليله‌شه‌رك يتيشديلر . شيمدى بو اكسيكلكى تماملامق ايسته‌يورلر؟ نه ياپماليدرلر ؟ بر طرفدن خلقك ايچنه كيرمك ، خلقله برابر ياشامق . خلقك قوللانديغى كلمه‌لره ، ياپديغى جمله‌لره دقت ايتمك . سويله‌ديكى ضرب مثللرى ، عنعنوى حكمتلرى ايشيتمك . دوشونوشنده‌كى طرزى ، دويوشنده‌كى اسلوبى ضبط ايتمك . شعرينى ، موسيقيسنى ديكله‌يه‌رك ، رقصنى اويونلرينى سير ايتمك. دينى حياتنه ، اخلاقى دويغولرينه نفوذ ايتمك. كييمنده ، اوينك معمارينده، موبيليه‌لرينك ساده‌لكنده‌كى كوزه‌للكلرى طاده‌بيلمك . بوندن باشقه خلقك ماصاللرينى ، فقره‌لرينى ، منقبه‌لرينى ، تانديرنامه آدى ويريلن اسكى توره‌دن قالمه عقيده‌لرينى اوكرنمك . خلق كتابلرينى اوقومق . قورقود آتادن باشلايه‌رق عاشق كتابلرينى ، يونس ايمره‌دن باشلايه‌رق تكيه الاهيلرينى ، نصرالدين خوجادن باشلايه‌رق خلق نكته‌جيلكنى ، چوجوقلغمزده سير ايتديكمز قارا كوزله اورته اويوننى آرامق بولمق لازم . خلقك جنكنامه‌لر اوقونان اسكى قهوه‌لرينى، رمضان كيجه‌لرينى ، جمعه عارفه‌لرينى، چوجوقلرك هرسنه صبرسزلقله بكله‌دكلرى خوشغون بايراملرينى يكيدن ديريلتمك ، جانلانديرمق لازم . خلقك صنعت اثرلرينى طوپلايه‌رق ملى موزه‌لر وجوده كتيرمك لازم. ايشته ، تورك ملتنك كزيده‌لرى، آنجق اوزون مدت خلقك بو ملى حرث موزه‌لرى و مكتبلرى ايچنده ياشادقدن و روحلرى تماميله تورك حرثيله مشبوع اولدقدن صوكرادركه (مليله‌شمك) امكاننه نائل اوله‌بيليرلر. روسلرك

الك بويوك شاعری اولان پوشكين، بو صورتله مليه‌شديكی ايچينده‌در كه كرچكدن بر ملی شاعر اولدی . دانته ، پترارق ، ژان‌ژاق روصو ، كوته ، شيللر ، دانونچيو كبی ملی شاعرلر هپ ، خلقدن آلدقلری فيضلر سايه‌سنده صنعت داهيلری اولديلر .

اجتماعيات‌علمی‌ده بزه كوستريبوركه (دها) اساساً خلقده‌در . بر صنعتكار، آنجق خلقده‌كی بديعی ذوقك تجليگاهی اولديغندن‌دولايی دهی اوله‌بيلير. بزده‌داهی صنعتكارلرك يتيشه‌مه‌سی ، صنعتكارلرمزك بديعی ذوقلرينی خلقك جانلی موزه‌سندن آلمامه‌لری دولاييسيله‌در . بزده شيمدی‌يه قادار خلق بديعاتنه كيم قيمت ويردی ؟ اسكی عثمانلی كزيده‌لری، كويلولری (اشك تورك) دييه تحقير ايدردی. آنادولو شهرليلری‌ده (طشره‌لی) تعبيريله تزييف اولونوردی، عموم خلقه ويريلن عنوان (عوام) كلمه‌سندن عبارتدی .

خواص ، يالكز سرايك بنده‌لرندن مركب بولونان‌عثمانلی كزيده‌لريدی. خلقه قيمت ويرمدكاری ايچين‌دركه بوكون بو اسكی كزيده‌لر صنعتنك نه لسانی ، نه وزنلری ، نه ادبياتی ، نه موسيقيسی ، نه‌فلسفه‌سی، نه اخلاقياتی، نه‌سياسياتی، نه اقتصادياتی‌حاصلی‌هيچ‌برشيسی‌قالمدی. تورك‌ملتی، بوتون‌بوشيلره يكيدن‌هربرينك الفباسندن‌باشلامق‌مجبوريتنده‌قالدی. بوملتك ياقين‌برزمانه قادار كنديسنه مخصوص بر آدی بيله يوقدی . تنظيماتجيلر اوكا (سن يالكز عثمانليسك . صاقين باشقه ملتلره باقه‌رق سن‌ده ملی بر آد ايسته‌مه ! ملی بر آد ايسته‌ديكك دقيقه‌ده عثمانلی ايمپراطورلغنك ييقلمه‌سنه سبب اولورسك) ديمشلردی . زواللی تورك ، وطنی غائب ايدرم قورقوسيله (واللهی تورك دكلم ، عثمانليقدن باشقه هيچ بر اجتماعی زمره‌يه منسوب دكلم) ديمكه مجبور ايدلمشدی. (بوشو) يه قارشی بوسوزی هركون‌سويله‌ين مبعوثلرمز واردی .

فقط ، بوعثمانليجيلر هيچ دوشونه‌ميورلردی‌كه هر نه ياپسه‌لر ، بو‌يابانجی ملت عثمانلی جامعه‌سندن آيريلغه چاليشه‌جقلردر. چونكه ، آرتق يوزلرجه ملتلردن مركب اولان صنعی جامعه‌لرك دوامنه امكان قالمامشدر . بوندن

صوکرا ، هر ملت آیری بر دولت اوله‌جق، متجانس، صمیمی، طبیعی بر جمعیت حیاتی یاشایه‌جقدر. شبهه‌سز، اوروپانك غربنده بش یوز سنه‌دنبری باشلایان بو اجتماعی تکامل حرکتی ، مطلقا شرقنده‌ده باشلایه‌جقدی . جهان حربنده روسیه ، آوستریا عثمانلی ایمپراطورلقلرینك ییقیلمه‌سی‌ده کوستردی‌که بو اجتماعی قیامت پك یاقینمش . عجبا تورکلر ، بو اجتماعی محشر میدانینه کندیلرینك‌ده (تورك)آدلی بر ملت اولدقلرینی ، عثمانلی ایمپراطورلغی ایچنده کندیلرینك‌ده خصوصی بر وطنلری وملی حقلری بولوندیغنی بیلمه‌یه‌رك، آکلامایه‌رق چیقمش اولسه‌یدیلر ، شاشقینلقدن نه‌یاپه‌جقلردی ؟ یوقسه « مادامکه عثمانلیلق ییقیلدی ، بزم آرتق هیچ بر ملی امیدمز ، هیچ بر سیاسی املمز قالمادی » می دییه‌جکلردی ؟ اولجه تورکجیلکه لاقید قالان بعض انصاف صاحبی عثمانلیجیلر ، ویلسون پرینسیپلری اورته‌یه آتیلدقدن صوکرا ، (تورکجیلك بزه ، عثمانلی ایمپراطورلغندن مستقل ، خصوصی وملی بر حیاتمز ، حدودلری اتنوغرافی علمی طرفندن چیزیلمش ملی بر وطنمز ، بو وطنده کندی کندیمزی تام بر استقلالله اداره ایتمکدن عبارت اولان ملی بر حقمز اولدیغنی وقتیله بر چوغمزك ذهننه وروحنه یرلشدیرمش اولماسه‌یدی ، بوکون حالمز نه اوله‌جقدی ؟) دیمکه باشلادیلر . دیمك‌که ، یالکز بر تك کلمه ، مقدس ومبارك (تورك) کلمه‌سیدرکه بو هرج ومرج ایچنده دوغرو یولی کورمه‌مزه سبب اولدی .

تورکجیلر ، کزیده‌لره یالکز ملتلرینك آدینی اوکرتمکله قالمادیلر، اونلره، ملتك کوزل لسانی‌ده اوکره‌تدیلر. فقط، ویردکلری آد کبی، بو اوکرتدکلری کوزل لسانده خالقدن آلنمشدی . چونکه ، بونلر یالکز خلقده قالمشدی . کزیده‌لر زمره‌سی ایسه، شیمدی‌یه‌قادار بر (سائرفی‌المنام) حیاتی یاشایوردی . سائر فی‌المنامل کبی ایکی شخصیت صاحبی اولمشدی . حقیقی شخصیتی (تورك) اولدیغی حالده ، سائرفی‌المناملق وهمی ایچنده کندینی (عثمانلی) صانیوردی. اوز لسانی تورکجه اولدیغی حالده، سائرفی‌المناملر کبی خسته‌لق نتیجه‌سی اوله‌رق صنعی بر دیل قوللانیوردی . شعرده‌ده کندی صمیمی وزنلرینی براقه‌رق

عجمدن آلدیغی تقلید وزنلرله ترنم ایدییوردی . تورکجیلك ، تداوی بالروح متخصصی بر طبیب کبی بو ساٸر فی‌المنامه عثمانلی اولمایوب تورك اولدیغنی ، لساننك تورکجه ووزنلرینك خلق‌وزنلری‌بولوندیغنی تلقین ایتدی. خایر، تلقین دکل، حقیقی تعبیریله ، اونی علمی دلیللرله اقناع ایتدی . بو صورتله‌دیرکه ، کزیده‌لر صنفی صومنامبول حالندن قورتوله‌رق نورمال بر صورتده دوشونمکه ودویمغه باشلادی .

فقط ، بوکون اعتراف ایتمه‌لی‌یزکه بوکزیده‌لر، خلقه‌دوغرو یالکز برتك آدیم آته‌بیلمشلردر. تمامیله خلقه‌دوغروکیتمش اولمق ایچین خلقك ایچنده‌یاشایه‌رق ، اوندن ملی حرثی تمامیله آلمه‌لری لازمدر . بونك ایچین یالکز برچاره واردرکه اوده تورکجی کنجلرك معلملکله کویلره کیتمه‌سیدر . یاشلی اولانلرده هیچ اولمازسه آناطولونك ایچ شهرلرینه کیتمه‌لیدرلر . عثمانلی کزیده‌لری، آنجق تمامیله خلق حرثی آلدقدن صوکرادرکه ملی کزیده‌لر ماهیتنی آله‌جقلردر .

خلقه دوغرو کیتمه‌نك ایکنجی وظیفه‌سیده خلقه مدنیت کوتورمکدر. چونکه خلقده‌مدنیت یوقدر . کزیده‌لرسه ، مدنیتك آناختارلرینه مالکدر. فقط، خلقه‌دکرلی بر ارمغان اوله‌رق آشاغیده‌کوستردیکمز وجهله، شرق‌مدنیتنی یاخود اونك برشعبه‌سی اولان‌عثمانلی مدنیتنی‌دکل، غرب‌مدنیتنی کوتورمه‌لیدرلر.

٦

غربه دوغرو

بر اسکی آثار سوزی بزه شویله دیور : « ایشکی بیل ، آشکی بیل ، اشکی بیل ! » بو دستوره نظیره یاپه‌رق ، سوسیولوژی ده بزه بویله خطاب ایده بیلیر . : « ملتکی طانی ، امتکی طانی ، مدنیتکی طانی ! »

تورکجیلك مطبوعاتی وملی فلا کتلر بزه آز چوق ملتمزك ، امتمزك نه لردن عبارت اولدیغنی آکلاتدی . بو نقطه لرده آرتق هرکسك عینی صورتله دوشوندیکی کوریلیور. فقط ، هانکی مدنیت زمره سنه منسوب بولوندیغمز مسئله سنه کلنجه ، بو نقطه ده حالا آرامزده نقطهٔ نظر فرقلری ، بلکه ده حقیقی اختلافلر واردر . بو سببله ، ملی مسئله لرك تدقیقنه باشلارکن ، بو مسئله یی ده حله چالیشمه مز لازمدر .

مدنیت مسئله سنك مبهم قالمه سنه باعث اولان سببلردن برنجیسی « مدنیت » مفهومیله « مدنیلك » مفهومنك بری برینه قاریشدیریلمه سیدر . اسکی زمانلرده ، جمعیتلر شو اوچ حالتدن برینه منسوب صاییلیردی : وحشت ، بداوت ، مدنیت . بوکون ، « وحشت » کلمه سی علم عالمندن بوتون بوتون دیشاری آتیلدی . چونکه ، اسکیدن « وحشی » دینیلان ابتدائی جمعیتلرکده کندیلرینه مخصوص برر مدنیتی اولدیغی میدانه چیقدی . حتی ، بو جمعیتلرك بعض تکامل مرحله لرندن کچدکلری آکلاشیلدیغندن ، بونلر حقنده « ابتدائی جمعیتلر » تعبیرینك قوللانیلمه سنده بیله احتیاط ایدنلر وار .
مدنیتك بوتون انسان جمعیتلرنده موجود بولوندیغی کورولنجه ، بونك

حیوان جمعیتلرینه‌ده شامل اولوب اولمادیغی مسئله‌سی میدانه چیقار . مدنیت ، بر طاقم مؤسسه‌لرك یعنی دوشونوش واجرا طرزلرینك هیئت مجموعه‌سیدر . حیوان جمعیتلری ایسه ، عضوی وراثتله انتقال ایدن سوق طبیعیلرله اداره اولونورلر. بونلرده‌حتی تقسیم اعمال ومسلکی اختصاص بیله ارثیدر. حکمدار عمله ، عسکر کبی صنفلر، وظیفه‌لرینه لازم اولان عضولری حامل اوله‌رق دنیایه کلیرلر . حیوان جمعیتلرنده عنعنه وتربیه طریقلریله انتقال ایدن مؤسسه‌لره بکزه‌ر هیچ برشی یوقدر. بناءً علیه، بونلرده مدنیتك وجودینی قبول ایتمه‌مك لازم کلیر . او حالده ، «مدنیت» حقنده آشاغیده‌کی ایکی اساسی حقیقت اوله‌رق ایلری سوره‌بیلیرز : (١) مدنیت بوتون انسان جمعیتلرنده موجوددر . (٢) مدنیت، یالکز انسان جمعیتلرینه مخصوصدر.

مدنیت، برطاقم مؤسسه‌لرك هیئت مجموعه‌سیدر دیمشدك. حالبوکه یالکز بر ملته مخصوص اولان مؤسسه‌لرك مجموعنه « حرث » دینیلیر . یالکز بر امته مخصوص بولونان مؤسسه‌لرك مجموعنه‌ده (دین) آدی ویریلدیکی کبی بو ایکی مفهومك قارشیسنده، « مدنیت» مفهومنك موقعی نه اوله‌بیلیر ؟ سوسیولوژی‌یه کوره ، حرثلری ودینلری آیری اولان متعدد جمعیتلر آراسنده‌کی مشترك مؤسسه‌لرك مجموعنه‌ده «مدنیت» آدینی ویرمه‌مز موافقدر. دیمك‌که حرثجه ودینجه بری برینه یابانجی بولونان جمعیتلر، مدنیتده مشترك اوله‌بیلیرلر. حرثده‌کی اختلافلر ناصل دینده‌کی مشارکته مانع دکلسه ، حرثك ودینك آیری اولمه‌سی‌ده مدنیتده‌کی اشتراکه مانع اوله‌ماز . مثلا یهودیلرله ژاپونلر ، کرك حرث، کرك دین اعتباریله آوروپالیلره یابانجی اولدقلری حالده، مدنیتجه آوروپا ملتلریله مشترکدرلر .

مدنیت مسئله‌سنك مبهم قالمه‌سنك بر سببی‌ده ، مدنیتك یالکز بر تورلو اولدیغنی ظن ایتمکدر . حالبوکه مدنیت‌ده متعدددر ، مثلا ، بوکون اوسترالیا عشیرتلری باشقه بر مدنیت دائره‌سی ، شمالی آمریقا هندلیلری باشقه برمدنیت دائره‌سی ، آفریقا عشیرتلری واوقیانوسیاعشیرتلری‌ده باشقه مدنیت دائره‌لری

تشکیل ایدرلر . قرون اولاده آق دکز ساحلنده یاشایان ملتلر آراسنده مشترك بر لونان بر (آق دکز مدنیتی) واردی . بوندن اسکی یونان مدنیتی، یونان مدنیتندن‌ده اسکی روما مدنیتی دوغدی . بوصوك مدنیتدن‌ده (شرق) و (غرب) مدنیتلری دوغدی . آسیانك شرقنده‌ده بر اقصای شرق مدنیتی واردی . چینلیلر ، مغوللر ، تونغوزلر ، تیبتلیلر ، هند چینی قوملری حالا او مدنیته منسوبدرلر .

عتیق قومیات عالملری بر آلتنده‌کی انسانی اثرلردن ، قبل التاریخ دورلرك مدنیت دائره‌لرینی بیله بولوب میدانه چیقاره‌بیلیورلر . خلقیاتجیلرده، ماصالارك ، اسطوره و منقبه‌لرك ، ضرب مثللرك بر طاقم مدنیت دائره‌لری وجوده کتیردیکنی کشف ایتمکده‌درلر .

بو افاده‌لردن آکلاشیلیورکه مدنیت دائره‌لرینك‌ده کندیلرینه مخصوص جغرافی ساحه‌لری وبو ساحه‌لرك معین حدودلری وار . مثلا بر (ماصال) یاخود بر (آلت) معین بر نقطه‌یه قادار انتشار ایدیور ، اوندن اوته‌یه کیده‌میور . چونکه هر مدنیت باشقه بر سیستمه منسوبدر . عادتاهر مدنیتك باشقه بر منطقی ، باشقه بر بدیعی ، باشقه بر حیات تلقیسی واردر . بوندن دولاییدرکه مدنیتلر بری برینه قاریشه‌میورلر . ینه بوندن دولاییدرکه برمدنیتی بوتون سیستمه‌سیله قبول ایتمه‌ینلر ، اونك بعض قسملرینی آله‌مایورلر . آلسه‌لر بیله هضم وتمثیل ایده‌مه‌یورلر . مدنیتده دین کبی دیشندن دکل، ایچندن آلمق اقتضا ایدر . مدنیتده طبقی دین کبیدر . اوکاده ابتدا اینانمق وقلباً باغلانمق لازم! بو نقطه‌یی ایی آکلامامش اولان تنظیماتجیلرك بزی آوروپا مدنیتنه ظواهری تقلید ایتمك طریقیله صوقمق تشبثلری ، بوندن دولایی قیصیر قالدی .

مدنیتلرك جغرافی حدودلری آیری اولدیغی کبی تاریخی تکامللری‌ده‌بری برندن مستقلدر . بو تکامللرك‌ده بر باشلانغیجی وبر نهایتی واردر . فقط ، مدنیت زمره‌لری ، حرثی زمره‌لردن داها کنیش اولدقلری ایچین، عمرلری‌ده اوته کیلرك عمرندن داها اوزوندر .

بوندن باشقه ، برملت تكاملنك يوكسك مرحله‌لرينه چیقدقجه ، مدنيتنی ده
ده كيشديرمك مجبوريتنده قالير . مثلا ، ژاپونلر ، صوك عصرده اقصای شرق
مدنيتنی ترك ايده‌رك غرب مدنيتنه كيرديلر .

بوخصوصده ، اك بارز مثالی توركلرده كورورز . چونكه ، توركلر
اجتماعی تكامللرينك اوچ آيری مرحله‌سنده بری برينه بكزه‌مه‌ين
اوچ مختلف مدنيت زمره‌سنه كيرمك مجبوريتنده قالديلر : توركلر ، قومی
دولت حیاتنی یاشارکن ، اقصای شرق مدنيتنه منسوبديلر . سلطانی دولت
دورينه كچنجه ، شرق مدنيتنه كيرمكه مجبور اولديلر . بوكون ملی دولت
دورينه كچدكلری صیراده‌ده ، ايچلرنده غرب مدنيتنه داخل اولمغه عزم ايدن
قوتلی بر جريان وجوده كلديكنی كوروبورز .

اقصای شرق مدنيتنك ايزلرينه بالخاصه شفاهی عنعنه‌لردن آيريله‌مايان
جاهل طبقه‌ده تصادف ايده‌بيليرز . بوطبقه‌نك حالا اينانمقده بولنديغی
« طاندیرنامه » احكامی ، اقصای شرق مدنيتنده اساس اولان اعتقادلرله
عمليه‌لرك دوامندن عبارتدر . ماصاللر اسكی منقبه‌لرله اسطوره‌لرك بقيه‌لريدر .
بر طرفدن اسكی تورك دينيله اقصای شرق ملتلرينه مخصوص دينلرك مقايسه‌سی
ديكر طرفدن بونلرك مجموعيله الان جاهل خلق آراسنده ياشامقده بولونان
طاندیرنامه احكامی وماصاللر آراسنده‌كی مقايسه‌لر ، بوحقيقتی ميدانه چیقارمغه
كافيدر .

بو مقايسه بزه توركلرك (آلتای عرقی) ياخود (مغول عرقی) نامليری
ويريلن زمره‌لره نسبتنك‌ده حقيقی ماهيتنی اظهار ايده‌بيلير . آريه‌نلردن داها
بياض وكوزه‌ل اولان توركلرك صاری عرقه نسبت ايديلمه‌سی علمی بر اساسه
استناد ايتمديكی كبی ، آلتای عرقی دينيلن قوملر زمره‌سنده‌ده لسانی بر وحدتك
وجودی هنوز اثبات ايديله‌مه‌مشدر . اوحالده ، مبهم بر صورتده « عرق »
نامی ويريلن بو زمره‌لرك‌ده اقصای شرق مدنيتی زمره‌سندن عبارت اولمه‌سی
محتملدر . بواحتماله كوره . بزم كركك فينوا وغريه‌نلرله ، كرك تونغوز ومغوللرله

یگانه رابطه‌مز ، وقتیله اقصای شرق مدنیتنده اونلرله مشترك بولوندیغمزدن واوزون مدت اونلری سیاسی حاکیتمز آلتنده یاشاتدیغمزدن عبارتدر . بو مشترك حیاتلر دولایسیله لسانلرمز آراسنده بعض مشترك کلمه‌لر وجوده کلمش اوله‌بیلیر .

تورکلرك اسلام دیننه کیرمه‌سیله ، شرق مدنیتنه داخل اولمه‌سی عینی زمانده وقوع بولدی . بو سببله برچوقلرینك نظرنده ، شرق مدنیتنه اسلام مدنیتی دیمك دها دوغرو کورونیور . حال بوکه ، یوقاریده بیان ایتدیکمز وجهله ، دینلری آیری بولونان جمعیتلر عینی مدنیته منسوب اوله‌بیلیرلر . دیمك‌که مدنیت دیندن آیری برشیدر . بویله اولماسه‌یدی ، دینلری آیری اولان زمره‌لر آره‌سنده مشترك اوله‌رق هیچ برمؤسسه‌نك موجود اولماسی لازم کلیردی. دین، یالکز مقدس مؤسسه‌لردن، یالکز اعتقادلرله عبادتلردن عبارت اولدیغی ایچین ، بونلرك خارجنده قالان لامقدس مؤسسه‌لر ، مثلا علمی مفهوملرله فنی آلتلر ، بدیعی قاعده‌لر دینك خارجنده آیری برمنظومه تشکیل ایدرلر . ریاضیات ، طبیعیات ، حیاتیات ، روحیات ، اجتماعیات کبی مثبت علملر ، صنایعه وکوزه‌ل صنعتلره مخصوص فنیه‌لر، دینلره مربوط دکلدر . بناءً علیه ، هیچ بر مدنیت هیچ بر دینه نسبت ایدیله‌مز . بر خرستیان مدنیتی اولمادیغی کبی ، بر اسلام مدنیتی‌ده یوقدر . غرب مدنیتی خرستیان مدنیتی صایمق دوغرو اولمادیغی کبی شرق مدنیته‌ده اسلام مدنیتی آدینی ویرمك یاکلشدر . شرق مدنیتیله غرب مدنیتنك منبعلرینی اسلام وخرستیان دینلرنده دکل ، باشقه جهتلرده آرامق لازمدر .

آق‌دکز مدنیتی قرون اولاده اسکی مصرلیلرك، سومه‌رلرك ، هیتیتلرك ، آثوریلرك ، فنیکه‌لیلرك الخ یاردیمیله تشکل ایتمشدی . بو مدنیت ، اسکی یونانلیلرده کمالنی بولدقدن صوکرا رومالیلره کچدی . رومالیلر بو مدنیتی ، تابعیتلری آلتنه آلدقلری یوزلرجه ملتلره آشیلادقدن صوکرا ، « شرقی روما » و « غربی روما » ناملریله ایکی مستقل دولته آیریلدیلر . لاکن ، بو سیاسی

آریلق یالکز سیاست ساحه‌سنده قالمادی . آقدکز مدنیتنکده شرقی وغربی ناملریله ایکی‌یه آیریلمه‌سنه سبب اولدی . آوروپالیلر ، غربی رومایه وارث اولدقلری ایچین ، غربی روما مدنیتی بنمسه‌یه‌رك ایلریله‌تدیردیلر . بوندن شیمدیکی غرب مدنیتی وجوده کلدی . مسلمان عربلرسه ، شرقی رومانك سیاسی وارثلری اولدقلری کبی مدنی خلفلری‌ده اولدیلر . شرقی روما مدنیتی، مسلمانلرك النه کچنجه ، (شرق مدنیتی) نامنی آلدی . بو مدعامزی اثبات ایچین ، شرق مدنیتنك عنصرلرینه بر آز کوز کزدیره‌لم :

عرب معماریسنك ایلك موده‌للری بیزانس معماریسیدر . تورك معماریسی‌ده ، بو ایکی معماریتك مزجندن دوغمشدر . واقعا ، عربلرله تورکلر خارجدن آلدقلری موده‌للری عیناً تقلید ایتمکله قالمادیلر . بو موده‌للره دینی ایمانلرینك ، اخلاقی مفکوره‌لرینك الهامیله ابداعی تکمللر علاوه‌ایدرك غایت شخصی معماریلره مالك اولدیلر . بو شخصیلشدیرمه عملیه‌سی ، عربلرله تورکلرك دینی سجیه‌لرینك وملی حرثلرینك تأثیریله وقوعه کلدی . بونکله برابر ، بو معماریلرك ایلك موده‌للرینی ، شرقی روما مدنیتنده آرامق خصوصنده کوزه‌ل صنعتلر مورخلری متفقدر .

شرقده خواصه مخصوص اولمق اوزره بر (دوم تك) موسیقیسی واردر . فارابی بو موسیقی فننی بیزانسدن آله‌رق عربجه‌یه نقل ایتدی . بو موسیقی عربلك ، عجملك ، تورکك خواص صنفنه کیرمکله برابر ، خلقك درین طبقه‌لرینه اینه‌مدی . یالکز ، خواص طبقه‌سنه منحصر قالدی . بوندن دولاییدرکه مسلمان ملتلر معماریده اولدیغی قادار بو شرق موسیقیسنده‌ده اوریژینال بر شخصیت کوستره‌مدیلر . تورك خلق طبقه‌سی اسکی اقصای شرق مدنیتنده ابداع ایتدیکی مه‌لودیلری دوام ایتدیره‌رك ملی بر خلق موسیقیسی وجوده کتیردی . عربلرك ، عجملرك خلق قسمی‌ده اسکی مه‌لودیلرنده دوام ایتدیلر . بو سببله ، شرق موسیقیسی ، شرقك هیچ بر ملتنده ملی موسیقی ماهیتنی آله‌مدی . بو موسیقی‌یه اسلام موسیقیسی دینیله‌مه‌مه‌سنه باشقه بر سبب داها واردر . بو موسیقی ،

مسلمان ملتلردن باشقه، اورتودوقس ملتلرك، ارمنیلرك ،یهودیلرك ده معبدلرنده ترنم ایدلمکده در .

عربلر منطق ، فلسفه یی ، طبیعیات وریاضیاتی ، بیزانسدن ترجمه ایتدکلری کبی ، بلاغت ، عروض صرف ونحو کبی بدیعی ، لسانی علملرده ده اوراده کی اصوللری نمونه اتخاذ ایتدیلر . طبابتده بقراطك و جالنیوسك تلمیذلرندن اقتباس ایدلدی . خلاصه ، عربلر علم ، فن ، فلسفه نامنه عقلیاتدن وتجربیاتدن هر نه وارسه بیزانسدن آلدیلر . صوکرالری مجملر کبی ترکلر ده بومعرفتلری عربلردن اقتباس ایتدیلر . مستقل عرب فیلسوفلری مشائی واشراقیناملریله ایکی یه آیریلمشلردی. مشائیلر آریستوتك ، اشراقیلر افلاطونك تلمیذلریدی . دینه تمسك ایدن اسلام حکیملری ده متکلم و متصوف ناملریله ایکی یه آیریلمشدی . متکلملر جزء لایتجزایی قبول ایده رك دهموقریت و اپیکور فلسفه لرینه ، متصوفلرده اسکندریه فیلسوفی (پلوتین) ك نوفلاطونیلك سیستمه سنه وارث اولمشلردی . فیثاغورك ، زه نونك مترجملری ، تلمیذلری ده واردی. بوصوکنجی فیلسوفك تلمیذلرینه (رواقیون) آدی ویریلیردی. محی الدین عربینك اعیان ثابته سی افلاطونك انموذجی فکرتلرندن باشقه برشی دکلدی. مابعدالطبیعه دن باشقه ، اخلاق ، سیاست ، تدبیر منزل علملری ده آریستوتدن اقتباس ایدیلدی . اخلاق ناصری ، اخلاق جلالی ، اخلاق علائی کبی کتابلر عمومیتله (اخلاق ، سیاست ، تدبیر منزل) قسملرینی محتویدر وهپسی آریستوتی تقلیداً یازیلمشدر .

شرقی روما مدنیتیله غربی روما مدنیتی قرون وسطا دوام ایتدیکی مدتجه بری برندن اوقادار آیریلادیلر. مسلمانلر ، شرق مدنیتنی بویوك استحاله لره اوغراته مادقلری کبی ، خرستیانلرده قرون وسطا دورنده غرب مدنیتنی بویوك تکملره مظهر ایده مدیلر .

قرون وسطاده آوروپاده یالکز ایکی یکیلکك میدانه چیقدیغنی کورویورز :

فه‌ئودال شـاتولرده « اوپه‌را » ظهور ایتدی . غربی آوروپانك جنوب جهتلرنده احترامكار عشق ، «شـواليه عشقى» ، «صالون» و «قادين بديعياتى» وجوده كلدی . برنجی یكیلك موسیقینك تكمليله غرب موسيقيسنك تشكلنه سبب اولدی . چونكه اسكی یونانیلرك تأسيس ایتدكلری موسيقى فننده‌كی چه‌یرك سسلر ، اوپه‌رایه اویمادیغندن ترك اولوندی . عینی زمانده ، اوپه‌رانك تأثیریله یكنسق مه‌لودیلر ترك ایدیله‌رك موسیقی‌یه « آرمونی » عنصری علاوه ایدیلدی . ایكنجی یكیلك‌ده قادینلرك عصمت وقدسيتلرينی غائب ایتمكسزین جمعیت حیاتنه قاریشمه‌سنی تأمين ايتدی . مسلمانلر حرم ، سلاملق ، چارشاف ، پچه كبی عادتلری خرستیان بیزانسله مجوسی ایراندن آلمقده ایكن ، غربی آوروپاده قادینلر اجتماعی حیاته كیرییورلردی . ایشته قرون وسطا دورنده شرق مدنیتیله غرب مدنیتی آراسنده بو كبی كوچوك فرقلر مستثنا اولمق اوزره ، بویوك بر تناظر كورولور . مثلا ، قرون وسطانك اسلام معماریسنه مقابل ، اوروپاده غوتیك ناميله دینی بر معماری كورورز . اسلام عالمنك «حكميات» ینه مقابل ، اوروپا مدرسه‌لرنده تأسس ایدن « اسقولاستیق » فلسفه‌سنی بولورز .

هر فلسفه‌یه كوره حقیقت مجهولدر . فیلسوفك وظیفه‌سی ، بو مجهول اولان حقیقتی ، عنعنه‌لره تابع اولمقسزین آرایوب بولمقدر . بوله‌جغی حقیقت اجتماعی عنعنه‌لره مغایر اولسه‌ده اومورنده دكلدر . چونكه ، اوكا كوره حقیقت هر شیدن داها فائده‌لیدر وداها قیمتلیدر .

حال بوكه حكیملره كوره بوتون حقیقتلر معلومدر ، چونكه عنعنه‌لر نقل ایله ثابت اولمش حقیقتلردر . حكیمك وظیفه‌سی ، اساساً معلوم بولونان بو حقیقتلری عقلی دلیللرله اثبات وتأیید ایله‌مكدر . اصوللرنده‌كی بو فرقدن دولاییدركه حكیملر ، فیلسوف نامیله تعقیب اولونمه‌لرینی ایسته‌مزلردی . زیرا ، فیلسوفلری منكر كورورلردی .

اوروپانك قرون وسطاده‌كی كلیسا فیلسوفلری‌ده هپ بو قناعتده ایدیلر .

فلسفه تاریخنده بو سیستهمه « اسقولاستیق » آدی ویریلدی . اسلام حکماسی کبی ، آوروپا اسقولاستیقلری ده آریستوتی معلم اول اتخاذ ایتمشلردی . بو زمرهلرك هر ایکیسنه کوره ، حکمتك غایهسی ، دین ایله آریستوت فلسفهسنك تألیفندن عبارتدی .

آوروپاده رهنسانس ، رهفورم ، فلسفی تجدد ، رومانتیزم کبی اخلاقی ، دینی ، علمی ، بدیعی انقلابلر قرون وسطا حیاتنه نهایت ویردی . اسلام عالمنده بو انقلابلر وجوده کلمدیکی ایچون ، بز حالا قرون وسطادن قورتوله‌مامشزدر . بو جهتله ، آوروپا اسقولاستیقه نهایت ویردیکی حالده بز هنوز اونك تأثیری آلتنده‌یز . بر چوق عصرلر موازی کیتدکلری حالده شرق ایله غربك بو آیریلیشنه سبب نه‌در ؟ بو خصوصده مورخلر بر چوق سببلر صایارلرسه‌ده بز سوسیولوژینك کوستردیکی سببی داها دوغرو کوردیکمزدن اونی ایلری سوره‌جکز : اوروپانك بویوك شهرلرنده اجتماعی کثافتك آرتمه‌سی اجتماعی ایشلرك انقسامنی موجب اولدی . اختصاص مسلکلری و متخصصلر وجوده کلدی . اختصاصله برابر ، فردلرده ، فردی شخصیت تشکل ایتدی . روحلرك اساس بنیه‌سی دکیشدی . بو اساسلی انقلابدن یکی روحه مالك ، منطقجه ، مفکوره‌جه اسکی انسانلره بکزه‌مه‌ین یکی انسانلر دوغدی . بونلرك روحندن فیشقیران یکی حیاتی اسکی چرچوه‌لر استیعاب ایده‌مزدی . بو سببله اسکی چرچوه‌لر قیریلدی ، پارچالاندی . سربست قالان یکی حیات ، ابداعکار قدرتنی هر طرفه توجیه ایده‌رك هر ساحه‌ده تعالیلر ، تکامللر وجوده کتیردی ؛ بالخاصه بویوك صنایعی تکوین ایده‌رك ، عصری مدنیتك علامت فارقه‌سنی میدانه قویدی .

شرقده ایسه ، اجتماعی کثافتده ایلری کیتمش بویوك شهرلر وجوده کلمه‌مشدی . موجود بویوك شهرلر ایسه ، نفوسجه متجانس اولمادقلری کبی ، اختلاط واسطه‌لرندن ، بناءً علیه معنوی کثافتدن محرومدیلر . بو محرومیتلر دولاییسیله شرقده نه ایش بولومی ، نه اختصاص ، نه فردی شخصیت ،

نەدە بویوك صنایع وجودە كلەمدی . یكی برروحە یكی بر حیاتە مظهر اولما -
دقلری ایچین ، شرق ملتلری ضروری اولەرق مدنیتلرینی قرون وسطادەكی
شكلندن داها ایلری كوتورەمدیلر . چونكە ، عطالت قانونی موجبنجە بر
سبب اونی دیكیشدیرمدكجە هر شی اولدیغی كبی قالیر .

مع مافیە ، غربی ومركزی اوروپا قرون وسطا مدنیتندن قورتولدیغی
حالدە ، شرقی اوروپادە یاشایان اورتودوقس ملتلر حالا بومدنیتدن قورتولە -
مامشلردی . روسلر ، تا دلی پترو زماننە قادار شرق مدنیتندە قالدیلر .
دلی پترو ، روسلری شرق مدنیتندن چیقارەرق ، غرب مدنیتنە ادخال ایتمك
ایچین چوق زحمتلر چكدی . برملتك شرق مدنیتندن غرب مدنیتنە كچمەسی
ایچین نەكبی اصوللر تعقیب ایتمك لازم كلدیكنی آكلامق ایچین ، دلی
پترونك تجدد تاریخنی تدقیق ایتمك كافیدر . روسلر استعدادسز كورونوركن ،
بوجبری تجدددن صوكرا ، سرعتلە ترقی‌یە باشلادیلر . شرق مدنیتنك ترقی‌یە
مانع ، غرب مدنیتنك تعالی‌یە سائق اولدیغنە بوتاریخی وقعەدە بردلیل دكلمیدر؟

آوروپا مدنیتنك تملی ، « تقسیم اعمال » در دیمشدك . تقسیم اعمال ،
اوروپادە یالكز حرفتلری ، یالكز اقتصادی مسلكلری بری برندن آییرمقلە
قالمادی . علملر ساحەسندەدە ، تقسیم اعمال حصولە كلەرك ، هرعلمك آیری
متخصصلری یتیشمكە باشلادی .

كوزل صنعتلر ساحەسندەدە تقسیم اعمال كندیسنی كوسترەرك اولجە عین
شخصدە برلشەبیلەن صنعتلری بربرندن مستقل اختصاصلرە آییردی .
اجتماعی حیاتك مختلف شعبەلریدە تقسیم عمال واسطەسیلە بری‌برندن آیرلدیلر .

سیاسی قوتلر « تشریعی ، قضائی ، اجرائی » نامل‌ریلە اولجە آیرلدیغی كبی
سیاسی تشكیلاتلە دینی تشكیلاتدە بری‌برندن تفریق ایدیلدیلر . تقسیم اعمالك
بو تجلیلرندن عدالت تشكیلاتی قوت بولدیغی كبی ، اقتصادی ، علمی ، بدیعی
فعالیتلردە صوك‌درجە مكمللشدی . بوسبیلە ، مسلمان ملتلر ، اولجەاوروپالیلرە
عسكری وسیاسی قوتجە مساوی ، حتی بعضاً فائق ایكن اوروپادە تقسیم اعمالك

حصوله کتیردیکی ترقیلر نتیجه‌سی اوله‌رق ، اونلره نسبتله کیتدکجه ضعیف بر موقعده قالمغه باشلادیلر .

کرك عسکرلکده ، کرك سیاستده ایکی جمعیتك بری بریله مجادله ایده‌بیلمه‌لری ایچین ، ایکی طرفك عین سلاحلرله مجهز اولمسی لازمدر . اوروپالیلر صنایعده‌کی فوق‌الحد ترقیلری سایه‌سنده طانق کبی ، زرهلی اوتوموبیل کبی ، طیاره ، دریتناوت ، تحت‌البحر کبی مدهش حرب آلتلری یاپه‌بیلدکلری حالده ، بز بونلره مقابل یالکز عادی طوپ وتفنك قوللانمغه مجبوریتنده‌یز . بوصورتده ، اسلام عالمی اوروپایه قارشی صوکنه قادار ناصیل مقاومت ایده‌بیله‌جك ؟ کرك دینمزك ، کرك وطنمزك استقلالنی ناصیل مدافعه ایده‌بیله‌جکز ؟

بودینی و وطنی تهلکه‌لر قارشیسنده یالکز برقورتولوش چاره‌سی واردرکه اوده علملرده ، صنایعده ، عسکری وحقوقی تشکیلاتلرده اوروپالیلر قادار ایلریله‌مکدر ، یعنی مدنیتده اونلره مساوی اولمقدر . بونك ایچین‌ده تك برچاره واردر : اوروپا مدنیتنه تام برصورتده کیرمك .

وقتیله ، تنظیماتجیلرده بو لزومی ادراك ایده‌رك ، آوروپا مدنیتنی آلمغه تشبث ایتمشلردی : فقط اونلر آلدقلری شیلری یاریم آلیورلر ، تام آلمایورلردی . بوندن دولاییدرکه نه بر حقیقی دارالفنون یاپه‌بیلدیلر ، نه متجانس برعدلیه تشکیلاتی وجوده‌کتیره‌بیلدیلر . تنظیماتجیلر ، ملی استحصالی عصریلشدیرمه‌دن اول استهلاك طرزلرینی ، یعنی تلبس ، تغدی ، بنا ومobilیه سیسته‌ملرینی دکیشدیردکلری ایچین ، ملی صنعتلرمز تمامیله منقرض اولدی ، بوکا قارشی یکی طرزده آوروپائی بر صنایعك جرثومه‌سی بیله وجوده کله‌مه‌دی . بوکا سبب ، کافی درجه‌ده علمی تدقیقات یاپمه‌دن ، اساسلی بر مفکوره وقطعی بر پروغرام وجوده کتیرمه‌دن ایشه باشلایه‌رق ، هر ایشده یاریم تدبیرلی اولمقدی .

تنظیماتجیلرك بیوك بر خطاسی‌ده بزه شرق مدنیتیله غرب مدنیتنك

ترکیبندن بر عرفان خلیطه‌سی یاپمق ایسته‌مه‌لریدی . سیسته‌ملری بوس‌بوتون آیری عمده‌لره استناد ایدن ایکی معکوس مدنیتك امتزاج ایده‌مه‌یه‌جکنی دوشونه‌مه‌مشلردی . حالا ، سیاسی بنیه‌مزده موجود اولان ایکیلکلر ، هپ بو یاکلش حرکتك نتیجه‌لریدر: ایکی تورلو محکمه، ایکی تورلو دارالتدریس، ایکی تورلو ویرکو ، ایکی تورلو بودجه ، ایکی تورلو قانون .

حاصلی بو ایکیلکلر صایمقله توکنمز . مدرسه ایله مکتب بر ایکیلك تشکیل ایتدیکی حالده ، هر مکتبك داخلنده‌ده ینه بو نوعدن ایکیلکلر واردی . یالکز ، حربیه ایله طبیه‌ده منحصراً اوروپائی بر تدریس اصولی تعقیب اولونیوردی . بو سایه‌ده‌درکه بوکون ملی حیاتمزی قورتاران بیوك قوماندانلرله فردی حیاتلرمزی قورتاره‌بیله‌جك عالم طبیبلره مالکز . بو ایکی مسلك اربابی ایچنده اوروپاده‌کی مسلکداشلرینه معادل متخصصلر یتیشمه‌سی، بالخاصه حربیه وطبیه مکتبلرینك ایکیلکدن آزاده قالمه‌سی سایه‌سنده‌در . یکیچرینك فن حربیله حکیم باشیلرك فن طبی بو مکتبلره کیرمش اولسه‌یدی ، بوکونکی شانلی قوماندانلریمزله شهرتلی دوقتورلرمزه مالك اوله‌بیله‌جکمیدك ؟

ایشته بو ایکی دارالتدریسك حالی، بزم ایچین یاپه‌جغمز معارف انقلابنده بر نمونه اولمالیدر .

شرق مدنیتی غرب مدنیتیله تألیفه چالیشمق ، قرون وسطایی قرون اخیره‌ده یاشاتمق دیمکدی . یکیچرلکله نظامیه عسکرلکی ناصل امتزاج ایده‌مزسه، حکیمباشیلقله علمه مستند طبابت ناصیل اویوشامزسه، اسکی حقوقله یکی حقوق ، اسکی علمله یکی علم ، اسکی اخلاقله یکی اخلاقده اویله امتزاج ایده‌مز ، یازیقکه یالکز عسکرلکله طبابتده‌کی یکیچریلك الغا اولونه‌بیلدی . دیکر مسلکلرده‌کی یکیچریلکلر، قرون وسطا خورتلاقلری صورتنده حالا یاشامقده‌درلر .

برقاچ آی اول، تورکیایی مللتلر جمعیتنه ادخال ایچین استانبولده بر جمعیت تشکل ایتمشدی . حالبوکه اوروپا مدنیتنه قطعی بر صورتده کیرمه‌دکجه، مللتلر جمعیتنه

كيرمه‌مزدن نه فائده حاصل اوله بيله جكدی؟ قاپيتولاسيونلرله سياسی مداخله‌لره محكوم ايدلمك ايسته‌نيلن برملت، اوروپا مدنيتنك خارجنده تلقی اولونان برملت ديمكدر، ژاپونلر اوروپائی برملت صاييلديقلری حالده، بز حالا آسيائی برملت عد اولونمقده‌يز. بونك سببی ده اوروپا مدنيتنه تام بر صورتده كيرمه‌يشمزدن باشقه نه اوله بيلير؟ ژاپونلر دينلرينی وملينلرينی محافظه ايتمك شرطيله غرب مدنيتنه كيرديلر. بو سايه‌ده، هر خصوصده اوروپاليلره يتيشديلر.

ژاپونلر، بويله ياپمقله دينلرندن، ملی حرثلرندن هيچ بر شی غائب ايتديلرمی؟ اصلا! اوحالده، بز نيچين تردد ايدييورز؟ بزده توركلكمزی ومسلمانلغمزی محافظه ايتمك شرطيله غرب مدنيتنه قطعی اوله‌رق كيرمه‌مزمی‌يز؟ غرب مدنيتنه كيرمكه باشلاديغمز كوندنبری ده كيشديرديكمز شيلری تدقيق ايده‌لم. باقه‌لم بونلر آراسنده دينمزه، مليتمزه تعلق ايدن شيلر وارمی؟ مثلا، رومی تقويمی بيراقه‌رق بونك يرينه غرب تقويمنی آلدق. رومی تقويم بزم ايچين مقدس بر شيميدی؟ رومی تقويم روملره يعنی بيزانسليلره عائددر. بونی تقديس ايتمك لازمسه اونلر تقديس ايتمه‌ليدرلر. رومی ساعتی بيراقوب شرق ساعتنی قبول ايتمه‌مزده عينی شيدر.

آريستوتك استدلال منطقنی بيراقه‌رق دهقارتله باقونك استقرا منطقنی وبو منطقدن دوغان «اصوليات» ی آلمه‌نك دينمزه وحرثمزه نه ضرری اوله بيلير!

اسكی هيئت يرينه يكی هيئتی، اسكی حكمته مقابل يكی حكمتی، اسكی كيميايه بدل يكی كيميايی آلمقله نه غائب ايدرز؟ حيوانات، نباتات، ارضياته دائر اسكی كتابلرمزده نه قادار معلومات بوله بيلمك امكانی وار؟ شرقده بولونمايان حياتياتی، روحياتی، اجتماعياتی غربدن آلمغه مجبور دكلمی‌يز؟ اولجه، اسكی علملريمزك جمله‌سنی بيزانسدن آلمشدق. شيمدی روملرك علملرينی اوروپا علملريله مبادله ايدرسه‌ك، ديناً وحرثاً نه غائب ايدرز؟ بو مثاللر الی نهايه اوزانيليرسه كورولوركه شرق مدنيتی نامنه ترك ايده‌جكمز شيلر هپ بيزانسدن آلديغمز شيلردر. بو جهتلر واضح بر صورتده ميدانه قونولورسه، شرق مدنيتنی بيراقه‌رق غرب مدنيتنه كيرمه‌مزه آرتق كيمسه صميمی اوله‌رق اعتراض ايده‌مز.

مدنیت مسئله‌سنك حلی باشقه بر جهتدن‌ده ، مملکتمزده عاجل بر ماهیت آلمشدر . اوته‌دنبری مملکتمزده بر « معارف مسئله‌سی » ، بر « تربیه مسئله‌سی » وار . بو مسئله ـ برچوق اقداملره واهتماملره رغماً ـ بر تورلو حل ایدیله‌میور . بو مسئله‌نك ماهیتی تعمیق ایدیلیرسه ، کورولورکه تربیه مسئله‌سی‌ده مدنیت مسئله‌سنك بر فرعیدر . اساس مسئله حل ایدیلنجه ، معارف مسئله‌سی‌ده کندیلکندن حل ایدلمش اوله‌جقدر .

فی‌الحقیقه ، مملکتمزده ، کرك مدنیتجه کرك پداغوژیجه بری برینه بکزه‌مین اوچ طبقه وردر . : خلق ، مدرسه‌لیلر ، مکتبلیلر . بو اوچ صنفدن برنجیسی حالا اقصای شرق مدنیتندن تمامیله آیریله‌مامش اولدیغی کبی ایکنجیسی‌ده هنوز شرق مدنیتنده یاشایور . یالکز اوچنجی صنفدرکه غرب مدنیتندن بعض فیضلره مظهر اوله‌بیلمشدر . دیمك‌که ملتمزك برقسمی قرون اولاده ، بر قسمی قرون وسطاده ، بر قسمی قرون اخیره‌ده یاشامقده‌در . بر ملتك بویله اوچ یوزلو بر حیات یاشامه‌سی « نورمال » اوله‌بیلیرمی ؟

بواوچ طبقه‌نك مدنیتلری آیری اولدیغی کبی، پداغوژیلری‌ده آیری‌در . بو اوچ تربیه اصولنی توحید ایتمدکجه ، حقیقی بر ملت اولمه‌مز ممکنمیدر ؟ معارفمزی خلقیات ، مدرسیات ، مکتبیات دییه اوچ قسمه آییره‌بیلیرز . عاشق کتابلریله خلق ماصاللری ، قوشمه‌لری ، ضرب مثللری ، طاندیرنامه احکامی برنجی قسمی ، عربی وفارسیدن ترجمه ایدیلن کتابلر ایکنجی قسمی ، اوروپا لسانلرندن نقل ایدیلنلرده اوچنجی قسمی تشکیل ایدر . مدنیتلریمزی توحید ایدرسه‌ك . معارفمزی وپداغوژیمزی‌ده برلشدیرمش ، روحاً فکراً متجانس بر ملت اولمش اوله‌جغز . اوحالده ، بو ایشده‌داها بر مدت اهمال کوسترمك اصلا جائز دکلدر .

خلاصه ؛ یه قاریده‌کی تشریحاته کوره ، اجتماعی علم حالمزك برنجی دستوری شو جمله اوله‌لیدر : تورك ملتندنم ، اسلام امتندنم ، غرب مدنیتندنم .

٧

تاریخی ماده‌جیلك واجتماعی مفکوره‌جیلك

اجتماعی حادثه‌لرك تفسیر وایضاحنده بری برینه هم یاقین ، هم‌ده اوزاق اولان ایکی سوسیولوژی سیسته‌می واردر . بونلر ، تاریخی ماده‌جیلك واجتماعی مفکوره‌جیلك سیسته‌ملریدر. بوسیسته‌ملردن برنجیسی (قارل‌مارقس) طرفندن ، ایکنجیسی (امیل‌دورقایم) طرفندن میدانه آتیلدی .

ایلك نظرده بو ایکی سیسته‌مك بری برینه یاقین اولدیغنی کوروز . چونکه ، ایکیسی‌ده ، اجتماعی حادثه‌لرك ، طبیعی سببلرك نتیجه‌لری اولدیغنی مادی ، حیاتی وروحی حادثه‌لر کبی طبیعی قانونلره تابع بولوندیغنی اساس اوله‌رق قبول ایدییور. بو تلقی‌یه علم‌لسانده (معینیت) (فرانسزجه‌سی دەتەر-مینیزم) آدی ویریلیر .

فقط ، بونقطه‌دن صکره ، بو ایکی اجتماعیات سیسته‌می بری برندن اوزاقلاشمغه باشلار . قارل‌مارقس دەتەرمینیزمده بر نوع انحصار ادعا ایدر : اجتماعی حادثه‌لر آراسنده سبب اوله‌بیلمك امتیازی، یالکز اقتصادی حادثه‌لره منحصردر . دیکر اجتماعی حادثه‌لر مثلا دینی ، اخلاقی ، بدیعی ، سیاسی ، لسانی ، معاقلوی حادثه‌لر اصلا سبب اولامازلر ، یالکز نتیجه اوله‌بیلیرلر . بناءً علیه ، قارل مارقسه کوره ، اقتصادی حادثه‌لرك غیری اولان بوتون اجتماعی حادثه‌لر (کولکه حادثه‌لر = اپی‌فه‌نومه‌نلر) ماهیتنده‌در . بر شیئك کولکه حادثه اولمه‌سی ، باشقه شیلر اوزرنده هیچ برتأثیری حائز اولمامه‌سی دیمکدر. انسانك کولکه‌سی، یاپدیغی ایشلره برتأثیراجرا ایده‌بیلیرمی؟ شبهه‌سز ایده‌مز. ایشته

کولکه حادثه‌لرده ، بزم آرقه‌مزدن کلن شو تأثیرسز کولکه‌لر کبیدر . دیمك‌که مارقسه کوره یالکز اقتصادی حادثه‌لر شأنیتدر ، دیکر اجتماعی مؤسسه‌لر ، شأنیت اولمادقلری کبی ، حادثه بیله دکلدرلر . بونلر ، آنجق اقتصادی حادثه‌لرك نتیجه‌لری و کولکه‌لریدرلر .

مثلا، قارل مارقس، دینلرك ظهورینی ، مختلف (سقتلره) آیریلمه‌سنی ، زاهدانه راویه‌لرله متصوفانه تکیه‌لرك تشکل ایتمه‌سنی ، رهفورم یاپیلمه‌سنی ، دینه دولتك آیریلمه‌سنی، یالکز استحصال تکنیکلرینك دکیشمه‌سیله ایضاح ایتدیکی کبی اخلاقی، حقوقی ، سیاسی ، بدیعی ، لسانی ، معاقلوی بوتون مفکوره‌لرك وعنعنه‌لرك دوغمه‌سنی ، بویومه‌سنی واولمه‌سنی ده ینه عینی اقتصادی حادثه‌لرك سببیتیله ایضاحه چالشمشدر .

دورقایمك تأسیس ایتدیکی سوسیولوژی‌یه کوره ، بویله بر انحصار دوغرو دکلدر . اقتصادی حادثه‌لرك اثر اجتماعی حادثه‌لردن هیچ بر امتیازی یوقد . اقتصادی مؤسسه‌لر ناصل بر حادثه و بر شأنیتسه، دینی، اخلاقی ، بدیعی الخ کبی دیکر اجتماعی مؤسسه‌لرده برر طبیعی حادثه‌در ، برر شأنیتدر. بو صوککیلری، اشیانك کولکه‌لرینه بکزه‌ته‌رك ، (کولکه‌حادثه‌لر) صورتنده آدلامق اویزه‌قتیمی شأنیتدن آیرلمق دیمکدر .

حکمتده، کیمیاده، حیاتیاتده‌کولکه حادثه‌لر اولمادیغی حالده ، اجتماعیاتده نه‌دن بولونسون ؟ فی‌الواقع وقتیله ، (مودسله‌ی) کبی بعض روحیاتجیلر (شعور) ه (کولکه حادثه) نامنی ویریور و شعورك روحی حادثه‌لر اوزرنده هیچ بر تأثیری بولونمادیغنی ادعا ایدیورلردی. فقط، آلفره‌دفوییه ، ریبو ، جه‌یمس ، هوفدینغ ، برغسون ، پیه‌ر ژانه ، بینه ، پولان کبی یکی روحیاتجیلر بو نظریه‌یی علمی دلیللرله قطعی بر صورتده یقدیلر . آرتق روحیات ساحه‌سنده (کولکه‌حادثه) تعبیری قالمدی .

بوندن باشقه ، اجتماعی حادثه‌لر آراسنده یالکز اقتصادی مؤسسه‌لری شأنیت تلقی ایتمك ، مثلا فیزیه‌لوژیق حادثه‌لر آره‌سنده یالکز معدویه وهضم

انبوبه‌سنه عائد حادثه‌لری شأنیت تلقی ایدوب دیکر حیاتی افعوله‌لری بونلرك
شأنیتسز وتأثیرسز کولکه‌لری عد ایتمك کیبدر . بویله بر نظریه‌یی هیچ
بر فیزیولوژیست قبول ایده‌بیلیرمی ؟

قارل مارقس بو انحصارجیلیغی ، نظریه ساحه‌سنده بیراقایه‌رق ، عملیه
ساحه‌سنه‌ده نقل ایتمکله ایکنجی بر خطایه دوشمشدر . مارقسه کوره ، خلق
یالکز عمله صنفندن عبارتدر . بناءً علیه ، عمله صنفی ، دیکر صنفلری اورته‌دن
قالدیرمغه مجبوردر . حالبوکه ، خلق (عموم) معناسنه اولدیغندن ، حقوقجه
بری برینه مساوی اولمه‌یی قبول ایدن بوتون صنفلرك مجموعی دیمکدر . فی الحقیقه
عموملە مساوی اولمه‌یی قبول ایتمه‌ین ایمپریالیست ، آریستوقرات ، فه‌ئودال
صنفلری خلقك خارجنده کورمك دوغرودر . بورژوالرله منورلر آراسنده‌ده
حقوقجه هرکسه مساوی اولمه‌یی قبول ایتمه‌ین صنفلر وارسه ، خلق دائره‌سنك
خارجنده قالمالیدرلر . فقط حقوقجه عمومك مساوی اولدیغنی قبول
ایدنلر ، - هانکی مسلکی زمره‌یه منسوب بولونورلرسه بولونسونلر - خلقدندرلر .

دورقایمك سوسیولوژیسنده ، دیکر اجتماعی حادثه‌لر اقتصادی حادثه‌لره
سبب اوله‌بیلدیکی کبی ، اقتصادی حادثه‌لرده دیکر اجتماعی حادثه‌لره سبب
اوله‌بیلیرلر . کورولیورکه ، دورقایم سوسیولوژیسی اقتصادی حادثه‌لرك
اهمیتنی وقیمتنی انکار ایتمیور . کیتدکجه اقتصادی حادثه‌لرك جمعیت ایچنده‌کی
قیمتنك آرتدیغنی حتی ، عصری جمعیتلرده اقتصادی حیاتك اجتماعی بنیه‌یه
اساس اولدیغنی اورتایه آتان دورقایمدر . دورقایمه کوره ابتدائی جمعیتلرده‌کی
تساند یالکز معشری وجدانك حصوله کان میخانیکی تساندر . بونلر
بری برینه بکزه‌ین ، (اوبا ، اویماق ، بوی ، ایل) کبی بولمه‌لردن مرکب
اولدیغی ایچون دورقایم طرفندن قطعوی (سه‌غمانته‌ر) جمعیتلر تسمیه
اولونمشلردر .

متکامل جمعیتلرده ایسه ، برنجی نوع تساندن باشقه ، برده اجتماعی

ایش بولومندن دوغان عضوی تساند واردر. دورقایم، بونلرەدە، (متعضی= اورغانیزە) جمیتلر آدینی ویرمشدر .

معلومدرکە (ایش بولومی) اقتصادی حیاتك دە تملیدر. عصری جمعیتلردە دینی ، سیاسی ، علمی ، بدیعی ، اقتصادی ، زمرەلر ، ایش بولومندن دوغمش اولان اختصاص ومسلك هیئتلریدر . او حالدە دور قایمك ، اقتصادی حیاتدە لایق اولدیغی موقع واهمیتی تمامیلە ویرمش اولدیغنی قبول ایتمك لازمدر .

بونکلە برابر ، دورقایمدە بوتون اجتماعی حادثەلری بر تك اصلە ارجاع ایدییور : بو یکانە اصل (معشری تزئیلر) در . بو اصطلاحك تعریفدن زیادە مثاللرلە توضیحی ممکندر . بناءً علیە ، بر قاچ مثال ایرادیلە معشری تزئیلرك نە دیمك اولدیغنی آکلاتمغە چالیشەجغز :

مثلا مشروطیتدن اولدە مملکتمزدە عملەلر واردی . فقط ، بو عملەلرك مشترك وجداننده (بز عملە صنفنی تشکیل ایدییورز) فکری یوقدی . بو فکر بولونمادیغی ایچین ، او زمان مملکتمزدە بر عملە صنفیدە یوقدی . ینە مشروطیتدن اول مملکتمزدە بر چوق تورکلر واردی . فقط بونلرك معشری وجداننده (بز تورك ملتیز) مفهومی بولونمادیغی ایچین ، او زمان تورك ملتیدە یوقدی . چونکە ، بر زمرە ، فردلرینك مشترك وجداننده شعورلی برصورتدە ادراك اولونمادقچە ، اجتماعی بر زمرە ماهیتنی حائز اولەماز. بونك کبی اصلاً تورکجەیە منسوب بولونان بر کلمە ، تورك خلقنك لسانی وجداننده آرتق یاشامایورسە ، تورکجە بر کلمە اولمق مزیتنیدە ، اجتماعی بر حادثە اولمق قیمتنیدە غائب ایتمش دیمکدر . بونك کبی ، اساساً تورك تورەسنە داخل بولونان بر عادتدە ، تورك خلقنك اخلاقی وجداننده آرتق بیلنمەیور ودویولمایورسە ، اودە کرك اجتماعی بر حادثە اولمق ، کرك تورك اخلاقندە بر عنصر بولونمق ماهیتلرینی غائب ایتمش دیمکدر .

بو افادەلردن آکلاشیلیورکە اجتماعی حادثەلر، مطلقا منسوب بولوندقلری

زمره‌نك معشری وجداننده شعورلو ادراكلر حالنده بولونماليدرلر . ايشته معشری وجدانده‌كی بوشعورلو ادراكلره (معشری تمثيلر) نامی ويريليبر .

معشری تمثيلر ، مارقسك ظن ايتديكی كبی ، اجتماعی حياتده غير مؤثر كولكه حادثه‌لردن عبارت دكلدر . بالعكس ، بوتون اجتماعی حياتلريمز ، بوتمثيلرك تأثيرلرينه كوره شكللرينی آلير . مثلا ، بز توركيالیلرك مشترك وجدانمزده (تورك ملتندنز ، اسلام امتندنز ، غرب مدنيتندنز) تمثيلری واضح كورونوشلر كبی مرئی اولمغه باشلاينجه ، بوتون اجتماعی حياتلريمز دكيشمكه باشلايه‌جقدر . (تورك ملتندنز) ديديكمز ايچين ، اسانده ، بديعياتده ، اخلاقده ، حقوقده ، حتی دينياتده و فلسفه‌ده تورك حرثنه (تورك ذوقنه ، تورك وجدانه كوره) بر اوريژينالالك ، بر شخصيلك كوسترمكه چاليشه‌جغز . (اسلام امتندنز) ديديكمز ايچين ، نظرمزده اك مقدس كتاب قرآن كريم ، اك مقدس انسان حضرت محمد ، اك مقدس معبد كعبه ، اك مقدس دين اسلاميت اوله‌حقدر . (غرب مدنيتندنز) ديديكمز ايچين‌ده ، علمده ، فلسفه‌ده ، فنلرده وسائر مدنی سيسته‌ملرده تام براوروپالی كبی حركت ايده‌جكز .

معشری تمثيلر ، يالكز زمره مفهوملرينه مخصوص دكلدر . اسطوره‌لر ، منقبه‌لر ، ماصاللر ، افسانه‌لر ، فقره‌لر ، عقيده‌لر ، اخلاقی ، حقوقی ، اقتصادی ، فنی قاعده‌لر ؛ علمی وفلسفی كوروشلرده برر معشری تمثيلدن عبارتدر . اعتقادك ونظريه‌نك ضدی عدا لونان آيينلر وعمليه‌لر بيله ، اولا ذهنده تصور اولونوب‌صوكرا ياپيلدقلری ايچين ، اساساً بررمعشری تمثيلدن‌عبارتدرلر .

فردی فكرلر هر فردك كنديسنه مخصوص اولان فكرلری ديمكدر . معشری تمثيلر ايسه ، هر جمعيتك بوتون فردلری آراسنده مشترك بولونان داهادوغروسی معشری‌وجداننده مشعورومدرك‌بولنان‌صور ذهنيه‌دن‌عبارتدر . فردی‌فكرلراساساً جمعيت‌اوزرنده‌هيچ برتأثيره‌مالك‌دكلدر . فقط‌فردی‌فكرلر ، اجتماعی بر قوته استناد ايدوب ، معشری بر تمثيل حالينی آلديغی زمان ،

اجتماعی حیاتده بویوك بر عامل اولور ، مثلا ، بویوك بر معنوی نفوذه مالك بولونان بر منجی ، نه دوشونورسه، فکرلری بر آزصوکرا ، عمومك مشترك دوشونوشلری صیراسنه کچر . طبیعی ، فردی فکرلر بو ماهیتده بولونورسه اجتماعی حیاتده هرآن مؤثردر . بر ملت ، بویوك موفقیتلریله دهاسنی ، فداکارلغنی ، قهرمانلغنی فعلاً اثبات ایتمش ، بویوك برشخصیته مالك اولدیغی زمان ، اونك معشری ترئیلر یاراتمق اقتداری سایه‌سنده هر تورلو تجددلری قولایجه اجرا ایده‌بیلیر . ایشته بز بوکون بویله بر دها خزینه‌سنه مالکز . علی‌العاده فردلرك حتی ، علمده بویوك بضاعه‌لری وعملده یوکسك قدرت وفعالیتلری اولسه بیله ، اصلاموفق اوله‌مایه‌جقلری تجدد وترقیلری ، عمومك وجداننده منجی وداهی طانیلان بویله بر شخصیت بر سوزله ، بر نطقله بر بیاننامه ایله وجوده کتیره‌بیلیر .

معشری ترئیلر ، غلیانلی بحرانلر اثناسنده غایت شدتلی وجدلرله هاله‌له‌نه‌رك صوك درجه بویوك بر قدرت وقوت اکتساب ایدرلر . معشری ترئیلرك بو حالنه (مفکوره) نامی ویریلیر. معشری ترئیلر ، اصل مفکوره حالنی آلدقدن صوکرادرکه حقیقی انقلابلرك عاملی اولورلر . مثلا تورکجیلرك اورته‌یه آتدقلری تورکجیلك فکری ، کنجلکه منحصر زمروی بر توئیدن عبارتدی . بو زمروی ترئیی عموم تورك ملتنه تشمیل ایده‌رك اونی بر مفکوره حالنه کتیره‌ن طرابلس غرب ، بالقان حربلریله جهان حربنده‌کی فلاکتلر اولمقله برابر ، بو مفکوره‌یه رسمیت ویرن واونی فعلاً تطبیق ایدن‌ده آنجق غازی مصطفی کمال پاشا حضرتلریدر .

بو مثاللردن‌ده آکلاشلیورکه دورقایم، مفکوره‌جیلکی غلیانلی اجتماعلرله یعنی سوسیولوژی ایله ایضاح ایدییور . اوکا کوره بوتون اجتماعی حادثه‌لر مفکوره‌لردن یاخود اونلرك خفیف‌درجه‌لری اولان معشری ترئیلردن عبارتدر .

فی‌الواقع ، هر معشری ترئی آز چوق برقیمت دویغوسیله قاریشیقدر . اجتماعی مؤسسه‌لرك بعضیسی مقدس ، بعضیسی ایی ، بعضیسی کوزل ،

بعضیسنی دوغرو تلقی ایدرز. مؤسسه‌لرك بو صفتلرله توسیم ایدیله‌لری، اونلرك دویغولردن، هیجانلردن، احتراصلردن عاری اولمادیغنی کوستریر. ذاتاً، بز، هانکی شیئه قارشی دینی بر هیجان دویارسه‌ق اوکا (مقدس) ، هانکی شیئه قارشی اخلاقی بر هیجان دویارسه‌ق اوکا (ایی) ، هانکی شیئه قارشی بدیعی بر هیجان دویارسه‌ق اوکا (کوزل) ، هانکی شیئه قارشی معاقلوی بر هیجان دویارسه‌ق اوکا (دوغرو) قیمتلرینی توجیه ایدرز . دیمك‌كه بوتون معشری ترتیبلرده مفکوره ماهیتی موجوددر .

معشری ترتیبلر یعنی مفکوره‌لر بوتون اجتماعی حادثه‌لرك سببلری اولمقله برابر ، کندیلرینك‌ده دوغمه‌سی ، قوتلنمه‌سی، ضعیفلانمه‌سی، اولمه‌سی بر طاقم اجتماعی سببلره تابعدر . بو سببلر اجتماعی بنیه‌ده حصوله کلن دکیشمه‌لردر . دورقایمه نظراً ، اجتماعی حادثه‌لرك ایلك سببلری جمعیتك نفوسنك ، کثافتنك ، اختلاطنك، تجانسنك ، ایش بولومنك آرتوب اکسیلمه‌سی کبی اجتماعی معنویاته ، (مورفولوژی سوسیاله) عائد حادثه‌لردر .

تورکجیلك جریاننك ظهوری‌ده اجتماعی بر حادثه‌در . بو حادثه‌نك ایضاحنده ، (تاریخی ماده‌جیلك) و (اجتماعی مفکوره‌جیلك) مذهبلرینه عائد ایکی مخالف نظریه قارشیسنده‌یز . برنجی نظریه‌یه کوره تورکجیلك یالکز اقتصادی سببلردن دوغدی . ایکنجی نظریه‌یه کوره ، تورکجیلك جریاننك دوغمه‌سی اجتماعی مفکوره‌لرك دکیشمه‌سندن و بونلرك دکیشمه‌سی‌ده ، اجتماعی بنیه‌نك تحوله اوغرامه‌سندن ایلری کلدی .

اسکیدن مملکتمزده باشلیجه ایکی دینی جامعه واردی . برنجیسی خلافتك اطرافنده طوپلانان مسلمان امتی ، ایکنجیسی روم پطریقخانه‌سنك اطرافنده طوپلانان خرستیان امتی ایدی. اکر دینلر ، اسکی قوتنی ، عینی شدتده محافظه ایده‌بیلسه‌یدی ، بو جامعه‌لر داغیلمایاجقدی .

فقط ، شهرلرده اجتماعی کثافتك چوغالمه‌سی یوزندن اجتماعی ایش بولومی ابتدا دوغمغه ، صوکراده کیتدکجه درینلشمکه باشلادی . ایش بولومی

مسلکی زمره‌لری و مسلکی زمره‌لرده مسلکی وجدانلری دوغوردیغندن ، اسکی زمانلرده گرك مسلمانلر جامعه‌سنده ، گرك خرستیانلر جامعه‌سنده یگانه حاکم بولونان بو ایکی معشری وجدان ضعیفلامغه باشلادیلر . معشری وجدانلرك ضعیفلامه‌سی، اونلره استناد ایدن جامعه‌لرك عمومی تسانداریی‌ده بوزدی . یکی دوغان غزته ایله مکتب ، ادبیاتله شعرده ، معناسی آکلاشیلمایان جامعه لسانی یرینه ، جمعیت لسانی اقامه ایتدی .

بو صورتله گرك مسلمانلرك ، گرك خرستیانلرك زمروی وجدانلری ، زمروی تربیه‌لری وتلقیلری دکیشدی . اولجه ، هر فرد دینی جامعه‌لرینی بر اجتماعی عضویت و کندیسنی اونك آیریلماز بر عضوی کورورکن، شیمدی اجتماعی عضویت اوله‌رق یالکز کندی لسانی جمعیتنی کورمکه وکندیسنی یالکز اونك آیریلماز بر عضوی تلقی ایتمکه باشلادی . ایشته ، دینی جامعه‌لرك انحلالیله اونلرك یرینه لسانی جمعیتلرك قائم اولمه‌سی شو صورتله وقوعه کلدی . روم پطریقخانه‌سی جامعه‌سندن ابتدا ارمنیلرك ، صوکرا اولاحلرك ، صربلرك ، بولغارلرك ، حتی استقلال قازانان یونانلیلرك آیریلمه‌لری وبر قسمنك (اکسارخلق) نامیله بو آیریلشه داها بارز بر شکل ویرمه‌لری بو ادعامزه جانلی بر دلیلدر .

بو لسانی جمعیتلرك عثمانلیلق نامی ویریلن سیاسی جامعه‌دن آیریلمه‌لری ، دینی جامعه‌لرندن آیریلمه‌لرندن صوکرا اولمه‌سی‌ده ، ایلك سببك سیاسی اولمایوب صرف حرثی اولدیغنی کوستریر .

ذاتاً، لسانی وحرثی زمره‌لردن عبارت بولونان ملیتلر اسکی زمانلرده‌ده موجوددی . لاکن ، ایکی تورلو ایمپه‌ریالیزم، دینی وسیاسی ایمپه‌ریالیزملر، اونلری ایکی جامعه‌نك ایچنده یعنی سلطنت وامت چنبرلری آراسنده حبس ایتمشدی . بو جامعه‌لرك چنبرلری قوتدن دوشدکجه ، محبوس زمره‌لرك سربست اولمق ایچین مجادله ایتمه‌یه کیریشمه‌لری طبیعیدی . ایشته ، مملکتمزده

ابتدا دینی اکسار خلقلر، صوکراده سیاسی مختاریتلر واستقلاللر صورتنده تظاهر ایدن ملیت جریانلری بو صورتله انکشاف ایتدی .

مسلمان قوملر آراسنده‌کی ملیت جریانلری‌ده عینی صورتده تظاهر ایتدی . مثال اوله‌رق آرناوودلری آله‌لم . باشقیمجیلغك مرکزی اولان طوسقالر، اسکی زمانلردن بری، بکتاشیلغه صاپمقله، دینی جامعه‌دن اوزاقلاشمشلردی. بونلر، ابتدا عصرك احتیاجلری صیراسنه‌کچن مکتب، مطبوعات، شعر وادبیاتدن نصیبلرینی آلمق ایچین خصوصی لسانلرینی قوللانمق ایسته‌دیلر . بونك ایچین اولا بر یازی قبول ایتمك ایجاب ایتدی . قبول ایتدکلری یازینك (لاتینجه) اولمه‌سی‌ده کوستریبورکه، طوسقالر اول امرده دینی جامعه‌دن آیرلمشلردی . برزماندن بری ضعیفلامغه باشلایان دینی تساندلری یرینه، حرثی بر تساند اقامه ایتمکه چالیشیورلردی . عربلرده وکوردلرده‌ده ملیت جریانی ابتدا حرثی بر شکلده باشلادی. بوجریانلرك سیاسی برماهیت آلمه‌لری ایکنجی مرحله‌لری، اقتصادی برماهیت آلمه‌لری‌ده اوچنجی مرحله‌لریدر.

تورکجیلکه کانجه بونك‌ده حرثی بر صورتده باشلادیغنی بیلیورز . تورکجیلکك ایلك بابالرندن بریسی الك اسکی دارالفنونمزك، ایکنجیسی‌ده مکاتب عسکریه‌مزك مؤسسیدر . مدرسه قوتلی اولسه‌یدی دارالفنون تأسس ایده‌مه‌یه جکدی. عصرلرجه مدرسه‌نك مساج قوتی ماهیتنی محافظه ایدن یکیچریلك وار ایکن‌ده عسکری مکتبلری تأسس ایده‌مزدی . دیمك‌که اجتماعی ایش بولومنك بر نتیجه‌سی اوله‌رق تورکلرده‌ده امت جامعه‌سنك تساند قوتی آرتق ضعیفلامغه باشلامشدی . سلطان عبدالعزیز دورینك نهایتلرنده انجمن دانشله دارالفنونك تشکلی ومکاتب عسکریه‌یه یکی بر نظام وانتظام ویرلمه‌سنه تشبث اولونمه‌سی، بوضعیفلامه‌نك نتیجه‌لریدر . بویکی مؤسسه‌لرك باشنده بولونان احمد وفیق پاشا ایله سلیمان پاشا، انحلاله باشلایان امت وسلطنت جامعه‌لری ایچنده بوصله‌سز قالان ملتلرینی لسانی، حرثی، تاریخی تساندلرله یکیدن قوتلندیرمك وکنجلری بویکی مفکوره‌لره کوره تربیه ایتمك احتیاجنی دویدیلر . بوندن

صوكرا ، يكرميشرسنه فاصله ايله دوغان تصفيه جيلك ويكى لسان جريانلرى ده ، توركجيلك مفكوره سنده بالخاصه لسانه حرثك عامل اولدقلرينى كوستريرر . فى الحقيقه ، توركجيلكك نهايتلرينه دوغرو (ملى اقتصاد) مفكوره سى ده دوغدى . فقط ، بو نظريه يى اورته يه آتانلر ، نه اقتصادجيلر ، نه ده تجارتله اوغراشانلردى . مليتك ملى حقوق ، ملى اخلاق ، ملى تربيه ، حتى ملى فلسفه كبى مختلف تجليلرينى آرايان حرثجى توركجيلردى . ملى اقتصاد ده توركلرده ابتدا بى منفعت بر مفكوره صورتنده دوغدى و صرف نظرى اوله رق مملكتمزك اقتصادى شأيتنى يعنى زراعتمزك ، صنايعمزك ، تجارتمزك مختلف ساحه لرنده جارى بولونان حقوقى رژيملرله تكنيك شكللرى آرامغه باشلادى . ملى اقتصاديامز آنجق اقتصادى شأيتمزى تدقيق ايتدكدن صوكرادركه اقتصادى حادثه لرمزدن نورمال و مرضى اولانلرينى تفريق ايده بيله جك و آنجق اوزمان ، اقتصادى خسته لقلرمزك تداويسى ايچين راپور ياخود رچته ويره بيله جكدى . فقط ، مع التأسف ، جهان حربى ، نظرى تدقيقلرى دوردوره رق ، مختلف طرزلرده عملى تطبيقلرك ظهوره كلمه سنه سبب اولدى . ملى اقتصاديات ، تجارى بر سپه كولاسيون واسطه سى دكل ، علمى بر مكتبدر . آلمانياده بو مكتبك مؤسسى فره دريق ليستدر . دورقايم ايستك ملى اقتصاد حقنده كى ثرينه (ا بژه قيف اصولده يازيلمش ، شأينه مستند ايلك اقتصاديات كتابى بودر) ديبور . فقط ، بو ملى اقتصاديات علمى ، هريرده ملى مفكوره دن اول دكل ، صوكرا دوغار .

٨

ملی وجدانی قوتلندیرمك

اجتماعی زمره‌لر باشلیجه اوچ قسمه آیریلیر: عائلوی زمره‌لر، سیاسی زمره‌لر، مسلکی زمره‌لر. بونلر آراسنده الك اهمیتلی اولان سیاسی زمره‌لردر. چونکه، سیاسی بر زمره کندی باشنه یاشایان، مستقل، یاخود یارم مستقل بر هیئتدر. عائلوی زمره‌لرله مسلکی زمره‌لرسه، بو هیئتلرك جزءلری، قسملری ماهیتنده‌در. یعنی، سیاسی زمره‌لر برر اجتماعی عضویتدر؛ عائلوی زمره‌لر، بو عضویتك حجیره‌لری، مسلکی زمره‌لرده عضولری مثابه‌سنده‌در. بوندن دولاییدرکه، عائلوی ومسلکی زمره‌لره (تالی زمره‌لر) آدی ویریلیر.

سیاسی زمره‌لرده باشلیجه اوچه آیریلیر: جمیعه، جامعه، جمعیت.

جمیعه، بر قومدن یالکز کوچوك بر قسمك سیاسی بر هیئت حالنی آلمه‌سیله تشکل ایدر. مثلا، بر قوم مستقل عشیرتلره آیریلنجه، بوعشیرتلردن هر بری بر جمیعه‌در. ابتدائی قوملر، هپ بو جمیعه حیاتنی یاشارلر. برزمان کلیرکه، جمیعه‌لردن بری، دیکرلرینی فتح وتسخیر ایده‌رك حاکمیتی آلتنه آلیر. فقط، ایچنه آلدیغی جمیعه‌لر، عمومیتله کندی قومنه منسوب عشیرتلر دکلدر. باشقه قوملره، یاخود باشقه دینلره منسوب جمیعه‌لریده مغلوب ایده‌رك کندینه تابع قیلدیغندن، تشکل ایدن یکی هیئت، متجانسلکنی غائب ایدر؛ مختلف قوملره ودینلره منسوب جمیعه‌لردن مرکب بر خلیطه شکلنی آلیر. بو خلیطه‌یه (جامعه) آدی ویریلیر. او حالده، بوتون فئودالیکلرله عموم ایمپراطورلقلر (جامعه) ماهیتنده‌درلر. چونکه، بو سیاسی هیئتلرده باشقه باشقه قوملره ودینلره منسوب جمیعه‌لر موجوددر.

ینه بر زمان کلیرکه ، بو جامعه‌لرده انحلال ایتمکه باشلار . ایمپراطورلقلرك
ایچنده ، لسانجه ، وحرثیجه مشترك بولونان جمیعه‌لر اجتماعی برصورتده برلشه‌رك
مشترك وجدانه ، مشترك مفکوره‌یه مالك بر ملیت حالنی آلیر . بو
ملیت، ملی وجدانه مالك اولدقدن صوکره ، آرتق اوزون مدت ، تابعلك
حالنده قاله‌ماز . ایرکیچ ، سیاسی استقلالنی الده ایده‌رك استقلالنه
مالك سیاسی بر هیئت حالنه کیرر . ایشته ، آنجق ، بو متجانس ، متحد
و مستقل هیئته (جمعیت) آدی ویریله‌بیلیر . بو جمعیتلره عینی زمانده
(ملت) آدی‌ده ویریلیر . دیمك‌که حقیقی جمعیتلر آنجق ملتلردر ، لاکن
قوملر بردنبره ملت حالنه کیره‌مه‌زلر . ابتدا ، جمیعه‌لر حالنده اجتماعی
حیاتك دنا چوجوقلق دوره‌سنی کچیریرلر ، صوکرا ، بر جامعه‌نك ایچنه
کیره‌رك، اوراده اجتماعی حیاتك اوزون برچیراقلق دوره‌سنی کچیریرلر . نهایت
ایمپراطورلغك ظلمندن بیزار اوله‌رق مستقل حیاتلر یاشامق اوزره جامعه‌دن
آیریلیرلر .

جامعه حیاتی ، محکوم قوملر ایچون مضر اولدیغی درجه‌ده حاکم قوم
ایچون‌ده ضررلیدر . بوکا کندی قوممزدن دها بلیغ برمثال اوله‌ماز: تورکلر،
عثمانلی ایمپراطورلغنك مؤسسی ایکن ، بوجامعه‌نك وجوده کتیردیکی
فه‌ئودالیزم ایچنده (رعیه) حالنی آلدیلر . عینی زمانده ، حیاتلرینی جامعه‌یه
عسکر وژاندارمه وظیفه‌لرینی ایفا ایتمکله کچیردکلرندن ، عرفانجه واقتصادجه
یوکسلمکه وقت بوله‌مادیلر . دیکر قوملر ، عثمانلی جامعه‌سندن عرفانلی ،
مدنیتلی وزنکین بر حالده آیریلیرکن ، زواللی تورکلر اللرنده قیریق بر
قلیجله اسکی برصاباندن باشقه برمیراثه نائل اوله‌مادیلر .

مع مافیه ، بر انسان ایچون ، چوجوقلق وچیراقلق دورلرندن کچمك
ناصل مجبوری ایسه ، برقوم ایچین‌ده جمیعه وجامعه ستاژلرینی یاپمق اویله‌جه
ضروریدر . هر قوم ، آنجق بو مرحله‌لردن کچدکدن صوکرادرکه جمعیت
وملت حالنه کله‌بیلمشدر .

شو قادار وارکه جمعیت حیاتنه چابوق اولاشان حاکم بر ملت ، جامعه دورینی داها آز ضررلی اولەرق کچیره بیلیر . مثلا انکلیز قومی ، هنوز اسقوچیا ، غال وایرلاندا اولکەلرینی فتح ایتمەدن اول ، جمعیت حالنی آلمشدی خلقك انتخاب ایتدیکی مبعوثلر ، لوردلرله برلشەرك مملکتی اداره ایدییورلردی . سرای بر کولکەدن عبارت قالمشدی . بناءً علیه ، بوتون مسئلەلر سرایك منفعتنه دکل ، خلقك فائدەسنه اویغون بر صورتده حل اولونیوردی . انکلیز قومی بوندن بش یوز سنه اول ، ایشته بو صورتله کندی ایشلرینی ممثللری واسطەسیله دوشونوب قرار ویرن اویانیق بر ملت حالنه کیرمشدی . عصرلرجه انکلیز پارلمنتوسی منحصراً آنغلو ساقسونلردن مرکب اولمق اوزره مذاکره ایتدی . ایچلرنده ملی سیاسته مانع اولەجق هیچ بر یابانجی عنصر ، غیر ملی جریانلره سوروکلەیەجك هیچ بر یابانجی فرد موجود دکلدی .

انکلیزلر ، تام دورت یوز سنه بو صمیمی ومحرمانه مشروطیت حیاتنی یاشادقدن ، ملی حرثلرینی و ملی سجیەلرینی آرتق بوزولماز ودکیشمز بر صلابت حالنه کتیردکدن صوکرادرکه اسقوچیا ، غال و ایرلاندا اولکەلرینی فتح ایدرك انکلترەیه الحاق ایلەدیلر . فقط ، بو الحاق ، یالکز سیاسی بر الحاقدن عبارتدی . هیچ بر وقت ، انکلیزلر ، بو اوچ یابانجی قومك انکلیز جمعیتنه ، آنغلوساقسون ملتنه التحاق ایتمەسنه میدان ویرمەدیلر . مملکت ، صانکه ینه اسکیسی کبی یالکز انکلیزلردن مرکبمش کبی ، منحصراً انکلیز منفعتی وانکلیز مفکورەسی نقطۀ نظرندن اداره اولوندی . دها صوکرالری آمریقا کبی ، هندستان کبی ، جنوبی آفریقا کبی ، مصر کبی ، آوستراليا کبی مستملکەلره ومستعمرەلره مالك اولدیلر . فقط ، ینه دائما ، پارلامنتو انکلیز پارلامنتوسی حالنده ، قابینه آنغلو ساقسون قابینەسی حالنده قالدی . انکلیز ملتی ، کیتدکجه بویوین بو سیاسی جامعه ایچنده کندی بنلکنی بر آن ایچون اولسون هیچ اونوتمادی ایشته ، انکلیز ملتنك ، عصرلردنبری جهان سیاستنده حکمران اولمەسنك سببی بودر .

کورولویورکه برقوم آنجق کندینی کندی ملی بر پارلامنتو ایله اداره ایدن حقیقی بر ملت حالنه کلدکدن صوکرا ، بوکسك وصمیمی برجمعیت حیاتی یاشایه بیلیر . آوروپانك دیکر قوملری بوحقیقتی پك کیج آکلایه بیلدیلر . چونکه، ایکی عصر اولهقادار، آوروپانك دیکر ساحه‌لرنده ، خلقلر واولکه‌لر حکمدار عائله‌لرینك اسیرلری ومالکانه‌لری حکمنده ایدیلر . برحکمدار ، قیزینی اولندیریرکن، مملکتك برقسمنی اوکا جهاز ویره‌بیلیردی . برحکمدار، ولایتلرندن برینی باشقه بر حکمداره هدیه ایده‌بیلیر ، یاخود صاته‌بیلیردی . میراث طریقیله ، مملکتك بر قسمی یابانجی بر حکمدارك النه کچه‌بیلیردی . خلاصه ، خلقلرك ، قوملرك هیچ بر موجودیتی ، اعرابدن هیچ بر حظی یوقدی . دولت دیمك ، حکمدار دیمکدی : بودستور یالکز اون دردنجی لوئی‌یه مخصوص دکلدی ، انکلتره‌نك غیری بوتون آوروپا دولتلرینك سیاسی شعاری بوندن عبارتدی .

فقط ، ملیت دوره‌سی نهایت ، دیکر آوروپا قوملری ایچین‌ده حلول ایتدی. هولانده‌لیلر، فرانسزلر الخ کندی کندینی اداره ایدن برر ملت‌حالنی آلمغه باشلادیلر . تاریخ ، عمومی بر قاعده اوله‌رق کوستریورکه هر نره‌یه ملیت روحی کیردیسه ، اوراده بویوك بر ترقی وتکامل جریانی دوغدی . سیاسی ، دینی ، اخلاقی ، حقوقی ، بدیعی ، علمی ، فلسفی ، اقتصادی ، لسانی حیاتلرك هپسنه کنجلك ، صمیمیلك وطراوت کلدی . هرشی یوکسلمکه باشلادی . فقط ، بوتون بو ترقیلرك فوقنده اوله‌رق یکی بر سجیه‌نك حصول بولدیغنی‌ده ینه بزه مقایسه‌لی تاریخ خبر ویریبور . ملی وجدان نره‌ده تشکل ایتمشسه ، آرتق اوراسی مستملکه اولمق تهلکه‌سندن ابدیاً قورتولمشدر .

فی‌الحقیقه ، بوکون ملتلر جمعیتی، آلمانیایی بر مستملکه حالنده فرانسه‌یه تقدیم ایتسه ، عجبا فرانسزلر بو هدیه‌یی قبوله جسارت ایده‌بیلیرلرمی ؟ مجارستانی رومانیانك، بولغارستانی یونانلیلرك مانداسی آلتنه قویمق ایستەسه بو ایکی دولت شو ماندالری قبوله یانا‌شابیلیرمی ؟ شبهه‌سز خایر ! چونکه

ماندانەر اولمق ایستەین بر دولت ماندا‌سی آلتنه کیره‌جك مملکتده قولایجه حاکم اولمق ایستر. حالبوکه ملی وجدانی اویانمش بر اولکه‌یه قوجامان اردولر کوندریلسه‌بیله، اوراده‌ك کوچوك بر نفوذ قازانمق ممکن دکلدر. انکلیزلرك نرا کیا ایله ازمیری یونانلیلرك، آطنه وحوالیسنی فرانسزلرك، آنطالیه‌یی ایتالیانلرك ماندا‌سی آلتنه ویرمه‌سی، استانبولی کندی النه کچیرمك ایچیندی. بوتون بو دولتلر، آنادولو ملی وجدانك اویاندیغی، یونان اردولرینك ملی قیام قارشیسنده بوز کبی اریدیکنی کورونجه بو خام سودالردن واز کچه‌که باشلادیلر. آمریقانك نه ارمنستانده، نه‌ده تورکیاده ماندا قبولنه یانا‌شما‌مه‌سی‌ده بو یرلرده‌کی ملی وجدانك شدتنی کورمه‌سندن دولاییدر. حالبوکه، انکلیزلرله فرانسزلر عربستانی آرالرنده تقسیم ایتمکده هیچ بر محذور کورمدیلر. چونکه، بوتون عشیرتلری جمیعه حیاتی یاشایان، شهرلری هنوز جمعیت دورەسنه کلمه‌مش اولان عربستانده ملی وجدانك هنوز اویانمامش اولدیغنی بیلیورلردی.

کورولیورکه صوك عصرلرده ملی وجدانك اویاندیغی یرلرده، آرتق ایمپراطورلق قاله‌مایور، مستملکه حیاتی دوام ایده‌میور. روسیا، آوستریا و تورکیا ایمپراطورلقلرینك انحلالی، جهان حربینك بر نتیجه‌سی دکلدی. جهان حربی، دها اولدن اساسلی سببلرك حاضرلامش اولدیغی بر نتیجه‌نك ظهورینه تصادفی بر وسیله اولمقدن باشقه بر رول اوینامادی. کر بو ایمپراطورلقلرك ایچنده یاشایان قوملر آراسنده، ملی وجدانه مالك و آرتق محکوم اوله‌رق یاشامه‌سی ممکن اولمایان مفکوره‌لی ملتلر بولونماسه‌یدی، جهان حربی بو ایمپراطورلقلری‌ده ویره‌مزدی. ناصلکه؛ آلمان دولتی، متجانس بر ملتدن مرکب اولدیغی ایچون — فرانسزلرك بو قادار تخریبکارلغنه رغماً — بر تورلو ییقیلمایور. حتی، ایلریده آوستریا جامعه‌سندن آیریلان آوستریا آلمانلریله برلشه‌بیله‌جکی ایچون، جهان حربندن دها قوتلی چیقمشدرده دنیله‌بیلیر.

بر طرفدن آوروپاده بو نتیجه‌دوغارکن، دیکر طرفدن آسیاده باشقه نتیجه‌لر دوغویوردی. سوریه، عراق، فلسطین، حجاز اولکه‌لری، تورکیا

جامعه‌سندن آیریلمقله برابر ، استقلاله نائل اوله‌مادیلر . چونکه ، بورالرده اوطوران جماعتلرك ملی وجدانی تماميله اویانمامشدی . شبهه سز ، بورالرده‌ده ملی وجدان اویاندیغی کون ، آرتق فرانسز و انکلیز ماندالری بر ثانیه بیله دوراماياجقلردر . نیتکه ، انکلتره دولتی ، جهان حربندن غالب چیقمقله برابر ، ایرلاندانك ، مالطه‌نك مصرك مختاریتلرینی یعنی استقلاله‌دوغرو ایلك آدیملرینی قبوله مجبور اولدی . آوستراليا ، قاپ ، قانادا ، یکی‌زلاندا کبی آنغلوساقسونلرله‌مسکون اولکه‌لرده تام‌مختاریتلر قبولنه‌مجبوریت حس ایتدی . تاریخك وحال حاضرك بو شهادتلری بزه کوستریورکه بوکون آوروپاده ملی وجدانه مالك اولمایان هیچ بر قوم قالمامشدر . بناءً علیه آوروپانك هیچ بر اولکه‌سنده مستملکه تأسیسنه امکان یوقدر .

اسلام عالمنده‌ده آرتق مستملکه حیاتنه نهایت ویرمك ایچین ، مسلمان قوملرده ملی وجدانی قوتلندیرمکدن باشقه چاره یوقدر .

بر زمانلر ، اتحاد اسلام مفکوره‌سی مسلمان قوملرك استقلاله نائل اولمه‌سنی ، اولکه‌لرینك مستملکه حالندن قورتولمه‌سنی تأمین ایدر ظن اولونیوردی . حالبوکه عملی تجربه‌لر کوستردی‌که اسلام اتحادی بر طرفدن تئوقراسی وقله‌ریقالیزم کبی ارتجاعی جریانلری دوغوردیغندن ، دیکر جهتدن‌ده اسلام‌عالمنده ملیت مفکوره‌لرینك‌وملی‌وجدانلرك‌اویانمه‌سنه عائق‌اولدیغندن مسلمان قوملرك ترقیسنه مانع اولدیغی کبی ، استقلالنه‌ده حائلدر . چونکه ، اسلام عالمنده ملی وجدانك انکشافنه حائل اولمق ، مسلمان ملتلرك استقلالنه مانع اولمق دیمکدر . تئوقراسی وقله‌ریقالیزم جریانلری ایسه ، جمعیتلرك کریده قالمه‌سنه ، حتی کیتدکجه کریله‌مه‌سنه الك بویوك برسببدر .

او حالده ، نه یاپمالی ؟ هرشیدن اول کرك مملکتمزده ، کرك سائر اسلام اولکه‌لرنده دائما ملی وجدانی اویاندیرمغه وقوتلندیرمکه چالیشمالی . چونکه بوتون ترقیلرك منبعی ملی‌وجدان‌اولدیغی کبی ، ملی استقلالك‌مصدری واستنادکاهی‌ده یالکز اودر .

٩

ملی تساندی قوتلندیرمك

متارکه‌دن صوکرا ، انکلیزلری ، فرانسزلری یاقیندن کوره‌کله ، طانیمغه باشلادق. بونلرده ایلك کوزمزه چارپان جهت ، مدنی اخلاقك بوزوقلغیدر. بالخاصه ، مملکتمزه کلن ویا مالطه‌ده حاکم بولونان انکلیزلرك مدنی اخلاقلرینی چوق دوشوك بولدق . مستملکه اهالیسنی صویمق ، مغلوبلره قول ، کوله معامله‌سی یاپمق ، حرب اسیرلرینك وحتی صلح اسیرلرینك پاراسنی، اشیاسنی چالمق اونلرجه تماميله حلالدر .

« انکلیز ملتنك مدنی اخلاقنده کوردیکمز بودوشوکلکه قارشی ، اعتراف ایده‌لم که وطنی اخلاقنی پك یوکسك بولدق. تورکیاده بوزلرجه، حتی بیکلرجه وطن خائننك ظهور ایتمه‌سنه مقابل ، بوتون انکلتره‌ده نك بر وطن خائنی ظهور ایتمه‌دی . او حالده ، بزده مدنی اخلاقك دها یوکسك اولمه‌سی نه‌یه یارادی ؟ کاشکی بزده‌ده بونلرك یرینه یالکز وطنی اخلاق یوکسك اولسه‌یدی !

وطنی اخلاقك یوکسك اولمسی ملی تساندك تملیدر . چونکه ، وطن ، اوستنده اوطوردیغمز طوپراق دیمك دکلدر . وطن (ملی حرث) دیدیکمز شیدرکه اوستنده اوطوردیغمز طوپراق اونك ، آنجق ظرفندن عبارتدر . واوکا ، ظرف اولدیغی ایچیندرکه مقدسدر . اوحالده ، وطنی اخلاق ، ملی مفکوره‌لردن ، ملی وظیفه‌لردن مرکب اولان براخلاق دیمکدر .

اوحالده ، ملی تساندی قوتلندیرمك ایچین هرشیدن اول ، وطنی اخلاقی

یوکسلمك لازم کلیور . فقط ، وطنی اخلاق یوکسلتمك ایچین نه یاپاملی یز ؟

(وطن ملی حرثدر) دیمشدك . دیمك که وطن دینی ، اخلاقی ، بدیعی کوزه للکلرك بر موزه سیدر ، بر مرکیسیدر . وطنمزی درونی بر عشقله سومه مز بو صمیمی کوزه للکلرك مجموعی اولدیغی ایچیندر . اوحالده ، ملی حرثمزی بوتون کوزه للکلریله نه زمان میدانه چیقاریرسه ق ، وطنمزی اك چوق اوزمان سوه جکز ونوقادار شدتله سوه جکمز اوسویملی وطن اوغرینه شیمدی یه قادار یاپدیغمز کبی یالکز تهلکه زمانلرنده حیاتمزی دکل ، صلاح وسکون آنلرنده ده بوتون شخصی وزمروی احتراصلریمزی فدا ایده بیله جکمز کوروليورکه ملی تساندی قوتلندیرمك ایچین ، ایلك ابتدا ، ملی حرثی یوکسلتمکله مکلف اولان منورلرك بو ایشی چابوق باشارمه لری لازم .

ملی تساندك برنجی تملی (وطنی اخلاق) اولدیغی کبی ، ایکنجی تملی ده (مدنی اخلاق) در . وطنی اخلاق ، کندی ملتمزی مقدس طانیمقدن عبارت اولدیغی کبی ، مدنی اخلاقده ملتمزك فردلریله اونلره بکزه ین سائر فردلری محترم طانیمقدن عبارتدر . جمعیت ، مقدس اولونجه ، اونك فردلری ده مقدس اولمازمی ؟

او حالده وطنمزی ، ملتمزی ناصل سویيورسه ق ، ملتداشلریمزی ده اویله جه سوملی یز . بوتون ملتداشلرینی سومه ین بر آدام ، ملتنی ده سومیور دیمکدر .

شیمدی یه قدر منورلرك خلقی وخلقك منورلری سومه سی ممکن دکلدی . چونکه ، تربیه لرینی منورلر عثمانلی مدنیتندن ، خلقسه تورك حرثندن آلمشلردی . آیری تربیه لرله یتیشن ایکی صنف بربرینی ناصیل سوه بیلیر ؟ بوندن باشقه ، منورلر سرایك بنده لری ایدیلر ، مأمور اولدقلری زمان خلقی صویه رق سرایك اسراف وسفاهتنه خدمت ایتمکدن باشقه برشی دوشونمزلردی . طبیعی ، بوجهتدن ده مظلوم خلق اونلری سومزدی .

آرالرنده رقابت ، حسد ، چکه مه مزلك کبی احتراصلر بولوندیغی ایچین

بالذات منورلرده بر برلرینی‌ده سومزلردی . مملکتمزده بربرینی سون یالکز
خلقدن اولان فردلردی واسکی دورده ملی تساندی یالکز بو اوز تورکلرك
صمیمی سویشمه‌سنه استناد ایدییوردی .

شورامی‌ده واردرکه مدنی اخلاق یالکز ملتمزه منسوب فردلرك محترم
طانیلمه‌سندن وصمیمی برمحبتله سویلمه‌سندن عبارت دکلدر . فی‌الحقیقه ،
ابتدا محترم طانیلان وسویلن فردلر ملداشلریمزدر . چونکه بزی
اونلرله برلشدیرن مشترك بر حرث ، مشترك بر یورد ، مشترك بر دیل ،
مشترك بر دین واردر . فقط ، بز بر ملی حرثه منسوب اولدیغمز کبی ،
برده بین‌الملل مدنیتنه منسوبز . حرثمزی سودیکمز کبی ، مدنیتمزی‌ده
سورز . اوحالده مدنیتداشلریمزی سومه‌مز ومحترم صایمه‌مز اقتضا ایتمزمی ؟

مدنیت زمره‌سی ابتدا ، دینی برامت حالنده باشلار . مسلمانلق ،
خرستیانلق بودیستلك کبی جهانی دینلر برچوق ملتلری ایچلرینه آله‌رق
اونلری ، بیتیشیك قابلرده‌کی مایعلر حالنه قویمشلردر . حکمت تجربه‌لرنده
متصل قابلردن برینه قونولان صویك درحال دیکرلرینه تقسیم اولوندیغنی
وهپسنده صو سویه‌سنك درحال عین ارتفاعه چیقدیغنی کورمیورمی‌یز ؟
عین امته منسوب بر ملتك حصوله کتیردیکی ترقیلرك یاخود دوچار اولدیغی
انحطاطلرك درحال دیکرلرینه انتقال ایتمه‌سی طبیعی بونك کبیدر . چونکه
دینده‌کی برلك ، اونلری متصل قابلر حالنه کتیرمشدر .

بین‌الملیت ابتدا بویله دینی اوله‌رق باشلارسه‌ده ، اوزون ترقیلردن صوکرا ،
یالکز علمی وفنی بر مدنیتده مشترك بولنان لادینی بر بین‌الملیتده حصوله
کله‌بیلیر . بوکونکی آوروپا مدنیتی ، آوروپا بین‌الملیتی بوایکی انموذجك انتقال
دوره‌سنده بولونیور . آوروپا بین‌الملیتی ژاپونلرله یاهودیلری مساوی شرائطله
کندی مدنیتنه منسوب صایدیغی ایچین ، دینی برمدنیتدن ودینی بربین‌الملیتدن
چیقمق ایستدیکنی ایما ایدییور . فقط ، دیکر طرفدن مسلمان اولکه‌لرینك
ماندا آلتنده قالمه‌سنده حالا اصرار کوسترمه‌سی ، اسکی اهل صلیب تعصبندن

هنوز قورتولمادیغنی کوستریبور . بو تعصبك قالقمه ی و بزم ده مساوی شرائط داخلنده آوروپا مدنیتنه کیرمه مز بزم ایچون بر غایه اولمالیدر . خلاصه ، مدنی اخلاق ، اولا ملتداشلرمزی ، صوکرا دینداشلرمزی ، الك صوکراده بوتون انسانلری سوکمك ، محترم کورمکدن عبارتدر . بوتون بو فردلرك حیاتنه ، ملکیتنه ، حریتنه ، حیثیتنه تجاوز ایتمه مك مدنی اخلاقك تکلیف ایتدیکی وظیفه لردندر .

کورولویورکه وطنی اخلاق الی المرکز اولدیغی حالده ، مدنی اخلاق عن المرکزدر . وطنی اخلاق سوکیلرمزك ، وطن دائره سنده تکاثف و تمرکز ایتمه سنی ایستدیکی حالده مدنی اخلاق بونلرك یاواش یاواش ملت حدودلرینی آشه رق امت حدودلرینه وامت حدودلرینی آشه رق بین الملل معموره حدودلرینه و معموره حدودلرینی ده آشه رق بتون انسانلق عالمنه اتساع و انبساط ایله مه سنی آرزو ایدر . بعضاً ، بو ایکی اخلاق آره سنده اختلاف وتضاد بیله ظهور ایده بیلیر . مثلا ، حرب زمانلرنده وطنی اخلاق صوك درجه شدتلنه رك ، مدنی اخلاقی سونوك برحاله کتیریر . اوزون صلح دوره لری ده یالکز مدنی اخلاقی قوتلندیره رك ، وطنی اخلاقی ضعیفلاتیر . حربك بر چوق مادی و معنوی خساره لریله برابر ، اجتماعی بر فائده سی ده بولوندیغنی ادعا ایدنلر ، بالخاصه بو نقطه یه استناد ایدییورلر .

کورولیورکه ملی تساندی قوتلندیرمك ایچین ، وطنی اخلاقی مدنی اخلاقه تقدیم ایتمك و تسانی قیمتك مدنی اخلاقك دائره لرنده مرکزدن محیطه دوغرو کیتدکجه اکسیلدیکنی ، محیطدن مرکزه دوغرو کلدکجه آرتدیغنی دستور اتخاذ ایله مك لازمدر . یعنی بو قاریده ده سویله دیکمز وجهله ، قیمتك برنجی درجه سنده ملتداشلریمزی ، ایکنجی درجه سنده امتداشلرمزی ، اوچنجی درجه سنده ملتداشلرمزی ، دردنجی درجه سنده بوتون انسانلری کورمه مز واونلری درجه لرینه کوره سومه مز لازم کلیر .

ملی تساندی قوتلندیرمك ایچین وطنی ومدنی اخلاقلردن صوکرا ، برده مسلکی اخلاقی یوکسلتمك لازمدر .

هرملت، اجتماعی تقسیم اعمال نتیجه‌سی اوله‌رق بر طاقم مسلك واختصاص زمره‌لرینه آیریلیر . مهندسلر ، طبیبلر ، موسیقیشناسلر ، رسامله ، معلملر، محررلر، عسکرلر ، آووقاتلر، تجارلر، چیفتجیلر ، فابریقاطورلر ، دمیرجیلر، مارانغوزلر ، چولهالر ، ترزیلر ، دکرمنجیلر ، فرونجیلر ، قصابلر ، بقاللر الخ بو زمره‌لر بربرینك لازم وملزمیدرلر ، یکدیکرینك یاپدقلری خدمتلره بو متقابل محتاجلقلرده بر نوع تساند دکلیدر ؟

بو نوع تساندك قوتلنمه‌سی ایچین، اولا ، تقسیم اعمالك ، آنجق مشترك وجدانه مالك بر جمعیت داخلنده وقوعه کلمه‌سی شرطدر . باشقه باشقه ملتلره منسوب اولوبده آرالرنده مشترك وجدان بولونمایان زمره‌لرك ایش بولومی، حقیقی تقسیم اعمال ماهیتنده دکلدر. (دورقایم) بو نوع خدمتلرك مبادله‌سنه (متقابل طفیلیلك) آدینی ویریبور. مثلا ، اسکی تورکیاده تورکلرله غیر مسلملر مشترك بر اقتصادی حیات یاشایورلردی . فقط آرالرنده‌کی ایش بولومی ، حقیقی بر تقسیم اعمال دکلدی ؛ متقابل بر طفیلیلکدن عبارتدی . چونکه تورکلرله بو غیر تورك عنصرلر آره‌سنده مشترك بر وجدان یوقدی. تورکلر، غیر مسلملرك سیاسی طفیلیلری ایدیلر ، غیر مسلملرده تورکلرك اقتصادی طفیلیلری ایدیلر . بین‌الملل اقتصادی مناسبتلرده هپ بو طرزده‌در .

بو نوع تساندك قوتلنمه‌سی ایچین، ایکنجی شرطده، مسلك زمره‌لرینك بوتون مملکتده شامل ملی تشکیلاتلر حالنده تعضیسندن صوکرا ، هر مسلك زمره‌سنده مسلکی بر اخلاقك تأسس ایتمه‌سیدر .

مسلکی اخلاق ، باشقه مسلك زمره‌لرینه مباح اولدیغی حالده یالکز بر مسلك اربابنه ـ مسلکی ایجابی اوله‌رق ـ ممنوع اولان فعللری کوستریر. مثلا، بر مملکته قوله‌را کیردیکی زمان ، اورادن هرکس قاچه‌بیلیر ؛ یالکز طبیبلرله پاپاسلر قاچه‌ماز . بونك کبی هرکس تجارتله اشتغال ایده‌بیلیر : رسمی نفوذه مالك اولان دولت مأمورلری ایده‌مز . عسکر صنفندن اولانلرك قورقاق ، پولیسلرك سفیه ، حاکملرك طرفجی ، معلملرله محررلرك جاهل ومفکوره‌سز

اولملری مسلکی اخلاقه منافیدر . کاتبلرك کتوم ، آووقاتلرله طبیبلرك محرمیته رعایتکار اولملری‌ده مسلکی اخلاق ایجاباتندندر .

مع‌مافیه ، بو مسلکی اخلاقلرك مؤیده‌لری‌ده واردر . مسلکی وظیفه‌لرك بو مؤیده‌لری ، هر مسلك تشکیلاتنه مخصوص اوله‌رق بولونمه‌سی لازم کلن (حیثیت دیوانلری) در .

فردلرك مسلك متخصصلرینه قارشی حیاتلرینی ، حیثیتلرینی ، حریت ومنفعتلرینی حمایه ایده‌جك یکانه مؤیده ، ایشته بو مسلکی اخلاقه عائد تشکیلاتلردن ووظیفه نامه‌لردن عبارتدر . بونلر موجود اولمادقجه مختلف مسلکلر آراسنده حقیقی بر تسساند موجود اوله‌ماز . شیمدی یوقاریده‌کی بیاناتی خلاصه ایده‌لم :

ملی تسساندك قوتلندیریلمه‌سی ، اجتماعی انتظام وترقینك ، ملی حریت و استقلالك تملیدر . ملی تساندی قوتلندیرمك ایچین‌ده ، وطنی ، مدنی ، مسلکی اخلاقلرك قوتلندیریلمه‌سی ، یوکسلتیلمه‌سی لازمدر .

ملی‌حرثمزك شعورلو برحاله کلوب یوکسلمه‌سی نه‌کبی تشکیلاتلره محتاجدر؟ اولا ملی حرثمزی صاقلانمش اولدیغی کیزلی کوشه‌لردن منورلرك نظرلرینه عرض ایده‌جك اولان آرامه تشکیلاتلرینه احتیاج واردر . بو وظیفه‌یی ایفا ایده‌جك تشکیلاتلر شونلردر : ملی موزه ، اتنوغرافی موزه‌سی ، ملی‌خزینهٔ اوراق ، ملی تاریخ کتبخانه‌سی ، احصائیات مدیریت عمومیه‌سی .

(١) تورك‌خلقنك بدیعی دهاسنه جانلی‌شاهدلر بولونان وفقره‌دوشن اسکی تورك‌اولرندن پارچه‌پارچه‌چیقاریلوب‌بدستانلرده‌صاتیلان‌پرده‌لر، خالیلر، شاللر، ایپکلی‌قوماشلر، اسکی‌مرانغوز ودمیرجی ایشلری، چینیلر،حسن‌خطلوحه‌لری، مذهب‌کتابلر، کوزل‌جلدلر، کوزل‌یازیلی قرآن کریملر، ملی‌تاریخمزك وثیقه‌لری اولان‌مسکوکات وساره وساره هپ اجنبیلر طرفدن صاتین‌آلنه‌رق آوروپایه وآمریقایه طاشینمقده‌در. بونلرك خارجه چیقاریلمه‌سنی منع ایده‌جك برقانونمز اولمادیغی کبی، بونلری صاتین آله‌رق ملی بدیعیات‌عاشقلرینك نظرلرینه‌عرض

ایده‌بیله‌جك ملی بر موزه‌مزده یوقدر . واقعا ، طوپ قپوسراینده بویوك بر موزه‌مز موجوددر . فقط ، بوکا (حرثی موزه) دیمکدن زیاده ، (مدنی موزه) نامنی ویرمك داها مناسبدر . چونکه ، بو موزه تورك حرثنه عائد ملی اثرلرده ایکنجی درجه‌ده بر اهمیت کوسترمش ، برنجی درجه‌ده‌کی اهمیتی بین‌الملل قیمته مالك اثرلره عطف ایتمشدر . بو مدعامزك دلیلی شودرکه ، شیمدی‌یه قادار مملکتمزدن صاندیق صاندیق چیقاریلان تورك بدیعه‌لرینك چیقارلماسنه مانع اولامامش ، بدستانلرده صاتیلان بو بدیعه‌لری صاتین آلوب محافظه ایتمکه چالیشمامشدر .

بو سوزلرمدن موزه‌مزك دهالی برمؤسسی اولان حمدی بك مرحومك قیمتجه چوق بویوك اولان همت و خدمتلرینی انکار ایتدیکمه حکم اولونماسین . عبدالحمید دورینك هر تورلو تصعیبلرینه رغماً ، صرف کندی تشبث و عزمیله علماً غایت قیمتلی بر موزه‌یی یوقدن وار ایدن حمدی بکی تقدیس ایتمه‌مك بویوك بر نانکورلکدر . بویوك قارده‌شنك بوذاتی اثرینی زنکینلشدیرمرك محافظه ایدن خلیل بك افندی‌یی تجلیل ایتمه‌مك‌ده ینه عینی حرکتدر . بوندن باشقه ، بو موزه‌ده تورك مسکوکاتنه و عنعناتنه دائر بر چوق ملی یادکارلرك موجود اولدیغنی‌ده کیمسه انکار ایده‌مز . شو قادار وارکه ، ملی بر موزه‌نك وظیفه‌سی ، ملی اثرلرك میلیونده برینی طوپلایوب‌ده باقی قالانلرینی یابانجیلره قاپدیرمق دکلدر . حمدی بك موزه‌سنك علمی ، مدنی و بین‌الملل قیمتلری غایت یوکسك اوله‌بیلیر ؛ فقط ، حرثی و ملی قیمتی اوته‌کی قیمتلرینه نسبتله چوق آشاغیدر . حتی بو اعتبارله ، اوقاف موزه‌سنده‌کی اشیانك همان جمله‌سی تورك حرثنه منسوب اثرلر اولدیغی ایچون ، بو موزه اولکندن داها قیمتلی کوریله‌بیلیر .

بو افاده‌لردن آکلاشیلیورکه بوکون ، بزده حقیقی برتورك موزه‌سنه احتیاج واردر . بو تورك موزه‌سی تورك بدیعه‌لرینی صاتین آله‌بیلمك ایچون کافی بر تخصیصاته مالك اولمالی و هر شهرده آراییجیلری بولونمالیدر . عینی زمانده مملکتمزدن عموم عتیقه‌لرك و بدیعه‌لرك اخراجنی شدتله منع ایدن

برقانون یاپیلمالیدر . اوقاف موزه‌سی‌ده لوا اوقاف مأمورلرینی چالیشدیره‌جق اولورسه ، وقف بنالرك انقاضی ویبرانمش اشیاسی آراسنده داها برچوق قیمتلی آبده‌لر بولونه‌بیله‌جکدر. احتمالکه ایلریده بو اوچ موزه برلشه‌رك تك برموزه حالنی‌ده آله‌جقدر . هر حالده شیمدیلك یالکز تورك حرثنه دائر اثرلری طوپلایه‌جق ملی برموزه‌یه شدتله احتیاج واردر .

(۲) اتنوغرافی موزه‌سنك وظیفه‌سی ، ملی موزه‌نککندن باشقه‌در . ملی موزه ، ملی تاریخمزك موزه‌سیدر . اتنوغرافی موزه‌سی ایسه ، ملتمزك حال حاضرده‌کی حیاتنك موزه‌سیدر. (حال) ك (ماضی) دن فرقی نه‌ایسه ، اتنوغرافی موزه‌سنك‌ده ، ملی تاریخ موزه‌سندن فرقی اودر .

اتنوغرافی موزه‌سی ، اولا ، ملتمزك بوکون مختلف لوالرده ، قضالرده شهرلرده ، کویلرده، اوبالرده، قوللانمقده اولدیغی بتون اشیایی طوپلایه‌جقدر. بو طوپلانان اشیادن هر نوعی ، صیراسیله الك ابتدائی شکلندن الك متکامل شکلنه قادار بر تکامل سلسله‌سی حالنده دیزیله‌جکدر . مثلا (آیاق قابی) نوعنی آله‌لیم: بونك الك ابتدائی شکلی اولان (چاریق) دن باشلایه‌رق الك متکامل شکلی اولان ظریف فوطینلره قادار بوتون تکامل مرحله‌لری بر تدریج سلسله‌سی حالنده صیرالانه‌جقدر. سرپوشلر ارکك وقادین البسه‌لری، اکر طاقملری، چادیرلر، یاناقلر الخ هپ بویله تکامل صیرالری صورتنده دیزیله‌جکدر . اولرك وساٸر عیناً نقلی قابل اولمایان بویوك بنالرك کوچوك موده‌للری یاپیله‌جقدر . کوی ، شهر ، کوپرو جامع کبی منظره‌لرك فوطو - غرافیلری آلدیریله‌جقدر .

فقط، اتنوغرافی موزه‌سنك طوپلایه‌جغی شیلر، یالکز بوکبی مادی اشیایه منحصر دکلدر. خلق ایچنده حالا یاشامقده بولونان پری ماصاللرینی،قوشمه،ودستانلری، مانی وتکرلمه‌لری ، ضرب مثل وبیلمه‌جه‌لری ، فقره ومنقبه‌لری شهر شهر، کوی کوی آراشدیرمه‌لر یاپدیره‌رق طوپلامق وظیفه‌سی‌ده اتنوغرافی موزه‌سنه عائددر . عینی زمانده ، هر ناحیه‌نك قونوشدیغی تورك لغیوه‌سنه منسوب

خصوصی کلەلری ، خصوصی صوتیاتی وخصوصی صرف ونحو قاعدەلرینیده
جمع ایدەجکدر . بونلردن باشقه ، خلق آراسـنده (طاندیرنامه احکامی)
ویاخود (کچه کتـاب) آدلری ویریلن وحالا تحصیلسز قادینلرله بیلکیسز
خلق آراسنده اینانیلمقده بولونان عامیانه اعتقادلری وبونلره مربوط بولونان
سحریاً ـ دینی آیینلریده جمع ایدەجکدر . مثلا ، بو اعتقادلردن برینه کوره
هر انسانك کندیسنه مخصوص بر پریسی واردرکه صاحبنك (قرقلی) اولدیغی
زمانلرده صوك درجه آزغینلاشەرق تهلکەلی بر وضعیت آلیر . انسانلر
آشاغیدەکی اوچ حالده قرقلی اولورلر :

(۱) بر چوجوق دنیایه کلدیکی زمان ، چوجوقله برابر آننەسی وباباسی
قرقلی اولورلر . (۲) بر اولەنمه وقوعه کلدیکی زمان هم کلین ، همده کووەی
قرقلی اولورلر . (۳) بر آدام اولدیکی زمان اونکله عینی أوده یاشایان بوتون
یاقین اقربالری قرقلی اولورلر .

قرقلیلرك ایفاسنه اعتنا ایتمەسی لازم کلن بر طاقم سحریاً ـ دینی آیینلر
واردر : مثلا ، ایکی قرقلی قادین ـ بونلر ، ایستر عینی سببدن ، ایستر
آیری سببلردن قرقلی اولمش اولسونلر ـ بر اوداده راستکله برلەشیرلرسه
مطلقا اوپوشمەلری لازمدر . اوپوشمزلرسه ، پریلری بر بریله قاوغا ایدەرلر،
پریلردن بری ، بو قاوغاده یارالانیر ، یاخود اولورسه ، عینی حال ، صاحبنەده
انتقال ایدەجکندن ، بو آیینی اجرا ایتمەمکده بیوك بر تهلکه موجودر.
ینه ایکی قرقلی انسان ، بری دیکرینك فوقنده بولونان ایکی اوداده یاتمەمازلر

طاندیرنامەیه کوره، هر آدامك بر پریسی اولدیغی کبی هر أوکده بر پریسی
وار . أو پریسی، أوك تمیز طوتولمەمسندن اوفکەلەنیر . بو اوفکەلنمه ، عائله
حقنده مضر اولەجغندن أو قادینی ، اوك هر طرفنی تمیزطوتمەیه اعتنا ایدر .
دیمككه بو باطل اعتقادلر ایچنده فائدەلی اولانلرده واردر . اتنوغرافیا
موزەسی بونلردن باشقه هر ناحیەدەکی لسانی صوتیات (فونەتیك) ایله خلق
مەلودیلرینی (نغمەلرینی) یا فونوغراف آلتیله ، یاخود نوطه اصولیله ضبط

ایدر. دیمك كه اتنوغرافی موزه‌سنك بهمه‌حال بر فوطوغرافجیسی، بر فونوغرافجیسی
و بر نوطه‌جیسی بولونمق لازمدر. ماصال طوپلایانلر هر كسدن دیكله‌دكلری علی العموم
ماصاللری ضبط ایتمه‌ملیدرلر. ماصالجی نامی ویریلن بر طاقم اختیار قادینلر
یاخود اركككلر واردر كه بونلر ماصاللری عنعنوی تعبیرلریله و بدیعی اسلوبلریله
نقل ایدرلر. بویله حقیقی بر ماصالجی الەگچیریلیرسه اونك نقل ایده‌جكی بوتون
ماصاللر عیناً ضبط اولونمالیدر. چونكی ملی ماصاللر آنجق بویله هر تعبیری
بر مؤسسه اولان ماصاللردر. قوشمه‌لر، توركولر و نغمه‌لرده حقیقی ساز شاعرلرندن
آلینمالیدر. نصرالدین خوجایه، قارا كوزه، اینجیلی چاووشه، بكری مصطفایه،
بكتاشیلره عائد فقره‌لرده متخصصلرندن اوگره‌نیلملیدر. ملتلره و مسلكلره
عائد تقلیدلر مداحلردن اقتباس ایدیلمه‌لیدر. طاندیرنامه اعتقادلری، اونلره
هنوز ایناتمقده بولونان تحصیلسز قادینلردن صورولمالیدر. هر برك خصوصی
لغیوەسنه عائد تدقیقلرده محللرنده یاپیلمالیدر.

(٣) ملی خزینهٔ اوراق، وكالتلرك گیزلی و محروم ماهیتده بولونان
خصوصی خزینهٔ اوراقلرندن باشقه‌در. ملی خزینهٔ اوراق، آرتق حكومتله
علاقه‌سی قالمامش اولان اسكی اوراقك خزینه‌سیدر كه ملتك مورخلری و علم
آداملری ایچین تصنیف و منتظم بر اداره آلتنده تشهیر اولونور. مع التأسف،
گرك باب عالی‌یه و خارجیه‌یه، گرك دفترخاقانی‌یه، اوقافه و فتواخانه‌یه عائد
اسكی اوراق مخزنلری شیمدی‌یه قادار نه بر آرایه طوپلانمش، نه تصنیف
ایدیلمش، نه‌ده محافظه‌لرینه اعتنا اولونمشدر. ملی تاریخمزك الك دوغرو
وثیقه‌لری اولان بو اوراقدن اك مهملری آشیریله‌رق آوروپا كتبخانه‌لرینه
نقل اولونمقده‌در.

دیاربكر كبی بعض اسكی ولایت و ایالات مركزلرنده غایت قیمتلی اولان
قدیم اوراقك بقالله صاتیله‌رق صارغی كاغدی صورتنده قوللانیلدیغی‌ده
واقعدر. كورولیوركه ملی بر خزینهٔ اوراق ده بهمه‌حال سرعتله تأسیسی
لازمدر.

(٤) ملی تاریخ کتبخانه‌سی‌ده عمومی کتبخانه‌دن باشقه‌در . عمومی کتبخانه ، علمك ، ادبیاتك هر شعبه‌سنه عائد کتابلری جامع اولمق لازم کلیر . ملی تاریخ کتبخانه‌سی ایسه یالکز ملی حرثمزی تشکیل ایدن مؤسسه‌لره عائد تاریخلری وتاریخی منبعلرله وثیقه‌لری محتوی اولمالیدر . بو کتابلر ووثیقه‌لر دینمزك، اخلاقمزك، حقوقمزك ، فلسفه‌مزك، ادبیاتمزك ، موسیقمزك معماریمزك ، اقتصادمزك، عسکرلکمزك، سیاستمزك ، علملرمزك وفنلرمزك تاریخلرینی ووثیقه‌لرینی تمامیله احتوا ایتمه‌لیدر. اوحالده‌که، بو تاریخ شعبه‌لرندن هر هانکی برینك تاریخنی یازمق ایستەین بر مورخ احتیاج کوردیکی بوتون منبعلری ووثیقه‌لری بو کتبخانه‌ده حاضر بوله‌بیلسین .

(٥) احصائیات مدیریت عمومیه‌سی‌ده ، هروکالتك تأسیس ایتدیکی خصوصی احصائیات تشکیلاتلرندن باشقه‌در . چونکه ، هر وکالتك تأسیس ایتدیکی احصائیات تشکیلاتی ، یالکز کندی رسمی معامله‌لرینك محتاج بولوندیغی احصائی رقملره اهمیت ویریر. احصائیات مدیریت عمومیه‌سی ایسه، ملی حرثك تظاهری ایچین محتاج اولدیغمز وملی حیاتك بوتون شعبه‌لرینه شامل ، عمومی بر احصائیات تشکیلاتیدر. اوروپالی بر متخصصك اداره‌سنده بولونه‌جق اولان بواحصائیات مدیریت عمومیه‌سی تشکل ایتدکدن صوکرا ، وکالتلره وسائر غیر رسمی مؤسسه‌لره منسوب بوتون احصائی تشکیلاتلر اونك قوماندا‌سی آلتنه ویریله‌رك هپسی، عینی اصول وسیستم داخلنده چالیشدیریلاجقلردر. ایشته آنجق، بویله مرکزی براختصاص دائره‌سنه منسوب احاطوی بر احصائیات تشکیلاتی وجوده کلدکدن صوکرادرکه مملکتمزده احصائی رقملردن اجتماعی نقصانلریمزك ومزیتلریمزك آکلاشیلمه‌سی ممکن اولور . تطبیق اولونان اصلاحلرك وتجددلرك جمعیت ایچون مضر یاخود فائده‌لی اولدقلری‌ده آنجق بویله اساسلی احصائیات دفترلرینك احضارندن صوکره کشف وتدقیق اولنه‌بیلیر.

ملی حرثك بو صایدیغمز تشکیلاتلری صرف ملی حرثی آریوب بولمغه یارایانلردر . ملی حرثك باشقه بر طاقم تشکیلاتلری‌ده واردر . بونلرك

وظیفه‌سی‌ده ، ملی حرث آرانوب بولوندقدن صوکرا ، آوروپا مدنیتنك اونك مختلف شعبه‌لرینه آشیلانمه‌سندن عبارتدر . بو وظیفه‌یی ایفا ایده‌جك تشکیلاتلرده شونلردر : تورك دارالبدایعی ، تورك دارالالحانی ، تورك دارالفنونی ، تورکیات انجمنیدر . بونلردن مثال اوله‌رق دارالالحانی آله‌لم : استانبولده موجود بولنان دارالالحان ده ملتك اصوانك ، یعنی بیزانس موسیقیسنك دارالالحانیدر .

بو مؤسسه ، ابتدائی عنصرلری خلقك صمیمی مه‌لودیلرنده تجلی ایدن و آوروپا موسیقیسنه توفیقاً آرمونیزه ایدلدکدن صوکرا عصری و غربی بر ماهیت آله‌جق اولان حقیقی تورك موسیقیسنه هیچ اهمیت ویرمه‌مکده‌در . موجود دارالبدایع‌ده عینی حالده‌در . چونکه ، تیاترونك ترقیسی اك زیاده کوزه‌ل تورکجه ایله خلق وزننك قبولنه باغلی ایکن ، موجود دارالبدایع بو اساسلره کافی درجه‌ده قیمت ویرمه‌مکده‌در . بناءً علیه بو ایکی مؤسسه‌نك تورك دارالحانی و تورك دارالبدایعی حالنه کتیریلمه‌لری‌ده لازمدر .

موجود مؤسسه‌لر ایچنده تورك حرثنه خادم اولان یالکز دارالفنوندر . دارالفنونك ادبیات مدرسه‌سی ، عادتا حرث مدرسه‌سی دیمك اولدیغندن ملی حرثی یوکسلتمکه اك چوق چالیشان بو مؤسسه‌در .

تورکیات انجمننه کلنجه ، بوکون بویله بر مؤسسه‌یی اك مکمل بر حالده تشکیل ایتمك امکانی واردر . چونکه ، آوروپانك مختلف ملتلرنده تورکیات علمی ایچین جانی وقف ایتمش بویوك تورکولوغلری بو انجمنه اعضا صفتیله آلمق قابلدر . اوروپالی تورکولوغلرله برلی تورکیاتجیلریمزدن مرکب بر انجمن تشکیل اولونورسه ، بو هیئت هم ملی حرثك خزینه‌لرینی آرایه‌بیله‌جك ، همده بین الملل آقاده‌میلر عالمنده علمی بر ولایت احراز ایده‌بیله‌جکدر .

١٠
حرث وتهذیب

فرانسزجه « culture » کلمه‌سنك ایکی آیری معناسی واردر. بو معنالردن بریني « حرث » ، دیکریني « تهذیب » تعبیریله ترجمه ایده‌بیلیرز . «حرث» حقنده‌کی بوتون سوء تفهملر فرانسزجه « کولتور » کلمه‌سنك بویله ایکی معنالی اولمه‌سندندر. او حالده ، بز لسانمزده ، بو ایکی معنایی ، « حرث » و « تهذیب » کلمه‌لریله آییریرسه‌ق ، کندی مملکتمزده بو سوء تفهملره نهایت ویرمش اولورز . حرث ایله تهذیب آراسنده‌کی فرقلردن برنجیسی ، حرثك « دموقراتیك » ، تهذیبك « آریستوقراتیك » اولمه‌سیدر. حرث ، خلقك عنعنه‌لرندن ، تعامللرندن ، عرفلرندن ، شفاهی ویا یازیلمش ادبیاتندن، لساندن، موسیقیسندن، دیندن، اخلاقندن ، بدیعی و اقتصادی محصوللرندن عبارتدر. بو مدیه‌لرك خزینه‌سی وموزه‌سی خلق اولدیغی ایچین ، «حرث» ، دموقراتیکدر. تهذیب ایسه، یالکز یوکسك برتحصیل کورمش، یوکسك بر تربیه ایله یتیشمش حقیقی منورلره مخصوصدر. «ماته‌ر آرنولد»ك «طاتلیق وضیا مذهبي» تعبیریله افاده ایتدیکی مأل ، « تهذیب » ك تعریفی دیکدر . تهذیبك اساسی، ایی بر تربیه کورمش اولمق ؛ معقولاني ، کوزه‌ل صنعتلری ، ادبیاتي ، فلسفه‌یی ، علمی وهیچ بر تعصب قاریشدیرمقسزن دیني ؛ کوسترشسز ، صمیمی برعشق ایله سومکدر . کوروليورکه تهذیب ، خصوصی بر تربیه ایله حصوله کلش خصوصی بردویوش ، دوشونوش ویاشایش طرزیدر .

حرث ایله تهذیبك ایکنجی فرقی برنجینك « ملی » ، ایکنجینك « بین-

الملل » اولمه‌سیدر. بر انسان ، حرثك تأثیریله، بلکه‌ده بالکز کندی ملتنك حرثنه قیمت ویریر ، فقط ، تهذیب کورمشسه باشقه ملتلرك حرثلرینی‌ده سور واونلرك لذتلرینی‌ده طاتمغه چالیشیر . بناءً علیه ، تهذیب ، تماس ایتدیکی انسانلری براز انسانیتجی ، براز مسامحه‌کار ، هر فرده ، هر ملته قارشی خیرخواه و « اقتطافجی = éclectique » یاپار .

حرثله تهذیبك بو ایکنجی فرقی ، بزی « ملیتجیلك و بین‌الملیتجیلك » مسئله‌سنك تعمیقنه سوق ایدییور :

(ملت)، عینی حرثده مشترك اولان فردلرك هیئت مجموعه‌سیدر . « بین‌الملیت » ، عینی مدنیتده مشترك اولان ملتلرك هیئت مجموعه‌سیدر . بین‌الملیته ، « مدنیت زمره‌سی » ده دینیله‌بیلیر .

فقط ، مدنیت زمره‌سی ، خصوصی بر مدنیته منسوب ملتلرك هیئت مجموعه‌سی کبی تاقی ایتمه‌ین آداملرده واردر . بونلره کوره ، آیری آیری مدنیتلر یوقدر ، بوتون انسانلرك مجموعی ، بر تك مدنیت زمره‌سندن عبارتدر وبو بر تك مدنیت زمره‌سی ، ملتلردن دکل ، فردلردن مرکبدر . بو فکرده بولونان انسانلره « قوزموپولیت » آدی ویریلیر . قوزموپولیتلر ، «ملتم نوع بشردر ، وطنم روی زمین » دیه‌ن دنیاجیلردر . بونلرك مدنیت زمره‌سی حقنده‌کی تلقیلری، ملیتپرورلکله ائتلاف ایده‌مز . چونکه ملیتجیلره کوره ، بشریت ، حیوانات علمنده سائر حیوان نوعلریله برابر تدقیق اولونان (بشر نوعی) ندن عبارتدر. اجتماعی فردلر دیمك اولان (انسانلر) ایسه، ملتلر حالنده یاشارلر . تورکجیلك (ملت) اساسنی قبول ایتمه‌ین هیچ بر سیستمه‌له ائتلاف ایده‌مه‌یه جکندن قوزموپولیتلری ایچنه آلاماز .

بین‌الملیتجیلکه کلنجه ، بو تماماً قوزموپولیتلکك ضدیدر . چونکه بین‌الملیتجیلره کوره، مدنیت زمره‌سی بوتون انسانلرك هیئت مجموعه‌سی دیمك دکلدر . ذاتاً مدنیت بر دکل متعدددر . هر مدنیتك کندیسنه مخصوص بر جامعه‌سی یعنی بر مدنیت زمره‌سی واردر. عینی زمانده، بو مدنیت زمره‌لری

فردلردن دکل، ملتلردن مرکبدر . مدنیت زمره‌سی بر جمعیته بکزه‌تیلیرسه، اونك فردلری‌ده ملتلر اولور . مدنیت زمره‌سنه (ملتلر جمعیتی) دینلمه‌سی بوندندر .

[فقط ، بو « ملتلر جمعیتی » تعبیری دوغرو دکلدر . چونکه، جمعیت، مشترك بر وجدانه مالك اولان تام برزمره دیمکدر . مشترك وجدان حرثلردن عبارت اولدیغی ایچین ، (جمعیت)، قادروسنه کیره‌بیله جك زمره‌لر ، آنجق ملتلرله اونلرك جزئومه‌لری اوله‌بیلیرلر. دیکر طرفدن ، بر چوق جمعیتلری ایچنه آلان داها بویوك زمره‌لره « جامعه » نامی ویریلیر . اوحالده ، « ملتلر جمعیتی» یرینه «ملتلر جامعه‌سی» دیمك داها مناسبدر .]

بو افاده‌لردن آکلاشیلدیکه هرمدنیت زمره‌سی ، بر بین‌الملليت دائره‌سیدر . بر جمعیتك ملی بر حرثی اولمه‌سی، اونك بین‌الملل برمدنیته‌ده منسوب اولمه‌سنه مانع دکلدر . مدنیت ، عینی بین‌المللیته منسوب ملتلرك آراسنده مشترك بولونان مؤسسه‌لرك هیئت مجموعه‌سی دیمکدر .

دیمك‌که بر، بین‌المللیت داخلنده ، هم اونی ترکیب ایدن بوتون ملتلره شامل مشترك بر مدنیت ، هم‌ده هر ملته خاص ملی حرثلردن مرکب بر حرثلر قولله‌قسیونی واردر . اوحالده ، بز آوروپا مدنیتنه‌کیردیکمز زمان، یالکز بین‌الملل بر مدنیته وارث اولمقله قالمایه‌جغز ؛ عینی زمانده مدنیتداشمز اولان بوتون ملتلرك خصوصی حرثلرندن‌ده تلذذ ایتمك امکانه صاحب اوله‌بیله‌جکز . ملی بر جمعیت ، ناصل ، تقسیم اعمال واختصاص طریقیله مسلکی زمره‌لره آیریلشسه ، بین‌الملل بر جامعه‌ده عادتا بین‌الملل بر تقسیم اعماله و بین‌الملل اختصاصه حکمنه تابع اوله‌رق ، ملی و خصوصی الماهیه حرثلره آیریلمشدر .

بناءً علیه، انسانلر، صرف ملی ذوقلریله طاتدقلری زمان، یالکز ملی حرثلرینه اویغون اثرلردن خوشلانیرلر . فقط ، انسان ، هرکون عینی یمکی یمکدن اوصاندیغی کبی ، دائما عینی حرثه منسوب ادبیاتدن ، عینی موسیقیدن ، عینی

معماریدن الخ . غدا آلمقدنده بیقار . بو سببله ، شکمپرورلر ، هر گون یمك لیسته‌لرینی دکیشدیردکلری کبی ، تهذیبلی آداملرده ، زمان زمان باشقه حرثلرك چشنیلریله آغز دکیشدیرمکه احتیاج دویارلر .

اسکی زمانلرده اصناف‌در نکاری ، معین زمانلرده « عارفانه » [١] ضیافتلری یاپارلردی . هر حرفتداش ، کندی اونده اك ایی یاپیلان یمکی یاپدیرر ، حرفتداشلر ، قیرده یاخود بر اوده برلشه‌رك بو یمکاری برابرجه یرلردی . مدنیت زمره‌سنك بین‌الملل مناسبتلری‌ده بر عارفانه ضیافتی کبیدر . هر ملت ، بو ضیافته کندی حرثنی کوتوره‌رك بوتون ملتلرك حرثلرندن تذوق ایتمك حقنی اکتساب ایدر . شوقادار وارکه ، یالکز ملی‌حرثدن خوشلانان (ملی ذوق) ایله ، یابانجی حرثلردن خوشلانان (خارجی ذوق) ی بربرینه قاریشدیرمامالیدر . اوروپانك بتون ملتلرنده کوردیکمز نورمال نمونه‌یه کوره هر ملتك اصلی ودائمی اولان ذوقی، ملی ذوقیدر ؛ خارجی ذوق آنجق تالی بر درجه‌ده قالدیغی زمان مقبول اوله‌بیلیر . اسکی عثمانلی حیاتنده ایسه ایش بویله دکلدی . خواص صنفنده خارجی ذوق ، اصلی ودائمی ذوق حالنی آلمشدی . ملی ذوقه کلنجه ، تالی برقیمتدن بیله محروم براقلمشدی. بو سببله اسکی ادبیاتمز عجم ذوقنك ، تنظیمات ادبیاتی‌ده فرانسز ذوقنك محصوللرندن عبارت قالدی وشیمدی‌یه قادار بزده ملی بر ادبیات حصوله کلمدی. اوحالده ، تهذیب ، بویله مرضی بر حال آلدیغی زمانلر مضر اولور . بر تهذیب ملی حرثك حقوقنه رعایت ایتدیکی مدتجه نورمالدر ، ملی حرثك حقلرینی چیکنه‌مکه باشلادیغی آندن اعتباراً، خسته ومعلول بر تهذیب ماهیتنی آلیر .

بو ایضاحلر کوستریورکه ، تورکجیلك قوزموپولیتلکله ائتلاف ایده‌مز. هیچ برتورکجی قوزموپولیت اوله‌مادیغی کبی، هیچ برقوزموپولیت‌ده تورکجی اوله‌ماز . فقط ، تورکجیلکله بین‌المللیتجیلك آراسنده، ائتلافه مانع هیچ بر

---

[١] بو کلمه‌نك اصلی « حریفانه » در . حریف « حرفتداش » دیمك اولدیغندن حریفانه تعبیری ، « حرفتداشجاسنه بر ضیافت » معناسنی افاده ایدر .

ضدیت یوقدر . هر تورکجی عینی زمانده بین الملیتجی در . چونکه هر فردمز ملی و بین الملل اوله رق ایکی اجتماعی حیات یاشامقده یز. ملی حیاتمز، یالکز ملی حرثمزی یاشامقدر. بین الملل حیاتمز ایسه بر طرفدن بین الملل اولان مدنیتدن، دیکر طرفدن هر بری خصوصی و اورژینال لذتلرك بر مجموعه سی اولان یوزلرجه حرثلردن حصه لرمزی آلمقدن عبارتدر . تنظیماتدن بری رسماً منسوب اولدیغمز مدنیته کلنجه، بوده غرب مدنیتیدر .

ایشته عصری جامعه مز اولان بو غرب مدنیتیله، اوکا منسوب بوتون حرثلردن نصیبمزی آلمق ایچوندرکه، (تألیف و ترجمه انجمنی)، غرب مدنیتنك بین الملل ماهیتنی حائز بوتون آنا کتلرینی (اوتوریته طانیلان مونوغرافیلری) و ملی حرثلرك چینچکلری حکمنده بولونان عموم مخلدەلری (شه دورلری) ترجمه ایتدیرمکه قرار ویردی .

کورولیورکه تورکجیلرك (حرث) دیدکلری شی نه فرانسزلرك «کولتور»ی نه ده آلمانلرك « قولتور » یدر . فرانسزلره کوره، فرانسز کولتوری، اونه دنبری، صرف ادبی قوتیله جهانشمول بر تهذیب ماهیتی آلمشدر . آلمانلره کوره، کویا آلمان قولتوری ده، اوردولری مغلوب اولماسه یدی عسکری و اقتصادی قوتلریله بوتون جهانه حاکم اوله جقدی. تورك حرثنك فعالیتی؛ بونلرکبی متعدی دکل، لازمدر . بز حرثمزی ؛ یالکز کندی ذوقمز کندی تلذذمز ایچون یاپه جغز . باشقه ملتلرده ، اوندن ، لوتیلرك و فاره لرك یاپدیغی کبی، آرا صیرا طادەرق تلذذ ایده بیلیرلر . ناصیلکه ، بزده ، فرانسز ، انکلیز ، آلمان، روس، ایتالیان ملتلرینك حرثلریله آرا صیرا تذوق ایدیورز وایده جکز . فقط ، بوندن صوکرا ، بو تذوقمز ، هیچ بر زمان (اقزوتیزم) لك حدودینی آشمایه جقدر . بزجه ، فرانسزلره ، انکلیزلره ، آلمانلره ، روسلره ، ایتالیانلره عائد کوزەللکلر ، آنجق اقزوتیك کوزەللکلر اوله بیلیر . بو کوزەللکلری سوه‌مکله برابر ، هیچ بر زمان کوکلمزی اونلره ویره‌میه جکز . بز کوکلمزی روزالستدنبری ملی حرثمزه ویرمشزدر . بزم ایچون «دنیا کوزلی»، ملی

حرثمزك كوزللكندن عبارتدر . بز ، مدنيتجه ، عرفانجه ، اقتصادجه وتهذيبجه آوروپا ملتلرندن چوق كيرى قالمش اولديغمزى انكار ايتمه‌يز ومدنيتجه اونلره يتيشمك ايچين بوتون قوتمزله چاليشه‌جغز . فقط حرث اعتباريله هيچ برملتى كنديمزدن اوستون كورمه‌يز . بزه كوره ، تورك حرثى دنيايه كلمش وكله‌جك اولانلرك اك كوزه‌ليدر . بناءً عليه ، نه فرانسز كولتورينك ، نه‌ده آلمان قولتورينك مقلدى وتابعى اولمه‌مزه امكان يوقدر . بز ، اونلرى‌ده ، ديكر حرثلر كبى يالكز ملتلرينه مخصوص خصوصى حرثلر عد ايدرز واوتلردن‌ده سائر حرثلر كبى يالكز اقزوتيك بر ذوقله متلذذ اولورز .

كوروليوركه ، توركجيلك بوتون عشقيله يالكز كندى اوريژينال حرثنه مفتون اولمقله برابر ، شووين و متعصب دكلدر . آوروپا مدنيتنى تام وسيستماتيك بر صورتده آلمغه عزم ايتديكى كبى هيچ بر ملتك حرثنه قارشى استغنا و استخفافى‌ده يوقدر . بالعكس ، بوتون حرثلره قيمت ويررز وحرمت ايدرز . حتى ، برچوق اعتسافلرينه هدف اولديغمز ملتلرك بيله ، سياسى تشكيلاتلرينى سومه‌مكده دوام ايتمكله برابر ؛ مدنى و حرثى اثرلرينه مفتون ، متفكرلريله صنعتكارلرينه حرمتكار قاله‌جغز .

ایکنجی قسم

تورکجیلکك پروغرامی

برنجی مبحث

لسانی تورکجیلك

١

یازی دیلی وقونوشمه دیلی

تورکیانك ملی لسانی « استانبول تورکجه‌سی » در؛ بوکا شبهه‌یوق ! فقط ، استانبولده ایکی تورکجه وار : بری قونوشولوب‌ده یازیلمایان « استانبول لهجه‌سی » ، دیکری یازیلوب‌ده قونوشولمایان «عثمانلی لسانی» در. عجبا ، ملی لسانمز بونلردن هانکیسی اوله‌جقدر ؟

بو سؤاله جواب ویره‌مدن ، لسانمزی ، باشقه لسانلرله مقایسه ایده‌لم : باشقه لسانلرده ملتلرینك پای تختلرینه عائد لسانلردر . فقط ، باشقه پایتختلرك هیئتنده قونوشولان دیلله یازیلان دیل عینی شیدر . دیمك‌که ، قونوشمه دیلیله یازی دیلنك بری برندن باشقه اوله‌سی ، صرف استانبوله مخصوص بر حالدر . عموم ملتلرده بولونمایوب‌ده یالکز بر ملتده تصادف ایدیلن برحال نورمال اوله‌بیلیرمی ؟ اوحالده ، استانبولده کوردیکمز بو ایکیلك لسانی خسته‌لقدر . هر خسته‌لق تداوی ایدیلیر . اوحالده بو خسته‌لغك‌ده تداویسی لازمدر . فقط ، بو تداوی‌یی یاپه‌بیلمك ، یعنی لسانده‌کی ایکیلکی اورته‌دن قالدیرمق ایچون ، شو ایکی شیدن برینی یاپمق لازم : یا ، یازی دیلنی ، عینی زمانده قونوشمه دیلی حالنه کتیرمك ، یاخود قونوشمه دیلنی عینی زمانده یازی دیلی حالنه قویمق .

بو ایکی شقدن برنجیسی ممکن دکلدر ؛ چونکه ، استانبولده یازیلان لسان ، طبیعی بر دیل دکل ، اسپەرانتو کبی صنعی بر دیلدر . عربجه ، عجمجه وتورکجەنك قاموسلرنی ، صرفلرینی ، نحولرینی برلشدیرەکله حصوله کلن بو عثمانلی اسپەرانتوسی ، ناصیل قونوشمه دیلی اوله بیلیر ؟ هر معنا ایچون لااقل اوچ مترادفی ، هر ترکیب ایچون لااقل اوچ شکلی ، هر ادات ایچون لااقل اوچ لفظی محتوی اولان بو صنعی زوائد خلیطەسی ، ناصیل جانلی بر لسان حالنه کیرەبیلیر ؟

دیمك‌که استانبولده یازی دیلنك قونوشمه دیلی حالنه کچمەسی ممکن دکل. بونك ممکن اولمادیغی ، عصرلرجه اوغراشیلدیغی حالده ، موفقیت حاصل اولمامەسیلەده ثابتدر. فرض محال اولەرق ، برطاقم مستبدانه قانونلرله استانبول اهالیسی ، بو عجیب یازی دیلیله قونوشمغه باشلامش اولسەیدی بیله ، ینه بو یازی دیلی ، کرچکدن ملی لسان اولەمازدی . چونکه ، اونی ، قونوشمه دیلی اولەرق یالکز استانبولك دکل ، بوتون تورکیانك قبول ایتمەسی لازم کلیردی. بوقادار بویوك برجمعیته ایسه زورله هیچ برشی قبول ایتدیریلەمزدی.

او حالده ، یالکز بر شق قالیور : قونوشمه دیلنی یازەرق یازی دیلی حالنه کتیرمك ! ذاتاً ، خلق محررلری ، بو ایشی اسکیدن بری یاپیورلردی. عثمانلی ادبیاتنك یاننده ، خلق دیلیله یازیلمش بر تورك ادبیاتی ، آلتی ، یدی عصردن بری موجوددی . دیمك‌که ، لسانی ایکیلکی قالدیرمق ایچون یکیدن هیچ بر شی یاپمغه لزوم یوقدی . عثمانلی لسانی هیچ یوقمش کبی بر طرفه آتەرق ، خلق ادبیاتنه تمل وظیفەسنی کورن تورك دیلنی عینیله ملی لسان عد ایتمك کافی ایدی : ایشته تورکجیلر ، لسانمزدەکی ایکیلکی قالدیرمق ایچون شو عمدەیی قبول ایتمکله اکتفا ایتدیلر : استانبول خلقنك وبالخاصه استانبول خانملرینك قونوشدقلری کبی یازمق ! بو صورتله یاپیله‌جق اولان استانبولك قونوشمه دیلنه (یکی لسان) ، صوکرا (کوزل تورکجه) ، داها صوکرا (یکی تورکجه) آدلری ویریلدی .

٢

خلق لسانه کیرمش عربجه وعجمجه کلمه‌لر

بعض معترضلر دییورلرکه « سز عثمانلی لساننده‌کی عربی وفارسی کلمه‌لردن شکایت ایدییورسکز . حالبوکه ، خلق دیلنده‌ده ، بولسانلره منسوب برچوق کلمه‌لروواردر . »

فی الحقیقه ، خلقك قونوشدیغی دیلی‌ده عربجه‌دن آلنمش برچوق کلمه‌لری محتویدر . فقط خلقك قونوشمه دیلنه آلمش اولدیغی بوکلمه‌لر ، خواص صنفندن اولان عالملرله ادیبلرك عثمانلی لسانه آلمش اولدیغی عربی وفارسی کلمه‌لردن ایکی صورتله فرقلیدر .

اولا ، خلق لساننده مترادف کلمه‌لر یوقدر . خلق ، عربجه‌دن وعجمجه‌دن برکلمه آلدیغی زمان اونك مترادفی اولان تورکجه کلمه‌یی تورکجه‌دن بوس بوتون آتار : بوصورتله لسانده مترادف کلمه‌لر قالماز . مثلا ، خلق (خسته) کلمه‌سنی آلنجه (صایرو) لفظی ، (آینا) کلمه‌سنی آلنجه (کوزکو) لفظی ، (مردیون) کلمه‌سنی آلنجه (باصقیچ) لفظنی تمامیله اونوتمشدر .

واقعا ، بعضاً خلقك ، عربجه‌دن وعجمجه‌دن آلدیغی کلمه‌لر یاننده ، اسکی تورکجه‌لرینی‌ده محافظه ایتدیکی کورولیور .

فقط ، بویله بر حال وقوعنده‌ده ینه مترادف کلمه‌لر وجوده کلمز . چونکه ، یا عربجه‌دن وعجمجه‌دن آلنان کلمه‌نك ، یاخود اسکی تورکجه کلمه‌نك معناسینده بر تغیر حصوله کلەرك ، ایکیسی آراسنده‌کی مترادفلك زائل اولور . مثلا ، (سیاه) و (بیاض) کلمه‌لری آلندقدن صوکرا ، (قارا) و (آق)

کلمه‌لری تورکجه‌ده باقی قالمش. فقط ، نه (سیاه) کلمه‌سنی (قارا) کلمه‌سنك ، نه‌ده (بیاض) کلمه‌سنی (قلرآ) کلمه‌سنك مترادفی عدایده‌مه‌یز. چونکه ، خلق سیاهله بیاضی مادیاتده ، قارا ایله آقی معنویاتده قوللانیور. مثلا سیاه یوزلی بر آدامك آلنی آق اوله‌بیلیر، بیاض چهره‌لی بر آدامك‌ده یوزی قاراچیقه‌بیلیر.

بعضاً‌ده ، خلقك عربجه‌دن وعجمجه‌دن آلدیغی کلمه‌لرك تورکجه‌سی ذاتاً موجود اولمادیغی ایچون مترادفلکه هیچ بر سبب بولونماز . آبدست ، نماز ، قرآن ، جامع ، اذان کلمه‌لری کبی .

عالملره وادیبلره کلنجه ، بونلر هم ، تورکجه کلمه‌لری ، هم‌ده بونلرك عربی وفارسی مقابللرینی تماميله عینی معناده اوله‌رق قوللانیرلر . بو صورتله ، اونلرك تورکجه‌سنده ، هر خصوصی معنا ایچون ، بری تورکجه ، بری عربجه، وبری عجمجه اولمق اوزره لااقل اوچ تعبیر موجوددر . مثلا (صو ، آب، ماء) ، (کیجه ، شب ، لیل) ، (اکمك ، نان ، خبز) (ات ، کوشت ، لحم) کبی . عثمانلی لساننده ، مطلقا ، هر معنا ایچون ، اوچر مترادفدن مرکب اولان بویله‌بر (تثلیث) موجوددر . بعض معنالرك عربجه‌ده متعدد تعبیرلری بولوندیغی ایچون ، بوکبی معنالرك مترادفلری بالطبع اوچدن داها فضله بولونور : آرسلان، شیر ، اسد ، غضنفر ، حیدر ، ضرغام الخ کبی

ثانیاً ، خلق عربجه‌دن ، عجمجه‌دن وسائر یابانجی لسانلردن آلدیغی کلمه‌لری یا لفظاً یاخود معناً (تحریف) ایدر ، یعنی تمثیل ایله‌ر .

لفظاً تحریفه مثال : (خسته : هاستا) ، (هفته: هافتا) ، (نردبان : مردیون) ، (چارجویه : چرچوه) ، (غوغا : قاوغا) ، (بکره : ماقارا) ، (دقاق : سوقاق) ، (پاره : پارا) .

معنیً تحریفه مثال : (خسته) کلمه‌سی فارسیده (بریسی طرفندن یارالنمش) معناسنه ایکن ، تورکجه‌ده (مریض) مقابلی اولمشدر . (شفق) کلمه‌سی عربجه‌ده (غرب افقنك آقشام قیزیللغی) معناسنه ایکن ، تورکجه‌ده (شرق افقنك صباح قیزیللغی) معناسنی آلمشدر : (شفق سوکمك) تعبیرنده

اولدیغی کبی . فارسیده (خواجه) کلمه‌سی (افندی) معناسنه‌در . بو کلمه ، تورکجه‌ده هم لفظی دکیشدیره‌رك (خوجا) شکلنی آلمش ، وهم‌ده معناسنی دکیشدیره‌رك (خلق فقیهی) و (مکتب معلمی) معنالرینی آلمشدر . فارسی (بازار) کلمه‌سی ، بر نقطه‌لی (ب) ایله تلفظ اولونور و (چارشی) معناسنه دلالت ایدر بر کلمه ایکن ، تورکجه‌ده اوچ نقطه‌لی (پ) ایله تلفظ اولونان وهم جمعه‌ایرته‌سندن صوکرا کلن کونك اسمی ، هم‌ده معین کونلرده معین موقعلرده قورولان کونلك پاناییر دیمك اولان (پازار) شکلنه انقلاب ایتمشدر . پازارلق کلمه‌سی‌ده بو صوك شکلدن دوغمشدر .

(پاره) کلمه‌سی‌ده ، فارسی لساننده (قسم ، پارچه) معناسنه ایکن ، تورکجه‌ده (پارا) شکلنی آلمقله برابر ، (مبادله واسطه‌سی اولان سکه یاخود کاغد) معناسنی آلمشدر .

بعض کلمه‌لر ظاهرده اسکی معناسنی محافظه ایتمشدر . فقط بو کلمه‌نك داخل اولدیغی ترکیبلر تدقیق اولونورسه ، بو کبی کلمه‌لرده‌ده معناجه غیر محسوس تبدللر وقوعه کلدیکی آکلاشیلیر : مثلا (آبدست) کلمه‌سی لفظجه و معناجه دکیشمه‌مش کورونور . حال بوکه ، بو کلمه‌نك باشنده‌کی (آ) حرفی مدینی غائب ایتدیکی کبی ، نهایتنده‌کی (ت) حرفی‌ده تلفظدن ساقط اولمشدر . بوندن باشقه ، (بویوك آبدست) و (کوچك آبدست) کبی ترکیبلر کوستره‌بیورکه معناجه‌ده بر تغیره اوغرامشدر .

دیمك‌که خلق ، آلدیغی کلمه‌لری تمثیل ایدییور . اولا ، (هر معنانك یالکز بر کلمه‌سی اولابیلیر) عمده‌سنه رعایت ایده‌رك ، مترادفلری قبول ایتمیور . و (لسان) ی ، هر (کلمه) سی ، وظیفه‌سی معین بر (عضو) ماهیتنده بولونان ، (حقیقی برعضویت) شکلنده محافظه ایدییور . طبیعی ، بو ایشی ، خلق بیله‌رك ودوشونه‌رك یاپمیور ؛ اجتماعی برسلیقه ایله شعورسز بر صورتده یاپیور . خلقك لساننده ، هر کلمه‌نك مطلقا دیکر کلمه‌لردن آیری بر معناسی

واردر . وخلقك ادراك ساحه‌سنه کیرمش اولان فکری وحسی هر معنانك‌ده مطلقا بر کلمه‌سی واردر .

عالملره وادیبلره کلنجه ، بونلر ، خلقك تمثیل ماهیتنده اولارق یاپدیغی بو تغییرلری ، تحریف ماهیتنده تلقی ایتمشلر وخلقك عربی و فارسی کلمه‌لری کرك لفظاً و کرك معناً تغییر ایتدیکه میدانه چیقاردیغی کلمه‌لره (غلطات) نامنی ویرمشلردر . عالملرك غلطات نامیله یازیلمش کتابلری تدقیق اولونورسه کوروله‌جکدر که ، اونلر نظرنده فصاحت ، عربی و فارسی کلمه‌لری ، تورکجه‌ده آلدقلری شکللرده دکل ، اساساً منسوب اولدقلری لسانده‌کی قدیم شکللرنده قوللانمقدر . بو تلقی‌یه کوره ، عثمانلیجه‌نك هیچ بر استقلالی ، هیچ بر تمثیل صلاحیتی یوقدر . دائما کلمه‌لر ، کرك لفظاً وکرك معناً قدیم شکللرینه ارجاع ایدیلمه‌لی وحتی ، کلمه‌لرك املالری‌ده مطلقا بو اسکی شکللره کوره یازیلمالیدر . بو تلقینك دها ایی کلاشیلمه سی ایچین ، بر وقعه‌یی مثال اوله‌رق ذکر ایده‌جکم :

بر زمان دارالفنونده ، فلسفی اصطلاحلری تعیین وتثبیت ایتمك اوزره علمی بر انجمن تشکل ایتمشدی . بو انجمنده فصاحتجیلردن بری (دقت) کلمه‌سنك (attention) مقابلی اوله‌مایه‌جغنی ایلری سوردی : کویا ، (دقت) کلمه‌سی ، (دق = اینجه) صفتندن اشتقاق ایتدیکی ایچین (اینجه‌لك) معناسنه ایمش .

بو ادعایه قارشی ، (اینجه‌لك) کلمه‌سی لسانمزده وارکن ، بو معنایه دلالت ایدن (دقت) کلمه‌سنه احتیاجمز یوقدر . فقط ، خلقك قوللاندیغی معناده اولمق اوزره ، بو کلمه لسانمزك آییلمه‌سی ممکن اولمایان الزم برعنصری اولمشدر دینیلدی . فقط ، معترض قبول ایتمه‌دی : « دقت » کلمه‌سی دائما (اینجه‌لك) معناسنه قاله‌جقدر . خلقك قوللاندیغی تعبیرلری ، علم قبول ایده‌مز . دوغرو اولان کلمه‌لر ، کلمه‌لرك اسکی شکللریدر . کلمه‌لرك حقیقی معنالری ، استعماللر دکل ، اشتقاقله بیلینیر . بناءً علیه attention کلمه‌سنه باشقه بر مقابل آرامالیدر » جوابنی ویردی . بو اساسه

استناداً ، فصاحتجیلر attention کلمه‌سنه مقابل آرامغه باشلادیلر . بریسی (تحدیق) کلمه‌سنی ایلری سوردی ، بردیکری (التفات) کلمه‌سنی تکلیف ایتدی . کویا (تحدیق) کلمه‌سی ، (کوز ببکی) معناسنه اولان (حدقه) دن کلیرمش . دقتده بالخاصه عامل اولان کوز ببکی ایمش . (التفات) ك عربجه‌ده کی معناسی‌ده (کوزاوجیله باقمق) ایمش . (التفات) کلمه‌سی ، لسانمزده باشقه معنایه‌در دینلدی . (اویله شی اولماز ، عربجه ، عجمجه کلمه‌لر ، بزم لسانمزده قدیم اصالتلرینی وفصاحتلرینی محافظه ایده‌جکلردر . عوامك جهالتله یاپدیغی تحریفلره غلطات دینیلیر . بونلرك هپسنی ترك ایده‌رك ، کلمه‌لرك قدیم وفصیح شکللرینه رجوع ایتمك لازمدر .) دیه جواب ویریلدی .

کورولیورکه، خلق، آلدیغی کلمه‌لری لفظاً ومعنی تمثیل ایتدیکی حالده، فصاحتجی عالملر بو تمثیلك علیهنده‌درلر . خلقه کوره ، غلط مشهور، لغت فصیحه‌دن اولادر ، عالملره کوره ایسه ، لغت فصیحه غلط مشهوردن اولادر . بوندن باشقه ، خلقه کوره ، مملکتمزده استقلال و حکمرانلق ، آنجق تورك لسانینده‌در . بو لسانه کیرن عربجه وعجمجه کلمه‌لر تورك لساننك حاکمیتی آلتنه کیره‌رك اولك(صوتیات = phonétique) ینه و (لغویات = lexicologie) ینه تابعدر . سیاسی قاپیتولاسیونلر ، سیاسی استقلال وحاکمیته منافی اولدیغی کبی ، لسانی قاپیتولاسیونلرده، لسانی استقلال وحاکمیته منافیدر . [لاکین، ینه تصریح ایدملم که خلق بونی شعورلو برصورتده دوشونمیور ، آرینك بال یاپمه‌سی کبی ، شعورسز وسلیقی برصورتده یاپیور .]

عالملره نظراً ، بالعکس ، استقلال و حاکمیت آنجق عربی وفارسی کلمه‌لرنده موجوددر . بز ، اونلرك استقلال و حاکمیتنه اصالت و فصاحتنه حرمت ایتمکه مجبورز . بزم لسانمزه کلنجه ، او ، ذاتاً یوزده‌دوقسانده‌دوقوز عربی‌وفارسی کلمه‌لردن مرکب اولدیغی ایچون ، استقلال دعواسنده بولونه‌ماز .

کورولیورکه لسانی تورکجیلکك ایلك ایشی ، فصاحتجی عالملرك نقطهٔ نظرلرینی ردایله ، خلقك شعورسز نقطهٔ نظرلرینی تورکجه‌نك تملی اوله‌رق قبول ایتمکدر . بناءً علیه تورکجیلره کوره ، عثمانلیجیلرك فصیحلری غلط وغلطلری فصیحدر . حتی املاده‌ده ، بوغلطلری ، تلفظ اولوندقلری کبی یازمق تورکجیلکك بر عمده‌سیدر . بو اساسی اجنبی کلمه‌لرده‌ده تشمیل ایدرك فصاحتجیلرك سیغاره ، ژاکت ، آوروپا ، شکلنده یازدقلری بوکلمه‌لری ، خلقك تلفظی وجهله (جیغارا ، جاکت ، آوروپا) یازمق لازمدر .

٣

تورکجیلر و فصاحتجیلر

تورکجیلرك لسانی عمده‌لری ، فصاحتجیلره عائد نقطهٔ نظرلرك ضدی اولمقله برابر ، (تصفیه‌جی) نامنی آلان لسان انقلابجیلرینك نقطهٔ نظر-لرینه‌ده موافق دکلدر . تصفیه‌جیلره کوره ، بر کلمه‌نك (تورك) اوله-بیلمه‌سی ایچون ، اونك اصلاً بر (تورك جذری) ندن کلمه‌سی لازمدر . بوکا بناءً (کتاب ، قلم ، آبدست ، نماز ، مکتب ، جامع ، مناره ، امام ، درس) کبی عرب ویاعجم جذرلرندن کلمش اولان کلمه‌لر خلقك لسانه کیرمش اولدقلرینه باقیلمایه‌رق تورکجه‌دن آتیلمالی و بونلرك یرینه ، یا اونوتولمش اولان اسکی تورك کلمه‌لری احیا، یاخود ، چغتایجه‌ده، اوزبکجه‌ده، تامارجه‌ده، قیرغیزجه‌ده الخ بوله‌بیله‌جکمز اصلاً تورك جذرندن کلمه‌لری ترویج ، ویاخود تورکجه‌ده‌یکی اداتلر و ترکیب اصوللری ایجاد ایدرك بونلر واسطه‌سیله‌یکی تورکجه کلمه‌لر ابداع ایدیلوب اقامه قیلنمالیدر . تورکجیلره کوره بو نقطهٔ نظرلرده یاکلیشدر . چونکه، اولا، هیچ برتورك جذرینك الك اسکی زمانلره چیقیلدقجه ، تورك قاله‌جنی ادعا اولونه‌ماز. بوکون تورك جذرندن کلدیکنه قانع بولوندیغمز برچوق کلمه‌لرك، وقتیله چینجه‌دن، مغولجه‌دن، تونغوزجه‌دن، حتی هندجه‌دن وفارسیدن اسکی تورکجه‌یه کیرمش اولدیغی علماً ثابت اولمشدر .

ثانیاً، کلمه‌لر دلالت ایتدکلری معنالرك تعریفلری دکل، اشارتلریدر. بناءً علیه، کلمه‌لرك هانکی جذرلردن کلدیکنی ناصل اشتقاق ایتدیکنی بیلمکده لزوم یوقدر. بوکبی شیلری بیلمك، یالکز لسانجیلر (فیلولوغ) ولسانیاتجیلر (لینغویست) لر

ایچون لازمدر. لسانك سیستەمی وشیوەسی نقطۀ نظرندن حتی مضردر بیلە !
چونكە ، یوقاریدە عرب وعجم جذرلرندن گلن كلمەلردە گوردیگمز كبی تورك
جذرندن كلمەلردەدە بعضاً استعمالی معنا اشتقاقی معنادن باشقەدر .
مثلا (یابانجی) ، یاباندن گلمش آدام دیمك دكلدر . (قهوە آلتی)
قهوەدن صوكرە ییلن ییمك معناسنە گلمز . بو كبی كلمەلری اشتقاقی معنالرندە
قوللانمق ، لسانی بر خستەلغدركە بوكا (اشتقاق خستەلغی) دینیلەبیلیر .
مثلا بعض آداملر ، (ترلك) كلمەسی سوبلەنجە ، بونك استعمالی معناسنە
اهمیت ویرمیەرك ، درحال اشتقاقی معناسنی آرارلر و (تر ایچون آیاغە
گییلن آیاق قابی) دیە كلمەیی جذرینە ارجاع اتمكە چالیشیرلر . حالبوكە ،
(ترلك) كلمەسنك معناسنی آرارگن . (تر) كلمەسنی خاطرلامق ، شیوە نقطۀ
نظرندن مضردر . اشتقاق خستەلغنە اوغرامش بر آدامك یاننده مثلا (یابانجیلر
گلدیلر) دیدیككز زمان ، او ، (یابانجیلرمی؟ یاباندن گلمشلر ، دیمككە یابانی
آداملردر .) دیرسە تحافكزە گیتمزمی ؟ یاخود ، (شو ترلگی گییككز)
دیدیككز زمان ، (آیاغم ترلی دكل ؛ ترلك گیمكە احتیاجم یوق) جوابنی
ویریرسە ، غیراختیاری گولمزمیسكز ؟ مع مافیە خلقە مخصوص براشتقاقجیلقدە
واردركە ، بو بالعكس ، هم نورمال ، هم دە فائدەلیدر . مثلا ، خلقدن اولان
كیمسەلر (دلباز) كلمەسنی (چوق دیللی ، چوق دیل دوكن) معناسنە ظن ایدرلر.
وحق ، (دیلباز) صورتندە یازارلر .

خلقك بویلە یاكلش اشتقاقلرلە یاپدیغی تحریفلردە ، بر نوع شعورسز
تمثیل وتأثیر مسیدر . مثلا ، خلق (علائم سما) یی ، (الكم صاغمال)
شكلنە چویریر ، (بالیموز) ی (بال یمز) صورتنە صوقار .

انقرەدە بر پەكارك آدی اولان (ذوالفضل) كلمەسنی (صولفاصول)
یاپار . (شیرفرسان) واپەرینی (شریف حسن) ، (نوید فتوح) ی (دلیك
كوتوك) ، (فتح بلند) ی (یدی بولن) طرزندە تورگجە كلمەلر حالنە
قویار . (تلغراف چكمكدن) (تل چكمك) كلمەسنی دوغورور .

ایشته ، بوکبی اساسلره استناداً ، تورکجیلر تصفیه‌جیلرك لسان حقنده‌کی نقطهٔ نظرلرینی قبول ایتمیورلر . تورکجیلره کوره ، تورك خلقنك بیلدیکی وطانیدیغی هر کلمه ملیدر . برکلمه‌نك ملی اولمه‌سی ایچون تورك جذرندن کلمش اولمه‌سی کافی دکلدر . چونکه تورك جذرندن کلمش اولان (کوزکو ، صایرو ، باصقیچ ، آغو) کبی برچوق کلمه‌لر ، جانلی لساندن چیقه‌رق مستحاثه اولمشلر ، اونلرك یرینه جانلی اوله‌رق (آینا ، خسته ، مردیون ، زهر) کلمه‌لری کیرمشدر . ناصیل حیوانات ونباتات عالملرنده ، مستحاثه‌لرك یکیدن دیریلمه‌سنه امکان یوقسه ، لسانی مستحاثه‌لرکده تکرار حیاته عودت ایله‌مه‌سنه آرتق امکان یوقدر . خلاصه ، تورکجیلره کوره خلق ایچون مونس اولان وصنعی اولمایان بوتون کلمه‌لر ملیدر . برملتك لسانی ، کندی جانسز جذرلرندن دکل ، کندی جانلی تصرفلرندن مرکب جانلی برعضویتدر .

اوحالده ، تورکجه‌نك ساده‌لشدریلمه‌سی ، یالکز بواساسلره استناد ایتمه‌لی ، تصفیه‌جیلرك مفرط ، ادعالرینه دوغرو کیتمه‌ملیدر .

تصفیه‌جیلرك سائر تورك لهجه‌لرندن کلمه آلمه یده یا کلشدر . چونکه ، تورك لهجه‌لری . (آنا دیلی) موقعنده بولونان قدیم تورکجه‌دن آیریلدقدن صوکرا ، هربری آیری بر تکامل استقامتی تعقیب ایتمشدر ؛ کرك صوتیات ، کرك شکلیات ، کرك لغویات اعتباریله بربرندن اوزاقلاشمشلردر . بناءً علیه ، بولهجه‌لرك کلمه‌لرینی لسانمزه صوقارسه‌ق ، استانبول تورکجه‌سنك کوزه‌للکنی بوزمش اولورز . ذاتاً ، بولهجه‌لرده موجود اولان کلمه‌لر ، لسانمزده‌ده بولوندیغی ایچون ، اونلره هیچ براحتیاجمزده یوقدر . یالکز ، تورك مدنیتی تاریخی ، اسکی تورك مؤسسه‌لرینی تاریخی بر بعث بعدالموته مظهر ایدرکن ، بونلرك اسملری‌ده ، علم تعبیرلری اوله‌رق ، لسانمزه کیره‌جکدر . بوجهتی ، (مستحاثه‌لرك دیریلمه‌سی) ماهیتنده کورمه‌ملیدر . چونکه ، بوکلمه‌لر ، شیمدی لغت اوله‌رق دکل ، یالکز اصطلاح اوله‌رق لسانمزه کیره‌جکلردر . بوصورتله کیرمه‌لرنده هیچ برمحذورده یوقدر .

تصفیه‌جیلرك سماعی اداتلری قیاسی اداتلر صیراسنه صوقارق وترکیب اصوللری ایجاد ایده‌رك بونلر واسطه‌سیله ، یکی کلمه‌لر ابداع ایتمك ایسته‌مه‌لری‌ده یاکلشدر . چونکه ، ناصیل بر حیوانك یاخود نباتك عضویتنه ، خارجدن یکی بر عضو ادخال ایته‌مز ، ممکن دکلسه ، لسانه یکیدن یکی‌به بر قیاسی ادات یاخود یکی بر ترکیب طرزی ادخال ایته‌مزده اویله‌جه غیرممکندر . بوندن دولاییدرکه (کون آیدین) ، (تون آیدین) کبی ترکیبلر یکی تورکجه‌ده یاشایه‌مدیغی کبی ، سماعی اداتلرله یاپیلمش اولان تعبیرلرده یاشایه‌مادیلر .

مع‌مافیه ، تصفیه‌جیلرك بو افراطلی انقلابجیلغی برطرفه آتدقدن صوکراده ادبیاتده ، کرك عثمانلی لساندن آتیله‌جق کلمه‌لرك غایت چوق اولدیغنی کوروروز . کرك علم اصطلاحلرنده ، هیچ بر لزوملری اولمدیغی حالده آلنمش نیجه کلمه‌لره راست کلیرز . مثلا جوشغونلغه (جوشش) دیمك لازممی ؟ باش آغریسنه (صداع) دیمکه بر احتیاج وارمی ؟ طب قاموسنی اله آلالم : کمیکه (عظم) باشه (رأس) ، دیشه (سن) ، سیکیره (عصب) دیه‌ن بو قاموسده ، لسانمزه کیرمه‌سنه هیچ بر احتیاج بولونمایان نیجه عربجه وعجمجه کلمه‌لر واردر . (عضله) کبی ، (حجیره) کبی ، (پروتوپلازما) کبی تورکجه‌ده مقابلی بولونمایان کلمه‌لرك باشمزك اوستنده یری واردر . لسانمزه یکی اصطلاحلر کتیرن بو کبی لفظره ملی قاموسمز آچیقدر . فقط تورکجه‌سی بولونان وهیچ بر خصوص معنا ایله اوندن آیریلمایان مترادف کلمه‌لری آرتق لسانمزدن آتمالی‌یز .

٤

صیغه‌لر ، اداتلر ، ترکیبلر

تورکجیلره کوره، برلسان، باشقه لسانلردن، کندیسنده مترادفی بولونماماق شرطیله ، کلمه‌لر آله‌بیلمشدر وآله‌بیلیر . فقط هیچ بر لسان باشقه لسانلردن (صیغه) آله‌ماز . عثمانلیجیلره کوره عثمانلی لسانی عرب وعجم لسانلرندن کلمه‌لرله برابر صیغه‌لرده آلیر. مثلا (مکتوب) کلمه‌سی عثمانلیجیلره کوره ، عربجه‌ده (کتب) ماده‌سندن (اسم مفعول) در ؛ معناسی (یازیلمش، یازیلان) در . بوکا بناءً عثمانلیجیلره نظراً (حقوق مکتوبه) یاخود (مکتوب حقوق)تعبیرلرینی لسانمزده قوللانه‌بیلیرز . تورکجیلر ، (مکتوب) کلمه‌سنك بو صورتله استعمالنی قبول ایتمزلر . چونکه ، (اسم مفعول) صیغه‌سی ، تورکجه‌ده‌ده موجوددر : (مکتوب) کلمه‌سی اسم مفعول اولدیغی زمان تورکجه‌سی (یازیلمش) در . دیمك که عثمانلیجیلرك (مکتوب حقوق) دیدکلری شیئه بز (یازیلمش حقوق) دیه بیلیرز . اوحالده ، (مکتوب) کلمه‌سنك بر اسم مفعول صیغه‌سی اوله‌رق لسانمزده استعمالنه احتیاج یوقدر.

فقط ، (مکتوب) لفظی ، اسم مفعول صیغه‌سی اولدیغی کبی جامد بر اسم کبی‌ده قوللانیلمقده‌در . فرانسزلرك (lettre) دیدکلری شیئه تورك خلق (مکتوب) آدینی ویرمکده‌در . (بر مکتوب یازدم . بوهفته مکتوب آلدم) جمله‌لرنده‌کی (مکتوب) لفظی ، ایشته بو ایکنجی معنایه‌در. (مکتوب) ك بو شکلنده صیغه ماهیتی یوقدر . بو ، علی‌العاده بر کلمه‌در . او حالده ، عثمانلیجه‌ده قوللانیلان بوتون عربجه وعجمجه لفظلری (صیغه)

و(كلمه) اولەرق ايكی قسمه آيره‌بيليرز . بونلردن صيغه ماهيتنده اولانلری درحال لسانمزدن آتەبيليرز ، كلمه قسمنه داخل اولانلری ـ اگر خلق لساننده مترادفلری يوقسه ـ يڭی تورکجه‌يه ترددسز قبول ايتمه‌ليیز .

بو عمده‌يه گوره (كاتب) لفظی اسم فاعل وبناءً عليه (يازان) معناسنه اولەرق لسانمزده قوللانيله‌ماز . مثلا ، بو مکتوبك كاتبی كيمدر ؟ ديينيله‌مز . فقط ، كاتب (secrétaire) مقابلی اولەرق خلق لساننده اسكيدن بری قوللانيلمقده‌در . مجلس كاتبی ، تجار كاتبی كبی .

كتابت لفظی ده نه يازمق معناسنه بر (مصدر) ، نه ده (كاتبلك) معناسنه بر (اسم مصدر) اولەرق لسانمزده قوللانيله‌ماز . عادی بر اسم اولەرق ، سابق (انشا) تعبيرينك افاده ايتدیكی (composition) مقابلی اولەرق قوللانيلمقده‌در : كتابت درسی ، كتابت امتحانی .

(متصرف) لفظی ده تصرفدن اسم فاعل اولديغی زمان بر صيغه‌در . بو صيغه‌نك ده قوللانيلماسی اقتضا ايدر . مثلا (شو تارلانك متصرفی) دييه‌جك يرده (شو تارلاده تصرف صاحبی اولان آدم) ديمه‌ليیز . فقط بو لفظ بر سنجاغك اڭ بويوك اداره مأمورينه اسم اولديغی زمان ، آرتق بر صيغه ماهيتنی حائز دگلدر على العاده بر اسم حالنی آلمشدر .

بو مثاللر گوسترييور كه ، عربجه‌دن وعجمجه‌دن صيغه ماهيتنی حائز هيچ بر كلمه آلمايه‌جغز . او حالده ، اصطلاح اولەرق عربجه ياخود عجمجه بر كلمه‌يی قبول ايتديگمز زمان ، اوندن اشتقاق ايتمش اولان بوتون لفظلری ده ، برابرجه آلماماليیز . مثلا شو (اشتقاق) كلمه‌سنی ، بر اصطلاح اولەرق قبول ايتمشز دييه بونك (مشتق ، مشتق منه ، مشتقات) كبی صيغه‌لرينی ده قوللانمه‌مز لازم گلمز . واقعا ، بعضاً (كتاب ، كتابت ، كاتب ، مكتوب) كبی عينی ماده‌دن اشتقاق ايتمش بر چوق كلمه‌لری لسانمزده قوللانمقده‌يز . فقط يوقاريده‌ده قسماً گوسترديگمز وجهله ، بونلرك جمله‌سی اسكی صيغه معنالرينی غائب ايتمشدر : (كتاب) لفظی ، مصدر صيغه‌سی اولديغی زمان (يازمق) معناسنه‌ ايدی .

کتاب کلمه‌سی بو معناده اوله‌رق لسانمزده اصلا قوللانیلمامشدر. کتاب لفظی برکلمه اولدیغی زمان فرانسزجه (livre) کلمه‌سنك مقابلیدر. ایشته، تورکجه‌ده آنجق بو معناده قوللانیلمقده‌در. (محرر) کلمه‌سنی rédacteur مقابلی اوله‌رق قوللانه‌بیلیرز. فقط. اسم مفعول بنیه‌سیله یازیلمه‌سی معناسنده بولونان (محرر) کلمه‌سنی قوللانه‌مایز: مثلا (بالاده محرر) دیه‌مه‌یز، (بوقاریده یازیلان) دیه‌بیلیرز. (تحریر) مصدری‌ده قوللانیله‌ماز. فقط، (تحریرات) کلمه‌سی، رسمی مکتوبلرك خصوصی اسمی اولدیغندن، جمع صیغه‌سنده طانیلمامق شرطیله، قوللانیله‌بیلیر.

بر کلمه‌نك جمع شکلی‌ده، کلمه دکل، صیغه‌در. بناءً علیه، عربجه، عجمجه جمع صیغه‌لری‌ده لسانمزده قوللانیله‌ماز. بناءً علیه (ضابطان)، (ضباط) کبی صیغه‌لر بیکی تورکجه‌یه کیره‌مز. تورکجه‌نك کندیسنه مخصوص جمع صیغه‌سی، (لر) اداتیله یاپیلیر. او حالده لسانمزده (ضابط) ك جمعی، یالکز (ضابطلر) در.

مع مافیه، بعض عربجه و عجمجه جمعلر واردرکه، لسانمزده جمع معناسنی بناءً علیه صیغه ماهیتنی غائب ایتمشلردر. یوقاریده‌کی (تحریرات) کلمه‌سی بو قبیلدن اولدیغی کبی، اخلاق، طلبه، عمله، ادبیات، یاران، اولاد کبی بر چوق تعبیرلر بو قادرویه داخلدر. بو کلمه‌لرك، لسانمزده، جمع صیغه‌سنده اولمادقلرینك بر دلیلی‌ده، تورکجه‌نك (لر) اداتیله جمعلنه‌بیلمه‌لریدر: اخلاقلر، طلبه‌لر، عمله‌لر، ادبیاتلر، یارانلر، اولادلر، تحریراتلر کبی.

۲ — بر لسان، باشقه لسانلرك یالکز صیغه‌لرینی دکل، اداتلرینی‌ده آله‌ماز. چونکه، بر کلمه‌نك کرك باشنه داخل، کرك صوکنه لاحق اولان اداتلرده اونی صیغه ماهیتنه صوقارلر.

لسانیات علمنده کرك صیغه‌به، کرك خصوصی بر معنایی حائز بر ادات علاوه‌سیله معناسی دکیشمش اولان ادتلی لفظلره (مورفم) نامی ویریلیر. دیمك‌که، هیچ بر لسان باشقه لسانلردن (مورفمه‌لر) آله‌ماز دیه‌جك

اولورسەق ، بوسوزلە هم صيغەلرك ، همدە اداتلرك بر لسـاندن باشقە برلسانە كيرەمەيەجكنى آكلامش اولورز .

ذاتاً ، عربجەدن وعجمجەدن آلەجغمز بوتون اداتلرك توركجەدە مقابللرى واردر : (هم درد = درد داش) ، (هم فكر = فكر داش) ، (تاجدار = تاجلى) ، (دانشمند = دانشلى) ، (ستمكار = ستمجى) كبى . بونلرك ، مطلقا توركجەلرينى قوللانمق اقتضا ايدر .

مع مافيه (حكمدار ، همشيره ، پركار) كبى كلمەدە ؛ اشتقاق اصوليلە بولەجغمز (دار ، هم ، كار) اداتلرى اداتلقدن چيقمشلر ، كلمەنك ايچندە اريمشـلردر . بناءً عليه ، شـو (حكمدار ، همشيره ، پركار) كلمەلرندە ، آرتق (مورفم) ماهيتى قالمامشدر . بونلردە ، لسـانى وجدان نظرندە ، سائر اسملركبى جامد كلمەلر ماهيتنە كيرمشلردر .

عجمجەدن مستثنا اولەرق ، يالكـز اوچ ادات ، خلق لسانـنە كيرمشدر : بونلردن برى كرچكدن ادات اولاز نسبت (ى) سيدر . ديكرلرى اساساً اسم اولدقلرى حالدە ، خلقمزك لساننده ادات حالنە دوشن (خانە) و (نامە) لفظلريدر .

(ى) اداتى ، اولا ، خصوصى رنكلرى افادە ايدن صفتلرك صوكلرندە كورولور : پاطليجانى ، دميرى ، كوموشى ، قورشونى ، پورتقالى ، صامانى الخ .

(ى) اداتى ثانيـاً ، تورك موسـيقيسندە هر قبيلەنك خصـوصى نغمەسنە ، خصوصى مارشنە ويريلان اسملردە كورولور : توركمانى ، وارساغى ، بياتى ، قرجهارى (قاراچار) ، توركى كبى بو ايكى نوع مثاللردە كورديكمز (ى) اداتى توركجە بر ادات حكمنە كچمشدر . بونك بارز دليلى ، توركجە كلمەلرە لاحق اولەبيلمەسيدر . فقط ، (ى) داتى بو ايكى دائرەنك خارجندە قوللانيلديغى زمان ، توركجە دكلدر . اوحالدە ، اوكبى تعبيرلرى قوللانمايەرق توركجە مقابللرينى آرامالى يز :

مثلا (ادبى هفتە) يرينە (ادبيات هفتەسى) ديەبيلبرز . (حياتى مسئلە)

یرینه (حیات مسئله‌سی) دییه‌بیلیرز . (سرکتابی) یه (باش کتابجی) دییه‌بیلیرز . (جبری)یه (جبرجی) (هیئیون) ه (هیئتجیلر) دییه‌بیلیرز .

بو کبی صورتلرله (ی) اداتنك استعمالی آزالتمقله برابر ، مع‌التأسف اك اساسلی عمده‌مزه وقاعده‌مزه مخالف اوله‌رق ، بر چوق اصطلاحلرده بو اداتی قبول ایتمك اضطرارنده‌یز . تورکجیلك یکی تورکجه‌یه کوچلك چیقاران بوتون مقاومتلری قیردیغی حالده بو کوچوك ادات قارشیسنده قونسه‌سیون یاپمغه مجبور اولدی . مثلا ، طبیعی حادثه‌لره طبیعت حادثه‌لری دییه‌بیلیرز . فقط شو حادثه طبیعی‌در ، یاخود دکلدر دیمك ایجاب ایدنجه، (ی) اداتنك بوس‌بوتون آتیلامایه‌جغنی اعترافه مجبورز . مرضی، اجتماعی، روحی، حیاتی، بنیوی الخ کبی کلمه‌لرده عینیله بو (طبیعی) کلمه‌سی کبیدر . مع‌مافیه ، مادامکه بو ادات، ایکی نوع کلمه‌لرده تورکجه بر ادات حکمنه کچمشدر، اونی سائر کلمه‌لرده‌ده — بالخاصه اصطلاح اولدقلری زمان — قوللانمق جائز اوله‌بیلیر . (خانه) لفظی : یازیخانه ، یمکخانه ، یاناقخانه کبی تعبیرلرده و (نامه) لفظی ، بیلدیزنامه ، اوغوزنامه کبی تعبیرلرده کورویورز . لزومنه مبنی بو لفظلرده تورکجه اداتلر آراسنه ادخال ایدیلیر ایسه لسانمز زنکینله‌شیر .

برلسان باشقه لسانلردن صیغه‌لر واداتلر آلمادیغی کبی ترکیب قاعده‌لری‌ده آلماز . حال‌بوکه ، اسکی عثمانلی لساننده عربجه‌نك ، عجمجه‌نك هر تورلو ترکیبلری موجوددی : اضافی ترکیب ، توصیفی ترکیب .

ترکیبلرده ، صیغه‌لر واداتلر کبی ، (مورفه‌م) قادروسنه داخلدر . هر لسانده کرك مضاف الیه وکرك مضاف برر مورفه‌مدرلر ، صفت‌ده ، موصوف‌ده برر مورفه‌مدرلر . او حالده ، باشقه لسانلردن ترکیب آلنمامه‌سی حقنده‌کی اصلی قاعده‌نك بر فرعندن عبارتدر .

تورکجه‌ده اضافی وتوصیفی ترکیبلرك هر نوعی بولوندیغی ایچون ، عربجه وعجمجه ترکیبلره هیچ بر احتیاج یوقدر . اسکی عثمانلی ادیبلری وعالملری بو

۸

ترکیبلری بر احتیاج سوقیله آلمامشلردر. اونلرك نظرنده عربجه ایله عجمجه لسان اوله‌رق تورکجه‌دن کوزه‌ل اولدقلری کبی ، عربجه و عجمجه‌نك کلمه‌لری ، صیغه‌لری ، اداتلری و ترکیبلری‌ده تورکجه‌نککیلردن داها کوزه‌لدر .

حال‌بوکه هیچ برلسانه اوبژه‌قتیف اوله‌رق دیکر لسانلردن داها کوزه‌لدر دینیله‌مز: هرلسانك کندیسنه مخصوص برکوزه‌للکی واردر. هرملت، سوبژه‌قتیف اوله‌رق کندی لسانی داها کوزه‌ل کورور. اوت، عربجه کوزه‌ل برلساندر، فارسی‌ده کوزه‌ل بر لساندر . فقط، بو لسانلر ، اك زیاده کندی ملتلرینه کوزه‌ل کورونور . بزم ایچون‌ده اك کوزه‌ل کورونن لسان تورکجه‌در . کلمه‌لرك ،صیغه‌لرك ، اداتلرك ، ترکیبلرك کوزه‌للکی کندی لسانلرینه نسبتله‌در. بونلر آنجق کندی لسانلری ایچنده کوزه‌لدرلر . عربجه برکلمه ، عربی برجمله ایچنده کوزه‌ل اولدیغی کبی، عجمجه بر ترکیبده فارسی بر جمله ایچنده کوزه‌ل کورونور . بر قادینك غایت کوزه‌ل اولان کوزلرینی یاخود بورونی باشقه بر قادینك سیماسنه نقل ایدیکز . بونلری اوراده چیرکین کوررسکز . بونك کبی ، هرلسانك کلمه‌لری وترکیبلری ده ، کندی جمله‌لری ایچنده نه قادار کوزه‌لسه باشقه لسانلرك جمله‌لری ایچنده‌ده او قادار چیرکیندر .

استطراد :

تورکجیلکك تاریخی ، مبحثنده ، تصفیه‌جیلرك خلق لسانه کچمش اولان عربجه وعجمجه کلمه‌لری‌ده تورکجه‌دن چیقارمق ایسته‌دکلرینی یازمشدم . دون فؤاد رائف بکله بو خصوصه دائر تکرار کوروشدك . تصفیه‌جیلرك ایده‌ری موقعنده بولونان دومی الیه ، خلق لسانه کچمش اولان عربجه وعجمجه کلمه‌لرك تورکجه‌صاییلمه‌سی خصوصنده‌بزمله هیچ بر اختلافی اولمادیغنی وآرامزده‌کی اختلافك اداتلره منحصر اولدیغنی سویله‌دی . یوقاریده ایضاح ایتدیکم وجهله ؛ یکی تورکجه‌جیلره نظراً ، تورکجه‌نك قیاسی اداتلریله ایسته‌نیلدیکی قادار ، یکی کلمه‌لر ابداع ایدیله‌بیلیر . فقط ، سماعی اداتلریله یکی کلمه‌لر یاپیله‌ماز . فؤاد رائف بك ، کندیسنك بو فکره شدتله مخالف اولدیغنی

اداتلرده (سماعی، قیاسی) تصنیفنی طانیمادیغنی، تورکجه‌نك هر تورلو اداتلریله یکی کلمه‌لر یاپیله‌بیلدیکی کبی ، قیرغیزجه‌دن ، اوزبکجه‌دن، تاتارجه‌دن آلنه‌جق یاخود بوسبوتون یکیدن یاراتیله‌جق اداتلرله‌ده یکی کلمه‌لر ابداع اولونه‌بیله‌جکنی سویله‌دی . حتی فارسیده‌کی نسبت (ی) سنه مقابل اوله‌رق (کی ، غی) اداتنی ایجاده طرفدار اولدیغنی مثلا ، (حیاتی) صفتی یرینه (حیاتقی) ، (ادبی) صفتی یرینـه (ادبکی) کلمه‌لرینی قوللانمق ممکن بولوندیغنی بیـان ایتدی . اوحالده ، یوقاریلرده (تصفیه‌جیلك) حقنده یازدیغم شیلری بو بیاناته نظراً تصحیح ایتمك لازم کلیر .

٥

یڭی تورکجەنڭ حرثلشدیریلمەسی وتهذیبی

بعضیلری، یڭی تورکجەیی یالکز منفی عمدەلره مالك ظن ایدرلر: لسانمزده، عثمانلی ادبیاتنڭ صوقدیغی فضله ومضر بر چوق لفظلر ، صیغەلر ، ترکیبلر ، ادات‌لر وار. یڭی تورکجە، یالکز بو فضله عنصرلرك لسانمزدن چیقاریلمەسیله میدانه کلەمز. بو هدف یڭی تورکجەنڭ یالکز منفی غایەسیدر. یڭی تورکجەنڭ مثبت غایەلری ده واردر. چونکه، اسکی عثمانلیجەنڭ خستەلغی یالکز فضله لفظلری، صیغەلری ، کلمەلری ، اداتلری حاوی اولمەسندن عبارت دکلدی . خستەلق بوندن عبارت اولسەیدی ، بو فضله عنصرلری آتمقله لسانمزی قولایجه تداوییە موفق اولەبیلیردك . حالبوکه اسکی عثمانلیجەنڭ ایکنجی بر خستەلغی‌ده برچوق کلمەلرینڭ اکسیك بولونمەسیدی . تورکجیلکڭ ظهورینه قادار ، لسانمزده معنالی ووضوحلی اولەرق فلسفی بر مقاله یازیله‌مامەسی ، ادبیاتده‌ده مخلدەلردن هیچ برینڭ واضح ودوغرو ترجمەسنڭ یاپیله‌مامەسی بو اکسیکلکڭ جانلی دلیللریدر .

اوحالده، لسانمزڭ تام برتداویسی، بو اکسیك کلمەلرڭ آرانوب بولونمەسیله ولسانی عضویتمزده یرلی یرینه قونولمەسیله قائمدر. ایشته، یڭی تورکجەنڭ مثبت غایەسی بوندن عبارتدر .

یازی لسانمزده اکسیك اولان کلمەلر ایکی قسمدر: (١) — ملی تعبیرلردر. استانبولده و آناطولوده قوللانیلان بر چوق تعبیرلر ، خصوصی ترکیبلر ، غالیبا یزملر وجملەلر واردرکه یازی لسانمزه هنوز کیرمەمشدر . حال بوکه

لسانمزك ملی زنكینلكنی، بدیعی خزینه‌لرینی بونلر تشكیل ایدر. هر شهرك معلملریله تورك اوجاقلری واتنوغرافی موزه‌سی بو خصوصی تعبیرلری طوپلامغه چالیشیرسه، بونلردن برچوغی الده ایتمك ممكن اولور. خلق كتابلرنده، خلق ماصاللریله خلق شعرلرنده ضرب مثلرده بوكبی تعبیرلره ولسانی خصوصیتلره چوق تصادف ایدیلیر. بالخاصه (ده‌قورقود) كتابندن بو نقطهٔ نظردن چوق استفاده ایده‌بیلیرز. چونكه بو كتاب اوغوزلرك (ایلیادا) سی ماهیتنده‌در. و لسانی‌ده اسكی اوغوزجه‌در. دیمككه بزه مخصوص تورکجه‌نك آناسیدر. بوكتاب، هیچ تحریفه اوغراتیلمقسزین، یكی املا ایله منتظم واوقوناقلی بر شكلده یكیدن طبع اولونسه، یكی تورکجه‌مزك زنكین برخزینه‌سی اوله‌جقدر. باشقه تورك لهجه‌لریله یاپیله‌جق مقایسه‌لرده، بزه تورك شیوه‌سنك برطاقم مشترك خصوصیتلرینی كوستره‌بیلیر. مثلا، اورخون كتابه‌سنده (ایشمی، كوچمی كیمه ویره‌یم؟)، (ایلم تورم هانی؟)، (بكلی بودونلی) كبی تعبیرلر كورویورز.

بو تعبیرلرك برنجیسی حالا لسانمزده (ایش كوچ) صورتنده قوللانیلمقده‌در. ایكنجیسنك طرزنده بر چوق تعبیرلره راست كلیرز: (اویماغمز، تورەمز)، (یوردیمز، اوجاغمز)، (اویمز، بارقمز)، (صویمز، صوپمز) كبی. اوچنجیسنه بكزه‌ین تعبیرلرمزده شونلردر: (ایریلی اوفاقلی؛ بویوكلی كوچوكلی)

بونلردن باشقه، قیرغیز قازاقلرك (ماناس) دستانی وسائر تورك شعبه‌لرینك ماصاللریله شعرلری بزه تورك لهجه‌لرینك مشترك وخصوصی شیوه‌لرینی كوستره‌بیلیر.

(۲) یازی لسانمزده اكسیك اولان كلمه‌لرك ایكنجی قسمی بین‌الملل كلمه‌لردر. برملت هانكی مدنیت زمره‌سنه، هانكی بین‌الململیته منسوبسه، اونك بوتون علمی مفهوملرینی، فلسفی كوروشلرینی، ادبی خیاللرینی [و شعری دویغولرینی افاده ایده‌جك خصوصی كلمه‌لره مالك اولمه‌سی‌ده لازمدر. توركلر، شیمدی آوروپا مدنیتنه قطعی بر صورتده كیرمكه عزم ایتدكلرندن، بوتون

آوروپائی مفهوملری ومعنالری افاده ایده‌جك یكی كلمه‌لره محتاجدرلر .

بو كلمه‌لرك لسانمزده وجوده كلمه‌سی ایچون، نه یاپمالی ؟ بونك ایچون اك فیضلی چاره ، آوروپا لسانلرنده یازیلمش اولان بوتون ادبی مخلده‌لرله علمی وفلسفی مونوغرافیلرك یكی تورکجه‌یه برنجی درجه‌ده‌كی اسلوبجیلر واسطه‌سیله، بویوك بر اعتنا ایله ترجمه ایدیلمه‌سیدر . بو ترجمه‌لرله برابر ، یكی تورکجه‌یه بر چوق كلمه‌لر و افاده طرزلری كیردكدن ماعدا ، بر چوق لسانی اینجه‌لكلر وسیالیتلر ، صرفی آلتلر و عضولر ، نحوی مقانیزمه‌لر وتشكیلاتلر ، حسی وسری معنالری افاده ایده‌جك یكی قابلیتلرده كیره‌جكدر . بوصورتله ، یكی تورکجه ، هم اك یوكسك دوشونوشلری هم ده اك صمیمی و اوریژینال دویوشلری آكلاتمغه مقتدر بر ترجمان اوله‌جقدر .

ترجمه اثناسنده ، مملكتمزجه بوس بوتون یكی اولان بر چوق مفهوملره ومعنالره تصادف ادیله‌جكندن ، بونلر ایچون مقابللر بولمق لازم كله‌جك : بونك ایچون نه یاپمالی ؟

اولا ، بو معنالرك كلمه‌لری یازی لسانمزده یوق اولسه‌ده ، قونوشمه دیلمزده بلكه واردر . حیوان ، نبات ، اشیا ، آلت اسملری لسانمزده چوقدر . جغرافی وضعیتلری افاده ایده‌جك كلمه‌لرسه ، غایت چوقدر . صمیمی دویغولری سزدیره‌جك حسی كلمه‌لرمزده اپچه واردر . دیمك كه اصطلاحلر ویكی معنالر ایچون ، ابتدا خلق دیلنه مراجعت ایتمه‌مز لازمكلیر .

بو واسطه‌یه مراجعتدن صوكراده بوله‌مادیغمز یكی معنالر قالیرسه اوزمان، تورك ادتلری صیغه ی وتركیب قاعده‌لریله یكی كلمه‌لر ابداعنه چالیشمالی یز . بو واسطه‌ده كفایت ایتمزسه، اوزمان بالضروره عربجه وعجمجه‌یه مراجعت ایدمرك بونلردن یكی كلمه‌لر آلیرز. فقط شو شرطله‌كه ، آله‌جغمز كلمه‌لر ، تركیب حالنده‌بولونمامالی، تك كلمه حالنده اولمالیدر . مثلا ، اولجه (علم منافع الاعضا) دینیلن فیزیولوجیایه ، شیمدی ، تك كلمه ایله (غریزیات) دینیلیور . بونك كبی ، علم‌الارضه (ارضیات) ، علم حیاته (حیاتیات) ،

علم الروحه (روحيات) دينيليور . بوكون ، عربجه (يات) اداتيله ، بوتون يكى علملره قولايجه اسملر طاقه بيليرز : آثوريات مصريات ، جوديات الخ

بونكله برابر ، بعض اجنبى كلمه لرى عيناً قبول ايتمه مزده لازمدر. بونلرده ايكى قسمدر : برنجى قسمى ، بر ملته ياخود بر دوره ويا بر مسلكه مخصوص خصوصى حالتلرى افاده ايدن كلمه لردركه بونلر هيچ بر لسانه ترجمه ايديلمه مش، بوتون لسانلر طرفندن عيناً قبول ايدلمشدر . فه ئودااليزم، شواليه لك ، ره نسانس، ره فورم ، ژاقويه نلك ؛ سوسياليزم ، بولشه ويكلك ، آريستوقرات ده موقرات ديپلومات ، تياترو ، رومان، قلاسيك ، رومانتيك، ده قادان الخ .

ايكنجى قسمى ، صناعى تكنيكلره عائد هر تولو آلت ، ماكنه ، اشيا اسملريدر . بونلر اكثريتله دوغرودن دوغرويه خلق طرفندن آلينير وبونلرده سائر ملتلر طرفندن عيناً قبول ايديلمش ، ترجمه لرينه چاليشيلمامشدر : واپور، شمندوفر ، تلغراف ، تله فون ، تراموای ، غراموفون وسائره كبى .

يكى توركجه نك عصرى بر لسان اولمه سى ايچون ، ياپيلمه سى لازمكلن بر ايش داها واردر. (فرانسزجه دن ـ توركجه يه) قاموس كتابلرينى تدقيق ايدنجه كوروررزكه فرانسزجه كلمه لرك هر معناسى ايچون توركچه دن بر قاچ مثال كوستريليور . حالبوكه ، هر معنا ايچون يالكز بر كلمه مزك بولونمه سى كافيدر . مقابللرك بويله چوق اولمه سى ، ايلك نظرده لسانمزك زنكين اولديغنه دلالت ايدر . حالبوكه ايش اويله دكلدر . قاموسك باشقه صحيفه لرندەكى باشقه كلمه لره باقه جق اولورسه كز ينه عينى كلمه لرى كوروررسكز . بو صورتله ، بر توركجه كلمه نك بر چوق فرانسزجه كلمه يه قارشيلق صاييلديغنى كوروررسكز . بوندن آكلاشيليوركه فرانسزجه كلمه لرك لسانمزده تام ، معين واضح قارشيلقلرى يوقدر .

عينى زمانده هر هانكى بر لسانك مكمليتى ده هر كلمه سنك يالكز بر معنايه وهر معناسنك ده يالكز بر كلمه يه مالك اولمه سيله وجوده كلير. او حالده ، يكى توركجه نى هر كلمه سى يالكز بر معنايه دلالت ايده جك وهر معناسى ده يالكز برتك كلمه يه مالك

اوله‌جق حاله صوقمالی‌یز . آوروپا لسانلری بری برندن قولایجه ترجمه‌یاپه‌بیلیرلر . چونکه انکلیز ، آلمان ، روس ، ایتالیان الخ لسانلرینك هر کلمه‌سی فرانسزجه‌نك بر نك کلمه‌سنه تقابل ایده‌جك درجه‌سنه ، بو لسانلر آراسنده بر تناظر حصوله کلمشدر . ایشته ، بزده یکی تورکجه‌یه بو شکلی ویرمکه چالیشمالی‌یز . بو اساس اوزرینه بر تورك قاموسی وبرده تورکجه‌دن فرانسزجه‌یه و فرانسزجه‌دن تورکجه‌یه قاموسلر وجوده کتیرمه‌لی‌یز .

یاپیلاجق تورك قاموسنده کلمه‌لرك (تورکجه ، عربجه وفارسی) اولدقلرینی کوسترمك دوغرو اوله‌ماز . چونکه بر ملتك قاموسنه کیرن کلمه‌لر آرتق او ملتك ملی لسانه مال اولمشدر . بو کلمه‌لرك نه صورتله تشکل ایتدکلری یالکز ، اشتقاقلرینی کوسترن و [ ] معترضه داخلنه آلنان مختصر فورموللرله آکلاتیله‌بیلیر . یکی تورکجه‌نك یازیله‌جق یکی صرفندن‌ده عربجه‌نك و عجمجه‌نك صرف ونحو قاعده‌لری چیقاریله‌رق ، کتابك صوکنده‌کی (اشتقاق) قسمنه قونولمالیدر .

یکی تورکجه ، اولا لسانمزی لزومسز عربجه‌وعجمجه تعبیرلرله ترکیبلردن تمیزله‌مکله ، ثانیاً اوکا هنوز وجودلرندن خبرمز اولمایان ملی تعبیرلری وافاده طرزلرینی وثالثاً ، هنوز مالك اولمادیغمز ایچون ابداعنه مجبور بولوندیغمز بین‌الملل کلمه‌لری علاوه ایتمکله حصوله کله‌جکدر . بو اوچ عملیه‌دن برنجیسنه (تمیزله‌مه) ایکنجیسنه (حرتلشدیرمه) اوچنجیسنه (تهذیب) ناملرینی ویره‌بیلیرز .

٦

لسانی تورکجیلکك عمده‌لری

شیمدی بوراده لسانی تورکجیلکك عمده‌لرینی صیرالایه‌لم :

(١) ملی لسانمزی وجوده کتیرمك ایچون ، عثمانلی لسانی هیچ یوقمش کبی بر طرفه آتمرق ، خلق ادبیاتنه تمل وظیفه‌سنی کورن تورك دیلنی عینیله قبول ایدوب استانبول خلقنك وبالخاصه استانبول خانملرینك قونوشدقلری کبی یازمق .

(٢) خلق لساننده تورکجه مترادفی بولنان عربی وفارسی کلمه‌لری آتمق ، تمامیله مترادف اولمایوب کوچوك بر نوآنسه مالك اولانلری لسانمزده محافظه ایتمك .

(٣) خلق لسانته کچوب لفظاً یاخود معنیً غلطات نامنی آلان عربجه وعجمجه کلمه‌لرك تحریف اولونمش شکللرینی تورکجه عد ایتمك واملالرینی‌ده یکی تلفظلرینه اویدورمق .

(٤) یرلرینه یکی کلمه‌لر قائم اولدیغی ایچون ، مستحاثه حالنه کلن اسکی تورکجه کلمه‌لری دیریلتمکه چالیشمامق

(٥) یکی اصطلاحلر آرانه‌جغی زمان ابتدا خلق لساننده‌کی کلمه‌لر آراسنده آرامق ، بولونامادیغی تقدیرده ، تورکجه‌نك قیاسی اداتلریله وقیاسی ترکیب وتصریف اصوللریله یکی کلمه‌لر ابداع ایتمك ، بوکاده امکان بولونامادیغی صورتده عربجه وعجمجه ترکیبسز اولمق شرطیله یکی کلمه‌لر قبول ایتمك وبعض

دورلرك ومسلكلرك خصوصی احوالنی كوسترن كلمه‌لرله تكنیكاره عائد آلت اسملرینی اجنبی لسانلردن عیناً آلمق .

(٦) تورکجه‌ده عرب وعجم لسانلرینك قاپیتولاسیونلری الغا اولونه‌رق ، بو ایكی لسانك نه صیغه‌لری نه اداتلری نه‌ده تركیبلری لسانمزه ادخال اولونمامق .

(٧) تورك خلقنك بیلدیكی وقوللاندیغی هر كلمه تورکجه‌در ، خلق ایچون مونس اولان وصنعی اولمایان هر كلمه مليدر . بر ملتك لسانی ، كندیسنك جانسز جذرلرندن دكل ، جانلی تصرفلرندن تركب ایدن جانلی بر عضویتدر .

(٨) استانبول تورکجه‌سنك صوتیاتی ، شكلیاتی و نحویاتی ، یكی تورکجه‌نك تملی اولدیغندن ، باشقه تورك لهجه‌لرندن نه كلمه ، نه صیغه نه ادات ، نه‌ده تركیب قاعده‌لری آلینه‌ماز . یالكز ، مقایسه طریقیله تورکجه‌نك جمله تشكیلاتنه وخصوصی تعبیرلرده‌كی شیوه‌سنه نفوذ ایچون بولهجه‌لرك درین بر صورتده تدقیقنه احتیاج واردر .

(٩) تورك مدنیتنك تاریخنه دائر اثرلر یازیلدقجه ، اسكی تورك مؤسسه‌لرینك اسملری اولمق حسبیله ، چوق اسكی تورکجه كلمه‌لر ، یكی تورکجه‌یه كیره‌جكدر . فقط بونلر اصطلاح موقعنده قاله‌جقلرندن ، بونلرك حیاته عودتی ، مستحاثه‌لرك دیریلمه‌سی ماهیتنده تلقی اولونمامالیدر .

(١٠) كلمه‌لر دلالت ایتدكلری معنالرك تعریفلری دكل ، اشارتلریدر . كلمه‌لرك معنالری اشتقاقلرینی بیلمكله آكلاشیلماز .

(١١) یكی تورکجه‌نك بو اساسلر داخلنده بر قاموسیله برده صرفی وجوده كتیریلمه‌لی و بو كتابلرده یكی تورکجه‌یه كیرمش اولان عربجه وعجمجه كلمه‌لرك وتعبیرلرك بنیه‌لرینه وتركیب طرزلرینه عائد معلومات ، لسانك فیزیولوژی قسمنه دكل ، مستحاثات واندساليات بحثی اولان (اشتقاق) قسمنه ادخال ایدیلمه‌لیدر .

ایکنجی مبحث

بدیعی تورکجیلك

١

تورکلرده بدیعی ذوق

اسکی تورکلرده بدیعی ذوق چوق یوکسکدی . طورفانده کشف ایدیلن مرمر هیکللر ، هیچده یونان هیکللرندن آشاغی دکلدر . طولونیلرله آخشیدیلرك ، سلجوق تورکلرینك ، خوارزم تورکلرینك ، ایلخانیلرك ، تیموریلرك ، عثمانلیلرك ، آق قویونلو وقارا قویونلو تورکلرینك مصرده ، عراقده ، سوریه‌ده ، آنادولوده ، ایرانده ، تورکستانده ، هندده ، فغانستانده یاپدیردقلری جامعلر ، سرایلر ، تربه‌لر ، کوپرولر ، چشمه‌لر دنیانك اك کوزل اثرلرینی تشکیل ایدر .

غاستون ریشار ، تورکمن قیزلرینك بر خارقه نوعندن اوله‌رق یاپدقلری نفیس خالیلردن بحث ایدرکن ، میخایلوفك شـو سوزلرینی نقل ایدییور :
« هیـچ بر آلته ، هیـچ بر موده‌له ، تکنیك ماهیتده هیچ بر تحصیل وتربیه‌یه مالك اولمایان تورکمن قیزینك ، ناقابل تقلید نقشلرله مزین چوق نفیس خالیلر وجوده کتیره‌بیلمه‌سی ، آنجق بر صنعت سوق طبیعیسنه مالك اولمه‌سیله ایضاح اولونه بیلیر . »

تورك ماصاللريله خلق شعرلرينك كوزه‌للكى‌ده ، توركلرك بديعيات ساحه‌سنده بويوك بر قابليته مالك اولدقلريني كوسترير . فقط ، يازيقكه عثمانلى صنعتكارلرينك خطاسى يوزندن شيمدى‌يه قادار بو يوكسك صنعت قابليتى ، اوروپائى بر تهذيبدن محروم قالمشدر . بو تهذيبى‌ده كوردكدن صوكرا ، هيچ شبهه يوقدركه استقبالده‌ده اك يوكسك صنعتلردن برى اوله‌جقدر .

٢

ملی وزن

اسکی تورکلرك وزنی ، هجه وزنی ایدی . محمودکاشغری لغتنده‌کی تورکجه شعرلر ، هپ هجه وزننده‌در . صوکرالری ، جغتای وعثمانلی شاعرلری تقلید واسطه‌سیله عجملردن عروض وزنی آلدیلر . تورکستانده نوایی ، آناطولیده احمد پاشا عروض وزنی یوکسلتدیلر . سرایلر بو وزنه قیمت ویریورلردی. فقط ، خلق ، عروض وزنی بر تورلو آکلایه‌مادی. بوسببله خلق شاعرلری اسکی هجه وزنیله شعرلر سویله‌مکده دوام ایتدیلر . احمدیسوی ، یونس‌ایمره قایغوسز کبی تکیه شاعرلری و عاشق عمر ، دردلی ، قاراجه اوغلان کبی ساز شاعرلری هجه وزننه صادق قالدیلر .

تورکجیلك ظهور ایتدیکی زمان ، عروض وزنیله هجه وزنی یان یانه دوریوردی . کویا برنجیسی خواصك ، ایکنجیی عوامك ترنم آلتلری ایدی تورکجیلك، لسانده‌کی ایکیلکه نهایت ویررکن ، وزنده‌کی بو ایکیلکده لاقید قاله‌مازدی . خصوصیله ، ترکیبلی لسان عروض وزنندن ، عروض وزنی‌ده ترکیبلی لساندن آیریلادیغی ایچون ، بو ایکی عثمانلی مؤسسه‌سی حقنده عینی حکمی ویرمك لازمدی . بناءً علیه ، تورکجیلر ، ترکیبلی لسانله برابر ، عروض وزنی‌ده ملی ادبیاتمزدن قوغمغه قرار ویردیلر .

ساده لسان ، عروض وزننه پك اویمایوردی. حال‌بوکه، هجه وزنیله ساده لسان آراسنده صمیمی بر قرابالق واردی . سرایلك اهمالنه رغماً خلق ساده تورکجه ایله هجه وزنی ، ایکی قیمتلی طلسم کبی ، سینه‌سنده صاقلامشدی . بو سببله ، تورکجیلر بونلری بولمقده کوچلك چکمه‌دیلر .

بونكله برابر هجه وزنی ، بعض شاعرلرمزی یاكلش یوللره سوق ایتدی.
بونلردن بر قسمی فرانسزلرك هجه وزنلرینی تقلیده قالقیشدیلر ؛ مثلا فرانسزلرك
(آلكساندرین) دیدكلری (٦+٦) وزننده شعرلر یازدیلر. بو شعرلر ،
خلقك خوشنه كیتمدی . چونكه، خلقمز هجه وزننك آنجق بعض شكللرندن
ذوق آلیورلردی . ملی وزنلرمز ، خلق طرفندن قوللانیلان بو محدود
ومعین وزنلره منحصردر. خلق وزنلری آراسنده (٦+٦) شكلی یوقدر،
بونك یرینه (٦+٥) وزنی واردر . تجربه ایله آكلاشیلدی‌كه ، تورك
خلقی بو صوككی وزندن چوق خوشلانیور . بو تجربه عینی زمانده باشقه
ملتلردن وزن آلینه‌مایه‌جغی قاعده‌سنی‌ده میدانه آتدی . بو صورتله ، بزده‌كی
هجه وزنی طرفدارلغی ، باشقه لسانلره عائد هجه وزنلرینی تقلید دیمك اولمادیغی
وتورك خلقنه مخصوص هجه وزنلرینی احیادن عبارت بولوندیغی تبین ایتدی .

هجه وزنی یاكلش بوله كوتورن شاعرلردن بر قسمی‌ده یكی وزنلر ایجادینه
قالقیشدیلر . بونلرك یوقدن وار ایتدیكی وزنلردن بر چوغنی‌ده خلق قبول
ایتمدی . بو صورتله ، آكلاشیلدی‌كه ملی وزنلر ، خلقك اسكیدن بری
قوللانمقده اولدیغی وزنلرله، صوكرادن قبول ایده‌بیلدیكی وزنلره منحصردر.
خلقك خوشلانمادیغی وزنلر ، هجه طرزنده اولسه‌بیله، ملی وزنلردن صاییله‌ماز.

۳

ادبیاتمزك تحریث و تهذیبی

تورکجیلکه کوره، ادبیاتمز یوکسله‌بیلمك ایچون، ایکی صنعت موزه‌سنده تربیه کورمك مجبوریتنده‌در :

بوموزه‌لردن برنجیسی خلق ادبیاتی، ایکنجیسی غرب ادبیاتیدر . تورکجی شاعرلر وادیبلر، برطرفدن خلقك بدیعه‌لرینی، دیکر جهتدن غربك شهکارلرینی موده‌ل اتخاذ ایتمه‌لیدرلر . تورك ادبیاتی بو ایکی چراقلق دوره‌سنی کچیرمه‌دن، نه ملی، نه ده متکامل بر ماهیت آله‌ماز . دیمك که ادبیاتمز بر طرفدن (خلقه دوغرو)، دیکر جهتدن (غربه دوغرو)، کیتمك اضطرارنده‌در .

خلق ادبیاتی نه کبی شیلردر ؟ اولا، ماصاللر، فقره‌لر، افسانه‌لر، منقبه‌لر، اسطوره‌لر، ثانیاً ضرب مثللر، بیلمه‌جه‌لر، ثالثاً مانیلر، قوشمه‌لر، دستانلر، الاهیلر، رابعاً دده قورقود کتابی، عاشق کرم، شاه اسماعیل، کور اوغلی کبی حکایه‌لرله جنکنامه‌لر خامساً یونس ایمره، قایغوسز، قاراجه اوغلان، دردلی کبی تکیه وساز شاعرلری، سادساً قارا کوز ونصرالدین‌خوجا کبی جانلی ادبیاتلر .

ادبیاتمز بو موده‌للردن نه قادار چوق فیض آلیرسه اوقادار چوق (تحریث) ایدیلمش اولور .

ادبیاتمزك ایکنجی نوع موده‌للری‌ده هومرله ویرژیلدن باشلایان بوتون قلاسیقلردر . یکی باشلایان برملی ادبیات ایچون اك کوزه‌ل اورنکلر قلاسیق ادبیاتك بدیعه‌لریدر . تورك ادبیاتی، قلاسیقلرك بوتون بدیعی رحیقلرینی

مص ايدوب بتيرمه‌دن رومانتيكلره و داها صوككی مكتبلره ياكاشماماليدر . چونكه ، كنج ملتلر ، مفكوره‌لری ، قهرمانلقلری اعلا ايدن بر ادبياته محتاجدرلر. قلاسيق ادبياتلر ، عموميتله بومقصدی تأمين ايده‌جك ماهيتده‌در. صوك زمانده ، فرانسه‌ده ، كنجلكه مفكوره‌لره دوغرو يكی بر حمله ويرمك ايچون، يكی قلاسيقلر مكتبنك تأسس ايتمه‌سی‌ده، قلاسيق ادبياتك بو تربيوی روانی اثبات ايدن جانلی بر دليلدر .

مع مافيه ، بز غربك ابتدا يالكز قلاسيقلرينه قيمت ويرمكله ، (رومانتيزم) ك فيضندن‌ده بوس‌بوتون محروم قالماماليز . چونكه رومانتيزمك اساسی ، خلق ادبياتلريدر . اوروپاده‌كی بتون رومانتيزم حركتلری ، خلقه دوغرو كيتمك، خلق ماصاللرينی ودستانلرينی موده‌ل اتخاذ ايتمكله باشلامشدر. ديمككه‌بز، ادبياتمزك تحريث ، تهذيبی‌ياپاركن (قلاسيسيزم) و(رومانتيزم)دورلرينی برابر ياشامش اوله‌جغز. اوحالده ، غرب ادبياتنی روحزله (مصه چاليشيركن غرب‌رومانتيكلرينك خلق ادبياتلرندن ناصل استفاضه ايتدكلرينی‌ده آكلامغه چاليشماليز . ادبياتمزك غرب مخلده‌لری موزه‌سنده كچيره‌جكی چيراقلغه‌ده (ملی ادبياتمزك تهذيبی) ديه‌بيليرز .

بو افاده‌لردن آكلاشيلديكه ملی ادبياتمز ، (تحريث) ، (تهذيب) ناملری ويريلن ايكی تربيه دوره‌سندن كچدكدن صوكرا ، هم ملی ، هم‌ده آوروپائی بر ادبيات حالنه كيره‌جكدر .

ملی ادبياتمزك تأسيسی خصوصنده تورك اوجاقلرينك‌ده بويوك بر رولی واردر . تورك اوجاقلری ، صحنه‌لرنده ، خلق تياتروسی اولان (قاراكوز) ايله (اورته اويونی) نی آرا صيرا كوسترمزك جانلانديرماليدرلر . ماصالجيلره ماصال سويلتمه‌رك ، مداحلره تقليدلر ياپديره‌رق ، ساز شاعرلرينه دستانلر ، قوشمه‌لر ، مانيلر اوقوتمه‌رق ملی‌ادبياتی جانلی برصورتده عامه‌يه كوستره‌بيليرلر. دده قورقود ، يونس امره، قايغوسز آبدال، دردلی، قره‌جه اوغلان، عاشق

عمر ، كومرى كبى خلق شاعرلرينه ونصرالدين خوجا ، قاراكوز ، اينجيلى
چاووش ، بكرى مصطفى كبى خلق تيپلرينه خصوصى كيجه‌لر تخصيص ايدرك
بو تورك خاطره‌لرينى ادامه‌يه چاليشمالى‌يدرلر. خلق ادبياتنه عائد كتابلرله شفاهى
عنعنه‌لرى طوپلايوب خلق كتبخانه‌لرى وجوده كتيرمكده تورك اوجاقلرينك
وظيفه‌لرندن بريدر .

٤

ملی موسیقی

آوروپا موسیقیسی کیرمه‌دن اول ، مملکتمزده ایکی موسیقی واردی : بونلردن بری فارابی طرفندن بیزانسدن آلنان شرق موسیقیسی ، دیکری اسکی تورك موسیقیسنك دوامی اولان (خلق مه‌لودیلری) ندن عبارتدی .

شرق موسیقیسی‌ده ، غرب موسیقیسی کبی اسکی یونان موسیقیسندن دوغمشدی . اسکی یونانلیلر ، خلق مه‌لودیلرنده بولونان تام ویاریم سسلری کافی کورمه‌یه‌رك ، بونلره درتده بر ، سکزده بر ، اون آلتیده بر سسلری علاوه ایتمشلر وبو صوککیلره (چه‌یره‌ك سسلر) نامنی ویرمشلردی . چه‌یره‌ك سسلر طبیعی دکلدی ، صنعیدی . بوندن دولاییدرکه هیچ بر ملتك خلق مه‌لودیلرنده چه‌یره‌ك سسلره تصادف ایدیلمز . بناء علیه ، یونان موسیقیسی غیر طبیعی سسلره استناد ایدن بر صنعی موسیقی ایدی . بوندن باشقه ، حیاتده یکنسقلق اولمادیغی حالده ، یونان موسیقیسنده عینی مه‌لودینك تکررندن عبارت اولان اوزیجی بر یکنسقلق واردی .

قرون وسطا اوروپاسنده تشکل ایدن (اوپه‌را) مؤسسه‌سی ، یونان موسیقیسنده‌کی بو ایکی نقیصه‌یی ازاله ایتدی . چه‌ره‌ك سسلر ، اوپه‌رایه اویمایوردی . بوندن باشقه ، اوپه‌را بسته‌کارلری واویونجیلری خلقدن اولدقلری ایچین چه‌یره‌ك سسلری بر تورلو آکلایامایورلردی . بو سببلرك تأثیریله ، غربك اوپه‌راسی ، غرب موسیقیسندن چه‌ره‌ك سسلری طرد ایتدی .

عینی زمانده، اوپه‌را ، ده‌یغولراك ، هیجانلرك ، احتراصلرك توالیسندن عبارت بولوندیغندن ، (آرمونی) یی علاوه ایده‌رك، غرب موسیقیسنی یکنسقلقدن‌ده قورتاردی . ایشته ، بو ایکی یکیلك متکامل غرب موسیقیسنك دوغمه‌سنه سبب اولدی .

شرق موسیقیسنه گلنجه ، بو تماميله اسکی حالنده قالدی . بر طرفدن چه‌یره‌ك عصرلری محافظه ایدییوردی ، دیکر جهتدن آرمونیدن حالا محروم بولونیوردی. فارابیلر طرفندن عربجه‌یه نقل اولوندقدن صوکرا بو خسته موسیقی سرایلرك رغبتیله عجمجه‌یه وعثمانلیجه‌یه‌ده نقل اولونمشلردی . دیکر طرفدن اورتودوقس وارمنی ، کلدانی ، سریانی کلیسالریله یاهودی خاخامخانه‌سی‌ده بو موسیقی‌یی بیزانسدن آلمشلردی . عثمانلی مملکتنده ، بوتون عثمانلی عنصرلرینی برلشدیرن یکانه مؤسسه اولدیغی ایچون، بوکا (عثمانلی اتحاد عناصر موسیقیسی) نامی ویرمك‌ده کرچکدن چوق مناسبدی .

بو کون ، ایشته ، شواوچ موسیقینك قارشیسنده‌یز : شرق موسیقیسی، غرب موسیقیسی ، خلق موسیقیسی .

عجبا بونلردن هانکیسی ، بزم ایچون ملیدر ؟ شرق موسیقیسنك هم خسته، هم‌ده غیرملی اولدیغنی کوردك . خلق موسیقیسی حرثمزك ، غرب موسیقیسی‌ده یکی مدنیتمزك موسیقیلری اولدیغی ایچون ، هر ایکیسی‌ده بزه یابانجی دکلدر. او حالده ، ملی موسیقمز ، مملکتمزده‌کی خلق موسیقیسیله غرب موسیقیسنك امتزاجندن دوغه‌جقدر . خلق موسیقمز ، بزه بر چوق مه‌لودیلر ویرمشدر. بونلری طوپلار وغرب موسیقیسی اصولنجه (آرمونیزه) ایدرسه‌ك هم ملی، هم‌ده آوروپائی بر موسیقی‌یه مالك اولورز. بو وظیفه‌یی ایفا ایده‌جك اولانلر آراسنده تورك اوجاقلرینك موسیقی هیئتلری‌ده داخلدر . ایشته تورکجیلکك موسیقی ساحه‌سنده‌کی پروغرامی‌اساس اعتباریله بوندن عبارت اولوب، بوندن اوته‌سی ملی موسیقارلرمزه عائددر .

٥

سائر صنعتلرمز

سائر صنعتلرمز تماميله خلق طرفندن وجوده كتيريلدكلری ايچون، تماميله مليدرلر . رقص ، معماری ، نقاشلق، رسامليق ، حسن خط ، مارانغوزلق، دمیرجیلك ، چیفتچیلك ، بویاجیلق ، چولهالق ، خالیجیلق ، کلیمجیلك وسائره وسائره كبی . عثمانلی خواصی بدنه تعلق ایدن ، یاخود ال واسطه‌سیله یاپیلان بو ایشلری عامیانه تلقی ایتدیکی ایچون، عوامه براقشدر . بناءً علیه تورکجیلك بو صنعتلرك هپسنی بنمسه‌مشدر . فقط ، مع التأسف ، بو صنعتلر ، تنظیمات دورندن اعتباراً ، ملی اقتصاده اهمیت ویریلمه‌یرك، (آدام ایسمیت) ك (براقیکز یاپسینلر ، براقیکز کچیرسینلر) دستورینه اتباع ایدیلمه‌سی یوزندن هپ مندرس اولدیلر . تورکجیلکك وظیفه‌سی ، شیمدی بونلری یکیدن احیایه چالیشمقدر. برطرفدن آوروپا مدنیتیله برابر آوروپا تکنیکلرینی ده آلمالی یز . فقط ، دیکر جهتدن ملی بدیعیاتمزك خزینه‌لری اولان بو کوزل صنعتلرمزی ده المزدن بوس بوتون قاچیرمامغه چالیشمالی یز . بونی یاپه‌بیلمك ایچون ابتدا ، بو صنعتلرك محصوللرینی ملی موزه‌لرده طوپلایوب تشهیر ایتمك، صوکراده بونلره دائر رچته‌لری، اعمال طرزلرینی بولوب اوکره‌نه‌رك کتابلرله مجموعه‌لرله نشر ایتمك لازمدر . اك صوکراده ، بو صنعتلری یکیدن احیا ایده‌جك ملی صنعتکارلری یتیشدیرمك اقتضا ایدر .

مثلا ، عمومیتله کوك بویالردن مرکب اولان ملی بویاجیلغمز بوس بوتون سونمك اوزره‌در . شیمدی آناطولوده یاپیلمقده بولونان خالیلرله کلیملر یا

عادی ، غیر ثابت اوروپا بویالریله یاخود آلمانلرك ثابت ، فقط معدنی اولان بویالریله بویانمقدەدر . غیر ثابت بویالر آز زمانده بوزولدقلری و آلمان بویا-لری‌ده پارلاقلغیله ملی ذوقمزه اویغون کلمدکاری ایچون ، هر ایکیسی‌ده ملی صنعتمز ایچون مضردرلر . منسوجاتده غیر ملی اللرله ترسیم اولونان یکی نقشلرده ملی ذوقمزه اویمایور . اوحالده ، مملکتمزده‌کی صنعتکارلری بوکبی انحرافلره نهایت ویرمرك ، ملی صنعتمزه رجوع ایتمکه دعوت ایله مه‌لی یز . بوخصوصده‌ده تورك اوجاقلری غایت اهمیتلی بر رول اوینایه‌بیلیرلر .

٦

ملی ذوق و تهذیب اولنمش ذوق

هر ملتده کوزه‌للك تلقیسی باشقه‌در . برملتك کوزه‌ل کوردیکی شیلری ، دیکر ملت چرکین کورور . بوصورتده ، (ذوق) ك (ملی) اولمه‌سی لازم کلیر . فی‌الحقیقه ، هر ملتك ، ملی بر ذوقی واردر . اکر ، بر ملت ، ملی ذوقندن اوزاق دوشمشسه ، صنعت ساحه‌سنده یاپدیغی شیلر ، هپ عادی تقلیدلردن عبارت قالیر . عثمانلی شاعریله منشیلری بوکا مثالدر . چونکه اونلر ، ملی ذوقی تمامیله غائب ایتمشلردی . یاردقلری شیلر یا عجم تقلیدلرندن ویاخود فرانسز تقلیدلرندن عبارتدی . اوحالده بدیعیانده یوکسلمك ایسته‌ین برملت ، اول امرده ملی ذوقی بولمغه چالیشمالیدر .

ملی ذوقی بولمق ایچون خلقه دوغرو کیتمك ، خلق صنعتلرندن اوزون اوزادی‌یه بدیعی بر تربیه آلمق لازم اولدیغی آکلادق . فقط ، حقیقی صنعتکار اوله‌بیلمك ایچون بو بدیعی تربیه‌یی آلمش اولمق کافی دکلدر . حقیقی صنعتکار اوله‌بیلمك ایچون ، کوزل صنعتلرك بین‌الملل اوستالری اولان صنعت داهیلرندن ذوق درسی ، ذوق تربیه‌سی آلمقده لازمدر . بین‌الملل دهالردن آلنان بو فضلی تربیه‌یه‌ده (تهذیب) نامی ویریلیر .

کورولیورکه حقیقی برصنعتکار اوله‌بیلمه‌مز ایچون ، صنعتمزك اولا ملی ، ثانیاً تهذیبی لازم کلیور . بو دستوری جانلی بر مثال ایله توضیح ایده‌لم : ایتالیانك رونسانس دورنده‌کی صنعتکارلری ، بالخاصه رساملرله هیکلتراشلری ،

اسکی یونان ـ لاتین صنعتکارلرینك داهیانه اثرلرینه حیران اولمشلردی . زیرا ، بو اثرلر : ونوسلرك ، مینه روالرك ، آپولونلرك ، بو هیکللری تەکنیکده‌کی کمالك صوك درجه‌سنه اولاشمشدی .

رونسانس صنعتکارلری بو تەکنیکی بویوك امکارله اوکرندیلر ، تهذیب اصوللریله کندیلرینه مل ایتدیلر . فقط ، اسکی یونان ـ لاتین اثرلرینی عینیله تقلیده یلتەنمەدیلر . چونکه ، خلق آرتق او اساطیری شخصیتلره هیچ بر قیمت ویرمیوردی . رونسانس دورینك خلقنه کوره قادینلر آراسنده دنیا کوزەلی آنجق حضرت مریم اوله‌بیلیردی . ارککلر آراسنده‌ده دنیا کوزەلی آنجق حضرت عیسا ایدی . حقیقی صنعتك وظیفەسی ایسه ، باشقه ملتلرك یاخود باشقه دورلرك بدیعی مفکورەلرینی ترسیم ایتمك دکلدر . حقیقی صنعت ، آرسنده بولوندیغی ملتك وایچنده یاشادیغی دورك بدیعی مفکورەلرینی تصویره چالیشمقدر . ایشته ، (میکل آنژ) ، (رافائەل) کبی رونسانس صنعتکارلری بو نقطه‌لری دوشونەرك دوغرو یولی بولدیلر : حضرت مریمه ونوسك تەکنیك کوزەللکنی ویردیلر . حضرت عیسایه‌ده آپولونك جسمانی کوزەللکنی اعاره ایتدیلر . دیکر عزیزلره‌ده بو اساطیری کوزەللکلردن بخش ایتدیلر . بو ایکی عنصرك : بین‌الملل تهذیبله ملی حرثك برلشمەسندن یوکسك بر صنعت وجوده کلدی . ایشته کوزەل صنعتلر تاریخنده (رونسانس صنعتی) نامی ویریلن بودر .

قاتولیك کلیسه‌سی بو هیکللرله رسملری قبول ایدەرك عبادتخانەلرینه بر موزه شکلی ویردی . حال بوکه بیزانسك وعموم شرقك اورتودوقس کلیسه‌لری ، مقدس تصویرلری ، یونان ـ لاتین موده‌للرینه بکزتمکه چالیشمادیلر ؛ سامیلردن آلدقلری قابا اورنکلره مشابه بر صورتده ترسیمده دوام ایتدیلر . بو سببله ، اورتودوقس ملتلرك صنعتی تهذیبدن محروم قلدی .

رونسانسدن صوکرا ، اوروپاده هر ملت ، بدیعی حیاتنك انکشافی

آننده هپ بویله حرکت ایتدی . شکسپیر ، روصو ، کوته‌کبی رومانتیك داهیلر ، هم خلق تربیه‌سنی آلمشلر ، هم‌ده اسکی یونان ـ لاتین تکنیکلرینی تمثیل ایتمشلردی . بوسایه‌ده ، هربری کندی ملتی ایچون ، هم ملی ، هم‌ده متکامل بر ادبیات وجوده کتیردی . ایشته ، تورکجیلکك بدیعی پروغرامی‌ده بو اصوللرك تطبیقندن عبارتدر .

اوچنجی مبحث

اخلاقی تورکجیلك

۱

تورکلرده اخلاق

بویوك ملتلردن هر بری مدنیتك خصوصی برساحه‌سنده برنجیلکی احراز ایتمشدر . اسکی یونانیلر بدیعیاتده ، روماليلر حقوقده ، بنی اسرائیل ایله عربلر دینده ، فرانسزلر ادبیاتده ، آنغلوساقسونلر اقتصادده ، آلمانلر موسیقی ایله مابعدالطبیعه‌ده ، تورکلرده اخلاقده برنجیلکی قازانمشلردر .

تورك تاریخی باشدن باشه ، اخلاقی فضیلتلرك مشهریدر . تورکلرك مغلوب ملتلره واونلرك ملی ودینی موجودیتلرینه دینی واجتماعی مختاریتلر ویرمه‌سی هر تورلو تقدیرك فوقنده‌در . فقط بو ایلیکه قارشی ، مغلوب ملتلر عالیجناب تورکلردن مظهر اولدقلری بو مساعده‌لری ، تورکلرك علیهنه چویره‌رك ، قاپیتولاسیون نامی ویریلن زنجیرلرله تورکلری باغلامغه وبوغمغه چالیشدیلر . بو ایکی تورلو حرکت ، ایکی طرفك‌ده اخلاقیتنی کوستردیکی ایچون صوك درجه قاراقتەریستیکدر .

بو مبحثده ، تورکلرك مختلف اخلاق دائره‌لرینه تعلق ایدن اخلاقی مفکوره‌لرینی کوستره‌جکز . بو اخلاق دائره‌لری شونلردر :

(۱) وطنی اخلاق ، (۲) مسلکی اخلاق ، (۳) عائله اخلاقی (جنسی اخلاق) ، (٤) مدنی اخلاق (شخصی اخلاق) ، (٥) بین‌الملل اخلاق .

٢

وطنی اخلاق

اسکی تورکلرده وطنی اخلاق چوق قوتلیدی . هیچ بر تورك کندی (ایل) ی ، یعنی ملتی ایچون ، حیاتنی واك سوکیلی شیلرینی فدا ایتمکدن چکینمزدی. چونکه (ایل) کوك تاکرینك بر یوزنده‌کی کولکه‌سیدی. کوك تاکری، تورکلرجه غایت مبارك اولان عشق کیجه‌سنده بر (آلتون ایشیق) اوله‌رق بر یوزینه اینمش ، بر باکره‌یی یاخود بر آغاجی گبه قیلارق بو (قوتلو ایل)ك اورومه‌سنه سبب اولمشدی . (ایل) ك اوطوردیغی مملکته (یورت) یاخود (اولکه) دینیلیردی . تورك نره‌یه گیتسه (یورت اصلی) نی اونوتمازدی، چونکه ، آتالرینك مزاری ، اوراده‌یدی . چوجوقلق چاغی ، بابا اوجاغی، آنا قوجاغی هپ اوراده بولونیوردی .

تورکك وطنپرورلکنه مثال اوله‌رق هوندولتنك مؤسسی اولان (مه‌ته)یی ذکر ایده‌بیلیرز. تاتارلر حکمداری حرب اعلاننه بر وسیله اولمق اوزره، ابتدا، اونك چوق سودیکی بر آتنی ایستادی. بو آت، ساعتده بیك فرسخ اوزونلغنده یول آلیوردی .

مه‌ته ، وطنداشلرینی حربك مصیبتلرینه معروض براقمامق ایچون ، بو آتی تاتار خاقاننه کوندردی. تاتار خاقانی حربه بهانه آرییوردی. بو سفرده مه‌ته‌نك اك سودیکی زوجه‌سنی ایسته‌دی . بوتون بکلر ، قورولتایده حرب اعلاننی ایسته‌دکلری حالده ، مه‌ته : « بن وطنمی کندی عشقمك اوغرینه چیکنه‌تمم » دیه‌رك ، سوکیلیسنی دوشمانه ویرمکله بویوك بر فداکارلغی

قبول ایتدی . بونك اوزرینه ، تاتار خاقانی ، هون اولکه‌سندن هیچ بر محصولی اولمایان ، زراعتسز ، اورمانسز ، معدنسز ، اهالیسز بر اراضی پارچه‌سنی ایسته‌دی. قورولتای بو فائده‌سز طوپراغك ویریلمه‌سنده هیچ بر بأس اولمادیغنی سویله‌مشکن ، مته « وطن بزم مالکمز دکلدر ، مزارده یاتان آتالرمزك وقیامته قادار دوغه‌جق طورونلرمزك بو مبارك طوپراق اوزرنده حقلری واردر . وطندن ـ ولوکه برقاریش قادار اولسون ـ بر ویرمکه هیچ کیمسه‌نك صلاحیتی یوقدر. بناءً علیه ، حرب ایده‌جکز . ایشته ، بن آتمی دوشمانه دوغرو سوریورم . آرقه‌مدن کله‌ین اعدام اولونه‌جقدر . » دییه‌رك تاتارلرك اوزرینه یورودی . اسکی تورکلرك نظرنده ، وطنك نه‌قادار معزز اولدیغی ، بو تاریخی وقعه‌دن استدلال ایده‌بیلیرز.

اسکی تورکلره کوره وطن ، (توره) دن ، یعنی (ملی حرث)دن عبارتدی محمود کاشغری لغتنده ذکر اولونان . (اولکه‌دن کچیلیر تورده‌دن کچیلمز) ضرب مثلی ، ملی حرثه ویریلن قیمتك درجه‌سنی کوستریر .

اسکی تورکلرده ، حکمرانلق (ایل) ه عائددی . کوچوك ایللرده ، بوتون (ایل) ، بر ملت مجلسی حکمنده‌یدی . خلقك مقدراتنی بو مجلس اداره ایده‌ردی . بیوك ایللرده ، بوی بکلرندن مرکب اولان (شوله‌ن) آدلی مجلس ، ایله عائد ایشلره قرار ویریردی . خاقانلقلرده ، ایلخانلقلرده ، ایسه ، ملت مجلسی ماهیتنده اولمق اوزره (قورولتای) واردی. بو مجلسلرك مشاوره‌سنه (کینکاش) دینیلیردی . (ایلمی یامان ، بکمی یامان ؟) ضرب مثلی حکمرانلغك خاقانده اولمایوب ، ایلده اولدیغنی کوستریر . چونکه ، خاقانی انتخاب ایدن وخلع ایده‌بیلن قورولتایدی . حرب و صلح اعلانی کبی اهمیتلی ایشلر قورولتایك قراریله اولوردی . (یوزده ، دومانده فرمان اوقونماز) ضرب مثلی بحران آنلرنده وضعیته خلقك حاکم اولدیغنی کوستریر ، اسکی تورکلرده (مساوات) ده ، چوق قوتلی برصورتده تأسس ایتمشدی. خوارزمده‌کی تکه تورکمنلرنده‌نده اسیر نه خدمتجی موجود دکلدر. هرکس اوینه عائد ایشلری کندیسی کورور. هر ایل ، بری برینه مساوی فردلردن مرکبدر. اسکی تورکلرده بر ایل دیکر

ایللری تابعیتی آلتنه آلدیغی زمان، اونلرك سیاسی تشکیلاتنی بوزمازدی . (تابع ایل) ك اسکی رئیسی ، (بایغو) یعنی (ملك) نامیله اسکی موقعنی محافظه ایدردی . خاقان بونك نزدنده (شاد) یاخود (شانه = شحنه) نامیله بر قومیسر بولوندروردی . بر خاقانده سائر خاقانلقلری فتح ایتدیکی زمان ، اسکی خاقانلری یرلرنده ابقا ایدردی . یالکز کندیسی (ایلخان) نامیله بونلرك رئیسی موقعنه کچردی .

ذاتاً (ایل) کلمه‌سنك اصل معناسی (صلح) دیمکدر . (ایلچی) ، صلحجی معناسنه‌در .

(ایل) ك تمثالی اولان (کوك تا کری) صلح الاهیدر . ایلخان صلح دیننك بر ناشری موقعنده‌در . تورك ایلخانلری ، بوتون تورك ایللرینی صلحه دعوت ایدییوردی، بتون خاقانلره (اوغلم) دییه خطاب ایدییوردی. تورکلرك بوتون حربلری ، دائمی وکنیش بر صلح دائره‌سی تأسیسی مقصدیله‌در. بوتون ایلخانلق دورلرنده ، مانچوریادن مجارستانه‌قادار بتون توران قطعه‌سی غایت مسعود بر صلح و آسایش حیاتی یاشامشدر . تورك ایلخانلری ، ایمپریالیستده دکلدیلر . چونکه یالکز تورك ایللرینی برلشدیرمکله اکتفا ایدییورلر ، باشقه ملتلرك اولکه‌لرینی فتحه چالیشمیورلردی .

هونلرك ایلك ایلخانی مه‌ته‌نك ، ایکی دفعه چین دولتی النه کچدیکی حالده، ایمپراطورلغی قبولدن امتناع ایتمسی بو ادعامزه بردلیلدر . صلح اخلاقنی آتیلاده بیله کوروز . آتیلایه الك مظفر بولوندیغی محاربه‌لر اثناسنده ، هرنه‌وقت صلح تکلیف ایدیلمشسه درحال تکلیفی قبول ایتمشدر .

دنیانك الك دموقرات قومی اسکی تورکلر اولدیغی کبی ، الك فه‌مینیست نسلی‌ده ینه اسکی تورکلردر . ذاتاً فه‌مینیزم ، دموقراسینك یعنی مساواتك قادینلره عائد بر تجلیسندن عبارتدر . اسکی تورکلرك بو فضیلتنی عائله اخلاقی فصلنده کوره‌جکز .

اورخون کتابه‌سنده تورك خلقانی شویله دییور : « تورك تا کریسی

تورك ملتی یوق اولماسین دییه آثارمی كوندردی وبنی كوندردی . بن خاقان اولونجه ، كوندوز اوطورمادم ، كیجه اویومادم . تورك ملتی آچدی دویوردم ، چیپلاقدی كیدیردم، فقیردی زنكین ایتدم .»

تورك ملتی‌ده خاقانی غائب ایتدیكی زمانلر «دولتلی برملتدم. دولتم وشوكتم هانی ؟ خاقانلی بر ملتدم خاقانم هانی ؟ هانكی خاقانه ایشمی ، كوجمی ویره‌یم ؟ » دییه صیزلانیردی . ملتله خاقان آراسنده‌كی مناسبتك نه قادار صمیمی اولدیغنی بو نقللردن آكلاشیله‌بیلیر . ایشته اسكی توركلرده وطنی اخلاق بو درجه‌ده یوكسكدی .

توركلرك بوندن صوكراده الك زیاده قیمت ویره‌جكلری اخلاق ، وطنی اخلاق اوملیدر . چونكه ، اجتماعی زمره‌لر آراسنده تام ومستقل بر حیاته مالك اولان وبر اجتماعی عضویت ماهیتنی ابراز ایدن آنجق (ملت) یاخود (وطن)ناملری ویریلن زمره‌در . عائله‌لر بو اجتماعی عضویتك حجره‌لری ، مسلكی زمره‌لر ایسه عضولریدر . ملتدن داها كنیش اولان (امت) و (بین‌الملیت) كبی زمره‌لره كلنجه، بونلر جمعیت ماهیتنده دكل ، جمعیتلردن مركب برر جامعه‌لر ماهیتنده‌درلر . بو زمره‌لردن هر بری یالكز بر خصوصده مشترك ایكن ، بر ملت هرخصوصده فردلری آراسنده اشتراك بولونان بر زمره دیمكدر. او حالده ، ملت مفكوره‌سی ، سائر زمره‌لره عائد مفكوره‌لردن ، مثلا عائله مفكوره‌سندن ، مسلك مفكوره‌سندن ، امت مفكوره‌سندن، مدنیت وبین‌الملیت مفكوره‌لرندن داها یوكسكدر. بو سببله ، وطنی اخلاقك‌ده ، سائر اخلاقلره فائق اولمه‌سی لازم كلیر .

بالخاصه ، بزم كبی سیاسی دوشمانلری چوق بولونان ملتلر ایچون ، الك بویوك استنادكاه وطنی اخلاق اوله‌بیلیر . وطنی اخلاقمز قوتلی بولونمازسه نه استقلالمزی ، نه حریتمزی ، نه‌ده وطنمزك تمامیتنی محافظه ایده‌مه‌یز . اوحالده توركجیلك هر شیدن زیاده (ملت) و (وطن) مفكوره‌لرینه قیمت ویرمه‌لیدر .

٣

مسلکی اخلاق

وطنی اخلاقدن صوکرا ، مسلکی اخلاق کلیر . اسکی تورکلر مسلکه (یول) دیرلردی وبولده بویوکی صوبده بونکدن ایلری صایا لردی . بکتاشیلرك (بیلدن کلن سید دکل ، الدن کلن سیددر) دیمه‌لری‌ده ، (یول)ك (صوی) دن اقدم اولدیغنی کوستریر . اسکی برضرب مثل (یولداشلرك باباك اوباسنه آقین ایدرلرسه سن ده برابر آقین یت) دییورکه بوده یولداشلرك صویداشلردن داها ایلرده اولدیغنی کوستریر . اسکی تورکلرده اداره ایدن صنف (تورونلر، قاملر، بویرقلر ، بیتیکجیلر) نامیله درت یوله آیریلمشدی . صوکرالری ، عثمانلی دورنده بونلردن (ملکیه ، علمیه ، سیفیه ، قلمیه)ناملری ویریلن دورت طریق وجوده کلدی . اقتصادی مسلکلرده بونلردن آیری اوله‌رق موجوددی . آناطولی سلچوقیلرینك صوك زمانلرنده (اخیلر) طریقتی ، مسلکی تشکیلاتلری (فتوت) شعارینه استناد ایدن زاویه‌لر حالنده تشکیل ایتدی . فتوتك لغوی معناسی (بابا یکیتلك) در . اصطلاحی معناسی (دنیاده وآخرتده خلقی نفسنه ترجیح وتقدیم ایله‌مك) در . عثمانلی دورنده‌کی (اصناف لونجه‌لری وکتخداقلری) بو اسکی اخیلر تشکیلاتنك دوامندن عبارتدر .

اسکی دورده بونوع اصناف تشکیلاتی ناحیوی برماهیتی حائزدی . یعنی هر شهرك اصناف لونجه‌لری کندیسنه مخصوصدی . ناحیوی اقتصاد دورنده ، بو اصناف لونجه‌لری فائده‌لی بر روله مالکدیلر . فقط ناحیه اقتصادی یرینه ، ملت

اقتصادی قائم اولونجه، بو لونجه‌لر مضر بر ماهیت اکتساب ایتدیلر. چونکه، ناحیه
اقتصادی دورنده ناحیوی لونجه‌لر نورمالدی. ملی اقتصاد دورنده ایسه آنجق
ملی لونجه‌لر فائده‌لی اوله‌بیلیرلردی. ایشته، بو سببدن دولاییدرکه بوکون اسکی
اصناف لونجه‌لرینی ادامه‌یه چالیشمق دوغرو دکلدر. اونلری ییقه‌رق، یرلرینه
مرکزلری دولت مرکزنده اولمق اوزره ملی لونجه‌لر یاپوب اقامه ایتمه‌لیدر.

مثلا، دباغ اصنافنی آله‌لم: هر شهرده بر دباغ لونجه‌سی تشکیل ایتمه‌لی.
فقط، باشنه بر شیخ یاخود کتخدا دکل، بر کاتب عمومی کچیرمه‌لی. هر شهرده
بوتون لونجه‌لرك مرخصلرندن مرکب بر هیئت مرکزیه یاپه‌رق بوکا (ایش
بورسه‌سی) آدینی ویرمه‌لی. بونك وظیفه‌سی او شهرده‌کی بوتون لونجه‌لرك مشترك
اولان ایشلرینی کورمك و شهرك اقتصادی حیاتنی تنظیم ایتمکدر.

ینه دباغ لونجه‌سنه کله‌لم. هر شهرده بر دباغ لونجه‌سی تشکل ایتدکدن
صوکرا بونلر آرالرنده فه‌دراسیون یاپه‌رق دولت مرکزنده بر (دباغ فه‌دراسیونی
مرکز عمومیسی) وجوده کتیریرلر. عین زمانده، دولت مرکزنده، بونك کبی سائر
لونجه‌لرك فه‌دراسیونلرینك مرکز عمومیلری ده وجوده کلیر. دولت مرکزنده
بو مرکز عمومیلرك انتخاب ایتدکلری مرخصلر اجتماع ایده‌رك، بر لونجه‌لر
فه‌دراسیونی وجوده کتیریرلر و بو قونفه‌دراسیونك مجلس عمومیسی اعضالرینی
انتخاب ایدرلر. بو ذهنی مسلکلر منتسبلری ده، بر مسلکی فه‌دراسیون
حالنه کیره‌رك بو قونفه‌دراسیونه التحاق ایدرلر. او زمان بوتون مسلکی
زمره‌لر، منتظم بر اردو حالنده برلشمش اولورلر.

بو تشکیلاتك وجوده کلمه‌سی مسلکی اخلاقه بر مؤیده تأمین ایدر.
چونکه بزده هنوز مسلکی زمره‌لره مخصوص اولونان مسلکی اخلاقلرك هیچ
بر مؤیده‌سی یوقدر. هر فرد حیاتنی بر طبیبه، حقوقنی بر آووقاته، ثروتنی
بر کاتب عدله، چوجغنی بر معلمه، دیانتی استفتا ایتدیکی بر مفتی‌یه
تفویض ایدییور. بو تفویضه مقابل اونلری وظیفه‌پرورلکه اجبار ایچون النده
هیچ بر تأیید قوتی یوقدر. مع‌مافیه، هر هانکی بر فرد حیاتنی، حقوقنی،

ثروتی ، اولادینی ، اسرارینی تودیع ایتدیکی بو آداملری هیچ بر صورتله قونترول ایده‌مزسه‌ده، مسلکی زمره‌لر کندی مسلکداشلرینی قونترول ایده‌بیلیرلر ایشته‌بویله بر قونترول ایچوندرکه ، هرمسلك ، کندی‌مسلکداشلری ایچون بر (وظیفه‌نامه) تنظیم ایدر وبر (حیثیت دیوانی) تأسیس ایدر . وظیفه نامه، مسلکی اخلاقك قاعده‌لرینی‌کوستریر . حیثیت دیوانی‌ده مسلکی اخلاقك بو قاعده‌لرینه‌رعایت ایتمه‌ین مسلکداشلر حقنده تنبیه، توبیخ، موقتاً ویا مؤبداً صنعتنی اجرادن منع جزالرندن برینی حکم ایدر . ایشته مسلکی هیئتلرك بو نوع قونترولی ، عموم وطنداشلرك متخصصلر طرفندن اوغرایه‌بیله‌جکاری ضررلره مانع اولور .

مسلکی تشکیلاتك بر فائده‌سی‌ده عینی حرفته منسوب بولونان یولداشلر آراسنده تعاون صاندیقلری وجوده کتیرمك ، لونجه‌یه منسوب اختیارلری ، سقطلری ، خسته‌لری ، یتیملری ودوللری بو صاندیقده‌کی پارالرله اعاشه ایتمکدر . چوجوقلرك تربیه‌سی وکنجلرك تکنیکجه یوکسه‌لتیلمه‌سی‌ده بو تعاون وظیفه‌لرندن معدوددر . بوندن باشقه ، مسلکی فه‌دراسیونلر، کندی حرفتلرینك ترقی‌سی ایچون‌ده پارا صرف ایدرلر وچالیشیرلر . مثلا ، صنایع مملکتلرندن متخصص جلبی ، صنایع مملکتلرینه طلبه اعزامی ، مشترك ماکنه‌لر وسائر لوازم کتیرمك واستحصال یاخود استهلاك قوئوپه‌راتیفلری تشکیل ایتمك کبی ایشلر ، هر حرفتك اقتصاداً یوکسلمه‌سنی تأمین ایده‌جك تشبثلردندر .

(ملی تساندی قوتله‌ندیرمك) فصلنده مسلکی اخلاقك حصوله کتیره‌جکی تساند حقنده تفصیلات موجود اولدیغندن ، بوراده بو قادارله اکتفا ایدیلدی .

٤
عائله اخلاقی

اسکی تورکلرده عائله‌نك دورت درجه‌سی واردی: بوی، صوی، تورکون، بارق.

(١) بوی — اسکی اوغوزلرده عائله آدی، (بوی) اسمیدی . فقط ، آوروپاده‌کی عائله آدلرینك عکسنه اوله‌رق ، کوچوك آددن اول کلیردی . « سالورقازان ، بوکدوزامه‌ن ، قایان سلجك » اسملرنده برنجی کلمه‌لر بوی آدی اولوب ایکنجی کلمه‌لر کوچوك آددر .

بو اسملری (قورقود آتا) کتابنده کوریبورز . محمود کاشغری‌ده دیوان لغاتنده دییورکه بر آدامك کیم اولدیغنی آکلاشلمق ایسته‌نیلدیکی زمان « هانکی بویدنسك ؟ » دیه صورولور. مع‌مافیه، بوی آدینك کوچوك آددن صوکرا کلدیکی‌ده واقعدر . (یونس ایمره) ده‌کی ایمره کلمه‌سی ، اوغوز ایلنك (ایمره) بویندن باشقه برشی دکلدر .

اوغوزلرده هربویك کندیسنه‌مخصوص بر (تمغا) سی، بر (اونغون) نی، بر (سوکوك) ی واردر . (تورك تورەسنه مراجعت) اوغوزلرده هربولی سورولریله خزینه‌لرینی کندی تمغالریله نشانلارلردی . یاقوتلرده (بوی)ه (سیپ) آدی ویریلیر . بوکلمه آناطولی توزکجه‌سنده (صوپ) شکلنی آلمشدر . یاقوتلرده (سیپ) ك فردلری آراسنده اقتصادی بر مشارکت موجوددر . برآدام ، منسوب بولوندیغی سیپك ایچنده ایسته‌دیکی اوده ساعتلرجه اوطوروب اویویه‌بیلیر . دیمك‌که بر فردك کندی بویی دا خلنده هر اوده تصرف صلاحیتی واردر . اراضینك

ملکیتی (سیپ) ه عائددر . کوچوك عائله‌لر ، بومشترك اراضی‌یی زوغلره تقسیم ایده‌رك ، آیری آیری اکه‌بیلیرلر . فقط ملکیتی دائما مشترکدر . وایجابنده یکی تقسیملره تابعدر. جنکیز یاساسنه‌کوره قرقر خانه‌لك هرزمره‌ده سنوی‌درت ازدواج‌وقوع بولمه‌سی‌لازمدی. دلیقانلیلرفقیر ایسه، بوزمره‌لر نقداً یاردیم‌ایده‌رك اونلرك‌اولنمه‌سنی‌قولایلاشدیریردی. هرقرق‌خانه‌ده دورت‌ازدواج وقوعه‌کلمزسه‌رؤسا مسئول‌اولورلردی. بوزمره‌لر بویلردی. تورکلرده‌ایکی‌تورلو اقربالق اصطلاحلری واردی: بری بویه، یعنی‌سجبه‌یه مخصوصدی: هرفرد بوی داخلنده‌کندیسندن بویوك اولان بوتون ارککلره (ایچی)کندیسندن بویوك اولان‌بوتون‌قادینلره (آبا) عنوانلرینی ویریردی. کندیسندن‌داها کوچوك اولان ارککلره (اینی) ، کندیسندن داها کوچوك اولان قیزلره (سینکیل) آدلرینی ویریردی . کندیسیله یاشیت اولان ارککلره‌ده (آتی) اسمنی ویریردی .

بو کلمه‌لرده صوکرالری بر طاقم تحوللره اوغرادی . اوغوزلر (ایچی) یرینه (آغا) کلمه‌سنی ، (آبا) کلمه‌سی یرینه‌ده (آبلا) کلمه‌سنی اقامه ایتدیلر . (آتی) کلمه‌سی‌ده (آتا) شکلنی آله‌رق باشقه معنالره دلالت ایتدی . بویك هم (آتا بویی) ، هم‌ده (بابا بویی) شکللری واردی .

(۲) صوی . — صوی لاتینلرك (قوغنا) ، آلمانلرك (زیپه) ، فرانسزلرك (پارانته‌ل) آدلرینی ویردکاری زمره‌در . ایلریده کوره‌جکمز (تورکون) زمره‌سنك‌خارجنده قالان عمجه‌زاده ، دایی زاده ، تیزه زاده ، خاله زاده کبی جانبی اقربالك مجموعیدر . صویده ، هم آتاجهتندن ، هم بابا‌جهتندن اقربا اولانلرداخلدر . برنجیلره(آتا صویی) ، ایکنجیلره (بابا صویی) دینیلیر.

اسکی تورکلرده آتا صوییله بابا صویی قیمتجه بربرینه مساویدی . آتا صوییله بابا صوینك مساواتنی بعض مؤسسه‌لرده بارز بر صورتده کورویورز :

اسکی تورکلرده اصالت یالکز بابا جهتندن معتبر دکلدی. آتا جهتندن‌ده اصالت آرانیردی . بر آدمك تام اصیل اولمه‌سی ایچون ، هم بابا جهتندن

همده آنا جهتندن اصیل اولمه‌سی لازمدی . بوکون بیله ، خوارزمده‌کی تورکمنلرده بر قیزهم باباسی ، همده آناسی تورکمن اولمایان بر ارککه وارماز . چونکه بر آدامك یالکز باباسنك تورکمن اولمه‌سی ، اصیل اولمه‌سی ایچون کافی دکلدر . تماميله اصیل اولمه‌سی ایچون ، مطلقا آناسیده تورکمن اولمالی .

سلاله‌لرك تشکلندن صوکراده ، بو ایکی تورلو اصالت دوام ایتدی . بو دورده ، بابا طرفندن پرنس اولانلره (تکین) ، آنا طرفندن پرنس اولانلره (اینال) عنوانلری ویریلیردی .

بر شهزاده‌نك خاقان اوله‌بیلمه‌سی ایچون اونك هم تکین ، همده اینال اولمه‌سی؛ یعنی هم‌بابا ، همده آنا جهتندن سلاله‌یه‌منسوب بولونمه‌سی لازمدی . ایرانك قاچار سلاله‌سنده بو قاعده حالا جاریدر .

اسکی تورکلرده سلاله ایچنده (صویده بویوك) اولان شهزاده حکمدار اولوردی . عثمانلی خاندانندەده قاعده بویله ایدی . حالبوکه کرك آوروپاده کرك مصرده ، اوده بویوك اولان شهزاده حکمدار اولور. بوی دوری کچدکدن‌صوکرا صوی اسملری عائله اسمی اولمغه باشلادی: چاپان اوغوللری، قوزان اوغوللری کبی .

(۳) تورکون . — محمودکاشغری‌یه‌کوره برخانه‌ده اوطوران اصل‌عائله‌یه، اسکی تورکلر (تورکون) دیرلرمش . تورکونه عائد قرابت اصطلاحلری بوی ایچنده‌کی‌قرابت اصطلاحلرینك عکسنه اوله‌رق فردی‌قرابتی کوستریرلر :

آقان = بابا

اوکه = آنا

ار = زوج

قونچوی = زوجه

اوری اوغول = ارکك اولاد

قیز اوغول = قیز اولاد

دورقایهلك یاپدیغی عائله تصنیفنه كوره، بو زمره‌یه (پدری عائله) دییه بیلیرز. پدری عائله ، پدرشاهی عائله‌دن چوق فرقلیدر . پدری عائله‌ده ، بابانك زوجه‌سی و چوجوقلری اوزرنده یالكز ده . وقرانیك بر ولایتی واردر كه بوكا (پدرانه ولایت) و (زوجی ولایت) آدلری ویریلیر. پدرشاهی عائله‌ده ایسه عائله رئیسنك كرك اولادلری ، كرك زوجه‌سی اوزرنده (سلطه) سی ، یعنی (ساطانلق حقی) واردر . اولادلریله برابر زوجه‌سی ، عائله‌یه داخل بولونان سائر فردلر ، عائله رئیسنك عادی ماللری و ملكلری ماهیتنده ایدی . بونلری ایسترسه صاتار ، ایسترسه اولدوروردی ؛ ایسترسه بر باشقه‌سنه هبه ایدردی .

(تورکون) تورکلرجه بابا اوجغی دیدیكمز شیدر . عائله معبودی بو اوجاقده بارندیغی ایچون ، اوجاغك آتشی هیچ سوندرمه‌مك ایجاب ایدردی . بوندن دولاییدر كه ، بویوك و اورتانجه قارده‌شلر ، اوله‌نه‌رك تورکونی ترك ایتدكدن صوكره ، تورکونده اوجاق بكجیسی اوله‌رق كوچوك قارده‌ش قالیردی . معین زمانلرده بابا اوجاغنده طوپلانیله‌رق اجداده حرمت آیینلری یاپیلیردی . تورکلر ، یورت كبی اوجاغی ده اونوتمازلردی . یورددن و اوجاقدن اوزاقلاشمقله برابر ، (یورد اوجاق) محبتی اونلرده قوتلی بر رابطه حكمنده ایدی .

(٤) بارق . — اسكی تورکلرده ، بردلیقانلی اوله‌نه‌جك یاشه كلنجه ، بر قهرمانلق امتحانی كچیره‌رك ، ایل مجلسندن یكی بر آد آلیردی . بو صورتله (ایلداش) ماهیتی ، (ارکك = ایرمش) قیمتی اكتساب ایده‌رك وطنداش حقوقنه مالك اولوردی . بناءً علیه باباسنك ولایت حاصه‌سندن چیقارق ، خاقانك ولایت عامه‌سی آلتنه كیردی . بو دلیقانلی ، عائله‌سنك اموالندن حصه‌سنی آلمق ایچون ، باباسنك آناسنك اولمه‌سنی بكله‌مزدی . اوله‌نه‌جكی صیراده . عائله اموالندن میراثی پشیناً آلیردی . آله‌جغی قیزده (یوموش) نامیله بر جهاز كتیروردی . بوجهاز ابوینك ، اقرباسنك ویردیكی هدیه‌لردن مركبدی .

کلینله کووه‌ی مالارینی برلشدیرمرك ، مشترك بر او صاحبی اولورلردی.
بونلر نه ارککك بابا اوجاغنده ، نه‌ده قیزك تورکونی نزدنده اوطورمازلر ، یکی بر او قورارلردی . بوندن دولاییدرکه تورکلرده ، هر ازدواجدن یکی بر او دوغاردی . ازدواجه (اولنمك) و (او بارق صاحبی اولوق) دنیلمه‌سی ده بوندن دولاییدر . تکه‌لرده ، کلینله کووه‌نك چادری یکی یاپیلدیغی ایچون بیاضدر . بوسببله اوکا (آق او) دینیلیر . سائر چادیرلر سه زمانله اسمرله‌شمشلردر . اسکی تورکلرده ، او ، عربلرده اولدیغی کبی یالکز زوجك دکلدی ، زوج ایله زوجه‌نك مشترك مالیدی . بو سببله اوك ارککنه (اود آغاسی) دینیلدیکی کبی ، اوك خانمنه‌ده (او قادینی) عنوانی ویریلیردی .

تورکونك پریسی اوجاق . بارینددیغی کبی ، آق اوك پریسی‌ده بارقده یاشاردی . اوك پریلری ، بری قوجایه ، دیکری قاریسنه عائد اولمق اوزره ایکی دانه ایدی . برنجی‌یه (اود آتا) ، ایکنجی‌یه (اود آنا) دیرلردی . کلین هر صباح بر پارچه ترهیاغی اوجاغه آتار و (اود آتا ، اود آنا !) دییه دعا ایدردی .

اوتاغك صاغنده کووه‌ی ، صولنده کلین اوطوروردی . صاغده قیصراق ممه‌لی ، صولده اینك ممه‌لی اولمق اوزره ایکی صنم واردی . صاغده‌کینه (اوصاحبنك قارده‌شی) ، صولده‌کینه (اوصاحبه‌سنك قارده‌شی) دینیلیردی . بونلر قوجا ایله قاریسنك تونه‌ملری ایدی .

اسکی تورکلرده (اشیك) ده مقدسدی . یابانجی بر آدام اشیکه باداسه چارپیلیردی . اولرك تعرضدن مصونیتی قاعده‌سی ، اشیکلرك بوقدسیتنده دینی بر مؤیده بولمشدی .

(٥) تورك فه‌مینیزمی . — اسکی تورکلر ، هم دهموقرات ، هم‌ده فه‌مینیست ایدیلر . ذاتاً ، دهموقرات اولان جمعیتلر ، عمومیتله فه‌مینیست اولورلر . تورکلرك فه‌مینیست اولمه‌سنه باشقه بر سبب‌ده ، اسکی تورکلرجه شامانیزمك قادینده‌کی قدسی قوته استناد ایتمه‌سی ایدی . تورك شامانلری ،

سحر قوتیله خارقه‌لر کوستره‌بیلمك ایچون ، کندیلرینی قادینلره بکزتمکه مجبور ایدیلر . قادین البسه‌سی کییه‌رلر ، صاچلرینی اوزاتیرلر ، سسلرینی اینجه‌لتیرلر ، بییق وصاقاللارینی تراش ایدرلر، حتی کبه قالیرلر، چوجوق دوغوروورلردی. بوکا مقابل ، (توبونیزم) دینیده ارککك قدسی قوتنده (قوطنده) تجلی ایدردی. (توبونیزم) ایله (شامانیزم) ك قیمتجه مساوی اولمه‌سی، حقوقجه ارکك وقادینك مساوی طانیلمه‌سنه سبب اولمشدی . حتی ، هر ایشك کرك توبونیزمه وکرك شامانیزمه استناد ایتمه‌سی لازم کلدیکندن ، هر ایشه عائد اجتماعده قادینله ارککك برابر بولونمه‌سی شرطدی: مثلا، ولایت‌عامه، خاقان ایله خاتونك هر ایکیسنده مشترکاً تجلی ایتدیکی ایچون بر امرنامه یازیلدیغی زمان (خاقان امر ایدیبورکه) عباره‌سیله باشلارسه مطاع اولمازدی. مطاع اولمه‌سی ایچون ، بهمه‌حال (خاقان وخاتون امر ایدیبورکه) سوز یله باشلامه‌سی لازمدی . خاقان تك باشنه ، بر ایلچی‌یی حضورینه قبول ایده‌مزدی. ایلچیلر آنجق صاغده خاقان وصولده خاتون اوطوردقلری بر زمانده ، ایکیسنك بردن حضورینه چیقاردی . شوانلرده ، کنکاشلرده ، قورولتایلرده ، عبادتلرده وآیینلرده ، حرب و صلح مجلسلرنده ، خاتون‌ده مطلقا خاقانله برابر بولونوردی . قادینلر ، تستره عائد هیچ بر قید ایله مقید دکلدیلر . خاقانك حکومتده شریکی اولان خاتونه (تورکان) عنوانی ویریلیردی . خاتون ، خاقان سلاله‌سنه منسوب عموم پرنسسلرك مشترك عنوانیدی ، تورکانك‌ده ، بهمه‌حال خاتونلردن اولمه‌سی لازم کلدیکندن ، اوکاده ساده‌جه (خاتون) دینیله‌بیلیردی .

اسکی تورکلرده (زوجه) یالکز بر دانه اوله‌بیلیردی . ایمپریالیزم دورلرنده خاقانلرك وبکلرك بو حقیقی زوجه‌دن ماعدا ؛ (قوما) نامیله باشقه ایللره منسوب اودالقلری‌ده بولونه‌بیلیردی . فقط ، بو قومالر ، حقیقی زوجه ماهیتنده دکلدیلر . تورك توره‌سی ، بونلری رسماً زوجه طانیمازدی . بونلر عادتا بر نوع حیله شرعیه ایله عائله‌نك ایچنه کیرمشلردی . قومالرك چوجقلری

اوز آننه‌لرینه (آننه!) دیه خطاب ایده‌مزلر، (تیزه !) دیه چاغیریرلردی.
(آننه !) خطابی منحصراً بابالرینك حقیقی زوجه‌سنه توجه ایده‌بیلیردی .
عینی زمانده، قومالرك چوجوقلری میراثه‌ده نائل اوله‌مازلردی. قومالرك اوغوللری
ـ بابالری خاقان بولونسه بیله ـ اصلا خاقان اوله‌مازلردی . قومالرك ،
خاتونلردن فرقی شودرکه، قومالر، خاقانك کندی ایلندن دکلدیلر. خاتون ایسه
خاقانك کندی ایلندن ایدی . قوما، چین پرنسسلرندن ایسه ، (قونچوی)
نامنی آلیردی . قونچوی ، سائر قومالره تقدم ایدردی ، فقط قونچویلرك
فوقنده‌ده (خاتون) واردی. مغول دورنده ، خاتونلرده تعدد ایتمکه باشلادی.
فقط، بونلردن یالکز برتانه‌سی (تورکان) یعنی (ملکه) پایه‌سنده بولونوردی.
اسکی تورکلرده، قادینلر عموماً (آمازون) ایدیلر. جندیلك، سلاحشورلق،
قهرمانلق تورك ارککلری قادار تورك قادینلرنده‌ده واردی. قادینلر، دوغرودن
دوغرویه ، حکمدار ، قلعه محافظی ، والی وسفیر اوله‌بیلیرلردی .
علی العاده عائله‌لرده‌ده ، او مشترکاً ، قاری ایله قوجه‌نك ایکیسنه
عائددی. چوجوقلر اوزرنده‌کی ولایت خاصه، بابا قادار آنایه‌ده عائددی. ارکك
دائما قاریسنه حرمت ایدر ، اونی آرابه‌یه بیندیره‌رك کندیسی آرابه‌نك
آرقه‌سنده، یایا یوروردی. شوالیه‌لك ، اسکی تورکلرده عمومی بر سجیه
ایدی . فه‌مینیزم‌ده ، تورکلرك الك اساسلی شعاری ایدی . قادینلر ، امواله
تصرف ایتدکلری کبی ، دیرلکلره ، زعامتلره ، خاصلره ، مالکانه‌لره‌ده مالك
اوله‌بیلیرلردی . اسکی قوملر آراسنده، هیچ بر قوم تورکلر قادار ، قادین
رهطنه [رهط = sexe] قوق ویره‌مه‌مشلر وحرمت کوستره‌مه‌مشلردر .
آنا صوییله باباصوینك مساواتی (صوی) فصلنده ذکر ایدیلدیکندن بوراده
تکرارینه لزوم یوقدر.]

٥

رهطی اخلاق

اسکی تورکلرده رهطی اخلاقده چوق یوکسکدی. یاقوتلرده، یونانیلرك (وهنوس) ینه مقابل بر (ولودیت) الاههسی واردرکه (آیزیت) تسمیه اولنور.

بو الاهه، قادینلر دوغورهجغی زمان امدادلرینه یتیشیر؛ اونلرك قولایجه دوغورمهسنه یاردیم ایدر؛ اوچ کون لحوسهنك باش اوجنده بکلهدکدن صوکرا، معیتندهکی دره، ترلا، آغاچ، چیچك پریلریله سمانك اوچنجی قاتندهکی سراینه عودت ایدر.

معمافیه، آیزیتك هیچ مسامحه قبول ایتمهین بر شرطی واردر: عصمتنی محافظه ایتمهمش اولان قادینلرك یاردیمنه، نهقادار تضرعلرده بولونولورلرسه بولونولسونلر ونه قادار قیمتلی قوربانلر وهدیهلر تقدیم ایدرلرسه ایتسینلر - بر تورلو گلمز.

بوندن باشقه آیزیته مخصوص بر یاز بایرامی واردر. بو بایرامك صباحنده اولرك هر طرفی صوك درجه تمیز وسوسلو بر حالهقونولور. هر فرد الك گوزل البسهسنی گیهر. الك چوق سودیکی تمکار هانکیلری ایسه، اونلری یر. هرکسك یوزی مطلقا بشوش، شن و تبسملی اولور. بو صیرادهِ، آق شامان، الندهِ سازی اولدیغی حالده کلیر. [قیش آیینلرینی قاراشامان، یاز آیینلرینی آق شامان اجرا ایدر] دوقوز کنج قیزله دوقوز دلیقانلی سچهرك بونلری ایکیشر ایکیشر ال اله طوتدورهرق عسکرکبی دیزر. وکندیسی سازینی چالهرق اونلری سمایه چیقیورلرمش کبی ایلری دوغرو یوروتور. سازینی چالارکن، آیزیت حقندهکی الاهیلریده ترنم ایدر. بو بدیعی آلای، گریا اوچنجی قات

کوکه کلدکلری زمان ، آزیتك سرایی محافظه ایدن یاساقجیلر اللرنده کومش قیرباجلر اولدیغی حالده ، میدانه چیقارلر ، آلای ایچنده عصمتجه قصورلری اولانلر وارسه ، اونلری کیری چویرهرك دیکرلرینك آزینك سرایته کیرمه‌سنه مساعده ایدرلر . ایشته ، عصمتك بو دینی مؤیده‌لرینه اسکی تورکلرده ، ربطی اخلاقك یوکسك اولدیغی وارکه قادینك بو اخلاقه نه درجه‌ده مکلف اولدیغی کوسترییور .

اسکی تورك قادینلری ، تماميله حر وسربست اولدقلری حالده ، هوائی ایشلرله اشتغال ایتمزلردی . (اخلاق علائی) کتابنده یازلدیغنه کوره سلجوقی پرنسسلرندن بریسی قزوین شهرینك صاحبه‌سی ایدی . هر سنه ایلك بهارده ، بو شهرك کنارینه کله‌رك یشیل بر چمنزارده اوتاغنی قورار دی . بر سنه ، قزوینلیلر ، شهره عمومی بر لغم یاپدیرمق اوزره آرالرنده اعانه طوپلامشلردی . لازم کلن مقداره بالغ اولمق ایچون داها بر مقدار آلتونه احتیاج واردی . شهرلیلر بو پارایی ده خانم سلطاندن ایستهیه قرار ویره‌رك ایلری کلنلردن بر هیئتی خانم سلطانك حضورینه کوندردیلر . بو هیئت ، اوتاغه یاقلاشنجه ، اوتاغك اوکنده‌کی بر صندالیه اوزرنده اوطوران خانم سلطانك ، بر او کو اورمکده اولدیغنی کورونجه ، «بو خسیس قادینك بزه پارا ویرمه‌سنه امکان یوقدر » دییه کلدکلرینه پشیمان اولدیلر . فقط ، خانم سلطان طرفندن کورولدکلری ایچون کیری دونمه‌لری ده قابل دکلدی . ایستر ایستمز ، سلطانك حضورینه کلدیلر واهالینك تکلیفنی عرض ایتدیلر . سلطان ، بوتون مصارف کندیسی طرفندن ویریله‌جکندن ، طوپلانان اعانه‌لرك صاحبلرینه اعاده‌سنی امر ایتدی وخزینه‌داری چاغیرتەرق لغملر ایچون لازم کلن بوتون پارالری هیئته تسلیم ایتدی . هیئت ایچنده‌کی بر اختیار سلطانه النده‌کی اورکو ایشندن دولایی ذهنلرینه خطور ایدن حقسز شبهه‌یی عرض ایتدی . خانم سلطان شو جوابی ویردی : اوت ، بن ال ایشیله مشغول اولدیغمی کورن بوتون ایرانلیلر تعجب ایدییورلر . حالبوکه ، بن عائلهم ایچنده بوتون

قادینلر، بنم کبی ، دائما ال ایشیله اوغراشیرلر . بز سلطانلر، بویله ال ایشیله اوغراشمازسه‌ق نه ایله مشغول اوله‌جغز؟ هوائیات ایله می؟ بویله وشی بزم صویمزه یاقیشماز. بز، سلطنت ایشلرندن فارغ اولدقدن صوکرا، بوش قالمامق ایچون، فقیر قادینلر کبی ، هپ ال ایشلریله واو ایشلریله اوغراشیرز . بو حرکت ، صویمز ایچون ، برشین دکل ، بلکه بویوك بر شرفدر . »

ایشته . اسکی تورك قادینی بویله دوشونور وبویله حرکت ایدردی .

٦

استقبالده عائله اخلاقی ناصیل اوله‌لی ؟

تورکلرك ، کرك عائله اخلاقنده وکرك رهطی اخلاقده نه قادار یوکسك اولدقلرینی یوقاریکی فصللرده کوردك . حال‌حاضرده، تورکلر تماميله بو اسکی اخلاقی غائب ایتمشلردر . ایران ویونان مدنیتلرینك تأثیریله ، قادینلر ، اسارته دوشمشلر ، حقوقجه دون بر درکه‌یه اینمشلردر . تورکلرده ، ملی حرث مفکوره‌سی دوغونجه ، اسکی تورکلرك بو کوزل قاعده‌لرینی خاطرلامق ودیریلتمك لازم کلزمیدی ؟ ایشته ، بو سببله‌درکه ، مملکتمزده تورکجیلك جریانی دوغار دوغماز ، فمینیزم مفکوره‌سیده برابر دوغدی . تورکجیلرك هم خلقجی، همده قادینجی اولمه‌لری ، یالکز ، بوعصرك بو ایکی مفکوره‌یه قیمت ویرمه‌سندن دولایی دکلدر ؛ اسکی تورك حیاتنده دموقراسی ایله فه‌مینیزمك ایکی باشلیجه اساس اولمه‌سیده بو خصوصلرده بویوك بر عاملدر .

باشقه ملتلر ، عصری مدنیته کیرمك ایچون ، ماضیلرندن اوزاقلاشمغه مجبوردرلر . حال‌بوکه ، تورکلرك عصری مدنیته کیرمه‌لری ایچون ، یالکز اسکی ماضیلرینه دونوب باقمه‌لری کافیدر . اسکی تورکلرده ، دینك زهدی آیینلردن ومنفی عبادتلردن عاری اولمه‌سی ، تعصبدن ودین انحصارجیلغندن آزاده بولونمه‌سی، تورکلری کرك قادینلر حقنده، کرك سائر قوملر حقنده چوق مساعده‌کار یاپمشدی . اسکی یونانیلرك مدنیتنده معلملری

اسکیتلر ، اسکی کلدانیلرك سومه‌رلر اولدیغی کبی. اسکی جرمانلرك استادلری ومربیلری‌ده هونلردی . استقبالده بی طرف بر تاریخ ، ده‌موقراسی ایله فه‌مینیزملك تورکلردن دوغدیغنی اعترافه مجبور اوله‌جقدر. اوحالده ، استقبالده‌کی تورك اخلاقنك اساسلری‌ده ملت ، وطن ، مسلك وعائله مفکوره‌لریله برابر ده‌موقراسی وفه‌مینیزم اولمالیدر .

٧

مدنی اخلاق وشخصی اخلاق

دورقایمه کوره ، اخلاقی وظیفه‌لرك غایه‌لری فردلر دکل ، زمره‌لردر . ملت ، مسلك وعائله زمره‌لرینك اخلاقی وظیفه‌لره ومفکوره‌لره نه صورتله غایه اولدقلرینی کوردك . فقط بونلردن باشقه ، حدودی معین اولمایان بر زمره داها واردرکه بوکا (مدنیت زمره‌سی) دینیلیر وفردلر ایشته ، بو زمره‌یه منسوب اولدقلری ایچون ، زمره‌نك غایتنه اشتراك ایدرلر . مدنیت زمره‌سی ابتدا ، بر سمیه حالنده باشلار . ابتدائی جمعیتلرده ، بر فرد ایچون محترم وحقوق صاحبی اولان فردلر یالکز کندی سمیه‌سنه منسوب اولان انسانلردی . بوندن دولاییدرکه بو جمعیتلرده ، سمیه‌نك داخلنده قان دعواسی تعقیبه اولونه‌مازدی ؛ چونکه ، سمیه بر صلح دائره‌سیدی . ابتدائی جمعیتلر تکامل ایتدکجه ، بو صلح دائره‌سی سمیه‌دن فراتری‌یه ، فراتریه‌دن عشیرته ، عشیرتدن متحده‌یه ، متحده‌دن مدینه‌یه ، مدینه‌دن ، قومی دولته ، قومی دولتدن ایمپراطورلغه انتقال ایده‌رك کیتدکجه کنیشله‌دی . صلح دائره‌سی کنیشله‌دکجه ، حقوقه صاحب واخلاقی وظیفه‌لره غایه اولان فردلرك مقداری ده بو دائره‌لرله برابر آرتدی . ایشته بو صورتله بعضیلرینك شخصی اخلاق ، بعضیلرینك ده مدنی اخلاق تسمیه ایتدکلری ، اخلاق شعبه‌سی دائره‌سنی کنیشلتمشدی .

مدنی اخلاقك منفی ومثبت اولمق اوزره ایکی تورلو غایه‌سی واردر : منفی غایه‌سنده اساس (عدالت) در . عدالت ، فردلره هیچ بر صورتله تجاوز ایدیلمه‌مکدر . مثبت غایه‌سنك اساسی ایسه شفقتدر .

شفقت ، فردلره داعما ایپك ائمکدر . مدنی اخلاقك ایکنجی بر مثبت قایه‌سی داها واردرکه اوده ، ایپلان مقاوله‌لره صادق قالمقدر. اسکی تورکلرده کوك تاکری صاحب الاهی اولدیغی کبی، عینی زمانده عدالت و شفقت الاهی ایدی. بوندن باشقه، تورکلرك بوفضیلتلرده نه درجه یوکسك اولدیغنی تورك تاریخی کوسترمکده‌در .

مدنی اخلاق ، بالخاصه فردلرده ، شخصیتك یوکسك اولمه‌سنه استناد ایدر . اسکی تورکلرك دیننده، شخصیتی کوسترن تمثاللرده واردر . یاقوتلره کوره ، هر انسانده (تین) نامی ویریلن مادی روحدن باشقه ، اوچ تورلو معنوی روحده واردر : بونلره (اش) ، (سور) ، (قوط) نامری ویریلیر . (اش) ، جانلی وجانسز بتون موجودلرده مشترکدر . (سور) نفس آلان موجودلره یعنی حیوانلره مخصوصدر . (قوط) ایسه ، یالکز انسانلره آنجه مخصوصدر . انسانك قوطلو اولمه‌سی، کرامت وشخصیت صاحبی اولمه‌سی دیمکدر. قرآن کریمده (آدم اوغوللرینی تکریم ایتدك) بویوریلیورکه (انسانلری قوطلوقیلدق) دیمکدر . اسکی تورکلرك اساطیرینه کوره انسانلرك روحی ، اوچنجی قات کوکده بولونان (سوت کولی) ندن آلینیردی . تورك شامانلرینه کوره انسان روحنك داعما مفکوره‌یه و یوکسکلره ناظر اولمه‌سی، اصلنك سماویلکندن دولایی ایمش . بوندن باشقه، هر ملت ، تأسس ایدرکن ، کوك تاکری بر آلتون ایشیق صورتنده بر یوزینه اینه‌رك او ملتی کندی روحنك نفخیله ونورینك القاحیله قوطلو قیلاردی .

تورك دینینی تعمیق ایدرسه‌ك مدنی اخلاقه اساس اوله‌جق داها چوق تمثاللر بوله‌بیلیرز . بونلرك تفصیلاتنی کورمك ایسترسه‌کز (تورك توره‌سی) نامنده‌کی اثرمزه مراجعت ایدیکز .

کورولیورکه تورکجیلکك مهم بر غایه‌سیده مدنی اخلاقی یوکسلتمکدر . وطنی اخلاقدن صوکرا ، مسلکی اخلاق ، مسلکی اخلاقدن صوکرا عائله اخلاقی کلدیکی کبی ، عائله اخلاقدن صوکراده مدنی اخلاق کلیر .

٨

بین‌الملل اخلاق

فردلرك بری برینه قارشی خیر خواه و خیرکار اولماسی (مدنی اخلاق) نامنی آلدیغی کبی ملتلرك بری برینه خیرخواه، خیرکار اولماسنده، (بین‌الملل اخلاق) نامی ویریلیر. اسکی تورکلر، صلح دیننه تابع اولدقلری ایچون، باشقه ملتلرك دینی، سیاسی، حرثی موجودیتلرینه حرمت ایدرلردی. حتی، کندیلرینه (ایچ ایل) و باشقه ملتلره (دیش ایل) نامارینی ویرەرك، بوتون ملتلری بر صلح دائره‌سی ایچنده، بر بین‌الملل جامعه داخلنده کوروورلردی. اورخون کتابه‌لرنده‌ده سائر ملتلره (چولکی ایل) نامی ویریلیورکه (دیش ایل) کلمه‌سنك مترادفیدر. اسکی تورکلر، بو (دیش ایل) تعبیریله، بین‌الملیت مفهومنی آکلادقلرینی کوستریورلر. چونکه (ایل) کلمه‌سی اسکی تورکجه‌ده (صلح دائره‌سی) معناسنه ایدی. هر ملتك بر ایچ ایل اولماسی، داخلی بر صلح دائره‌سی تشکیل ایتمه‌سندن عبارتدی. مع مافیه، بو ایچ ایل، دیکر ملتلرده، یابانجی نظرله باقماز، اونلریده بور (ایل) یعنی (صلح معبدی) حالنده کوروردی. یالکز شو فرقله که کندیسنه (ایچ ایل) و دیکرلرینه (دیش ایل) نامنی ویردی.

اسکی تورکلرك مغلوب ملتلره، صوکرادن قاپیتولاسیون نامیله باشنه بلا اولان فوق‌العاده مساعده‌لر احسان ایتمه‌لری، تورك حرثنده‌کی بین‌الملیتجیلکك بر نتیجه‌سیدر. استقبالده، ملتلر جمعیتی، شیمدیکی کبی یالاندن دکل، کرچکدن تشکل ایدرلرسه، بونك الك صمیمی اعضاسی هیچ شبهه‌سز تورکیا دولتی

وتورك ملتی اوله‌جقدر . چونکه ، استقباله عائد بوتون تکملار ، جرثومه حالنده تورکك اسکی حرثنده موجوددر .

خلاصه، هر ملتك بر یوزنده اجرا ایده‌جکی تاریخی ومدنی بر میسیونی واردر . تورك ملتنك میسیونی ایسه ، اخلاقك اك یوکسك فضیلتلرینی فعلیات ساحه‌سنه چیقارمق ، اك غیر ممکن ظن اولونان فداکارلقلرك وقهرمانلقلرك ممکن اولدیغنی اثبات ایتمکدر .

دردنجی مبحث

حقوقی تورکجیلك

حقوقی تورکجیلکك غایەسی ، تورکیادە عصری بر حقوق وجودە کتیرمکدر . بو عصرك ملتلری آراسنە کچەبیلمك ایچون ، الك اساسلی شرط ، ملی حقوقك بوتون شعبەلرینی تەئوقراسی و قلەریقالیزم بقیەلرندن بوس بوتون قورتارمقدر . تەئوقراسی قانونلرك ، اللەك یر یوزندەکی کولکەلری عد اولونان خلیفەلر و سلطانلر طرفندن یاپیلمەسی دیمکدر . قلەریقالیزم ایسە اساساً اللە طرفندن وضع ایدیلدیکی ادعا اولونان عنعنەلرك لایتغیر قانونلر عد اولونەرق ، اللەك ترجمانلری اعتبار اولونان روحانیلر طرفندن تفسیر ایدیلمەسیدر .

قرون وسطائی دولتلرك بو ایکی علامت ممیزەسندن تمامیلە قورتولمش اولان دولتلرە (عصری دولت) نامی ویریلیر . عصری دولتلردە ، اولا ، کرك قانون یاپمق و کرك مملکتی ادارە ایتمك صلاحیتلری دوغرودن دوغرویە ملتە عائددر . ملتك بو صلاحیتنی تحدید و تقیید ایدەجك هیچ بر مقام ، هیچ بر عنعنە و هیچ بر حق یوقدر .

ثانیاً ، ملتك بوتون فردلری تمامیلە بری برینە مساویدر . خصوصی امتیازلرە مالك هیچ بر فرد ، هیچ بر عائلە ، هیچ بر صنف موجود اولەماز . بو شرطلری حائز اولان دولتلرە (دەموقراسی) نامی دە ویریلیرکە (خلق حکومتی) دیمکدر .

حقوقی تورکجیلکك برنجی غایەسی ، عصری بر دولت وجودە کتیرمك

اولدیغی کبی ، ایکنجی غایه‌سی‌ده ، مسلکی ولایتلری ، ولایت عامه‌نك مدا ـ خله‌سندن قورتاره‌رق ، متخصصلرك صلاحیتنه مستند مسلك مختاریتلری تأسیس ایتمکدر. بو اساسه مستند برقانون مدنی ایله تجارت، صنایع، زراعت قانونلری ، دارالفنون ، بارو ، طبیبلر جمعیتی ، معلملر جمعیتی ، مهندسلر جمعیتی الخ کبی مسلکی تشکیلاتلرك مسلکی مختاریتلرینه دائر قانونلر یاپمق‌ده بو غایه‌نك ایجاباتندندر .

حقوقی تورکجیلکك اوچنجی غایه‌سی‌ده بر (عصری عائله) وجوده کتیرمکدر . عصری دولتده‌کی مساوات عمده‌سی ، ارککله قادینك نکاحده ، طلاقده ، میراثده، مسلکی وسیاسی حقلرده مساوی اولمه‌سنی‌ده استلزام ایدر . او حالده ، یکی عائله قانونی ایله انتخابات قانونی بو اساسه استناداً یاپیلمالیدر .

خلاصه ، بوتون قانونلرمزده ، حریته ، مساواته وعدالته منافی نه‌قادار قاعده‌لر وته‌ئوقراسی ایله قلهریقالیزمه عائد نه‌قادار ایزلر وارسه هپسنه نهایت ویرمك لازمدر .

بشنجی مبحث

دینی تورکجیلك

دینی تورکجیلك ، دین کتابلرینك وخطبه‌لرله وعظلرك تورکجه اولمه‌سی دیمکدر . برملت ، دینی کتابلرینی اوقویوب آکلایه‌مازسه ، طبیعیدرکه دینتك حقیقی ماهیتنی اوکره‌نه‌مز . خطیبلرك ، واعظلرك نه سویلدکلرینی ، آکلامادیغی صورتده‌ده عبادتلردن هیچ برذوق آله‌ماز . امام اعظم حضرتلری ، حتی ، نمازده‌کی سوره‌لرك بیله ملی لسانده اوقونمه‌سنك جائز اولدیغنی بیان بویورمشلردر . چونکه ، عبادتدن آله‌جق وجد ، آنجق اوقونان دعالرك تمامیله آکلاشیلمه‌سنه باعلیدر . خلقمزك دینی حیاتنی تدقیق ایدرسه‌ك کوروزکه ، آیینلر آراسنده اك زیاده وجد دویولانلر ، نمازلردن صوکرا ، آنادیلیله یاپیلان درونی وصمیمی مناجاتلردر . مسلمانلرك جامعدن چیقارکن بویوك بر وجد واطمئنان ایله چیقمه‌لری ، ایشته هرفردك کندی وجدانی ایچنده یاپدیغی بومحرم مناجاتلرك نتیجه‌سیدر .

تورکلرك نمازدن آلدقلری علوی ذوقك بر قسمی ده ینه آنا دیلیله انشاد وترنم اولونان الاهیلردر . بالخاصه ، تراویح نمازلرینی جانلاندیران عامل ، شعرایله موسیقی‌یی جامع اولان تورکجه الاهیلردر . رمضانده وسائر زمانلرده تورکجه ایراد اولونان وعظلرده خلقده دینی دویغولر و هیجانلر اویاندیران برعاملدر .

تورکلرك اك زیاده وجد آلدقلری وذوق دویدقلری برآیین داها واردرکه اوده‌مولودشریف قرائتندن عبارتدر . شعرایله موسیقی‌یی وجانلی وقعه‌لری جمع

ایدن بو آیین ، دینی بر بدعت صورتنده ، صوکرادن حادث اولمقله برابر ، الك جانلی آیینلر صراسنه کچمشدر .

تکیه‌لرده تورکجه یاپیلان ذکرلر اثناسنده اوقونان تورکجه الاهیلرله نفسلرده ، بویوك بر وجد منبعیدر .

ایشته ، بومثاللردن آکلاشیلیورکه بوکون تورکلرك آراسیرا دینی بر حیات یاشامه‌سنی تأمین ایدن عامللر ، دینی عبادتلرك آراسندن اسکیدن بری تورك لسانیله اجراسنه مساعده اولونان آیینلرك موجودیتیدر . اوحالده ، دینی حیاتمزه داها بویوك بر وجد وانشراح ویرمك ایچون ، کرك — تلاوتلر مستثنا اولمق اوزره — قرآن کریمك وکرك عبادتلرله آیینلردن صوکرا اوقونان بوتون دعالرله مناجاتلرك و خطبه‌لرك تورکجه اوقونمه‌سی لازم کلیر .

آلتنجی مبحث

اقتصادی تورکجیلك

تورکلر ، الك اسکی زمانلرده کوچبه حیاتی یاشایورلردی . بوزمانلرده ، تورك اقتصادی چوبانلق اساسنه مستنددی . اوزمانلرده ، تورکلرك بوتون ثروتلری قویون ، کچی ، آت ، دوه ، اوکوز کبی حیوانلردن ویدکلری سوت ، یوغورت ، پنیر ، ترەیاغی ، قیمیز کبی حیوانی محصوللردن عبارتدی . کییدکلری ده بوحیوانلرك پوستەکیلری ، دریلری ، یوکلری ویاپاغیلری ایدی . کوچبه تورکلرك صنایعیده هپ حیوانی محصوللر اوزرنده ایشلەردی: دوەلرك آیاغندن (آیاق) آدی ویریلن قیمیز قدحلری ، اوکوزلرك اویلوق کمیکلرندن قیمیز صراحیلری یاپیلیردی . حیوانك نه کمیکی ، نه بوینوزی، نه یاغی صاغی، خلاصه هیچ برشیئی آتیلمازدی . هر نسجدن تورکه مخصوص بر صناعی معموله وجوده کتیریلیردی .

اسکی تورکلر ، تجارتده یابانجی دکلدیلر . ایلخانلق دورلرنده ، دولتك الك بویوك واردات منبعی ، چیندن اوروپایه ایپك کوتورن وآوروپادن چینه قدیفه کتیرن تورك تجارت کروانلریدی . اوزمان چین، هند ، ایران ، روسیه وبیزانس آراسنده‌کی بویوك تجارت یوللری تمامیله تورکلرك النده ایدی. موقان خان، ایرانك شمالندن ، آذربایجاندن وآناطولودن ، استانبوله دوغرو کیدن بر یکی تجارت یولی آچمق ایستەدی. فقط ، ایرانیلر بوتشبثه ممانعت ایتدیلر. بونك اوزرینه ، موقان خان ، ایپك یولنی تأمین ایچون ، تورك ، چین وبیزانس دولتلری آراسنده براتفاق مثلث عقدینه چالیشدی وایران دولتنی یا اورتەدن

قالديرمغه ، ياخود بين‌الملل تجارتك ترانسيت طريقيله مملكتندن كچمه‌سی ايچون زورله ارضا ايتمكه تشبث ايتدی .

كوروليوركه ، اسكی تورك ايلخانلرينك غايه‌سی ، مانچوريادن مجارستانه قادار اوزانان بويوك توران قطعه‌سنده يالكز سياسی بر امنيت حصوله كتيرمكدن عبارت دكلدی . آسيا و آوروپا ملتلری آراسنده بين‌الملل بر تجارت ومبادله تشكيلاتی ياپمه‌يی‌ده اوزرلرينه آلمشلردی .

اسكی توركلرك اقتصادە ويردكلری اهميتی ايل آدلرنده بيله كوروروز : شرقی توركستانده (تارانچيلر) نامی ويرين ، غربی توركستانده (صارتلر) اسمنی آلان ايكی ايل واردر. بو آدلردن برنجيسی (چفتچيلر) ، ايكنجيسی (تجارلر) معناسنه‌در . قانقايلر ، آغاچ‌ارايلر ، تخته‌جيلر ، مانداللر ، منتشه‌لر سوركوجيلر الخ ده برصنعت آديی طاشيمقده‌درلر. كوك توركلرك دده‌لری (دميرجی) ايدی . تورك منقبه‌لرينه كوره ، ايللك چادرری ياپان (تورك خان) در . ايلك دفعه يمكلرده طوز قوللانان (تاوونك خان) در . ايللك آرابه‌يی ياپان (قانقلی بك) در. توركلر، آرابه‌لرله سياحت ايتمكه ، تا اسكيتلر دورنده باشلامشلردی . اسكی توركلر غايت كوزەل البيسه‌لر كيمه‌يی، لذيذ يمكلر يمه‌يی ، حياتلرينی ضيافتلر ودوكونلر آراسنده كچيرمه‌يی سسورلردی . بونك ايچوندە هيچ بوش دورمازلر ، اقتصادی فعاليتلرله اوغراشيرلردی . چوق قازانيرلر ، چوق صرف ايدرلردی .

اسكی توركلرك مسافرپرورلكلری صوك درجه‌يی بولمشدی . دده‌قورقود كتابنده (بورله خاتون) ياپديغی عمومی بر ضيافتدن بحث ايدركن شو سوزلری سويله‌يور :

« تپه كبی ات بيغديردم . كول كبی قيمز صاغديردم . آچ اولانلری دويوردم ، چپلاق اولانلری كيديردم . بورجلولرك بورجنی ويردم . »

بونكله برابر، بيكلرجه‌ليرالری بونان بوعمومی‌ضيافتلر، سالور قازانك سنه‌ده بركره ياپديغی (يغما ضيافتی) ينه نسبتله هيچ حكمنده قليردی. سالور قازانك

ضیافتنده بوتون بکلرله خلق تمامیله ییوب ایچدکدن صوکرا ، سالور قازان زوجه‌سنك الندن طوته‌رق سراییندن چیقاردی ، واری یوغی هر نه وارسه یغما ایدلمه‌سنی دعوتلیلردن رجا ایدردی . بو صورتله یغمایه اوغرایان سالور قازان بر مدت صوکرا ، ینه اوغوز ایلینك اك زنکین بکی اولوردی .

تورکلر ، ماضیده نائل اولدقلری بو اقتصادی رفاهه استقبالده‌ده مظهر اولمالیدرلر . هم‌ده قازانیله‌جق ثروتلر ، سالور قازانك زنکینلکی کبی ، عمومه عائد اولمالیدر . تورکلر . حریت واستقلالی سودکلری ایچون ، اشتراکجی اوله‌مازلر . فقط ، مساواتپرور اولدقلرندن دولایی ، فردجی ده قاله‌مازلر . تورك حرثنه اك اویغون اولان سیستم (سولیداریزم) یعنی تساندجیلکدر . فردی ملکیت ، اجتماعی تسانده خادم بولونمق شرطیله مشروعدر . سوسیا- لیستلرك وقومونیستلرك فردی ملکیتی الغایه تشبث ایتمه‌لری دوغرو دکلدر . یالکز ، اجتماعی تسانده خادم اولمایان‌فردی ملکیتلر وارسه ، بونلر مشروع صاییله‌ماز . بوندن‌باشقه ، ملکیت یالکز فردی اولمق لازم کلمز . فردی ملکیت کبی ، جمعی ملکیت ده اولمالیدر . جمعیتك بر فداکارلغی ویا زحمتی نتیجه‌سنده حصوله کلن ، فردلرك هیچ برأمکندن حاصل اولمایان فضله تمتعلر ، جمعیته عائددر .

فردلرك بو تمتعلری کندیلرینه حصر ایتمه‌سی مشروع دکلدر. فضله‌تمتعلرك (پلوو لو) لرك جمعیت‌نامنه طوپلانمه‌سیله حصوله کله‌جك بویوك مبلغلر، جمعیت حسابنه آچیله‌جق فابریقه‌لرك ، تأسیس اولونه‌جق‌بویوك چیفتلکلرك سرمایه‌سی اولور . بوعمومی تشبثلردن حصوله کله‌جك قازانجلرله فقیرلر ، اوکسوزلر ، دوللر ، خسته‌لر ، کوتوروملر ، کورلر وصاغیرلر ایچون ، خصوصی ملجألر ومکتبلر آچیلیر ؛ عمومی باغچه‌لر ، موزه‌لر ، تیاترولر ، کتبخانه‌لر تأسیس اولونور. عمله‌لر وکویلولر ایچون صحی أولر انشا ایدیلیر . مملکت عمومی بر الکتریق شبکه‌سی ایچنه آلینیر . خلاصه ، هر تورلو سفالته نهایت ویره‌رك عمومك رفاهنی تأمین ایچون هر نه‌لازمسه یاپیلیر . حتی ، بو اجتماعی

ثروت کافی مقداره اغ اولونجه ، خلقدن ویرکو آلمغه ده احتیاج قالماز . هیچ اولمازسه ویرکولرك نوعی و مقداری آزالتیله بیلیر .

دیمك که تورکلرك اجتماعی فکوره سی ، فردی ملکیتی قالدیرمقسزین ، اجتماعی ثروتلری فردلره غصب ایتدیرمه مك ، عمومك منفعتنه صرف ایتمك اوزره ، محافظه و تنمیه سنه چالیشمقدر .

تورکلرك ، بوندن باشقه ، برده اقتصادی فکوره سی واردر که ، مملکتی بویوك صنایعه مظهر ایتمکدر . بعضیلری «مملکتمز بر زراعت یوردیدر ، بز دائما چفتجی بر ملت قالمالی یز . بویوك صنایعله اوغراشمغه قالقیشمامالی یز » دیورلرکه اصلا دوغرو دکلدر . فی الحقیقه ، چفتجیلکی هیچ بر زمان الدن براقه جق دکلز ، فقط ، عصری بر ملت اولمق ایسته یورسه ق ، مطلقا بویوك صنایعه مالك اولمه مز لازمدر . آوروپا انقلابلرینك اك اهمیتلیسی اقتصادی انقلابدر . اقتصادی انقلاب ایسه ، ناحیه اقتصادی یرینه ملت اقتصادینك و کوچوك حرفتلر یرینه بویوك صنایعك اقامه ایدیلمه سندن عبارتدر . ملت اقتصادی و بویوك صنایع ایسه آنجق حمایه اصولنك تطبیقیله حصوله کله بیلیر .

بو خصوصده ، بزه رهبر اوله جق (ملی اقتصاد) نظریه لریدر . آمریقاده (جون رای) و آلمانیاده (فردریق لیست) ، انکلتره ده ماجستریه نلرك تأسیس ایتدکلری اقتصادیات علمنك ، عمومی و بین الملل بر علم اولمادیغنی کوستررك انکلتره یه مخصوص بر (ملی اقتصاد) سیستمه سندن عبارت اولدیغنی میدانه قویدیلر . انکلتره بویوك صنایع مملکتی اولدیغی ایچون ، معمولاتنی خارجه کوندرمکه و خارجدن ابتدائی ماده لر کتیرمکه محتاجدر . بو سببله ، انکلتره ایچون فائده لی اولان یکانه اصول ، کمرکلرك سربست اولمه سی قاعده سی ، یعنی (آچیق قاپی) سیاستیدر . بو قاعده نك انکلتره کبی بویوك صنایعه مالك اولمامش اولان ملتلر طرفندن قبول ایدیلمه سی ، الی الابد انکلتره کبی صناعی مملکتلره اقتصاداً اسیر قالمه سنی انتاج ایده جکدر . ایشته ، بو ایکی مجدد کندی مملکتلری ایچون ، بر خصوصی (ملی اقتصاد) سیستمه سی وجوده کتیررك ، مملکتلرینك بویوك

صنايعه مالك اولمه ى ايچون چاليشديلر. وموفقده اولديلر . بوكون ، آمريقا ايله آلمانيا بويوك صنايع خصوصنده انكلتره ايله بوى اولچوشه‌جك بر مرتبه‌يه يوكسلمشلردر وشيمدى ، اونلرده انكلتره‌نك آچيق قاپى سياستنى تعقيب ايديورلر. فقط، بو دوره كله‌بيلمه‌لرى ، سنه‌لرجه ملى اقتصادك حمايه اصوللرينى تطبيق سايه‌سنده اولديغنى‌ده پك اعلا بيليورلر .

ايشته تورك اقتصادجيلرينك‌ده ايلك ايشى ، اولا توركيانك اقتصادى شأيتنى تدقيق وثانياً ، بو اوبژه‌قتيف تدقيقلردن ملى اقتصادمز ايچون علمى واساسلى برپروغرام وجوده كتيرمكدر. بوپروغرام وجوده كلدكدنصوكرا ، مملكتمزده بويوك صنايع وجوده كيترملك ايچون هرفرد بوپروغرام دائره‌سنده چاليشمالى واقتصاد وكالتى‌ده بوفردى فعاليتلرك باشنده عمومى بر ناظم وظيفه‌سنى ايفا ايتمه‌ليدر .

يدنجی مبحث

سیاسی تورکجیلك

تورکجیلك سیاسی برفرقه دکلدر؛ علمی، فلسفی، بدیعی برمکتبدر؛ باشقه برتعبیرله، حرثی برمجاهده وتجدد یولیدر. بوسببله‌درکه، تورکجیلك شیمدی‌یه قادار برفرقه شکلنده سیاسی مجادله میدانینه آتیلمادی؛ بوندن صوکراده، شبهه‌سز آتیلمایه‌جقدر.

مع مافیه، تورکجیلك بوس بوتون سیاسی مفکوره‌لره بیکانه‌ده قاله‌مز. چونکه، تورك حرثی، سائر مفکوره‌لرله برابر، سیاسی مفکوره‌لره‌ده مالکدر. مثلا، تورکجیلك هیچ بر زمان قلهریقالیزمله، ته‌ئوقراسی ایله، استبدادله ائتلاف ایده‌مز. تورکجیلك عصری بر جریاندر وآنجق عصری ماهیتده بولونان جریانلرله ومفکوره‌لرله ائتلاف ایده‌بیلیر.

ایشته، بوسببله‌درکه بوکون تورکجیلك خلق فرقه‌سنه مظاهردر. خلق فرقه‌سی، حکمرانلغی ملته یعنی تورك خلقنه ویردی. دولتمزه (تورکیا) وخلقمزه (تورك ملتی) آدلرینی بخش ایتدی. حال بوکه، آنادولو انقلابنه قادار، دولتمزك، ملتمزك، حتی لسانمزك آدلری (عثمانلی) کلمه‌سی ایدی؛ (تورك) کلمه‌سی آغزه آلینه‌مازدی. هیچ کیمسه (بن تورکم) دیمکه جسارت ایده‌مزدی. صوك زمانده، تورکجیلر بویله بر ادعایه جرئت ایتدکلری ایچون، سرایك واسکی تقالیدلرك منفوری اولدیلر. ایشته، خلق فرقه‌سنك آنه‌سی اولان مدافعهٔ حقوق جمعیتی، بویوك منجیمز اولان غازی مصطفی کمال پاشا حضرتلرینك ارشاد ورهبرلکیله برطرفدن تورکیایی دوشمان

استیلالرندن قورتاریرکن ، دیکر طرفدن ده دولتمزه ، ملتمزه ، اساسمزه
حقیقی دللرینی ویردی و سیاستمزی مطلقیتك ، عنصرلر سیاستنك صوك
ابزلرندن بیله قورتاردی . حتی ، دینه بیلیرزکه ، مدافعهٔ حقوق جمعیتی ،
هیچ خبری اولمەدن تورکجیلکك سیاسی پروغرامنی تطبیق ایتدی . چونکه ،
حقیقت بردر ، ایکی اولەماز . حقیقتی آرایانلر ، باشقه باشقه یوللردن حرکت ایتسەلر
بیله ، نتیجەده عینی هدفه واصل اولورلر . تورکجیلکله خلقجیلغك نهایت عینی پروغرامده
برلشمەلری ، ایکیسنك ده نفس الامره وشأیتە مطابق اولمەسنك بر نتیجەسیدر .
ایکیسی ده تام حقیقی بولدقلری ایچوندرکه ، تماماً بری برینه مطابق قالدیلر .
بو عینیتك بر تجلیسی ده شودرکه ، بوتون تورکجیلرك ــ هیچ بر مستثنالری
اولمامق اوزره ــ آنا دولو مجاهدەسنه اشتراك ایتمەلری و اونك آتشلی
مدافعلری اولمەلریدر . تورکیاده اللهك قیلیجی خلقجیلرك پنجەسنده و اللهك
قلمی تورکجیلرك الندە ایدی . تورك وطنی تهلکەیه دوشونجه ، بو قیلیجله
بو قلم ازدواج ایتدیلر . بو ازدواجدن بر جمهوریت دوغدیکه آدی تورك ملتیدر .

استقبالده ده دائما خلقجیلقله تورکجیلك ال اله ویرەرك مفکورەلر عالمنه
دوغرو برابر یورویەجکلردر . هر تورکجی سیاست ساحەسنده خلقجی
قالەجقدر ، هر خلقجی ده حرث ساحەسنده تورکجی اولەجقدر . دینی علم
حالمز ، بزه « عقائدده مذهبمز ماتریدیلك وفقهده مذهبمز حنفیلك » اولدیغنی
اوکرەتیور . بزده بوکا تشبهله ، شو دستوری اورتەیه آتەبیلیرز : « سیاستده
مسلکمز خلقجیلق ، وحرثده مسلکمز تورکجیلکدر »

سکزنجی مبحث

فلسفی تورکجیلك

علم ، اوبژەقتیف و مثبت اولدیغی ایچون بین‌المللیدر ، بناءً علیه ، علمدە تورکجیلك اولەماز . فقط فلسفە ، علمە استناد ایتمکلە برابر ، علمی دوشونوشدن باشقە تورلو بر دوشونوشدر . فلسفەنك اوبژەقتیف ، مثبت عنوانلرینی آلەبیلمەسی ، آنجق ، بو صفتلری حائز اولان علملرە استناد اولمەسی سایەسندەدر . علمك نفی ایتدیکی حکملری فلسفە اثبات ایدەمز ، علمك اثبات ایتدیکی حقیقتلری فلسفە نفی ایدەمز . فلسفە ، علمە قارشی بو ایکی قید ایلە مقید اولمقلە برابر بونلرك خارجندە تمامیلە حردر . فلسفە ، علملە تناقضە دوشمەمك شرطیلە ، روحمز ایچون داها امیدلی ، داها وجدلی ، داها تسلی ویرنجی ، داها چوق سعادت بخش ایدنجی ، بوس بوتون یکی واوریزبنال فرضیەلری میدانە آتەبیلیر . ذاتاً ، فلسفەنك وظیفەسی بو کبی فرضیەلری ، کوروشلری آراییوب بولمقدر . بر فلسفەنك قیمتی ، بر طرفدن مثبت علملرلە هم آهنك اولمەسندەکی درجە ایلە دیکر جهتدن روحلرە بویوك امیدلر ، وجدلر تسلیلر وسعادتلر ویرمەسیلە اولچولور . دیمك کە فلسفەنك بر صفحەسی اوبژەقتیف ، دیکر صفحەسی سوبژەقتیفدر . بناءً علیه ، فلسفە ، علم کبی بین‌الملل اولمغە مجبور دکلدر . ملی دە اولەبیلیر . بوندن دولاییدرکە ، هر ملتك ، کندیسنە کورە بر فلسفەسی واردر . ینە بوندن دولاییدرکە اخلاقدە ، بدیعیاتدە ، اقتصاددە اولدیغی کبی ، فلسفەدەدە تورکجیلك اولەبیلیر .

فلسفە ، مادی احتیاجلرك اقتضا و اجبار ایتدیکی ، منفعتسز غرضسز ،

حسی بر دوشونوشدر . بو نوع دوشونوشه (سپه‌قولاسیون) نامی ویریلیر .
بز بوکا ، تورکجه‌ده (معاقله) اسمنی ویریبورز . بر ملت محاربه‌لردن
قورتولمادقجه ، و اقتصادی بر رفاهه نائل اولمادقجه ، ایچنده معاقله یاپه‌جق
فردلر یتیشه‌مز . چونکه ، معاقله یالکز دوشونمك ایچون دوشونمکدر .
حال بوکه ، بیلك توره‌دردی اولان بر ملت ، یاشامق ایچون ،
کندینی مدافعه ایتمك ایچون ، دیرنمك و ایچمك ایچون دوشونمکه
مجبوردر . (دوشونمك ایچون دوشونمك) آنجق بو حیاتی دوشونوش
احتیاجلرندن قورتولمش اولان و حاجتمه‌دن یاشایه‌بیلن انسانلره نصیب
اوله‌بیلیر . تورکلر ، شیمدی‌یه قدار بویله بر حضور و استراحته نائل
اوله‌مادقلری ایچون ، ایچلرنده حیاتی معاقله‌یه وقف ایده‌بیله‌جك آز آدام
یتیشه‌بیلدی . بونلرده ، دوشونوش یوللرینی بیلمه‌دکلرندن ، مفکوره‌لرینی
ایی اداره ایده‌مه‌دیلر ، اکثریتله درویشلك و قلندرلك چیقمازلرینه
صاپدیلر .

تورکلر آراسنده شیمدی‌یه قدار آز فیلسوف یتیشمه‌سی ، تورکلرك
معاقله‌یه استعدادسز اولدقلرینه حمل ایتمه‌ملیدر . بو آزلق ، تورکلرك هنوز
مثبت علملرجه ، حضور و استراحتجه معاقله‌یی ممکن قیله‌جق بر سویه‌یه
یوکسلمه‌مه‌لریله ایضاح اولونورسه ، دها دوغرو اولور .

مع مافیه ، تورکلرك فلسفه‌جه گیری قالمه‌لری یالکز یوکسك فلسفه
نقطهٔ نظرندن دوغرو اوله‌بیلیر . خلق فلسفه‌سی ، نقطهٔ نظرندن ، تورکلر ،
بوتون ملتلردن داها یوکسکدرلر .

(روستان) آدلی بر فرانسز فیلسوفی دییورکه « بر قوماندان ایچون ،
قارشیسنده‌کی دوشمان اوردوسنك نه قدار عسکری ، نه قدار سلاح و مهماتی
اولدیغنی بیلمك چوق فائده‌لیدر ، فقط ، اونك ایچون بونلردن داها چوق فائده‌لی بر
شی داها واردر که اوده قارشیسنده‌کی دوشمان اوردوسنك فلسفه‌سی بیلمکدر . »
فی الحقیقه ، ایکی اوردو ، ایکی ملت بربریله صاواشیرکن ، بریسنك غالب

دیکرینك مغلوب اولمه‌سنی انتاج ایدن اك باشلیجه عامللر ، ایکی طرفك فلسفه‌لریدر . فردی حیاتی وطنك استقلالندن ، شخصی منفعتی ناموس ووظیفه‌دن داها قیمتلی کورن براوردو مطلقا مغلوب اولور . بونك عکسی برفلسفه‌یه مالك اولان اوردو ایسه ، مطلقا غلبه چالار . او حالده ، خلق فلسفه‌سی اعتباریله ، یونانلیلرله انکلیزلرمی داها یوکسکدر ، یوقسه تورکلرمی داها یوجه‌در ؟ بو سؤالك جوابنی ویره‌جك چناق قلعه محاربه‌لریله آنادولو محاربه‌لریدر . تورکلری بو ایکی محاربه‌ده‌ده غالب قیلان مادی قوتلری دکلدی ، روحلرنده حکمران بولونان ملی فلسفه‌لریدی .

تورکلر ، مادی سلاحلرك ، معنوی قوتلری حکمسز بیراقدیغی صوك عصره کلنجه‌یه قادار ، آسیاده ، اوروپاده ، آفریقاده بوتون ملتلری یکمشلر ، تابعیتلری آلتنه آلمشلردی . دیمك‌که تورك فلسفه‌سی ، بو ملتلره عائد فلسفه‌لرك هپسندن داها یوکسکدی . بوکونده ، اویله‌در . یالکز شو وارکه ، بوکون مادی مدنیت نقطهٔ نظرندن ومادی سلاحلر ده‌لالتیسیله آوروپالی ملتلردن کریده‌یز . مدنیتجه اونلره مساوی اولدیغمز کون هیچ شبهه‌سز جهان هکه‌مونیاسی ینه بزه کچه‌جکدر . موندروسده اسیر بولوندیغمز زمان ، اوراده قامپ قوندانی اولان برانکلیز ، شو سوزلری سویله‌مشدی : « تورکلر ، استقبالده ینه جهانکیر اولاجقلردر . »

کورولیورکه تورکلرده ، یوکسك فلسفه ترقی ایتمه‌مش اولمقله برابر ، خلق فلسفه‌سی غایت یوکسکدر . ایشته فلسفی تورکجیلك ، تورك خلقنده‌کی بو ملی فلسفه‌یی آرایوب میدانه چیقارمقدر .

ای بو کونك تورك کنجی ! بوتون بو ایشلرك یاپیلمه‌سی عصرلردنبری سنی بکله‌یور .

